

Bier. A. II. 10

Biblioteka
Ojców Kamedulów
w Bieniszewie

MEDICINA
SALERNI

Insula TANA: Tigren

Id est,

CONSERVANDÆ
BONÆ VALETVDINIS
PRÆCEPTA.

CVM LUCULENTA ET SVC
CINCTA ARNOLDI. VII-
lanouani in singula capita

Exegesi,

PER IOHANNEM CVRIONEM
di mune recognita & repurgata.

NOVA EDITIO MELFOR.
 Et aliquot Medicis Opusculis (qua se-
 quens pagella exhibet)
 auctior.

Cum Gratia & Priuilegio Imper.

FRANCOVRTI,
EXCVDEBAT IOANNES SAY
rius, hapsensis Vincentii Stein-
meyeri.

ANNA M. D.C. XII

~~George Washington~~ ~~Mar. 9~~ ~~1792~~
~~London.~~ ~~21A~~

Bien - A H 10

7

R E

S A

& v

ri H

&

cle

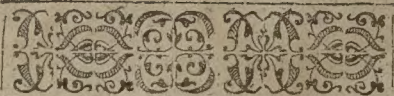
pu

Pr

H

S. P

long

REVERENDO VIRO,
SAPIENTIA, ERUDITIONE
& virtute præstantissimo D. Docto-
ri HENNINGO HOPFF, Iuris
& æquarum legum consultiff. Ec-
clesiæ maioris Deiparæ Virgini a-
pud inclytam Erphordiam sacræ
Præposito & Seniori, &c. compa-
triac Meccænati suo plurimum
obseruando, Ioannes Cu-
rio Berckensis

ignotiv.

P. P. Eremit. Camaloul. Insula Vigenfis.

POST QVAM reueren-
dus in Christo pater ac summa
pietate spectabilis D. Ioannes
Picus, Regi monasterii Montis
S. Petri apud inclytam Erphordiam Abbas
longe dignissimus, anno superiore è vita ex-
cessit,

P R Æ F A T I O.

cessit, obscurum humanitati tuae non fuit, quantopere hoc tanto viro, tam sincero amico, tam candido monitore, tamque liberali Mecœnate atque incomparabili patrono amisso, animus meus consternatus fuerit. Erat vir ille in omni disciplinarum genere non infeliciter versatus, sed Theologico studio præ ceteris tanta pertinacia addictus, ut Biblia sacrosancta assidua lectione non solum memoriter ad vnguem pronunciare, sed eadem fratribus quoque suis felicissime interpretari posset: eoque rem deduxerat, ut nisi immatura mors consilium eius præuenisset, Doctoris iam nomine haud dubie censeretur. Hic talis ac tantus vir, quamvis grauioribus interea curis distineretur, nihilominus tamen succisuius horis in medicorum etiam vireta diuertendum sibi duxit, quo nimirum ea quoque quæ ad sanitatem tuendam necessaria viderentur, thesauro rerum omnium me-

P R A E F A T I O.

moria in tempus opportunum concrede-
 ret, unde illud etiam consecutus est, ut
 quotiescunque incideret mentio aliqua de
 rebus, ad medicinam proprie spectanti-
 bus (incidebat autem saepissime) non se-
 cus, ac si in medicorum scholis duntaxat
 versatus fuisset, de ipsis differeret. Beni-
 gnitas vero eius in iuuandis & prouehen-
 dis ingenuorum adolescentum studiis non
 obscura, sed cuius obuia & exposita fuit.
 Ac ne longius quidem abeam, ecquis in-
 uentus est vnquam, qui dum firmo adhuc
 & vegeto corporis robore frueretur, libe-
 ralior ac munificentior in Academiam no-
 stram extiterit? Reliquorum Aegypti-
 a, quotquot huc ab initio dimanar-
 unt, si paucula quadam excipias, à te-
 stamentorum executoribus ad id subordi-
 nata prius fuerunt. At noster hic Picius
 mentis incitatione magis, atque sponte sua,
 quam aliorum hortatu, munificus esse vo-
 luit. Quare iuxta augurum observatio-

PRÆFATIO.

nes, ἐπὶ δὲ ἑὶ ἐτὶ ἡμῶν, οἷον ὅν τε παρὰ ἑαυ-
 τῶν. Cui, utinam, reliqui quoque, alium
 greges consimiles aliquando volatus me-
 ditentur. Porro autem qualis idem erga
 me extiterit, fugere neminem arbitror,
 quippe cum in oculis fere omnium positum
 fuerit. Familiaritatem semel mecum ini-
 tam non fecte simulareque, sed pie admodum
 & sancte coluit, eamque dissolui atque re-
 scindi, licet hoc strenue sane à quibusdam
 ipsi suggereretur, egerrime passus est. Bo-
 ne Deus, quam amice ac sedulo, si qua ad
 vite honestatem, aut ad rei familiaris in-
 crementum facere viderentur, ea mihi in-
 culcabat omnia. Ad postremum vero, quæ
 in me contulit beneficia, tot ac tanta fue-
 runt, ut molestum humanitati tuæ fore
 putem, si ea hic singula recensere pergami.
 Unum tamen silentio non facile prater-
 miserim, nempe sine repulsa me semper ob-
 tinuisse, quicquid ab ipso peterem. Me-
 rito igitur ac optimo quidem iure, tam
 imma-

P R A E F A T I O.

immaturo atque inexpectato eius obitu animus mihi vsquequaque demissus atque magno adeo incerore haftenus confectus est. Sed hunc tu mihi , vir humanissime, iam magna ex parte (haud scio , an aliquo etiam meo merito) erexisti , doloremque profecto omnem absterxisti : qui me ultro statim simul ac tali patrono orbatum vidisti , in tuam fidem & clientelam singulari quodam modo susceperis. Nam etsi ab eo vsque die , quo Erphordiam primum veni , in amicis me semper habueris , ac maximis interea beneficijs obstrinxeris , adeoque prius omnium obnixè *ἡρώων* *πρωίων* contenderis , vt summis honorum gradibus onerarer : nunquam tamen propensio- rem in me sensi animi tui voluntatem , quam ubi singularis ille Mecœnas presenti vitæ subductus est. Hic reuerenda humanitas tua aperte demum atque palam indicavit , quo antea in me fuisset animo , vt qua nullum omnino pratermisse-

PRÆFATIO.

rit amicitie officium, quin cumulatissime in Curionem unum detulerit. Nam queso te, quod Pici morte ademptum est, quod tu vir humanissime non αὐτῷ τῷ μέτρῳ ἔξ λόγων, ut est apud Hesiodum, compensaueris? Nunquam quidem tristem me à conspectu tuo, siue consilio siue auxilio opus esset, discedere memini. In quo sane animum agnosco vere liberalem, & primar: o viro dignam, ac mei amantissimam: Cui, di faciant, ut officiis mutuo respondere quandoq; valeam. Præterea vero, cum hoc mihi fatale quodammodo sit, ut ex ijs, qui sese amicorum nomine apud me venditant, permultos indies experiar mihi χρεῖς μὲν λόγοις, πολέμιος ᾗ τοῖς τρόποις qui coram blandiantur quidem, sed absentes mordeant, tu in firmatamen & perpetua amicitia præsens absensq; idem semper, hoc est, ex animo amicus, vereq; beneuolus ac fidelis permanens, innocentiam meam strenue tueris atque defendis. Cum igitur sæpe & multum mecum cogitarum, quo tandem effi-

P R A E F A T I O.

tio pro tot tantisq; in me meritis Reuerendam
 H.T. vicissim demererer, neq; vllum satis ido-
 neum inuenirem, ac tristis inierim essem, &
 conturbatior. timeremq; ne contumeliosissi-
 mum mihi τὸς ἀχαιῶνας aliquando obij-
 ceretur conuiuium: Ecce commodum mihi
 litera ab excellentissimo D. Adamo Lonicero,
 Imperialis vrbs Francofortenſis Medico phy-
 ſico, amico & fauore meo ſingulari, allata
 ſunt. Is obnixè me honeſtiſſima ſocrus ſua no-
 mine rogabat, vt libellum Schola Salernita-
 na, quem ipſa rursus obdundita ac diſtracta
 proxima editio: is exemplaria, prelo iamiam
 commiſſura eſſet, denuo quam diligentiffime
 perlègere, atque à mendis vindicare non
 granarar. Cui, quod honeſta ac vtilia eſſent,
 quæ peteret, refragari equidem nec volui, nec
 debui. Libello itaq; ἐκ καὶ φαιδῶς ἐς πόδας, καὶ
 πάλιν ἐκ τῶν ποδῶν ἐς τὴν καὶ φαιδῶν, vt
 dici ſolet, reuiſo ac perlecto, diſ boni, quot paſ-
 ſim occurrerunt menda, partim quidem ope-
 rarum incuria, partim vero mea ipſius etiam

P R A E F A T I O.

(ut apparet) ἀπεεργη: & commissa. Quae sane, quanta potui diligentia, correxi: nonnulla quoque ut superflua & ἀπεργασθῶν exempla reieci: quaedam ex Gracis minus commode reddita dilucidius explicui: insuper & alia quaedam lectu non indigna ad finem adiunxi. Fa igitur omnia, cum suo iam destituta sint Mæconate adeoque, sine patrono in manus studiosorum redire vereantur: sub reuerendi n. minis tui patrocinio, vir humanissime ac vnice mihi in perpetuum obseruande compater, in publicum emittere placuit. Ac primo quidem, ut cui in collocandis beneficijs par semper fueris, eidem remunerationis quoque honore exaequareris. Deinde vero, ut pro ingentibus beneficijs, quibus me hactenus adiunxisti, vicissim gratitudinis meae aliquod haberes μὲν, μὲν οὐκ. Hoc ergo, vir humanissime, munusculum, si non nominis tui splendori ac virtuti par, saltem ab homine tui studiosissimo atq; obseruantissimo profectum, porrectiore fronte accipias, & donantis potius
 ani-

P R Æ F A T I O.

animum, quam muneris magnitudinem ponderes, patrocinioq; demum tuo, atq; favore. A vitiligatorum & hypocphantarum calumniis tutū reddas, etiā atq; etiā rogo. Ego hoc viuisim Reuerendæ H. T. polliceor me, quacūq; sanitati dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio effi. facturum, quanto semper tu & studio & officio in meis rebus fuisti. Vale nobis quam diutissime incolumis, & Creationem tuam, qui H. T. plurimi facit, amare perge. Erphordia 3.

Non. August.

T R A-

2
1
C

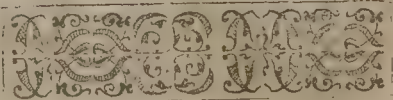
T

L

I

I

I

TRACTATUS, QUI IN
hoc opusculo continen-
tur.

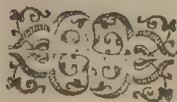
- I. Emissi sanguinis observatio, ex
Ioannis Fernelii de vacuandi
ratione cap. 20. pag. 402
- II. Dicelis Carystii aurea ad Anti-
gonum Aliae regem Epistola,
de morborum præfagiis & eo-
rundem extemporaneis auxi-
liis. 406
- III. De salubri diæta incerti auctoris
liber, Hippocrati quondam
falso adscriptus. 413
- IV. De ratione victus salutaris post
incisam venam & emissum
sanguinem ad Armatum, Epi-
gramma Anastasij. 421
- V. Vi-

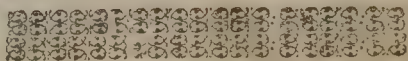
V. Victus & cultus ratio exposita
quaternis in singulos menses
versibus: per Ioachimum Ca-
merarium. ibid.

VI. De moderatione cibi & potus,
itemque somni & vigiliarum,
ex Ph. Mel. 423

VII. Nonnulla de regimine sanitatis
iuxta sex res non naturales Pla-
cita ex Hippocratis & Galeni
libris deprompta per Io. Katz-
schium Hallensem Doctorem
Medicum. 472

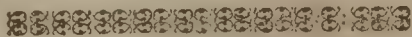
ANTO-

ANTONII MVSÆ BRA-
*sauioli de prasenti libello in-
 dicium.*

Vulgarus Salernitarum de tuenda valetudine
 libellus, his qui legunt non parum utilitatis
 prastat, illisque multo maiorem, qui libelli prae-
 cepta obseruant.

GALENVS Lib. 6. cap. 10. de
Sanitate tuenda.

ARS quæ sanitati tuendæ præsudet, iis qui sibi
 paruerint, constantem sanitatem promittit:
 Qui vero parere recusant, iis perinde est ac si o-
 minino non esset. Recusant autem alii ab ipsa in-
 prasens voluptate victi, quos incontinentes in-
 temperantesque nominant: alii ab ambitione,
 quam Græci hodie *κενοδοξία*, id est, va-
 nam gloriam vocant.

M. MAR-

M. MARCVS FRYT-
SCHIVS LAVBANVS,
Candido Lectori
S.

Quisquis es, & medicam non plane respicis artem,
Hunc studiose librum (sic quia dignus) ama.
Qu nouus egrediens vltio purgatus a' omni,
Liberius Claras gestis adire domos.
Curio facis deus insuperabile Placbi
Et didit hoc lenum frugis & artis opus.
Vltu ipsum igitur complere o utrisq; iuuentus,
Ac bene de merito dic bona vota viro.
Nam quibus instructus sine morbis membra tueri
Possit homo, liber hic dogmata certa tenet.
Magnanimo Anglorum regi que dedita quondam,
Iam renouata tibi Teutonum ora vides.
Tuque coherere iuuenum, teneris qua protinus annis
Sedula das operam verba Latina loqui.
Incolumentem, moneo si gestu ducere vitam,
Membrorum que cupi prosperitate frui:
Curio mane tibi, tuis Curio, recte legatur,
Non imitabile est alibi, labor labor.
Exiguum certe, quo pagina venditur, ac est,
Qua discies, magna commodi tui erunt.
Nam docet, affectu qua sunt ratione regendi,
Omnia ab excessu semina morbi habet.
Vini, cuiusque modum praescribit Cypridis usum
Temperat, & quae sint sana lauacra monet:
Cum corpus nimis roripsum sit, igne turget,
Incisis venis euacuare iubet.
Vesper aut somnum auerendum, namque diurno
Tempore qui dormit, multa pericula ciet,

Inscius

AD LECTOREM.

Inferius in febrim dilabitur, atque catarrhum
Colligit, & toto corpore languet iners.
Hic quoque certa leges anni discrimina: namq;
Diverſos radios ardor & algor habent.
Non eadem Veni, Meſſi, Autumnog, Hyemig;
Conveniunt, tribus vult ſibi quodq; ſuum.
Quid ſibi queſq; velit, quid qualiter exigit etas.
Curio monſtrabit, ſi tibi lectus erit.
Si ſapis ergo, moras tollis ſtudioſa iuuentus,
Hunc tibi meti (parvo venditur atq;) librum
Inſuper Au. o. i, grato pro pignore, ſata
Optabili Pſyche non citra ſerē.
Sic tibi non deerunt qui ſcripta ſabubria condant,
Materia ingenio conueniente ſua.
Hiſce vale, atque bono feliciter viſo ſolo;
Caſtulum ad fontem iam via tria patet.
Tempora que ſi ſubito tēſura ſequantur,
Non ita ſecunda conditionū erunt.
9 ſapi ergo, tibi har quę porrigi, arripe, crines,
An bona vel mala ſint ſecula futura liceat.

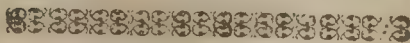
EIDEM HENRICVS SPINÆVS
Bercizenfis, S.

Quod male curaverim minime querenti membra,
Uiderat ex alto spectans Aeneas Ido.
Torrens exclamatur, quae morbo quaritur agri
Pharmacum tales? quo me miseratur?
Tendit enim mortem alteratione melle di.
Corripitque et dicitur resata pro uis.
R. Illud est, si iure non alio,
Vixit enim, cum esset illa
Hic, et sic, et non esse lato,
Constituere enim non potest e Bilva.

Digitis

AD LECTOREM.

Discitis hinc certas medicandi saucia leges,
 Integra quoque modo sit retinenda salus.
 Praestunt hos artem medica tibi Curio Doctor,
 Et Curio Apollines gloria magna choi.
 Extendi vitam qui longum vultu in aenum,
 Curio Tithonus, dicite, vine diu.

ODEM. LUDOVICI HELMBOLDI MUL- husini.

Nulla vis virtusque manet perennis,
 Rebus his, quae viribus extruuntur
 Corporis: quae mens operatur omni
 Tempore durant.

Nunc ager, vel sylva, vel est rubetum,
 Quod fuit quondam Phrygii aula Regis,
 Arx fit e contra modo Carolea,
 Quod seges olim.

Firma sunt fidesque, sibi tuentur
 Nomen et famam documenta, quorum
 Autor est Phœbus sine honore nunquam
 Commemorandus.

Utilis res est medicina, totum
 Sustinet mundum: nisi salua namque
 Membra sint, praeceptis domui uniuersae
 Turbo minatur.

Claret idcirco Podagricana

Fama,

AD LECTOREM.

*Fama, nec laus Hippocratis remittit,
Æmulus fertur volucrum per alta*

Astra Galenus.

*Hos duces, hos signiferos secutus
Curio excellit simul, & referri
Inter heroes medicos profunda*

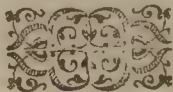
Mente meretur.

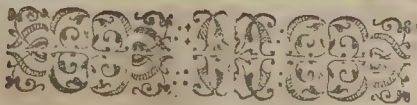
*Mentis hic index liber est amonum
Plantat extirpat tribulos, vena
Enecat, morbos fugat atque sanos*

Protegit artus.

*Sanitas cura sua sit cuius,
Huic viam monstrans igitur tuenda,
Gratis omnem comitatus ibit*

Curio in orbem.

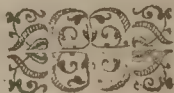
EPIGRAMMA DOCTISSI-
mi viri, Domini Magistri His-
ronymi Osi.

PRædium humanæ sunt artes vitæ,
Hoc rerum dubius languor asylon habet,
Quo sine tempestatum exercita mole laborat,
Et vexata gemit publica clade salus.
Atque togata quies violata tyrannidis ausu,
Exutum patitur luget honore decus.
Barbaries magnum impetio tunc occupat orbem,
Et regnum populat viribus omne feris
Tunc calcata iacet Pietas cum iure sub armis,
Iustitiæque decor debile totum habet (uo,
Tunc furor arma mouet, dominatu fulta præter-
visque aliena mali sceptrâ timore gerit.
Et feritas animos patiente cyclopica fâto,
Cadis in aduersum raptat amore scelus.
Mentibus insidunt cum cæca obliuio legum,
Atque redit fludis gratia nulla pius.
Pietæ cœtas cum de ritus exultat arti,
Ingeniū precium vile que cultor habet.
Cæci nemos rerum Deus edidit sic ut artes,
Ordo quibus fâto daret in orbe statu.
Corporæ innumeris cū sint obnoxia morbis,
Quæ labor admissa labe caduca facit.
Ne solutis mori succumbat tanta periclis,
Pharmaca munificus proquidit arte Deus

Quam

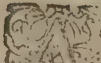
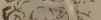

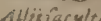
EPIGRAMMA.

Quam fauor humanæ diuinus amore salutis
 Edocet, ingenio qui valuerunt viros.
 Morborum ut trepidos valeant sanare dolores,
 Artifici causas & remouere manu. (chri
 Ratzschius hac expers vir nomen ab arte sepul.
 Et dignum meruit nobilitate decus.
 Laurea Doctoris cui tempora lata coronat,
 Quam natus titulo plurimus ambit honos.
 Edidit hic vitæ regimen de sospitis usu,
 Et bene viuendi de ratione librum,
 Qui, quo cuique salus maiori propria cura est,
 Auspicio debet carior esse suo.
 Concinno siquidem præcepta volumine vitæ
 Tradat alenda quibus sana diata fuit.
 Ergo qui doctos hoc donat munere cœtus,
 Gratia erat tali digna labore viro.
 Cui quo plura queat cura illius edere, votis,
 Aspirante Deo, fata secunda precor.

INDEX SYMMATIM COM-
PREHENDENS EA QUAE HOC
Libello tractantur.

A

 Ceti proprietates	228
 Asris electio	124
 Ast utis cibis	141
 Albica piscis marinus	183.
Allis facultates	114
Alu m blande & facile resoluencia	409
Amarellus aus aquatica	178
Anguille e us calcule sis noxius	191
An quillarum & Lampredarum cectio.	ibid.
Animalium viscera	252
Anima accidentia	472
Anisi utilitates	236
Anni tempora quatuor	316. 435
Aqua crapula confert	165
Aqua inter cutem	32
Aqua potui nocumenta	162
Auditus grauitas	297
Aues esui apta	167
Aurium tinnitus causa	297. 298.

B

Rassica temulentiam curat	261
Butyri proprietates	203
Butyrum ad quid conducat.	202
Cal-	

I N D E X

C

C Aluiciem cepe emendat	276
Cancrum curat charefolium	283
Capitis dolor	23.315
Capo, siue gallus castratus	169
Caput purgat sinapi	277
Capitis morborum instantium prasagia	407
Capitis morborum remedia	407
Capitis accidentia ex neglectis remediis.	ibid.
{ bouina	67
{ caprina	68
{ ceruina	65
Caro { leporina	66
{ porcina	96.158
{ vitulina	167
{ salsa	65
Carpio piscis squamosus	123
Casei esus	63
Casei facultates	205
Caseus recens	94
Catarrhus	25
Caulium effectus	259
Ceparum effectus	275
Ceparum usus	115
Cerebri confortatio	11
Cerasorum esus commodum	216
Cereuisia confectio	226
Cereuisia potus	137.222.139.226.

b + Chare-

I N D E X.

83	Dentium do'ori conducentia	308
89	Dentium immundities	13
45	Diata administratio	236
51	Diata habenda ratio	250
39	Diata moderata	10
56	Diata salubris liber	413
9	Diffusio cibi, edendi item ac ciborum ratio	
45	47	
23	Dormiendi ratio	2930

57	E Brietatis incommoda	118
50	Edendi & bibendi modus	209
id.	Enula campana	285
43	Epilepsia medela	278
36	de Enacuatione	455
55	Excrementorum retentio	7

F

84	F Ames duplex	49
49	Febris causa	22
49	Ficuum proprietates	222
50	Ficuum vsus in cibis	ibid.
4	Fistula curatio	313
7	Flatuum in aluo retentorum nocumenta	31
3	Foeniculi semen	235
3	Fons oculos recreat	17
2	Frictio	466
4	Frictionis quatuor praecipua genera	ibid.
2	Frigelius autem cibo accommoda	176

b s Galbio

I N D E X.

G

G <i>Albio piscis marinus</i>	184
G <i>Gallina commendatio in cibo</i>	168
<i>Gaudii repentini commoda</i>	8
<i>Goriscus piscis marinus albus</i>	183

H

H <i>Vmores quatuor in homine</i>	325
H <i>Hydrops</i>	33
<i>Hyemis cibi</i>	145
<i>Hyssopi virtutes</i>	282

I

I <i>Ra</i>	4
<i>Iraisci utile quibus</i>	5
<i>Iura è carnibus</i>	89

L

L <i>Ac</i>	94
L <i>Lactis electio</i>	199
<i>Lactis esus</i>	60
<i>Latiria val. tudini confert</i>	8
<i>Lotii retentio</i>	6
<i>Lucius piscium tyrannus</i>	181

M

M <i>Alua facultates</i>	263
M <i>Manuum lotio</i>	12
<i>Manuum lotio calida vermes generat</i>	ibid.
<i>Manuum lotionis utilitas</i>	152
<i>Manuum tremor</i>	268
<i>Medulla ossium</i>	97
	Me-

I N D E X.

<i>Melancholica complexio</i>	356
<i>Mentha</i>	265
<i>Merula avis</i>	174
<i>Mesfilorum utilitates</i>	214
<i>Miclio nocturna</i>	ibid.
<i>Motus & quies</i>	462
<i>Musipotionis nocumenta</i>	168
<i>Mutatio subita nocina</i>	252

N

N <i>Asturtium herba</i>	287
<i>Nascentiam marinam qua prohibeant</i>	147
<i>Nocturna repletio noxia</i>	6
<i>Nuces contra venena</i>	113
<i>Nuces pest pisces</i>	211

O <i>Rhygometra</i>	173
<i>Ossa, nervi, & dentes homini quot</i>	312
<i>Otis gallina sylvestris</i>	177
<i>Oua sorbilia</i>	98
<i>Onorum differentia</i>	78

P

P <i>Andiculationis utilitas</i>	12
<i>Panis calidus nocivus</i>	153
<i>Panis crusta</i>	157
<i>Panis electio & ratio</i>	ibid.
<i>Pectere crines utile</i>	13
<i>Perca piscis squamosa</i>	181
<i>Perdix in cibo usus.</i>	175
<i>Per.</i>	

INDEX.

<i>Persica, passula</i>	210
<i>Persica prima mensa edenda</i>	56
<i>Phasianus gallus sylvestris</i>	174
<i>Phlebotomia effectus</i>	376
<i>Phlebotomia impedimenta</i>	364
<i>Phlebotomia & vena sectio</i>	358
<i>Phlebotomia quibus mensibus conueniat</i>	363
<i>Phlebotomia quibus morbis & aetatibus conueniat, & quantum sanguinis quoque tempore detrahendum</i>	384
<i>post Phlebotomiam consideranda quae</i>	383
<i>circa Phlebotomiam quae obseruanda</i>	373
<i>de Phlebotomia & scarificatione</i>	459
<i>Phlegmatica complexio</i>	348
<i>Pigrities</i>	23
<i>Piper nigrum</i>	295
<i>Pisa</i>	195
<i>Pisforum coctio.</i>	198
<i>Pisces qui, & quibus conducant</i>	186
<i>Pisces saliti</i>	189
<i>Plagitia piscis</i>	183
<i>Pomorum esca</i>	58
<i>Porri effectus</i>	294
<i>Potus mali correctio</i>	146
<i>Potus triplex</i>	193
<i>Prunæ</i>	218
<i>Puriori eff. 3a</i>	286
<i>Puriori eff. 4a</i>	273
<i>Puriori eff. 5a</i>	
<i>Puriori eff. 6a</i>	
<i>Puriori eff. 7a</i>	
<i>Puriori eff. 8a</i>	
<i>Puriori eff. 9a</i>	
<i>Puriori eff. 10a</i>	
<i>Puriori eff. 11a</i>	
<i>Puriori eff. 12a</i>	
<i>Puriori eff. 13a</i>	
<i>Puriori eff. 14a</i>	
<i>Puriori eff. 15a</i>	
<i>Puriori eff. 16a</i>	
<i>Puriori eff. 17a</i>	
<i>Puriori eff. 18a</i>	
<i>Puriori eff. 19a</i>	
<i>Puriori eff. 20a</i>	
<i>Puriori eff. 21a</i>	
<i>Puriori eff. 22a</i>	
<i>Puriori eff. 23a</i>	
<i>Puriori eff. 24a</i>	
<i>Puriori eff. 25a</i>	
<i>Puriori eff. 26a</i>	
<i>Puriori eff. 27a</i>	
<i>Puriori eff. 28a</i>	
<i>Puriori eff. 29a</i>	
<i>Puriori eff. 30a</i>	
<i>Puriori eff. 31a</i>	
<i>Puriori eff. 32a</i>	
<i>Puriori eff. 33a</i>	
<i>Puriori eff. 34a</i>	
<i>Puriori eff. 35a</i>	
<i>Puriori eff. 36a</i>	
<i>Puriori eff. 37a</i>	
<i>Puriori eff. 38a</i>	
<i>Puriori eff. 39a</i>	
<i>Puriori eff. 40a</i>	
<i>Puriori eff. 41a</i>	
<i>Puriori eff. 42a</i>	
<i>Puriori eff. 43a</i>	
<i>Puriori eff. 44a</i>	
<i>Puriori eff. 45a</i>	
<i>Puriori eff. 46a</i>	
<i>Puriori eff. 47a</i>	
<i>Puriori eff. 48a</i>	
<i>Puriori eff. 49a</i>	
<i>Puriori eff. 50a</i>	
<i>Puriori eff. 51a</i>	
<i>Puriori eff. 52a</i>	
<i>Puriori eff. 53a</i>	
<i>Puriori eff. 54a</i>	
<i>Puriori eff. 55a</i>	
<i>Puriori eff. 56a</i>	
<i>Puriori eff. 57a</i>	
<i>Puriori eff. 58a</i>	
<i>Puriori eff. 59a</i>	
<i>Puriori eff. 60a</i>	
<i>Puriori eff. 61a</i>	
<i>Puriori eff. 62a</i>	
<i>Puriori eff. 63a</i>	
<i>Puriori eff. 64a</i>	
<i>Puriori eff. 65a</i>	
<i>Puriori eff. 66a</i>	
<i>Puriori eff. 67a</i>	
<i>Puriori eff. 68a</i>	
<i>Puriori eff. 69a</i>	
<i>Puriori eff. 70a</i>	
<i>Puriori eff. 71a</i>	
<i>Puriori eff. 72a</i>	
<i>Puriori eff. 73a</i>	
<i>Puriori eff. 74a</i>	
<i>Puriori eff. 75a</i>	
<i>Puriori eff. 76a</i>	
<i>Puriori eff. 77a</i>	
<i>Puriori eff. 78a</i>	
<i>Puriori eff. 79a</i>	
<i>Puriori eff. 80a</i>	
<i>Puriori eff. 81a</i>	
<i>Puriori eff. 82a</i>	
<i>Puriori eff. 83a</i>	
<i>Puriori eff. 84a</i>	
<i>Puriori eff. 85a</i>	
<i>Puriori eff. 86a</i>	
<i>Puriori eff. 87a</i>	
<i>Puriori eff. 88a</i>	
<i>Puriori eff. 89a</i>	
<i>Puriori eff. 90a</i>	
<i>Puriori eff. 91a</i>	
<i>Puriori eff. 92a</i>	
<i>Puriori eff. 93a</i>	
<i>Puriori eff. 94a</i>	
<i>Puriori eff. 95a</i>	
<i>Puriori eff. 96a</i>	
<i>Puriori eff. 97a</i>	
<i>Puriori eff. 98a</i>	
<i>Puriori eff. 99a</i>	
<i>Puriori eff. 100a</i>	

I N D E X.

<i>Pyra sylvestria contra venena valet</i>	119
<i>Pyrorum nutrimentum.</i>	59.214

R

R <i>apa</i>	230
<i>Raphanus sativus viperarum ictus discutit</i>	119
<i>Repletio & Euacuatio</i>	454
<i>Res septem naturales</i>	428
<i>Res sex non naturales</i>	431
<i>Rheumatis remedia</i>	310
<i>Ruta contra venena valet</i>	117
<i>Ruta cruda, saleq; condita, visus aciem exacuit</i>	117
<i>Ruta duo genera:</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ruta facultates.</i>	272

S

S <i>al</i>	240
<i>Salicis effectus</i>	290
<i>Salvia potius malitiam emendat</i>	146
<i>Salvia operationes & effectus</i>	266
<i>Salis commendatio in cibis</i>	240
<i>Saluatella sectionis commoda</i>	374
<i>Sanguinea complexio</i>	341
<i>Sanguinis emissi observatio</i>	402
<i>Sanitatis regimen iuxta sex res non naturales</i>	
<i>Saporis & colorum qualitates</i>	24. (427
<i>Saxatilis piscis</i>	182
<i>Serpentes fugat sine ijs. s. ar.</i>	7

I N D E X.

<i>Serum lactis</i>	204
<i>Sinapis effectus</i>	277
<i>Sitis aqua exstinguenda</i>	162
<i>Situs corporis per somnum</i>	470
<i>Somni tempus conuenientissimum nocturnum</i>	28. 29
<i>Somni quantitas</i>	470
<i>Somnus meridianus</i>	6. 22
<i>Somnus diurnus</i>	25
<i>Spasmus</i>	31
<i>Speculum oculorum aciem excitat</i>	18
<i>Spodium</i>	238
<i>Sturcus cibo commendatur</i>	170

T

T <i>enesmus</i>	7
<i>Tencha, vel tinca, piscis glaber</i>	183
<i>Testiculi gallorum</i>	95
<i>Theriaca contra venena auxilio est</i>	121
<i>Thoraci impendentium morborū signa</i>	408
<i>Thoracis morborum remedia</i>	ibid.
<i>Thoracis incōmoda ex neglectis praesidiis</i>	408
<i>Timor</i>	3
<i>Tranquillitas sanitati confert</i>	10
<i>Tremor manuum</i>	267
<i>Tremulus avis</i>	178
<i>Tristari utile quibus</i>	4
<i>Tristitia nocet valetudini</i>	2
<i>Truta</i>	

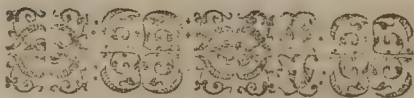
I N D E X

04	<i>Truta</i>	184
77	<i>Turtur boni alimenti</i>	169
62	V	
70	V <i>Apores stomachi prohibentia</i>	149
um	<i>Vena scissura quanta</i>	379
0	<i>circa Vena sectionem qua consideranda</i>	373
22	<i>Venenorum lethalia remedia</i>	113
25	<i>de Venere</i>	474
31	<i>Ventris morborum futurorum indicia</i>	409
18	<i>Vermes progenerantia</i>	12
38	<i>Vertigo</i>	35
70	<i>Vesica morborum propinquantium signa</i>	410
7	<i>Victus ratio quolibet anni tempore utilis</i>	140
83	<i>Victus salutaris post incisam venam & emis-</i>	
95	<i>sum sanguinem ratio</i>	421
21	<i>Vina theologica</i>	88
08	<i>Vini boni proprietates</i>	104
id.	<i>Vini differentia</i>	84
08	<i>Vini nimia potatio</i>	128
3	<i>Vini iuuamenta</i>	452
10	<i>Vino parce utendum</i>	5
57	<i>Vinum dilutum</i>	135
78	<i>Vinum enulatum</i>	185
4	<i>Vinum est lac senum</i>	137
2	<i>Vinum melius</i>	133
24	<i>Vinum saluiatum</i>	268
	<i>Vinum vetus</i>	134
	<i>Viola effectus</i>	278
	<i>Vippa</i>	

INDEX.

Vippa quid	249
Viridia oculis dant releuamen	19
Visum conseruantia	307
Visus nocumenta	302. & deinceps
Visus recreatio	17
Vocis raucedinis causa	309
Vomitus	458
Vrtice effectus	280
Vna passa.	103

FINIS. INDICIS.

DE

CONSERVANDA
BONA VALETVDINE,
Liber Scholæ Salerni-
tanæ.

DE ANIMI PATHEMATIS,
& remediis quibusdam ge-
neralibus.

CAPVT I.

Anglorum Rēgi scribit Scholæ tota Salerni.
Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graueis, irasce crede profanum,
Parce mero, cæcato parum, non sit tibi vas
num:

*Surgere post epulas, somnum fuge meridianum.
Ne nullum reme, nec comprime fortiter anum.
Hæc bene si serues, tu longa tempore viuis.*

PRÆSENS hic liber, à Doctoribus Scho-
læ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ
conscriptus, multa & varia conseruandæ
bonæ valetudinis præcepta complecti-
tur.

In hoc autem capite octo imprimis generatim
referuntur, quæ nos singulatim deinde, ac suo

A

quodq;

DE CONSERVANDA

quodque ordine explicabimus. *Primum* ergo est, ut tuenda sanitatis suae studiosus anxiferas, graueis & pertinaces curas relaxans, ex animo penitus exterminet. *Cura* enim corpus vehementer extenuant & exsiccant, somnum impediunt, perpetuisque vigiliis conficiunt, vires destruunt, febres etiam accendunt, ac grauissimis valetudinibus initia praebent: ipsae quoque melancholiam generant, pariterque calorem innatum resoluunt & extingunt, & magis, si diutius durarint: Auctor Galenus cum multis aliis locis, tum praecipue Aphor. libro 2. comment. 28. & lib. 3. comment. 31. & de tuenda sanitate lib. 1. cap. 11.

Cura.

Tristitia.

*Galenus de
parua pila
exercitio, ca-
pit. 1.*

Sub eodem praeepto comprehendunt debent & *Tristitia*, quae & ipsae corporis naturam frigiditate & siccitate corrumpunt: id quod Salomon quoque capite 17 Proverbiorum suorum attestatur: Spiritus tristis, inquit, exsiccat ossa. Sed cum omnis inuestitia generanda melancholiae vim habeat, quo ramen vehementior ac diuturnior haec affectio fuerit, eo plus adfert periculi. Nam praeterquam quod corpus macie paulatim extabescit, cor etiam ipsum immodice constringit, spiritum obtenebrat, ingenium hebetat, rationem impedit, iudicium obscurat, & memoriam obfundit. In mœroribus item fortibus, uti à Nemesio capite vicesimo, de natura hominis, ex tertio libro Demonstrationum Galeni refertur: biosa quaedam superfluitas consuevit in ventriculum defluere, & multo magis, quam per se ipse male affectus fuerit: quae sane molestiam exhibet, ut non prius à inuestitia & cruciatu cesset, quam superfluitas illa vomitu eiecta fuerit, id quod Galenus etiam Aphor. lib. 6. comment. 50. testatur.

Idem.

Idem de timore quoque intelligendum: nam & Timor.
 ipse intro & ad principium tum spiritum, tum
 sanguinem vna cum refrigeratione eorum quæ
 in summo corpore sunt, abducit ac contrahit:
 itaque etiam pulsus tum arteriarum, tum cor-
 dis, iis qui timent, minimi ac maxime imbecilli
 sunt, partes in superficie positiæ algent, corpus-
 que pallefeit, tremor incidit, vox interrumpitur,
 & vires denique conuellantur omnes. Quod au-
 tem in tristitia paulatim patiuntur homines, id
 in timore confertim accidit, dissidentibus scilicet
 inter se passionibus iis, non toto genere, sed
 magnitudine & vehementia. Itaque etiam ob ti-
 morem & immensum maerorem nonnulli re-
 pentina morte interierunt, quod scilicet imbec-
 illa suapte natura animula eorum sub valido
 affectu oppressa confertim extincta & suffocata
 sit, quemadmodum luculenter & perspicue doc-
 cet Galenus, libro 2. capite 5. de causis sympt.
 Quippe extingui eam accidit propter affectus i-
 phius naturam, ut cuius generatio in refrigeran-
 do consistat: Suffocari autem eo quod totus san-
 guis vna committet, atque ad principium deferatur.
 Cuius sane rei insignia exempla extant apud
 Plinium libr. 7. cap. 36. naturalis historia. Quo-
 circa eum qui sanitatis sue tuendæ curam susce-
 perit, cane peius & angue omnia illa, quæ non
 aspectu & auditu modo, verum & mentis agita-
 tione tristitia exsunt, fugere oportebit. Quod A-
 ristoteles quoque inuissè videtur. quæ in proble-
 mate. 5. sect. 7. scribit, in *λεπτομερῶν* inci-
 disse quandoque, qui homines suffocari in aëre
 vidissent solū. Lege plura apud Stephanum Athe-
 nensem in librum 1. ad Glaucem comment.

Tristari quibus utile.

12. *Hoc tamen ignorandum non est, quod obesius nonnullis quibus corpus immodice plenum est, ac iis etiam qui spiritus admodum mobiles & calidos habent, interdum utile sit, si curis, timore, & tristitiis conficiantur: quo nimirum spiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte atq; auferatur: id quod vno ore confirmant Paulus Ægineta libro 1. cap. 57. Actius libro 4. capite 32. & Rhazes libr. 4. cap 9. ad Almanforem.*

Ira.

Secundum ut ab ira temperet. Nam cum ira sit feruor quidam ac vehemens motus caloris in ipso cordis corpore, qui in extimas tandem partes cum impetu diffunditur, ut eam plane dilucideq; Galenus libro 1. cap 4 de different feb. & in libro de causis morborum cap. 2. definit, necessario corpus ipsū immodice calefacit & exiecat, quo fit, ut febrim nonnunquam accendat, in iis præsertim corporibus, quæ in se admissam caliditatem longo tempore retinere apta nata sunt. Et si enim motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominem febricitare contingit. Quidam etiā ira commoti, quasi attoniti ac extra se positi videntur. Sunt præterea qui impotenti ira impetuosis cōcitatos in ἀποπληξία incurrisse multos repenteq; animā expirasse, nonnullos vero furore comitialis morbi accessione, παραλύσι, conuulsione, podagra, & articulorum maxime ac totius corporis tremore comprehensos concidisse tradant. Obstar etiam animi iudicio, & rationis opera perturbat, & ut Cicero ait, ira præsepte nihil recte fieri potest. Offenduntur autem

tem ab ira potissimum, qui temperaturam corporis totius calidiorem quam par sit, aut morbo, aut naturae consequuti sunt: praecipue quando cor & caput naturali intemperie immoderate feruent, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant. Animalibus tamen vitiis, morbis frigidis, & natura frigidi cordi & capiti, Galeno lib. 6. Epidem. part. 5. comment. 9. autore, ira non leue praesidium adfert. Innatum enim calorem in ipsis iam torpescentem excitat adaugetq; Quod Hippocrates etiam libro 2. Epidem. part. 4. in eum scribens modum confirmat: Diligenter itaque habenda est, ut excaudescens inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia. Quocirca si, saepe perfrigeratis, pallido colore praeditis & nonnullis laborantibus ex quibusdam intervallis & temporibus opportunis assumenda est: non sane ita continenter, ut facultas offundatur: sed potius ut emendationes innatum calorem corroborantes non immoderatas facere oportet, sed tum opportune, tum moderate assumere, ita & excaudescantiam, si clarissimis Medicina scripserunt Galen. lib. 3. cap. 10. de difficul. respir. Paulo lib. 1. cap. 58. & Aetio lib. 4. capite 33. credendum est,

*Quibus ira-
sci utile.*

Testimonium, ut moderate vinum utatur. Vinum enim modice haustum nativum calorem adauget, teste Galeno cap. 4. de causis morborum. Vbi vero immoderatus bibitur, quam ut vinci possit, tantum abest ut animal calefaciat, ut etiam frigidiora vitia gignat, quemadmodum copiose Galenus libro 3. capite 5. de temperamentis ostendit: quippe apoplexia, paraplegia, & quae Graeci

Vinum,

caron & comata vocant, neruorum resolutio, comitiales morbi, conuulsiones, tetani & debilitas ventriculi ac reliquorum membrorum omnia immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodque frigidum est vitium. Sed de his plurimè supra capite decimoquinto.

Cena.

Primum, ut in cena modico cibo utatur: exiguus namque cibum à facultate vini perisse & facile potum. Qui vero nocturnum multum ingerant, ventris aliisque nimio cibo onerant, dolorem primum & angustiam perperiunt, deinde nec proledeunt, nec recte concoquere possunt, quod nimia copia facultas aggrauetur, seu nimio pondere pressa, subindeque superare ingestum cibum nequeat, id quod & infra cap. 5 vberius ac fufius declarabimus.

Quantum, ut statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad cōcoctionem facit, quia cibus sumptus in facilius descendit in ipsum ventriculi in quo Gal. lib. 5. cap. 1 de lo. is affect. teste, cōcoctionis opus perficitur. Infra cap. 2. & 76.

*Somni modus
ridianus.*

Secundum, ne à prandio somno indulgeat. Is namque somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus caput replet, destillationesque parit. Sed de hoc vberius infra cap. 3.

Lotii retentio.

Septimum, ne lotium diutius, quam natura fert, remoretur: hinc enim interdum oriuntur *Dysuria, & Icterus*, hoc est, vitia in quibus vrinæ aut agere & dissolvere excernitur, aut in totum supprimuntur ac cohibetur. Eodem modo calculi aliquando & aqua inter cutem gigni perhibentur, neque aliud quiddam æque vesicam laedit, atque longior ultra mingendi voluntatem lotii retentio, id quod testantur cum primis Galenus

Ienus lib. 6. cap. 4. de loc. affect. Rhazes libr. 4. ca. 6. ad Alman. & Auicen Fen 19. tract. 2. cap. 6.

Octauum, ne compressis natibus ventris onus *Excrementis*
 suppressere & retinere tentet: ita namque indu- *torum repletio*
 rantur faeces in intestinis ob continuam suctionem *110.*
 venarum mesaraicarum, quæ cum intestinis continuata omnem humiditatem e facibus exugunt: quo fit, ut illæ exsiccata difficilioris exitus intestina obstruant oppilentque: oppilationem vero ob flatuum eductionis præclusionem & aliarum consequentium facum coacervationem, nocumenta se quantur, cum illa quæ cap. 4. enumerantur, tum etiam quæ referuntur à Cornelio Celsò libro 1. cap. 3. Ex ventre, inquit, sup-
 presso inflammationes, caligines, capitis dolores, aliaq; superioris partis mala crescunt. Quibus accedunt etiam, ut Rhazes testatur, *τα εσπερά*
 & cibi fastidium, quod malum Græci *αισθησις*
 Latini vero appetentia amissionem vocant.

Summeper præterea cauendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu utatur: nam & hinc non raro sequi solet *ταυσεμής*, hoc est, crebra & inanis egerendi voluntas, aut exitus intestini, quod ab osse sacro ad anum usque pertinet, Græcis, *αποδυσμίων τυτερον η̄ ἀρχος* dicitur, Latinis longa, non rectum, & princeps, teste Andrea Vesalio lib. 5. fabricæ humani corporis.

Ultimo tandem loco subiungitur, longissimo tempore visurum, quicumque hæc præcepta studiose & diligenter obseruauerit.

Si tibi desierant Medici, medici tibi fiant

Hæc tria: mens hilaris, requies, mox-rata dicta.

*Hec loco sit mentio trium remedia-
 A 4 in*

DE CONSERVANDA

in defectu Medici vicem eius cum apud alios, tum nobiles maxime & excellentes viros supple-
re possint.

*Mens hila-
ris.*

*Galenus de
pneuma
civili lib. 6. ca.
p. 1.*

Primum, & nimis hilaris ac lætus: lætitia enim calorem excitat naturalem, spiritus temperat & puriores reddit, virtutem corroborat, ætatem floridam facit, iuvenile corpus diu conservat, vitam prorogat, ingenium acuit, & hominem negotiis quibuslibet obeundis aptiorem reddit. Contra tamen ut hæc ipsa lætitia siue gaudiū bene velut acini commodum, sit temperatum, non excedens modum, neque repentinum. Nihil enim & repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. cap. 6. de symptomaton causis, & Alexander Aphrodisæus problemate 21. memorie prodiderunt, tanta sit cordis relaxatio, ut virtus vitalis una cum innato calore tota egeratur ac dissipetur, adeoque syncope nonnunquam & repentina mors consequatur. Atque huius quidem rei extant horribilia ac pertimescenda exempla apud T. Liliam Deca. 3. libr. 2. Val. Maximum libro 9. cap. 12. Plinium lib. 7. cap. 32. & 53. & A. Gellium lib. 3. cap. 15. At enim cum iuxta institutum scholis medicorum dictum, contraria contrariis eurentur ac depellantur, illis fortissimum gaudium adsciscendum est, qui tristioribus animi pathematis immodice conficiuntur. Quod sane per illa cumprimis consequentur, quæ principes facultatum partes corroborant, sanguinem bonum generant, & spiritus instaurant: eadem quippe & menti, Avicenna 4. 1. capite 1. & 11. 3. tract. 2. cap. 10. teste, gaudium & lætitiæ conciliant adiunguntq; Huiusmodi porro sunt cibi suaves & boni succi, vinum subtile

*Val. com-
ment. 5. in 6.
de morbis
vulg. aphor.
9.*

ac

te delectabile, conii & fragrantis odores, delectabilium rerum commemoratione, & cum amicis & familiaribus frequentior & iucunda conuersatio. Quare, ut Eobanus noster dilerte canens admonet:

Utere conuiui non tristibus, utere amicis,

Quos nugas, & risus, & tota sese iuuant.

Quem non blanda iuuant vacui molamina cantus

Huc iecur & renes, agraq; corda stupent.

Nam nihil humana tanta dulcedine mentes

Afficit, ac mel ea nobile vacis opus:

Tange lyram d. gitū, animis dolor omnis a'ibit,

Dulcesonum reficit tristia corda melos.

Atque hinc inde adeo est, quod grauius autor Plutarchus in libro de virtute morum tradit, Pythagoram animo pacando sedandoque ab afflictibus & perturbationibus vehementioribus Musicam adhibere solitum. Sic Saul quoq; *Samarit. 1.* per David psallentem à spiritu maligno liberatum legimus. *cap. 18. &* His similia & scriptu non indigna libro 1. & 14. Diphosophiston Athenæus refert.

Atque hactenus quidem dicta magna ex parte hisce etiam versibus ex Hieronymino Fracastorio complexi sumus.

Tu tamen interca effugito quæ tristia mentem

Sollicitant, procul sse iube curasq; metumq;

Pallentem, vlrices iras: sint omnia lata.

Alma Ceres te in hoc, Bauchi quoq; læta iuuabunt

Munera, sic dulces epulae sic capta rerum,

Sic vrbū, sic rurū opes, & summa voluptas,

Visere sæpe amnes nitidos iucundaq; Tempe,

Et placidas summū se'ctari in montibus auras,

Accedant iuuenumq; chori misteq; puella.

Tranquilli.

Secundum, Animi tranquillitas: Nobiles enim tui animi.

DE CONSERVANDA

& excellentes viri, ob maximas & diuerſas cauſas quas ſuſtinent, (ſi ipſis cætera omnia ante pariter adſuerint.) mentis inquietudine magis quæ mediocriſ conditionis homines læduntur. Nam ſi quid aliud, hæc maxima ſomnum impedit, qui nobilibus, cum biliſſæ fere & ſiccioris naturæ ſint, inprimis conueniebat. Vigiliæ vero, vt Galenus lib. 7. cap. 6. Therapeu. metho. autor eſt, magis adhuc torum corporis habitum ſiccant, adeoq; iis qui alioquin ex ſiccitate laborant, inſeſſiſſimæ ſunt. Vel requie hic ad corporis quietē, quæ motui opponitur, referenda eſt. Nam & hæc quoq; ad valetudinem neceſſario adhibetur. Caſorem enim naturalem aſſiduus laboribus fraſtrum ac diſſipatum reuocat, vires exhaustas ac pene perditas recuperat, adeoq; præſtat vt animal id colligat, ac durare poſſit. Quod diſerte admoſum apud Ouidium lib. .epiſt. 4.

Quod met ſterna equie, durabile non eſt,

Hæc reparat vires ſeſſ. q. membra leuat.

Eleganter autem alternam requiem vocat: ſicut enim non ſemper laborare, ita nec ſemper quieſcere expedit.

Diatamoderata.

Tertium, Moderata diata, id eſt, modus ſeu ratio viuendi, Græcis cōmuniter *Ναυτος* dicitur, Latini victus rationem reddunt. Quidā Græcam diſtinctionem retinere, ac Latinis characteribus diatam ſcribere maluerunt, vulgus Regimē ſanitat. ſiue regulam victus appellat. Complectitur autem in ſe non modo quæ ad cibi & potus rationem attinent, ſed reliquas etiam reſ omnes, quas non naturales Medici vno ore vocare ſolent. Harum enim commodus & moderatus uſus ſaluberrimus eſt, & corporis cōſtitutio

rem conseruat: intempestiuus vero & immodicus sanitatem, adeoque naturam hominis corrumpit. Vt igitur vita morbis omnium minime obnoxia sit, harum legitimus vsus solícite ac diligenter seruandus est. Plura infra cap. 55.

DE CONFORTATIONE

Cerebri.

CAPVT II.

L Vmina maxe, manus surgens gelida lauat unda,
Hæc illac molis impargit, n. odi. tum sua membra
Extendat, crines pettat, fœnis sine: ssa
Confortant cerebrum, confortant cætera membra,
Loto cale, ssa prænse, veli frigescit, minute.

Hic traduntur sex præcepta de confortatione tum cerebri, tum reliquorum membrorum omnium.

Primum, ut singulis diebus mane oculi ieiuno *Visum cordi*
lauentur, à sordibus enim & leuiss, quæ in ipsis *seruantia.*
noctu coaceruantur & palpebris adhærescunt,
ne inde lationem percipiant aut corrodamur,
diligenter repurgari debent, idq; aqua clara, vis-
ridi, & frigida inspersa potius quam per manus
admota faciendum est, vel certe in eadem aper-
ti ambo quoad poterunt immergendi, ac lon-
giore deinde temporis spacio suppressendi sunt.
Hoc enim non abstergit modo ac claros niti-
dosq; reddit, sed sanos etiam conseruat, visumq;
acuit & confortat. & maxime in iuuentute, quæ
admodum Paulus Æginet. libro 1. cap. 31. Rha-
zes libro 4. capite 22. ad Almanf. & Auic. 33.
Tract. 1. capite 5. & 3. 3. Tract. 4. cap. 3. fidelissime
tradunt. Cur autem frigida magis quam calida
lauari debeant, ratio hæc est, quod vt Galenus
iam alibi sæpe, tum maxime aph. libro 1. com-
men.

mentario 16. & libro tertio, capite 41. de alimentis facul. & capite 86. artis medicinalis testatur, conseruatio in temperatis semper per similia fiat. Oculi vero, vt lib. 5. cap. 1. de genera. animal & lib. 2. cap. 15. de partibus eorundem, & in lib. de sensu & sensibili ca. 2. Aristot. scribit, sunt de natura aquæ, hoc est, frigidi, quare etiam frigida potius, quam calida lauari debent. De recreatione & confortatione visus paulo post, & infra capite 79.

*Manuum
lotio.*

*Calida manuum
lotio
vermes generat.*

Lotio.

Pandiculationi.

Secundum, vt manus quoque lauentur: cum enim instrumenta sint, quibus emundantur organa superfluitatum cerebri, aures nimirum, oculi, nares, & os conueniet sane & ipsas cum primis esseundas. Lauanda igitur sunt, sed frigida magis, quam calida: & hoc quidem cum alias ob causas, tum maxime quod lotio manuum in aqua calida, & præcipue post cibi sumptionem, Auicenna 16. 3. Tract. 5. cap. 1. teste, vermes in ventre generet Quia innatus calor, qui in ventriculo ac reliquis nutritionis membris concoctionem operatur. per eiusmodi lotionem ad exteriora retrahitur, itaque imperfecta sit concoctio, quæ potissima generationis vermium causa existit Plura de lotionem manuum infra cap. 23.

Tertium, vt postquam è somno experrectus surrexerit, paulatim inambulando se moueat, vt primæ & secundæ concoctionis excrementorum redundantia, quæ sunt faeces & vrina, descendant, & ad faciliorem excretionem præparentur adiuuenturque.

Quartum, vt sub idem tempus pandiculetur, hoc est, manus, pedes, & simul totum corpus extendat: quo videlicet spiritus vitales vna cum san-

sanguine, qui per somnum intro magis sagiunt, vt libro 6 part. 5. Epid. aph. 29. doctissime & breuissime Hippocrates dixit, ad exteriora membra reuocentur, eoq; modo spiritus cerebri puriores ac temperatiores reddantur.

Quintum, vt crines pectat & ornet. Per hoc e- *Peſtere ori-*
nim pori capitis aperiuntur, cerebri vapores in *nes.*
somno collecti ab oculis ad superiora alliciun-
tur ac dissipantur, & spiritus temperantur, sub-
tilioresque fiunt. Pectinis igitur supra caput ad-
ministratio sensuum instrumenta & corpus re-
liquum corroborat, visum acuit, & cogitationem
reddit meliorem, adeoque ob id ipsum interdiu
sapius reuocanda est, veluti Auenenna 3. 5. Tract.
4. cap. 3. copiose scribit. Atque huic sane institu-
to pecten eburneus probe politus & lenigatus
tutissimum præstabit vsum, moderate à fronte
cervicem versus quadragies ductus, Marfilio Fi-
cino lib. 1. de vita cap. 8. teste. :

Sextum, vt dentes fricat ac mundet: immuns *Dentium*
dities enim dentium præterquam quod oris pra- *immundus*
ueolentiam parit, spiritus etiam foetidos, impu- *tes.*
ros, & turbulentos exhalat, qui ad cerebrum ele-
uati, ipsi non parua noxam inferunt. Sordes
item dentium cum cibo permixtae & in ventri-
culum delatae, cibum ipsum sepe corrumpunt.
Idem de lingua iudicium est: nam & huic adha-
erentes sordes, ne in ventriculum deferantur, di-
ligenter abstergenda sunt. Quare os mane ex-
perrecto gargarizandum, & nisi hyems sit, mul-
ta aqua frigida, cui aceti non nihil admixtum sit,
fouendum est, vt eleganter admodum lib. 1. cap.
2. Cornelius Celsus præstat. Nihil autem de den-
tibus aqua nocet, & purior lactis efus, velu-
ti,

ti Galenus lib. 3. cap. 14. de alim facult. diferte & copiofe scribens admonet. Noceat, inquit, lactis efus affiduis dentibus, & circumdatiſ carnibus, quas gingivas nominant. Has enim humidat, dentes vero putrefactioni & eroſioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vine diluto colluere conuenit. Satiſ autem fuerit, ſi mellis etiam quidpiam ipſi inieceris. Ita namque omne caſeoſum, quod ex lacte dentibus, ac ginguis circumſixum fuerit abſtergeretur. Quod ſi etiam cuiſpiam tam robuſtum ſit caput, vt vini meri collutione non offendatur melius iſ dentibus & gingiuis conſuluerit: verumtamen & mel vino permixtum miſturam ex vitroque reddit meliorem. Illuſi vero dennum incolumitati tutiſſimum aduerſus lactis iniurias fuerit preſidium, ſiquis poſt ſumptum ipſum primo mellificato, deinde vino adſtingente os colluat. Hæc ille: Porro modus quo dentes à putredine, eroſione, dolore, & graueolentia vindicari poſſint, optiſmus nobis à Dioſcoride libro 4. capite 144. Plinio lib. 26. capite 8. Galeno lib. 8. capite 36. de ſimp. medic. fac. & libro 3. de compoſ. phar. ſec. loc capite 18. & Auicenna 7. 3. cap. 2. præſtituitur: vt os ſingulis mentibus vino, vel aceto, in quo Tiſthymali radix ad dimidias decocta ſit, bis colluatur. Hoc enim non ſolum dentium ac oris commendat odorem, ſed eorundem etiam dolori auxiliatur, & ſanitatem conſeruat. Plura infra capite 80 Aures quoque bene à ſuis redundantiſ exoneranda ſunt, neq; ſolum eorum excrementorum quæ manifeſte per certos meatus, ſed omnium etiam, quæ occulte exeunt, vacuario laceſſenda & molienda eſt,

*Lotio præſer-
uans à dolore
dentium.*

Vini.

Ultimus versus tria præcepta saluberrima com- *Balneo*
 plectitur *Primum*, vt balneo lotus atque æstans *reg. men.*
 omni cura & diligentia aduersus ambientis cœ-
 li frigidioris intemperiem sese muniat & de-
 fendat: ne illa scilicet per poros à balneo apertos
 in omne corpus permanens, ibidem mali quid-
 piam ingeneret. A contrario siquidem ad con-
 trarium repentina & inordinata transgressio,
 Galeno aph. lib. 3. com. 12. teste, periculosa ad-
 modum existit, præsertim cum facta ad frigidita-
 tem subita commutatio eos, qui antea distilla-
 bantur & per sudores euacuabantur, humores
 iam in profundum corporis repellat, adeoque par-
 tes etiam ad ventriculum atq; intestina attinen-
 tes offendat.

Observandum etiam ne à recens accepto cibo
 balneo statim utatur, neque protinus post lotio-
 nem comedat aut bibat: qui enim paulo ante bi-
 bit, huic caput repletur: qui vero cibum sumpsit,
 huic non caput modo, verum & corpus totum a-
 limoniam ad se, priusquam concocta fuerit, tra-
 hit, adeoque crudis & inconcoctis humoribus im-
 pletur. Statim vero post lotionem cibum vel po-
 tum sumere, caput replet, deuoratumque inter-
 dum superfluitare facit, quemadmodum copio-
 se in 3. libr. de vict. rat. in morbis acutis, com-
 ment 55. & 56. & in lib. de Marasmo cap. 14. Ga-
 lenus ostendit. De potu idem confirmat etiam
 Cornel. Cels. qui lib. 1. cap. 3. in eum scribit mo-
 dum: Illud nosse oportet, quod ex labore sudans
 si frigida potio perniciosissima est, atque etiam
 (cum sudor se remisit) itinere fatigatis inutilis.
 A balneo quoque venientibus Alcibiades inu-
 silem eam iudicauit. Atq; ex hac quidem causa,
 que-

quomodocunque sudanti adhuc, frigidum bibendum non est. Cauendum etiam, ne in ipso balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona ventriculi concoctio oblaeditur, & naturæ pugna cietur, dum sanguis, spiritus, & calor naturalis adferitio balnei calore ad exteriora allecti & protenti ad interiora retrahantur, & in profundum secedunt. Inter dormiendum etiam humores aliqui in ventrem confluunt, qui non, ut in aliis somnis concoquantur, sed longe plures fiunt, inconcocti permanentes. Somnus vero à balneo vtilissime conceditur. Nihil enim est, ut Galenus lib. 4. cap. 9. de Sanitate tuenda scribit, quod aquæ concoquat ea quæ concoqui possunt, & malos succos per hactum digerat, ut somnus à balneo.

*Stare à cibo,
aut leuiter
inambulare.*

Secundum, ut paulisper à cibi sumptione erecto corpore consistat: quo cibus ingestus in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina est, æquabiliter descendens, promptius concoquatur: ac raro deinde, nec ita longo necesse inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus dissipetur, adeoque cibi præpediatur concoctio. Plura infra capite 76.

*Statim à se
esta vena
fieri ca-
putare.*

Tertium, ut post venæ sectionem, frigescat, quod est, in paulo frigidiore ambientis nos aeris constitutione tantisper immoretur, siue decumbat, dum sanguis & spiritus per phlebotomiam exagitati sedentur & conquiescant. Atque huic quidem interpretationi assipulatur etiam Ioannes Fernellus, qui in libello de variandi ratione cap. 19. in hunc modum scribit: Neque igitur ad consueta munia properet, neque celerius in-

am.

ambulet, neque vlllo exercitationis genete se fatiget, neque viatur Venere, neque protinus loca calidiora ingrediatur. neque in balneum descendat: quandoquidem sanguis & spiritus vehemētius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sedandi comprimendique sunt. Haecenus ille. Vel *Aliter*, aduersus hunc accipiendum, pro eo, quod est patum sine, panis, ut iteratur sollicitudine qua inuicem praecedunt, & sit hic sensus. Sumpro cibo, ex quo sollicitudo panis per experientia ad calorem, propter circumstantiam extrinsecam nigritiam ad interiora reusurgens & succedent medietatem contractionem & sanguificationem, tum etiam naturam, oportet. Experientia & per se calorem, per seque aspersionem, denique corruptionem, ut eam mutet, talis ad eam uia, in profundum seipsum, ut per hunc adit, ut exteriora corporis membra, quae ante itumq; calida sentiebantur, apertis non itaque a frigore & tremore corcutiatur. Quae natura in eo quod recte operatur, opusculum est.

DE RECREATIONE VISVS.

Additio.

Fors, *Speculum, Gramen, haec dant oculis recreationem.*
Mancipatur montes, sed se umquam non fontem.

Tria hoc loco recententur, quae in sua naturae vi & substantia quadam similitudine oculos recreant, & visum inaniere conebantur.

Primum, Fons, per quem qualibet pura & perspicua aqua, siue ea sit sentium, siue fluuio, siue etiam puteorum interdependa est. Haec enim ob cognationem & similitudinem, quam cum

B oculis

DE CONSERVANDA

oculis habet, visum citra violentiam cōgregans,
ad naturam reducit & recreat. Τὸ γὰρ ἁπλοῦς
ἐν αἰσθητικῇ τῶν ὀφθαλμῶν, inquit Galenus aphor.
lib. 1. comment. 16. Oculi autem frigidi & humi-
di, perspicui atq; omnium partium nitidi sunt,
& pulchre politi sunt, perinde atque aqua, quo-
circa ab eisdem aspectu eos corroborari simul
ac refici consentaneum est. Atque hoc sane con-
silio Aristoteles Alexandrum illum cōcumen-
to Magnū instituens, ei praecepisse videtur, ut
frequenter ac diutius aquam viridem, clarā &
perspicuam intueretur, oculosque in ipsam sub-
mergeret; eiusque rei testem habemus non con-
temnendum Ioannem Mesuen in opere practi-
co de agnitionibus oculorum. Ceterum si nul-
la fontium aut fluviorum inspicendorum facul-
tas fuerit, oculis profecto ex aqua frigida, clara
& perspicua in peluim viridem insula contuitu
eadem accedet commoditas.

Speculum.

Secundum, Speculum, quod & ipsum utique o-
culorum aciem eadem ratione excitare putan-
dum est. Oculus namque laevis est & lucidus, ac
splendens instar speculi: quod tum experientia
inter omnes constat, tum à Plinio quoque libro
11 cap 37 ostenditur. Oculis, inquit, absoluta vis
speculi, adeoque ut tam parva illa pupilla totam
imaginem reddat hominis. Ea causa est, ut plerū-
que alitum è manibus hominum oculos potissi-
mum appetant, quod effigiem suam in his cer-
nentes, velut ad cognata desideria sua tendant.
Causa etiam cur speculi inspectione oculorum
acies excitetur, adeoque visus substantia cōter-
uerit, hac assignari potest, quod radii in super-
ficie speculi collecti, cum ob densitatem & duri-
tiem

tiem eius vltcrius procedere non possint, minime dissoluantur ac dissipentur, ob aqualitatem lauitatemque seruentur in fracti, ob nitorem vero augeantur, & multo quam prius erant reddantur fortiores; quod nec ipsum sane Aristoteles, Mesue referente, ignorauit, cum eundem illum Alexandrum adhortaretur, ut se subinde ad tersum & directum speculum contueretur, & longiori deinde temporis spatio oculorum aciem in ipsum deligeret.

Vitrea quoque vocata conspicienda visus substantiam conferuant, adeoque praestant ne oculi minoribus rebus cōquendis veniant, si tiant, neve spiritus resoluantur. Atque hanc certe generum arium sculptores & aurifices ita silitur quib'piam acingentibus sculpturi etiam diuunt. A conspiciendis, aut sine per phialam extenui puto atque albo vitro cor datam eamque clara & perspicua aqua plenam oculorum aciem rei sculpenda intendunt. Cur vero ita visus non defatigeretur, in causa est, quod species de medio clario ad densius peruenientes maiores simul & crassiores appareant, adeoque visum conseruent.

Tertium, Gramen, per quod quauilibet herbarum frondiumque ac aliarum etiam rerum virentium contuitus accipiendus est. Oculis enim incundissimum spectrum viriditas est. Atque hinc sane Aristoteles problemate 20. sect. 31. quaerit: Quan obrem cum ceteras intue mur res, conspectus noster penus afficiatur atque fatiscat, cum ad virdes herbaceique coloris inspicimus, ut olera ceteraque his similia. recreetur, meliorque euadat. An, inquit, conspectum in alba nigraue intendere min me possumus, propterea quod utrunque

Conspectum
VITREA.

Viridis.

id genus coloris videndi viribus officit: colores autem illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi nigrique obtinent, itaque aspectus cum mediocriterque obuius afficiatur, nihil debilitatur: immo ratio corroboratur atque reficitur. Hæc ille. Quæquam autem viridia omnia, utpote temperatissima, visum maxime colligant atque oculos reficiant, inter ipsa tamen alia aliis efficaciora inueniuntur. Sic certe nullius aspectus smaragdus dulcendior est. Quod Plin lib 27. cap 5. dicens de his significauit verbis: Herbas virentes, in quibus, frondesque auide spectamus: Smaragdus vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius illis comparatum viret. Præterea soli gemmarum conuult oculos implent, nec satiant, cum & ab intentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies, scilicet sculptibus gemmas non alia gratior oculis refectio est: ita viridi lenitate lassitudinem mulceat. Idem fere libro 29. cap. 6. de scarabeo viridi scriptum reliquit. Scarabei, inquit, viridis natura conuentium visum excutit. Itaque gemmarum sculptores conuultu eorum acquiescunt. Neque obstat quod Galenus cap. 2. & 6. lib. 1. de Symptomatum causis, ubi expresso de iis agit, quæ oculos aut molestant, aut offendunt, & lib. 10. cap. 3. de vfu part. cæruleo & fusco recreandi & reficiendi visus quam maximam vim inesse scribit. Sunt enim & hi colores medii atque temperati, adeoque ob id oculis gratum & iucundum spectaculum præbent, visumque morbo affectum aut fatigatum corrigunt ac recreant: quod omnibus sane coloribus ad medium inclinantibus commune est. Hoc igitur prouidentes pictores, quando in albis cois &

conſimilibus rebus, quibus facile viſus offenditur, pingunt, colores cœruleos ac fuſcos apponunt, in quos ſubinde intuentes recreant oculos ac reſcitiunt. Atque etiam ophthalmia laborantes lux quidem offendit, eoſq; arguit: fuſca vero ac cœrulea ſine dolore intuentur. Quæ hæcenus dicta ſunt, ea omnia Marſil. Ficini libr. 2. cap. 14. de producenda vita. planius & dilucidius iis verbis expreſſit: Cauſam, inquit, perquiremus, ob quam color viridis viſum præ cæteris ſoueat, ſalubriterq; delectet. Inueniemus tandem naturam viſus eſſe lucidam, ac lucis amicum, volatilem tamen ac facile diſſipabilem. Ideo dum per lucem ſe dilatat velut amicum, interdum nimio lucis exceſſu rapitur præterius, & vehementi dilatatione diſſoluitur: tenebras autem naturaliter velut inimicas fugit, ideoq; radios in anguſtum inde retrahit. Gtat vero viſus ita perfrui lumine, vt per amicum nocturnum amplificetur quidem, nec tamen interim diſſipetur. Iam vero in quocunq; colore plus ad modum tenebrarum ſiue nigredinis eſt, quam lucis, non dilatatur radius viſus ad votum, nec illo proinde oculus delectatur. Vbi viciffim plus admodum ſplendidi coloris eſt, quam requirit, ſtatigitur latius, noxia quadam voluptate diſtractus: Quamobrem color viridis maxime omnium vigram cum candido temperans, præſtat vitæ neque delectans pariter atq; conſeruans. & molli inſuper & adhuc tenera qualitate, ſicut & a quæ radiis oculorum abſq; offenſione reſiſtit, ne abſcutes longius diſperdantur. Quæ enim dura ſunt ſimul & aſpera, frangunt quod modo radios. Quæ vero rariſſima ſunt, diſſolutioni adi-

eum patefaciunt. Sed quæ soliditatem aliquam habent, leuemque simul æqualitatem, sicut specularia corpora, nec ipsa quidem frangunt, neque longius disperdi permittunt. Quæ denique præter hæc beneficia tenera quoque sunt & mollia, sicut aqua, resque virides, liquidis oculorum radiis mollitia blandiuntur. Denique visus radius quidam est in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accensus, ac temperatū lumen in aqua quodammodo resistente requirit. Itaque gaudet aqua, delectatur speculis similibus, viridibus oblectatur. Hactenus ille. Addit Mesues, Exercitationem quoque legendi scripta maiusculis literis exarata visum corroborare, adeoque non parū ad tuendam oculorum sanitatem conducere.

Posteriore versu innuitur, Oculos maturis quidem tempore montium, vespertino vero fontium collustratione recreandos & reficiendos; quorum ratio ex prædictis facile elici potest. Per montes porro viridaria, hoc est, loca herbis & plantis virentibus confita intelligenda sunt De conferentibus visui plura infra, cap. 79. De nocentibus vero, cap. 78.

DE DIVRNO, SIVE MERIDIANO SOMNO.

CAPVT III.

Si breuit, aut nullus tibi somnus meridianus.
 Febris, pigrities, capitis dolor atque catarrhus,
 Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.
 Quatuor diurni siue meridiani somni incommoda hic referuntur.

Febris causa.

Primum, febris, quæ dupliciter per somnum diurnum accendi potest: vno quidem modo in spū-

Spiritibus, altero vero in humoribus. In spiritibus quidem, quia acres & fumosi exhalationes, quæ vigiliis dispergi solent, somno diurno non modo retinentur, sed etiam augentur: iis itaque retentis, ac vna cum spiritibus permixtis contingit, ut calor inde præter naturam colleatur febris: atque hæc sane febris, cum nihil stabile, nihil firmum habeat, sed uti celeriter generatur, ita solvatur etiam, præterea Græcis, hoc est, diæria vocata est, quod sæpe diem non excedat. In humoribus autem tum hæc etiam diæria febris, ratione nimirum statuum, qui ex cruditate procedunt tum etiam putrida per somnum diurnum accenditur: quod calore & spiritibus interdiu ad exteriora protensis, virtus concoctrix debilitatur. Periculi enim & abiecti co-coctio fit, quando calor & spiritus cohibentur & in profundum corporis secedunt. Ob eam namque motum calor naturalis incensus auctiorque redditus, optime cibos, non solum in ventriculo, verum etiam per vniuersi corporis habitum co-ficit: quod noctu potissimum fieri rationi consonum videtur. Etenim tunc calor propter circumstantiam extrinsecus aeris frigiditatem ad interiora refluxens, cibum facillime mutat, concoquit, & in membra distribuit. Interdiu vero contra ad exteriora eductus & expansus perfectam elaborationem non attingit: quare humorum cruditatem progignit, ex cruditate deinde oppilationem, ex oppilatione putredo nascitur, ex putredine tandem humorum ad cor effluantium totis putrida accenditur, quemadmodum Aesculapius 1. 4. tract. 2. c. 1. copiose docet.

Secundam, pigrificas, quæ & ipsa eodem ex fonte *Pigrificas.*

te manat ac funditur. Ex crassa namq; & inco-
cocta materia in ventre vaporosi ac crassi exa-
lantur spiritus, qui ad caput elati plus equo ce-
rebrum humectant eo autem humectato, nervi
quoq; qui à cerebro propagati per corporis par-
tes prorepunt, plurima humiditate opplentur:
exuperantia præterea humiditatum, quæ ad mu-
sculos, tendines & articulos confluere solent, tã-
tum abest, vt somno diurno dissipetur, vt multo
pertinacius etiam hærens augeatur. Necesse igitur
est ex eiusmodi subinde somno in omnibus
motibus voluntariis pigritiam sequi, & veluti
in seipso dissolutum hominem apparere, quem
admodum diserte Galenus aphor. libro 3. com-
ment. 5 ostendit. Contra vero vigilie diurnæ, hæc
præcipue nomine commendantur, quod nō mo-
do exuperantem cerebri humiditatem exiccent,
adeoq; spiritus extenuent ac temperent, sed cer-
te corpori simul atque animo promptitudinem
quandam & robur ad solitos motus addant.

Dolor capitis in.

Tortura, Dolor capitis, qui & ipse ab iisdem
initiiis proficiscitur. Ex cibo namque inconcocto
in ventre vapores crassi excitati in caput ferun-
tur, qui ibidem ob dictas causas retenti, nimia
humiditate, quam potius vigiliis exsiccantibus
absumere conueniebat, cerebrum opplent, & ob
eam rem caput perturbant, eiusq; dolorem gra-
uedinem & frigidos morbos pariunt: paululum
vero inde moti, si ad cutim peruenerint, faciem
vitiato colore inficiunt. Materia enim praua exi-
stente, necesse est, quicquid inde defluit, esse
prauum. Quod Galenus aphor. lib. 1. cōment. 14.
ita scribens innuere voluit: Oportet similem esse
defluxum subiectæ substantiæ, vt quando humi-
da

da atq; aerea substantia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosum est atq; suauis, &c.

Quartum, catarrhus aqua quidem voce generatim hoc loco, tamen minus proprie, omne *περπερ* hoc est, quilibet excrementitii humoris ex capite ad subiectas partes prolapsio significatur, quæ iuxta partium, ad quas deluit, diuersitatem diuersa quoq; nomina sortitur, quemadmodum Galenus lib. 3. cap. 4. de Symptom. causis Paulus lib. 3. cap. 28. & Aetius lib. 8. capit. 53. differte scribunt. Vbi enim ad os ac fauces & mox ad stomachum siue gulam, atq; inde in ventriculum defluxus cōtingit simplici vocabulo Græcis κατάρρεω & cōtra δὲ κατάρρεω, Latinis destillatio dicitur. Dum ad nares irruit, ῥέουζα Græcis, Latinis grauedo vocatur, ubi vero ad palatum & asperam arteriam delabitur, vt etiam membranā, quæ hanc intrinsecus ambit, exasperet, rauca vox efficitur, vocaturq; hoc malū Græce βράγχη, Latinis raucitas, siue raucedo, id quod ex hisce etiam versiculis, qui infra cap. 82, habentur, manifesto apparet.

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catarrhus:

Si ad fauces, Branchus, si ad nares, est Coryza.

Habet autem hoc incommodum eandem omnino cum præcedentibus originem. Vapores enim & fumi, qui vigiliatum tempore per cutem resolui ac dissipari solent, somno diurno retenti, dum in caput impetum faciunt, cerebrum nimia humiditate replent. Caput igitur repletum humores in subiecta refundens, *περπερ* pro-

gignit.

Præter hæc & alia nonnulla somni diurni ma-

la Auicenna 3.1 doct. 2. cap. 9. enumerat. Nam & frigidas atq; humidat agtitudines *παραλύσεις* nimirum & defluxus ad articulos, ob retentionem humiditatum, quas vigilie resolueret ac dissipare solent, nonnunquam procreat. Genuinū faciei colorem, velut paulo ante etiam dictum est, corrumpit In sanguine enim excrementitias atq; aqueas humiditates lotio similes multiplicat: quæ cum suo tempore per vigilias non dissipentur, vna cum sanguine ad cutem expulsa ipsam deprauant, adeoque subhumidam & decoloratam reddunt. Induritam adhæc splenis affectionem gignit in corporibus in eiusmodi affectionem propensis. Crassius namq; & melancholicus humor, somno diurno in splene retentus, huic malo initium præbet. Quemadmodum enim vigilantia motum ac liberum crassi humoris transiitum per angustos meatus, siue canales, Solis calore vias aperiente, promouere: sic contra eundem somnus & præcipue diurnus, transiitum prohibere solet. Melancholia enim interdum nullo negotio per canales suos transit, & illac cum primis, qua excitanda appetentia causa à splene ad orificium ventriculi meatus protenditur. Etenim splen recrementa & redundantias suas per eum expellit atque eiecit, adeoque ad cibos auiditatem reuocat. Quod interdum potius, quam nocturno tempore fieri par est. Quin etiam, vt idem autor tradit, ciborum appetentia diurno somno plurimum debilitatur & restringitur, idque partim ob prohibitionem resolutionis, quæ est prima causa famis, partim vero ob repletionem ventriculi ex fumis, vaporibus & humiditatibus orificium eius relaxantibus ac saturan-

saturantibus. His accedit nonnunquam *αποση*.
ματις siue abscessuum generatio: superfluitates
namque ex somno diurno multiplicatae sapius
in membro aliquo coaceruantur, ipsumque tu-
midum reddunt. Plane igitur ex his omnib. con-
stat, somnum diurnum siue meridianum à sani-
tatis tutela procul abesse debere. Duas porro
causas, cur potissimum lxdat, Paulus lib. 1. c. 97.
& Auicenna 3. l. doct. 2. cap. 9. assignant. Quarum
prima quidem est, quod cito & ante horam su-
am interrumpatur. Calor enim natiuus per so-
mnum ad partes interiores recedit, contra vero
calor Solis eundem, tanquā sibi affinem ad mem-
bra exteriora educit atque expandit: vnde san-
guinis & spirituum exagitationem, quæ somnū
interrumpat, cieri necesse est. Consultur ergo,
si quando necessitas per id tempus dormire co-
gerit, vt in vmbra & tenebroso loco, & ante pos-
tius, quam post cibum, hoc fiat. Secunda vero,
quod naturam stupidam quasque perterritam
reddat, adeo vt retrahatur ab eo in quo erat, ni-
mirum à ciborum concoctione. Tempus itaque
quo obdormiscunt ad absolutam ciborum con-
coctionem non sufficit: quo fit vt à meridiē resur-
gentes subinde acidos ructus edant, & flatibus
repleantur: nonnulli vero fluctuatione vētris in-
festentur. Caterum optimus somnus est noctur-
nus, quoniam nox naturali humiditate silentio-
que animum in somnum deducens, absolutam
molitur concoctionem. Post somnum item no-
cturnū plurima parte ad excretionem recremen-
torum instigamur. Illud tamen ignorandum nō
est, quod licet somnus diurnus in vniuersum im-
probetur, nocturnus vero, vt pręstātissimus com-

Somnus no-
cturnus.

mendetur: ex diurno tamen minus offēdat, qui capitur à prima luce ad tertiam diei partem. Id quod Hippocrates libro secundo prognostic. aphorif. 11. clarissime ostendit. De somno, inquit, quemadmodum secundum naturam nobis in consuetudine est, interdū vigilare. noctū dormire conuenit: Et tamen hoc trāsgressum fuerit, deterius est. Minime vero nocebit si dormiatur prima luce ad tertiam diei partem. Quam sententiam Galeus explicans ita scriptum reliquit: Quod consuetum est, bonum est. Inuictum vero malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura aliud in consuetudine. Nūc vero diuites & contratio agunt, tum in quibusdā alis, tum etiam in somno, interdū dormientes, noctū vigilantes.

In his igitur, ut somnus minus lādere possit, quinque conditiones, Bertrutio auctore, obseruandæ sunt. *Prima*, ut sit in consuetudine. Ex multo enim tempore consueta, etiam si deteriora fuerint, insuetis minus molestante solent, Aphorism. 50. libr. 2. *Secunda*, ne statim à summo cibo incatur. *Tertia*, ne depressa, sed erecto non-nihil & bene alto capite fiat. *Quarta*, ne modum excedat. *Quinta*, ne tumultuosa & subita ab ipso, sed lenis & modesta fiat expergetactio. Porro quod ab Hippocrate dictum est, à prima luce ad tertiam diei partem cōuenire somnum, id spacium est ab ortu Solis quatuor aut quinque horarum. Nam dies significat spacium temporis, quo Sol transit nostrum hemispharium, ut etiam distinguitur contra noctem. Quemadmodum Christophorus à Vega fufius in comment. declarat.

Addito.

Tempus itaque somni conuenientissimum est vespertinum aut nocturnum: semperque cauendum, ne statim à cena ineatur, sed vnus minimum aut duarum horarum intervallo discludatur. Ingestus enim cibus, quem statim somnus excipit, in suprema ventriculi parte supernatās, probe concoqui non potest, Galeno libro 5. capite 3. de loc. aff. testis. Neque enim ventriculus tam potest cibum acie cōplecti, quod idem libro 3. cap. 4. de fac. nat. ad bonam concoctionem cumprimis necessarium esse scribit: quare multos vapores, qui modum vite sua caput repleant, gigni necesse est, ut rectissime idem Galenus comment. 67. aphor. lib. 4. dixerit: A cibo ad somnum conuersis, hoc est, qui sumpto cibo statim dormiunt, impletur caput. Vt igitur huiusmodi periculum excludatur, lenta deambulatione, aut aliqua simili, leuissima tamen exercitatione corpus dimoueri opus est, priusquam somno indulgeatur, ut cib⁹ in imū ventriculi paulatim descendat. Ibi enim, ut supra ex Galeno dictum est, concoctionis opus potissimum perficitur. Quo tempore etiam conuenit audire instrumenta musica, cantus, facetias, & historias iucundas, ac conferre sermones cum amiculis de rebus lartioribus, donec cibus subsedisse videatur. Censuicali vtendum est satis elato & eminenti, ut quo ad eius fieri potest, erecto & bene alto capite dormiatur, ne cibus ad os ventriculi regurgitans concoctione n. impediat. Hoc etiam modo cibus qui plane nondum subsedit, facilius ad inferiores ventriculi partes descendet, probiusq; concoquetur. Inter dormiendum corpus pro-

am-

ambientis aeris constitutione decenter tegendum est; ne calore & spiritibus circa interiora detentis, externa corporis partes à frigore oblectantur Caput quoque noctu convenienti tegumento (quod *capitulum* habeat, hoc est, foramen intar infumibuli eliciendis vaporibus aptum) operiendum est. Calceatis vero sine vestitis pedibus dormiendum non est: Hoc enim si quid Magniro excellentissimo medico credimus, visum debilitat, memoriam laedit & totum corpus extraneo calore afluare facit, ob vaporum reflexum. Supra dextrum latus somnus inchoandus. Hoc enim modo cibus promptius per stomachum gulamve in ventriculum descendit. Nam etsi gula exade supra mediam cervicis vertebratum & quatuor primarum thoracis sedem in neutram partem inclinet ad principium tamen quinta thoracis vertebræ, ut ampliori magnæ arteriæ trunco secundum dorsi vertebrae inferiora corpora petenti cedat, non nihil in dextrum latus à media vertebrarum regione abscedit. Deinde primo somno finito reuoluendum est corpus, supra sinistrum latus redormiendum, quo scilicet à iecore ventriculo incumbente, ventriculi calor augeatur, eiusque concoctio adiuvetur. Hinc rursus post breue temporis intervallem in dextro latere ad consuetum surgendi tempus continuandus est. Pronus decubitus temperatis corporibus non convenit, ventriculi enim contorsionem & repressionem facit, atque oculos oblaedit: Sed & ita cubantibus superfluitates in oculos declinant, maxime si fuerint natura debiliores. His tamen quibus ingestus cibus tardius in ventriculo conficitur, interdum concedendus

cus est, quod calorem naturalem arctius comprehendens retinere atque augere possit. Supinus vero grauissimis agnitudinibus, lepræ nimium manis, incubo, epileptæ, apoplexiæ, stupori, neruorumque resolutioni, & similibus iniuria præbet. Nam ob superfluitatum ad posteriora fluxum, non potest iuxta per nares & palatum earundem fieri expulsio Plinius l. b. 28. c. 4. pro nas decubitus iussibus conducere at supinos oculis trahit. Idem ex Theophrasto refert, celerius concoqui dextri lateris incubitu. difficilius à supinis. Duratio autem somni ex alimentorum perfecta concoctione astimanda est, ita quidem ut septem horum spacio non sit minor, neque octo, vel ad summum nouem excedat, ut colligitur. Galeni de sanitate tuenda libr. 6. capit. 6. Pluræ habentur apud Auicennam 3. i. doct. 2. cap. 9. Magninum parte 2. cap. 7. & nostra ætatis doctissimum Medicæ artis scriptorem Leonhardum Fuchium, lib. 1. sect. 4. cap. 3. Institutionum medicinar. Ex his itaque, quæ conueniunt in hunc locum studiosi transferent.

DE FLATV IN ALVO

detento.

CAPVT IIII.

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento:
Spasmus, hydrops, colica, & vertigo. hæc reprobat
psa.

Hic agitur de quatuor nocuentis, quæ ex flatuum retentione proueniunt.

Primum est *πναισμός*; Græce, Latinis cōuulsio dicta. Flatus enim retenti in fluxu suo sæpe noscos plus iusto refertiunt, illos vero ita refertos,
Gale-

Galeno lib. 2. cap. 2. de sympt. causis teste, tendi primum ac deinde in conuulsionem incidere contingit. Ea porro ibidem à Galeno in hunc modum definitur: Conuulsio malum est, quod nervos musculosque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quam naturalem habitum seruarent, ducebantur. Vel aliter, velut idem aphor. libro 6. comment. 39. definit. Conuulsio est passio inuoluntaria, in qua nerui atq; musculi præter voluntatem conuelluntur, in eumq; affectum veniunt, quem etiam in motibus secundum arbitrium factis assumebant. In hoc enim malo nerui atq; musculi in eas partes attrahuntur, quibus innascuntur. Attractio namque fieri non potest, nisi musculus ad suam originem retrahatur.

Quod ad causas eius conuulsionis, quæ primigenia affectio est, attinet, animaduertendum est, Hippocratem aphor. 39 lib. 6. duas duntaxat statuisse, πλεονασμὸν & κενωσμὸν hoc est, plenitudinem & inanitionem nervosorum corporum. In conuulsione siquidem à plenitudine membrum crassum & glutinosum humoribus impletum extenditur, & extensione conuellitur, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, ubi multa madent humiditate, & hæc subito contingit. In ea vero quæ ab inanitione proficiscitur, membrum exsiccatum & ad seipsum conuellitur, adeoque secundum longitudinem ac latitudinem contrahitur & diminuitur, quemadmodum membranis accidit, cum igitur apponuntur. & hæc sane paulatim & ex longiori temporis intervallo accidere solet. Plura Galen. locis iam citatis & libro 2. capite 2. & libro 3. capite 5. & libro 6. capite 5. de loc,

loc affect. & libr. 8. cap. 3. de compos. medic. loca.
& alibi sæpius.

Secundum. ὕδρωψ, quod malum Latini aquam *Hydrops.*
intercutē nomināt, & definitur à Bertrutio, Sect.
3. tract 2 cap 4. in hunc modum : Hydrops est
morbus materialis, ex re frigida, extranea, pluri-
ma ingrediente & membra omnia manifeste,
aut loca vacua partim in quibus cibi & humo-
rum concoctio perficitur, instante procreatus.
Eadem fere habet Auicenna 14. 3. Tract. 4. cap.
4. vel aliter, sicuti ab Alexandro Tralliano libro
9. cap. 1. definitur Aquæ inter cutem & ipsa lon-
gus quidem affectus est, iecore adeo refrigerato
proueniens, ut ipsum non amplius deinceps ci-
bos in sanguinem, sed in aliam qualitatem, aut
in aquam, aut pituitam, aut flatum transmutare
possit Quod certe & Galenus aphor. lib. 6. com-
ment. 12. his verbis confirmat : Aqua inter cutem
fit, cum sanguinis generatio frustratur : Et huius
quidem cum tres sint species : (vna enim Græcis
αἰσχύτης, alia τυμπανίτης & tertia αἰσάτης,
ὑπὸ στήθεσσι, στέρνῳ & ὀστέῳ πλευράς dicitur,
non de omnibus promiscue hoc secundum
nomenclaturam, sed de tympanite tantum intel-
ligendum est Quæ quidem accidit, quum flatus
ac spiritus superuacui plurimus cum humidi
momento intra membranam, quæ *ὑδρωψ*
Græce, Arabibus vero communire membranarum
nomine ziphac appellatur, & abdomen. quod
iisdem Miracum nomen colligitur Stomacho
namque & iecore frigide intemperie laboran-
tibus, fieri non potest, citius ingessus in *χολή*
benignum, aut sanguinem mutetur, conuertitur

ergo in materiam flatulentam, quæ cum neque per superiora rursus, neque per inferiora crepitu, nec aliunde, obstante viarum obstructione, vel feceritricæ & expultricis superfluitatum vi debili existente, aut inepto aliquo pudore prohibente expellatur, in prædictis ventris locis colligitur, & aquam intercutem contrahit, in qua abdomen percussum tympani modo crepitum elidit, quæ ratione etiam Tympanites nuncupatur.

*Cistica
passio.*

Tertium, Cistica passio: quæ grauis quidem ac vehementissimi doloris morbus est. Perinde enim ac si terebra parres perforentur, aut palus infixus sit molestare solet, Galeno libr. 2. capite 1. de locis affect. teste. Contingit autem in pleniori & laxiore intestino, quod καλὸς Græce vocatur: cuius etiam merito vehementes cruciatus inducit. Densum enim, crassum, & nervosum est, ac nihil quod in illud consistit facile discenti potest. Et quemadmodum in hoc καλὸς ὁ δυνῶν, ita in gracili ac superiore intestino, quod Gale- no, Iulio Polluci, & aliis Græcis λεπτὸν vocatur, similis n. orbus existit, grauilimos & lethales dolores inferens. Hippocrates in aphorismis, & passim aliis in locis εἰλεὶς appellat, quemadmo- dum etiam Galenus ubique, & potissimum libr. 6. capit. 2. de locis affe. à circumactione nimirum do- loris. Quippe εἰλεῖται circumagi & conuolui si- gnificat. Ideo conuolutus etiam Latinis hoc ma- lum nominatur. Nationi porro consentaneum est. frigidum & spiritum in dictis in- testinis retentum & egredi nequeuntem hac ma- la plurimum prodigere id quod Galenus etiam loco paulo ante citato monuit.

ΘΥΡΑ

Quartum, Vertigo : Flatusosus enim Spiritus *Vertigis* inclusus ad cerebrum fertur, & in eius partibus inordinate mouetur: quo fit, vt obteneurationes hebetudinesque oculis obseruentur, & omnia circumagi & rotari videantur. Huius Auicenna 16. 3. tract. 4. capite 29. Epilepsiam quoque adiungit, *Epilepsia*. cuius eadem omnino cum præe lentis ratio est: Porro quoniam modo hæc retentio in singulis iam dictis locis malum ingeneret, pulcherrime ex Galeni lib. 3. de Symp. causi. capit. 1. demonstrari potest. Crepitus enim qui ad sedem deferitur, ac vel in foro, vel alio quopiam loco existentibus, aut negotio aliquo, quod deferere non liceat, assentis violenter retinetur, rursus autem reducitur. vertiturque mordet, ac caput vaporando implet, principio quidem ab animali organo ipso inde, id est musculo ad unum intestinum accepto: hinc vero vnoquoque intestino retro illud à se ad supra se posuit. tudente, simili modo ac prius in præceps ruidebat: atque ita quidem hæc retentio, præsertim frequentior, I. ego temporis tractu prædicta mala exorat. Proinde rectissime ab Hippocrate libro 2. prognost. aphor. 24. in hunc modum scribitur: Flatus sine sonitu aut crepitu exire optimum est. Melius autem est cum sonitu exire, quam reuolui. Hæc etiam ratione inductus Claudius Galenus dicitur medicatus edictum, quo veniam daret essiatum crepitumque ventris in conuulsio emittendi cum periclitatum quendam in præ pudore ex continentia reperisset. Auctor actonius in eius vita, capite 32. Veteres enim, vt Plinius lib. 8. cap. 2. confirmat, per mensas n. undarum causas, cessare vetabant. Exat etiam lepidissimò Nicarchi

carehi ἰπορθῶ Epigramma, quo pefiferam re-
tenti flatus vim describit. Id est huiusmodi:

Πορθὴ ἀποκλείει πάλιν ἀδιέξοδον ἔσχατον,

Πορθὴ καὶ σῶζει τῶν αἰσῶν ἰεῖσιν μέλινον.

● ὕπνῳ εἰ σῶζει καὶ ἀποκλείει πάλιν πορθὴν;

Τοῖς βασιλευσίν ἰσὺν πορθὴν ἔχει διώμενον.

Quos versus quoniam eleganter admodum
Ioannes Lascaris Latinos fecit, placuit hic ad-
scribere.

Intermisit crepitus ventris doctus in alio,

Ei seruat, blasphemum cum tunc ille melos.

Ergo si permisit crepitum, seruatque canendo,

Regibus imperium par habet hic crepitus.

Atque hæc sane cum ita se habeant, satius fue-
rit iuxta D. Erasmi Roterodami præscriptum, na-
tura incitante aut scedere, si liceat, aut deuora-
to pudore iuxta vetustissimum prouerbum tunc
potius crepitum dissimulare, quam comprimen-
do morbum accersere. Recteque Stoici, quemad-
modum Cicero lib. 9. epist. famil. 12. scribit, cre-
pitus auiunt æque liberos ac ructus esse oportere.

DE COENA. CAPVT. V.

EX magra cœna stomacho fit maxima pœna,
Vt fit nocte letum, fit tibi cœna breui.

Tracipitum hoc loco sanitatis suæ studiosis, ut
instante somni tempore frugali cœna contenti
ventriculum vario ciborum genere non disten-
dant, sed ea copia ingerant, quæ vires haud gra-
uer. Nam qui noctu multum ingerunt, primum
quidem somno destituti corporis inquietudine
agitantur; deinde vero pustulas faciei, grauedi-
nem capitis, gravem colicam, ois, colicæ, hæc
dolo.

Banapav-
na.

dolores & podagram sibi accersunt. Neque solum immodica hæc sub noctem ingurgitatio bonæ valetudini officit, sed alias etiam quælibet, utquæ cruditatem incoctionemque, obstructions, putredines, febres, apostemata, & lepram haud raro generet. Atque eius sanæ rei gravissimus testis est Avicenna. qui 13 3. Tract. 1. capite 36. scribit. Ex rebus ventriculum maxime lædentibus esse immoderatam cibi ac potus ingestionem, & ab id fieri non posse, ut intemperantium vinorumque, ac ventri gulæque deditorum corpora alantur atque augeant. Concoctio enim per vitæ intemperantiam impedita necessario humorum cruditatem efficit. Cruda vero, tantum adest ut incrementum corpori sufficiant, ut omnino ne alere quidem possint: quo fit, ut per vitam variis etiam ægitudinibus conflantur. Qui vero temperantes in victus ratione frugalitatem sectantur, inculpatam usquequaque ciborum appetentiam conservant, optimeque non in ventriculo modo, verum etiam per universi corporis molem cibos conficiunt. Cavendum igitur vnicuique erit, ne venter torqueatur, adeoque ingestis distendatur, ut pulsus velocior fiat, & vix spirare liceat. Qui enim ad istum modum vorare in deliciis est, variis sese periculis exponit. Simili modo & nauseosa satietas, non ex crassis & pravis solum, sed etiam subtilibus & boni succi alimentis vitanda est. Hæc enim tum febres acutas & malignas, tum etiam maximi cruciatus apostemata: illa vero articulorum & renum dolores, podagram, asthma, hepatis atque lienis obstructionem ac *exipitis*, & ægitudines phlegmaticas & melancholicas inducere solet.

Proinde optimo quidem iure non nocturna se-
sum, sed quolibet etiam ad nauseam usque pro-
grediens satietas à sanitatis tutela excludenda
est. Summopere igitur hoc semper curandum,
ne delictarium edendi penitus repleatur, sed lo-
cus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventrica-
lo relinquatur. Quod Avicenna quo lib. 3. 1. doct.
secunda capit. 7 præcipiens in hunc finem inten-
tiam scribit. Cibonemota resolendus est ut ni-
hil loci sit reliquam sed a mensa semper cura fa-
me recedendum est. Huic simile etiam vulgo di-
citur. Nonquam adeo ventrem eius expico,
quin apud amicos edendi cella mihi super sit va-
cua. Et hoc præceptum eos cumprimis tangit,
qui natura vehementiorem ad cibos aviditatem
consecuti sunt. Quibus vero hæc debiliore exi-
sit, illi fortasse concedi potest, ut largius paulo
ingerant, quam appetunt. Apparandi autem, ex
sententia Cornelli Celsi libro 3. capite 6. & Ae-
tii libro 9. cap. 20. cibi dulces & varii, ac optimo
apparatu, & ultra dulcedinem etiam illi ientes,
& appetitum irritantes. De cœnæ singularitate
nonnulla etiam supra cap. 1.

Visitata hoc loco & à multis agitata oboritur
quaestio. Vtrum videatur uberius quidem præ-
dentum pareius vero curandum sit. Quæ quæ-
cum ad hanc materiam proprie pertineat, præ-
tercuncta non est. Si cunctis igitur hic subiun-
gimus primo quidem argumenta, quibus Concis-
siator pluri cibum in prandio assumendum esse præ-
baret, inde vero Leonharti Fuchij, quibus e di-
versis colligit, cœnam ut plurimum prandio plea-
norem esse debere. Concisator igitur differen-
tia. 21. in duas fere modum scilicet; iuxta cora
porum

porum diuersitate maior minore cibi copia exhibenda est. Illa etenim aut iam in morbum lapsa sunt, aut sub latitudine sanitatis adhuc existant: in morbum vero lapsa, aut iunctum habent humoris vitium, aut non. Si sine humoris vitio fuerint, tum liberius est comedendum. Natura enim in eis ciborum concoctioni solummodo, non etiam superfluitatum, quibus carent, maturatori intentata est: Sin vero humoris vitium adiunctum habuerint, largius prandium comedendum est. Quod Auicenna 3. Tract. 5. capite 1. his verbis significare voluit ille, inquit, cuius consuetudo non facinet, ut solum semel in die reficiatur, diuidat cibum suum in tres partes, & sumat duas tertias in prandio & reliquam tertiam scilicet partem, in coena post leue exercitium. Eo namque tempore, quo calor solis viuiticus natura in concoquendo debili operatur & maior superfluitatum fit resolutio, vberior cibus sumendus est. Hoc autem circa horam prandij magis, quam coenae contingere solet. Ergo, &c Ad hoc interdiu, ob praesentiam caloris vitalis Solis & facis melior fit concoctio. Sol enim, Aristotele lib. 2. cap. 2. physicon. & libro 2. capite 10. de genera. & corrupt teste, est vitae principium. Concoctio itaque diurna duplex habet calidum, nocturna vero non; in eiusmodi etiam natura nocturna circa superfluatorum concoctionem magis occupata est, quare multi cibi exhibitione impedienda non est: Et quoniam calor nocturnus spiritum ad interiora retrahit, & so non reductione in quibusdam confortetur, duo tamen si nati, alimentum videret & superfluitates, consistere non potest: in his itaque coe-

*Gal. de pne
ro epilepti
cap. 1. appo
situm tenet*

na nonnihil subtrahendum est. Corporibus ve-
 ro, quæ sub latitudine sanitatis adhuc robusta &
 sufficienter sana cōsistunt, ac sensibilibus super-
 fluitatibus carent, cum eas proprijs meatib. om-
 nes expellant, vberiora cœna vti expedit: vel
 quod eorum natura ciborum concoctioni tan-
 tum, non etiam superfluitatum quibus carent,
 maturationi intenta sit, vel quod soli corporis
 robori studeant. Hoc autem noctu magis acqui-
 ritur: tum enim amplior fit & sanguificatio &
 distributio, atq; hinc deinde spirituum genera-
 tio. Corpora vero si à prædicto temperamento
 ac robore nonnihil recesserint, sicuti plurima in
 ætutudinem vsque nunc prolapsa, eiusmodi aut
 fatigantur exercitio laborioso, vehementi & cō-
 tinuo, aut non. Siquidem fatigantur, vt sunt eo-
 rum qui victum manibus quærunt, ipsis largius
 prandere, quam cœnare conuenit. Expetitur e-
 nim alimentum, non tantum vt nutriat, sed et-
 iam humectet & irriget membra, ne arescant ex
 forti motu, & vt resolutioni ex caloris incendio
 provenienti resistat. In prandio igitur vberior
 cibus assumendus est, eiusmodi enim corpora,
 propterea quod ita consueverint, ob exercitia à
 concoctionis opere non cessant. Consuetudo
 namq; in eis addit magnam partem, inquit Ga-
 lenus in libr. de dissolutione continua. capite 1.
 Calor enim ex motu auctior redditus, conco-
 ctionem in ipsis accelerat. Quare et in die illi-
 ciente appetentia cibum ingerunt, & ingestum
 probe conficiunt. Sin vero laborioso, vehemen-
 ti & continuo exercitio, quemadmodum præ-
 dicti, non agitentur: hoc in præsentiarum du-
 pliciter contingit. Aut enim eo interdum solum
 modo

modo & nō continuo fatigantur, aut debili tantum vtuntur, quod vtiq; superfluitatum copiam parit. Si exercitio plurimo, vehementi ac laborioso vtantur, sicuti viri complures ciuiles & plebei circa fortunæ bona negotiantes, hanc sanitatis conseruationi intenti, vehementi nonnuncquam & laborioso exercitio, diu nimirum equitando, ær pedibus faciendo, vel aliud quiddā à consueto fortius agendo, fatigantur, his largiori vtiq; cœnæ, quā prandio indulgendum est. Nam si prandium augerēt, cum sicuti priores illi consueui non sint exercitio adeo vehementi ac laborioso agitari, concoctio ipsorum impedita prauos humores generaret: horum etiam calor iuperfluo motu dissipatus debiliatur, cuius quidem circa interiora aggregatio potissima fortitudinis & concoctionis causa existit. Hæc autem noctu magis quam interdiu contingit: quare cœna infante nocte copiosius alimentum expetit, Eorundem etiam corpora propterea quod tam vehementi motu ante agitari minime soleant, humiditatib. referta sunt ipsis itaq; ad resistendum resolutioni & exsiccationi, quæ per motum interdiu occurrentem fiunt, paruus cibus sufficit. Sin vero exercitiis & occupationibus paucis & leuibus in vita vtantur, præcipiendum est eis, vt vberius prandeant, quam cœnent. Et ratio eius eadem est cum illa, quæ in corporibus nunc ægrotantibus adducta est. Hi namque cum debilem habeant virtutem concocticem, à calore viuifico & luce Solis plurimum adiumenti percipiunt. Inde enim spiritus propter suum simile confortatur. Ipse enim, vt testis est Auicenna in libro de viribus cordis tract. 1. cap. 2. & lib. 6. natura-

turalium pat. 4. est lux, aut effigiem habet uctis, Adiuuentam etiam ex eo percipiunt, quod superfluitates interdum poris apertis melius quam noctu expellantur. Non oportet praeerea eos noctu, vel ob id multo cibo distendi, quod tum natara magis occupetur circa concoctionem crudorum humorum, quos somnus maxime conficit & benignos reddit. Licet eaim virtus concoctrix noctu confortetur tanta tamen esse non potest, ut simul & cibum & superfluitates superare queat. Insuper quoque animaduertendum est, in exhibitione copiosioris aut minoris cibi in prandio, quam coena, nonnihil etiam dandam esse consuetudini. Hac enim cum in tuenda sanitate, tum etiam in profligandis agitudinibus, plurimum valet, Hippocrate lib. 2. de vict. rat. in morbis acat aphor. 20. & sequentibus, & ibidem Galeno, tenibus Quod uol ex eo ostendatur, quod omnis subita mutatio, si modum excesserit, non paruum laesionem affert. Hinc non temere Damasc. apho. 57. ita scriptum reliquit: Mutare consuetudinem, praesentim veterem & noxiura & pestilentissimum habetur. Quare malas & prauas consuetudines corrigere oportet, sed paulatim ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas quae subito sunt alterationes Gal. cap. 16. artis medicinalis. Plura Razes libro 4. 10. ad Alman & infra capite 55. Et sic in vniuersum patet largius piandendum, quam coenandum, cum plurimae agitudines sint materiales & corpora plurima lapsa. Attamen si semel tantum in die comedatur, melius est coenare, nisi oculi aut cerebrum afficiantur tunc enim, Rhyabate i praef. 13. tunc, melius est

*Consuetudini
quid erio
seruandum.*

prae-

prandere: alias non parum agrotantis oculi & cerebri laderentur. Exigua namque coena capiti confert & oculis. Alinardo lib. 6. epist. 4. res sit. Hactenus ex Conciliatore adducta Medici excellentissimi Odos de Odis Patavimus duobus libris de coena & prandii portione. Hieronymus Cardanus lib. 1. Contradictentium tract. 5. contradic. 1. 8. & Leonhartus Fuchsius libro 2. paradox cap. 21 magna ex parte falsa esse simillimos rationibus convincunt. Ex quibus Leonharti Fuchsi rationes hic in oppositum subtingere placuit ut sanitatis sua studiosis plane constaret quid in re tam perolexa aut fugere aut sequi debeant. Nemo est inquit ille, qui hodie in edendi methodum praescribentium libros vel alimine salutavit. qui nesciat vulgatum atque tantum hoc illis esse de retum, ut nunquam non prandio coena minor sit. Quantum vero aberraret, facile deprehenderet qui rem alius expendet. Coenam enim in omnibus, demptis iis qui morbis nocturnis & catarrhis seu distillationibus affliguntur, prandio aenior inesse, conuenit. Qui enim iam nominatis corripuntur morbis, horum coena omnino modica sit, tenuis, sicca ac praeter aliorum morem, noctemque praeveniens oportet, ut ingruentibus scilicet morbis natura ab omnibus aliis muniis libera viuis morbi concoctioni operam navare queat. Sūt & qui consueverunt minus in coena ciborum assumere, quam in prandio: horum certe consuetudo non temere etiam immutanda erit. Quia enim ex longo tempore consueta sunt, ut ait Hip, & crates 2. At hor 50. cūsi deteriora sint, insuetis minus molentare tolerant. Cur autem in aliis omnibus.

nibus plenior coena salubrior sit, multa in causa sunt. Primum autem omnium, noctis mox accedens frigiditas, quae extrinsecus circumstans calorem nativum in profundum secedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita ut necessario ciborum tum melior fiat concoctio. Et certe idem potest noctis frigiditas, quod alias anni tempus hybernum aut regio frigida potest. Horum enim vnumquodque calorem nativum adaugere potest est. Testis Hippocrates, qui libro 6. epidem. tom. 6. aphor. 6 sic inquit: Perfrigidior in tempore & regione frigidis, percalidior erit. Sed & in 1. aphor. 15. ventres hyeme & vere natura calidissimos esse asserit. Deinceps est somnus, qui coenam subsequitur: hic enim mirum in modum concoctionem adiuuat. Sanguis enim in somno ad interiora magis refugit, ut testatur Hippocrates 6. epidem. tom. 5. aphor. 29. Cum itaque sanguis cumque eo calor nativus per somnum ad interiora secedat, quid mirum si calor auctus fortorem tum ciborum coctionem efficiat? Hinc rectissime Hippoc. libr. 6. epidem. tom. 5 aphor. 10 dixit: Labor articulis & carnibus, cibus vero ac somnus visceribus prodest. Somnum quoque optime cibum concoquere testatur Galenus lib. 1. de sympto. causis capite 8. ita scribens: Itaque toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quod ipsa, si quando laboraverit, post somnum robustior evadit idque maxime, cum à modico cibo somnum admittimus, tum etiam quod per somnum cibus optime concoquitur, non solum in ventriculo, verum etiam per uni-

uerfi co
Paulus
anim
cerebr
rite cap
enim c
hac ra
Galen
fuit, i
senten
ferebat
mendu
tionem
calor n
vocat
contra
etiam
dicauit
frigidi
Sed hi
ideo d
quies
ita ref
muni
tempo
in br
maend
dicor
aut a
coena
tur ta
culum
fruga
in pra

uerſi corporis habitum. Cui ſubſcribit quoque Paulus Aeginet. lib. i. cap. 97. dicens: Somnus eſt animalium ſa ultarum quies, ab vtili humore cerebrum madefaciente proueniens: hunc quiſite capeſſit, multa conſequitur commodi: cibus enim conſicit, humores digerit. Quod autem hac ratione plenior cœna eſſe debeat, teſtatur Galenus, vel quiſquis tandem eius libri auctor fuit, in libro de diſſolutione continua, in hanc ſententiã ſcribens: Antiqui cœnam prædicio præferebant, præcipientes plus ciborum in cœna ſumendum eſſe, ob caloris circa interiora aggregationem noctis frigiditate & per ſomnũ factam: calor namque in ſomno ad interiora corporis reuocatur, eademque calefacit, perinde, vt in vigilia contrariam plane accidit. Id quod Hippocrates etiam epidem. 6. Tom 4. aphor. 12. ijs verbis indicauit. Plane vigilans calidor circa exteriora, frigidior vero circa interiora: dormiens contra. Sed hic reclamabũt quidam, pleniorẽque cœnã ideo damnabunt, quod pleno ventre ingrata ſit quies; atque adeo ſomnus minus conueniens: His ita reſponſum volo. Nemo eſt tam ſine ſenſu cõmuni, qui neſciat inter cœnam & ſomnũ aliquid tẽporis interuenire debere, neque quemadmodũ in bratis nullam aliam niſi vorandi ac mox dormiendi viciffitudinem eſſe, quum omnium Medicorum conſenſu conſultum ſit, quo aut hora aut amplius interſit. Neque etiam eſt vt pleniorẽ cœnam quis eam eſſe putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate, vt vix ſpirare liceat, & periculum ſit ne vel crepent qui ita ſeſe replent, ſed frugalem potius, ealem tamen in qua plus, quam in prædicio ſumitur ciborum. Quod ſi tamen

hic peccatum fuerit, melius certe in cœna, quam
in prandio ferruz, quod somnus post cœnam nō
diu subs. quens, facilius delictum quam vigilia,
que prandium concomitatur, corrigit. In som-
no enim, vt diximus, calor interiora petit, & qui
illie sunt cibi concoquendis solis vacat. Inter-
diu vero ad exteriora protrahitur, neque iis quæ
intus sunt prospicere potest, adeo vt verissime di-
xerit Hippocrates 1. victus acutorum 59. Vigilia
vehemens cruditatem, incoctionemq; ciborum,
tum potionis efficit: Porro cur cœnam prandio
pleniorē esse oporteat, & hæc ratio est: quod
rara admodū existat corporis facultas, quæ pau-
lo liberalius prandium, spatio vel quinq; vel sex
horarū, quod fere inter prandii & cœnam inter-
est, conficere possit. Quantum autem incommo-
di adfert, si quis nonnū plane concocto eo quod
prius ingestum fuit, aliud ingerit, morbum ni-
mirum facit. Vbi enim cibus præter naturam
plus ingestus est, vt ait Hippocrates lib. 2. aphor.
17, hic morbum facit. Et si quis denuo obiecerit
vtrūq; somnum a cœna differamus, tamen sic-
ri non posse quin ad somnum conuersis, quod
materia tum ad interiora tendat, caput implea-
tur: huic Galen. quidem respondebit, qui libro
4. aphor. 67. ita scribit. Et quidem sicuti a cibo
ad somnū conuersis impletur caput sic in pletho-
ricis dispositionib. somni ipsum replentes agera-
unt cerebrū. Et somni videlicet semp nocent,
quatenus ad profundum & viscera materia con-
fluit nisi coctionis ratione plus afferrent utilita-
tis, quam sit damnū, quod ex motu ad interiora
consequuntur. Et nec ad vulgarem multisq; com-
muni errorem explodendum sufficiant.

DE DISPOSITIONE ANTE
cibi sumptionem, edendi item atque cibo-
rum ratione.

CAPVT VI.

Tu nunquam comedas, stomachum ni noueris esse
Turgatum vacuū, qđ, ita, quem sumpseris ante.
Ex desideria id poteri cognoscere certe:
Hec sint signa tibi, subacta in oro data.

Hic traduntur præcepta quadam ante cibi sum-
ptionem seruanda

Primum: ne sumatur cibus, cum ventriculus
quibusdam humoribus vitiosis adhuc plenus ex-
titerit. Corruptitur enim simul alimentum,
quod insuper ingeritur vna cum prauis humori-
bus qui prius sunt in corpore, ita ut ipsorum quo-
dam quantitas augeatur, qualitas vero seruetur.
Fos igitur, vt libro 6. capite 9. de sanitate tuen-
da Galenus autor est vomitione, in iis qui sua-
pte natura facile vomere possunt, expellere prius
quam cibus ingeratur oportet. Impura namque
corpora & vitiosis humoribus referta, vacuatio-
ne potius, quam ea quæ per cibos sit refectione
egere restatur cum primis Hippocrates aphor. 8.
& 10. lib. 2. & ibidem Galenus in comment Ven-
triculum vero vitiosis humoribus esse plenum &
nidoribus & ructibus deprehendi potest, quem-
admodum copiose admodum Galenus libro 6.
capite 4. de loc affect docet, ad quem sane lecto-
rem nunc alegantur

Secundum, ne priore cibo nondum concocto
ne, dum in aluum demisso alius sumatur: qui es-
nim eo modo supereditur: naturâ a prius ingesti
concoctione acturbat, quo fit vt quicquid prius
confe-

confectum ex ventre à venis mesaraicis in hep-
 par deducitur, reliqua statim omnia etiam incō-
 cocta secum in corruptionem trahat, adeoque
 tum vas ipsa, tum totum corpus habitum cru-
 ditatibus & vitiosorum humorum multitudine
 repleat, ac ob id ipsum morbis non raro tenter.
 Proinde rectissime Galenus libro 7 cap. 6. meth.
 meden. præcipit, vt vacuus purusque ventricu-
 lus secundum cibum excipiat. Quin etiam Aui-
 cēn 3.1. doct 2.c.7. idem præscribit, ita fere in-
 quit: nemo sanitatis sue studiosus aliquid come-
 dat, nisi ad hoc certo prius inuitante desiderio,
 & ventriculo vna cum reliquis superioribus in-
 testinis, à præsumpto cibo vacuatis. Priore enim
 cibo nondum concocto alium insuper ingerere
 corpori perniciosum est. Porro ex ructu nullam
 alimenti prioris qualitatem referente, ventricu-
 li tumore iam submisso, recrementorum deie-
 ctione, & vinarum coloratione licebit conijce-
 re, nam prioribus ad vnguem confectus ac in
 alium demissus sit, quemadmodum Galenus li-
 bro 7 cap. 6. meth. meden. & post eum Paulus li-
 bro 1. cap. 97. luculenter & perspicue docuerunt.
 Vna enim quæ aqua speciem præ se fert, crudifi-
 adhuc in venis succū esse indicat eum qui à ven-
 tre submittitur, quæ vero fulua biliosaque est
 iam dudum concoctum esse huiusmodi succum
 portendit, quæ modice pallet, peracta modo
 secundæ concoctionis est signum, quemadmo-
 dum eleganter Galenus lib 2. de iat. rucada
 cap. 4. Cornelius Celsus lib. 1. cap. 2. & Plin. libro
 21 cap 6 docuerunt Imperfecta aut concoctio-
 nis, ut testis est 6. sectio apho. comment. 1. Gale-
 nus actus iustus certū indicium est. Signa etiam
 quæ-

Galen. in
 lib. de diffos-
 lat. contumui,
 cap 1.

quibus certo comprehendi possit, utrum à vitio-
 sis illis humoribus ac prius ingesto cibo vacuus
 sit venter nec ne, & hic subiunguntur.

Primum, desiderium certum, hoc est, vehe-
 mentior & vera noui alimenti appetētia, sine fa-
 mes. Nam de Medicorum fere omnium senten-
 tia duplex fames est. vna quidem vera & natura-
 lis, altera vero mendosa. Veram describit Gale-
 nus apho lib. 2. commen. 16. sic inquit: Fames
 scire illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad
 extremam esuritionem perueniunt. Idem libro
 1. cap. 7. de causis sympto diserte admodum & co-
 piose harum appetentiarum rationem & diuer-
 sitatem describit, quem locū, utpote scitu dignis-
 simum, hic integrum subiicere placuit. Nā quo-
 niam, inquit, cutetenus vnunquodque animal
 in ambientem aerem digeritur, accipit ut mem-
 bra quæ sub ea sunt prima vacuentur, quorum
 ingenita vis ex proximis sibi alimentum trahit,
 id scilicet quod vacuatur resiciens: deinde rur-
 sus illa, ex iis quæ sibi sunt proxima; sicut quæ
 tercio loco sunt posita, ab iis quæ sibi. Atque ita
 semper per cōtinuum, veluti in choro quopiam
 trālatione celerrime facta, ad venas quæ ad vens-
 triculum pertinent, vacuatio peruenit. Hæc vero
 & solent pariter, & natæ sunt ex ventriculo nu-
 trimentum trahere, perinde ut stirpium radices,
 quæ in terrā sunt demissæ, ab ea. Cum enim hos
 opus vniuersum naturale sit, non animale, simi-
 liter in stirpibus & animalibus perficitur. Ac stir-
 pibus quidem terra ventriculi vicē præstat per-
 perno promptum copiosumque suppeditās ali-
 mentum, quamdiu coelitus temporā status pro-
 natura se habet. Quando si ex terra lqualoris ex-

Fames
 duplex.

cessu siccatus est humor, stirpes nutrimenti penuria marcescunt. Animalibus autem utpote terra non affixis, præter utque pauca quadam, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit, que nammodum stirpibus terram. Desiderat autem ananach & penuriam tantum: quo scilicet ad cibum porionemque promota in tempore expleantur, vocaturque eiu modi implendi desiderium appetitua. Fit autem ex penuria sensus, cum scilicet vena ex ipso ventriculo velut emulgentes sugentesque aliquid trahunt. Nō ferens autem transitu in ventriculus sed veluti diuisus, offensus eius medelam cibum comparat. Quippe vena hoc pacto ad obiectos cibos conueniatur, atque ex his nutrit mentū trahunt, nequaquam ex ventriculo. Fitque post cibi sumptionem, ut & vena simul ad vias se conuertat, & ventriculus ex his quantum prius per venas exhaustus, in seipsum trahat. Ac siuctus quidem ipsi is sensus fames est. Hæc Galenus. Cum igitur ventriculus non appetit, signum est membra nondum refectione indigere, sed satis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certe & ipsum Galenus libro 7. capite 13. de facult. natural. innuere voluit, inquit: venter si melius paratusque nutrimentum habet, externum non postulat. Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differenda est, nam qui quid tam ingeritur, grauat naturam, non iuuat. Porro mendosa fames, est cibi aporetentia, utpote nō indigente. Quæ quidem, videntur Galenus libro pri. no capite 7. de causis syn. docet, tum maxime fieri solet, um acidus quispiam vitiosus succus ventriculū mordest. Vitiosus namque succus, qui fingitur: est si-

anacardi

milem fuctui morsum infert. appetentiam vero proritat, naturalis affectus similitudine. Alimenti autem, non potus desiderium excitat, propter frigus. At vitioso succo qui salus & biliosus sit, ventrem mordeute, potio magis quam cibis expetitur. Præterquam enim quod calefit uideaturque ab eo ventriculus, quæ utique huius causa sunt, etiam liquari sandique tum in eo, tum venis succos contingit. Fundendorum autem succorum symptoma et quibus continentur implet quemadmodum frigiditas vacuat. Itaque etiam non parum ad cunem frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert. Cum & corpora eorum tunicasque vacuet, & cogendo costringendaque ad appetentiam uritet. Atque ita quidem vitiosus succus acidus, stypticus & frigidus mendosa famis existit causa.

Secundum. veteris famis ligatum est subtilis digesta, videlicet præcedens hoc est, parua cibi exhibitio: quando enim & hæc famis sequitur, tunc illam & veram & naturalem esse significatur. Vnde igitur semper cauendum, ut nunquam neque prædeatur, neque coarctetur, nisi contuetur hora, ac illuciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Omnis enim mora illi nocua, ut antea suspensus sit esse mēdus, qualis ebriorum & fatidiorum laborantium esse solet. Nam si ventriculus alimentum postulat, ut Galenus libro tertio, capite 3. de facultatibus naturalibus, autor est necius opia est excrementis impletur. Ea sunt sanies quæ de mētibilibus pituitosisque, atque ferosa, quæ de bilis trahenti illi, tum scilicet et cum nutrimento indiget, iecur remittit. Hinc non temere hæcenus hoc suspensum est. Diutius co-

lerare famem, ventriculum malis ac putridis replet humoribus, quos attrahit ad se loco cibi. Et hoc quidem experientia constat. Quando enim ieiunamus, tunc per noctem aviditate quadam ad cibos inuitari solemus, sed illis denegatis nullam omnino appetentiam postero die percipimus. Vnde satis liquet, ventriculum, & maxime officium eius, iamdudum vitiosis humoribus esse plenum, quæ tamen non vera, sed mendosa repletio est, & ob id paucò assumpto cibo regreditur statim appetentia. Cauendum etiam ne cibis assumatur non præeunte corporeis exercitiis. Neque enim temere ab Hippocrate 6. epid. part. 4. aphorism. 28. dictum est *πρὸ τοῦ σιτίου ἡ γυμνασία*, id est, labores cibos præcedat. Nam qui cibis mane antequam prior descendit, vel paulo ante exercitationem ingeritur, is, Galeno libro 3. cap. 1. de causis sympto. teste, & intemperstie sumitur, & cruditatis etiam causa existit in ciborum præterea ratione, quemadmodum Institut. medicinæ libr. 2. sect. 2. cap. 7. Leonhardus Fuchsius diligenter admonet, id quoque vnicè obseruandum, ne illi præpostero ordine ingerantur, id quod fiet, si concoctu facilia iis quæ difficulter concoquuntur, præmittantur, & si liquida solidis & aridis, & lubricantia astringentibus antecedant. Ordo, verbi gratia, præposterus erit, si cotonea aut punica mala primum ingerantur, postremum autem olera ex garo. Debent etiam ea præmitti, quæ facile & nullo sermè labore subsidunt, ut sunt liquida: quæ vero tenacius hærent & difficulter labuntur, ut solida & acida, postremo: idque si ventriculus naturaliter habeat. Nam si cui ventriculus sit natura la-

rior,

xior, huic præstiterit adstringentia magis laxa-
tibus præposuisse, quo ab illis roboratus ventri-
culus reliqua melius conficere possit. Hæc eadē
fere docent Cornelius Celsus libro primo, capi-
te 2. & Galenus libro 2. capite 11. de alimentor-
um facultatibus. Iam vero cautio etiam sit, ne
in vna eademque refectioe multi simul & varii
assumantur cibi, ac tempora s deinde comedendo
ultra quam satis est producat, præsertim si ex
diuersis illi consent facultatibus. Ex eo autem
genere cum primis fuerint cibi variae substantiæ,
vt exempli causa ab Auicenna proponantur, car-
nes & pisces, vel pulli & suilla, &c. Nam quæ ad
istam ingeruntur modum, varæ corporis pro sus-
corum diuersitate afficiunt, & concoctionem nõ
vt par est, sortiuntur. Postremo enim accedente
cibo, iam primi incepta concoctio est, atque ita
partes quidem in coquendo redduntur dissimi-
les adeo, vt primo loco ingesta confecta fere sint
prius, quam ad extremũ sumpta medium con-
coctionis suæ attingant, vnde sæpenumero pos-
terioris coquendorum sequitur corruptio. Id quib-
dem Auicenna quoque innuere voluit, 2. 1. doct.
2. cap. 7. in hanc ferme sententiam scribens: Nil
quidem deterius est, quam si multa ac varia ci-
borum genera coniungantur, atque iusto lon-
gius deinde in comedendo tempus protraha-
tur. Cum enim postremum accedit nutritiuũ,
primum iam aliquo modo confectum est, par-
tes ergo in coquendo non assimilantur. Atque
inde sane morborũ scaturigo, qui ex repugnan-
tium sibi humorum discordia nascuntur. Iam i-
ppius quoque varius coquendi modus bonæ cor-
poris temperatura non parum efficit, vt si in ea-

*Hi per.
lib. de fl. 116.
Galen. com-
ment. 18. lib.
I. & com. 35.
li. 3. de mor-
acut. Artius
lib. 2. c. 239.
Paul. lib.
1. cap. 73.*

dem refectioe multi elixi, frixi, & assi cibi sepius inuicem modo liquidi, modo solidi & aridi ministrantur. Atque hinc est quod Horatius lib. 2. Serm. Sat. 2. ubi victum frugalem ac simplicem pro dignitate laudauit, hanc saporum condimentorumque aceruatiorem, ut perniciosam his veribus detestatus est.

*Accipe nunc vultus tenui quæ, quantaque secessum
Adferat imprimis: at lenem vana res
Vnde cecant homini, credas, memor illius æsa,
Quæ sit lex omni ubi sederit, ac simul assis
Aluere, vel ea, simul conchyliis tu du,
Tulisse in istam ventent se machæ, re multum.
Lenta se erituta, videri palam omnia
Sæna defugat dubiæ quin corporis onustum
Hæserit vultu animum que, prægrauat una,
Atque efficit humo diuina particulam auiæ.*

Pari modo & Plinius libro 11. capite 52. hanc saporum aceruatiorem damnauit: Homini, inquit, cibis utilissimus simplex. Acruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Atqui hic nobis fortasse obtrudet quispiam, pleurosque ventri & gulæ misisse deditos, qui se e à primo statim dilucio ad summam usque noctem in multo varioque cibo & potu non impleant solum, sed etiam distendant, adeoque cibum cibo excipiant, & toti sunt in comperationibus, cum nihil tamen inde mali percipiant, imo vero multis incommodis difficultatibusque afficiantur, si vel minimum ab ista consuetudine deflexerint Huic Galenus quidem respondebit, qui in libro de cibis boni & mali suc. i. cap. 2. ita scriptum reliquit. Hæc enim quamuis protinus nullam inueni corporibus seuibilem lesionem infere-

*Orisofue
li. 1. cap. 5.
quæ similes.*

Inferat sensim tamē occulteque crescente vitie,
cum iam ætas progressu temporis inclinarit, ar-
ticulos nervosq; & viscera his morbis vexant, qui
vel difficulter admodum, vel omnino tolli non
possunt, neque id quidem temere nanq; ea pars
corporis quæ natura imbecillissima est, à le-
de te quolibet patitur. Quod autem vitiosi humo-
res morbiq; gignantur, cruditas assidua in cau-
se maxime est siue ea ex boni, siue ex malis succis
oriatur cibus. Quin Avicenna quoque 3.1 doct. 2.
cap. 7. idem confirmans sic ferme inquit: Ille cui
mala nutrimenta concoquantur, nō gaudeat ex
hoc. Noxa enim etsi ad tempus fortasse dele-
scit, temporis tamen successu sese exerit, & gra-
uissimam certissimamque neglecta artis medica
pœnam adfert. Atq; hinc adeo pauci eorum qui
istum viuendi modum sectantur, destinata se
necutis meram contingunt, sed crudis ex intem-
perantia aceruatis succis podagra, calculo, lepra,
carcinomate, febribus, aliisque id genus malis
prius torti vitam cum morte commutāt. Præstat
igitur, vt diserte à Ruchio nostro scribitur, tem-
perantia & parcitate animum corpusq; vegetum
ac sanum seruare, quam crapula crebrisq; com-
potationibus & immoderatione infirmum, mor-
bosum, Deoq; & hominibus odium reddere.
Ac ne illud quidem silentio prætereundum
hoc loco, quod protracta ad vnam fere horam
mora, ac iusse commanducationis & deglutitio-
nis gratia comestioni interposita, nō laudabilis
modo, sed ad tuendam etiā valetudinem vtilis-
sima censeatur. Cibus enim qui exatē dentibus
manditur extenuatur & molitur, ac sensim de-
insidet atq; tarde deglutitur, & si imperfectam ac

Gal. 1. lib. 2. c. 2.
6. de. 4. men-
fari. & v. lib.
de diss. 1. t.
con. c. 6. l.
vic. 3. l. doct.
2. cap. 8.

modicam omnino, aliquam tamen, vt in suo genere estimandum, alterationem in ore cōsequitur, q̄ rem admodum lib. 3. capit. 7. de natural. facult. Galeno, & Auicennæ i. doct. 4. cap. 2. visum est. Cæterum imperfecta cōmanducatio vt concoctioni contumax est, ita etiam horrore quendam & insuauitatem adferens ciborū appetentiam auerit. Mora vero quæ inter edendū multis vltro citroq; sermonibus collocutionibusq; interpositis ad duas vel tres horas protrahitur, admodum noxia est, eamque necumta hæcenus enumerata sequuntur.

Vltimus versus in quibusdam exemplaribus hoc etiam modo legitur:

Hæc sunt signa tibi subtili in ore salina.

Nec male quidem. Nam salina quæ subtilis & nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa gustui offertur, tum concoctionis, tum absolute sanitatis etiam indicia ostendit, Galeno lib. 10. c. 6. de locis affectis, teste.

DE VITANDIS CIBIS.

CAPVT VII.

Pescæ, poma, pyra, & lac, casus, & caro salis:

Et caro conuina, & leporena, bouina, caprina:

Atra hæc bile nocent, suntque infirmis inuoca.

Hic recensentur decem ciborum generis, quæ sanguinem ferofum & melancholicum efficiunt, eoque infirmis nocent.

Primum, persica: de quibus lib. 2. cap. 19. de aliment. facult. diserte ita Galenus scribit: Ipsorum succus & veluti caro facile corrumpitur, prauaq; omnino est, Quocirca (quod quidam facere so-

lent)

Pescæ,

lent) nō sunt post alios cibos mandenda: corrumpuntur enim in superficie natantia, sed in omnibus quæ prauī quidem sunt succi, verum humida sunt ac lubrica, & quæ subduci facile queant, id communiter tenendum, ea ob hoc ipsum ante alios cibos esse sumenda. Ita enim fiet, vt & citius subducantur, & aliis cibis viam muniant, quæ si sumpta postrema fuerint, vna secum alia quoq; corrumpent Atq; inde sane patet, hoc dictum de iis intelligēdū persicis, quæ matura post alios cibos vltima eduntur. Præsumpta enim stomacho conferunt ventrem leniunt, & ciborum appetentiam præstant. Dioscorides etiam libr. i. cap. 128. idem testatur, in eum modum scribens: Persica matura tam stomacho, quam vtri vtilia sunt: acerbæ aluum cohibent, sed sicca vehementius decoctum è siccis alui stomachi; fluxiones sistit. Simeon quoq; Sethi de persicis hæc refert: Persica, inquit, quidam in tertio ordine refrigerantium humectantiumq; posuerunt, alii in primo, alii vero in secundo, quod etiam certius est. Phlegma generant, non facile concoquuntur, celerrime in ventriculo corrumpuntur: propterea qui crebrius ad satietatem his vtuntur, in febres incidunt: lædunt & nervos proprietate quadam. Oportet vero hæc ante cætera cibaria assumere, & super his meracum bibere. Quæ ex his matura sunt, ventrem ducunt, immatura contra sistunt, eoq; efficacius sicca. Foliorum succus in potu sumptus, lumbricos ventris perimit: idem perficit, si cum foliis vmbilico apponatur Suscitant quoq; ciborum appetentiā persica, profune & inflammato vetriculo. & genitali semini adiciunt, serosum tamē sanguinem parant sapiusq;

post unum vel alterum mensem ob putredinem febres tum longiores tum etiam difficulter solubiles gignunt.

Illud etiam obseruare oportet, ne super hęc aqua bibatur. His amplius addit Plinius Valerianus libr. 43. cap. de re medica, persicorum foliis siccis & in puluerem redactis, plagas cruentorū vulnerum claudi: quam facultatem Serapion ipsius etiam persicis siccis attribuit. Quanquam autem persica iam dictis viribus pradi sunt, quia tamen humor inde genitus facile corrumpitur & putrescit noxia sunt infirmis & maxime si pręposterō ordine ac in tempestiue sumantur. infra cap. 42.

Poma,

Secundum, poma siue mala: In quibus, autore Simone Sethi multa differentia est: quacunque enim adstringunt, frigidum habent & terreum succum. Quę acida sunt, frigidum quidem verū tenuem illum habent. Medii autem temperamenti sunt dulcia, quę ad caliditatem magis vergunt. Omnia certe quadam peculiari proprietate neruis nocent; nocent & quę matura nō sunt. Dicuntur & lapidem seu calculum gignere iis, qui ad satietatem ipsis vritur. Verum vtilia sunt ad *λεπροσμία*, id est, animi deliquia & cordis debilitatem. Spiritum quoque flatulentum in secunda concoctione generant, eoq; infirmis nocent, sicuti de pyris mox dicetur. Et hoc de crudis maxime intelligendum est. Neq; vero ab his solum fructibus, sed ab omnibus etiam quę sanguinem seroso ac ebulliente succo replent, agrosos abstinere conuenit. Eiusmodi plane sunt reosces, & qui ante perfectam maturitatem edun-

zur: cum enim humidius alimentum, ob idq; excrementosius praebat non secus in corpore humano seruent, & eluunt, atque vitum quod nuper ex fructibus vel viti expressum est, in doctis. & hoc quidem ob caliditatem ipsam à sole, cum maturerent, ingenitam, quemadmodum lib. 4. capit. 3. de vsu partium Galenus attestatur: Et hoc certe Auicenna 3. kdost. 2. c. 7. teste, commune est omnibus cibariis, quæ sanguinem seroso succo implent. Porro etsi vero hoc interim sero ebullitionem prompte in ventriculo corrumpuntur, & sanguini putrido gignendo accommodatissimi sunt: qua de causa non tenere Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. fructus recentes omnes febriculis tantibus interdixit. Plura Galenus lib. 2. c. 21 de alimen. facult. & infra c. 39.

Tertium, Pyra: quæ sane, perinde vt alii fructus recentes ac crudi, communiter hoc possident, vt seroso ebullienteque succo sanguinem expleant, eumque putrefactioni obnoxium reddant: quo fit vt eorum cibus, Plinio libro 23. capite septimo teste, non a grotis solum, sed valentibus etiam onerosus sit. Inflationes quoq; excitant, & ob id crebrius est iara colicos affectus suscitant: Sed innoxia sunt, si vna cum carminigatis uis vulgo dictis hoc est, calefacientibus tenuantibus, & flatum expellentibus comedantur, vel super his vinum verum & odoratum bibatur. Quod Galen. lib. 1. cap. 26. de alimen. facult. palam etiam ita scribens confirmat. Quicquid omnibus cibariis inest flatulentum, id per calefacientia & tenuantia corrigitur. Pyris præterea ea facultas est, vt inter ceteros fructus quam maxime impin-

Pyra.

impingent: quare sues ipsorum esu magis quam quorundam aliorum fructu pinguescunt. Laudatiora sunt odorata & dulcia, & ex ipsis cocta quam cruda meliora. Coquenda veto cum foeniculo, aniso & saccharo. Infra cap. 17. & 39.

L40.

Quartum, lac: hoc enim facile corrumpitur, inque nidorem ac iditatemve in impuro ventriculo transit. Quapropter putrida febre correptis exhibendum non est, quia plurimo calori conuersatum in nidorem statim abit. Huc accedit, quod in ventriculo febricitantia haud concoquitur, sed potius corrumpitur, adeoque febres augeat. Caput quoque dolentibus malum est, quod confirmat Galenus, qui libro tertio de aliment. facult. capit. 14. lac capiti, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non esse accommodum tradit. Cuius rei causa alia non est, quam quod lac sit nidorosum, ac facile euaperet, caputque perat, adeoque dolorem augeat. Nocet praeterea sitibundis & aliis nonnullis, de quibus Hippocrates aphor. 64. lib. 5. & ibidem Galenus. In phthisi tamen, hectica, & aliis quibusdam passionibus, ut Hippocrates loco iam citato autor est, vtilissimum conceditur. Quae de re copiosius infra capite 34. Quanquam autem lac infirmis ex usu non sit, in sanis tamen ad bonos humores giguendos, ex iis praesertim animalibus, quae bono corporis habitu sunt, probatissimum habetur. Et hoc quidem si in ventriculo & hepate perfecte concoquitur. Tunc enim mordaces succos quosunque inuenerit expurgat, quae de causa in vrinae difficultate & acuti egestione alui non solum bibere conducit, sed etiam inferne per clysterem infundere. Ad acres enim & mordaces fluxus

nes commodissimum est, non solum abluens ipsas de partibus infestatis, atque hoc per exterioriam humiditatem, quam inferosa sui parte complectitur, sed etiam crassitie ac pinguitudine sua corporibus oblitum ac inductum, non sinit influxum acrem nudis ipsis allabi. Ad pulmonis itaque ac intestinorum ulcera, item resnum, vesicæ ac vteri, & ad papularum eruptiones, & furunculos, & alias cutis asperitates convenientissimum est in potu, adeoque cutem ipsam pulchram ac nitidam reddit. Ad hæc lancinamenta ex veneni potione, & quæ in urinae meatu frunt, compescit. Item ad eos qui cantharidas hauserunt, aut buprestin, & in summa ad medicamenta erodentia ac exulcerantia, & ad hyoscyamum velut peculiare remedium est. Nā statim resipiscere affectos facit. Cæterum in gutturis exulcerationibus, quæ cum alias ob causas multas tum ex anginis sunt, & his qui ephemera sumpserunt, lac gargarizare conducit. Corporibus præterea temperatis, quorum ventriculis nihil biliosi & phlegmatici humoris insidet, vtilissimum habetur. His enim bene concoctum multum nutrimenti summittit, probum succum generat, bonam carnem longe molliorem reddit, & corpus convenienter humectat. Hoc tamen imprimis cauere debet qui lac bibere voluerit, ut interim à reliquis cibis ac potibus abstineat, donec concoctum sit ac secesserit. Si enim ante eius cōcoctionem alium cibum quisumat, necesse est & ipsum lac corrumpi, & cibum qui superingestus est. Præstat autem magis et bibere recens mulctum, & tunc plures labores detrabere, quiete ac sensum ambulare, & in-

rerum cessare, citra somni admissionem. Qui
 enim hoc modo se gesserit, potum lac excerneret,
 idque inuicilia secum educeret. Opus est enim, si
 quid aliud, primum acceptum secedere, quo ra-
 tio aliud bibere. Principio igitur secedit aluo
 commode purgans, non tota corporis molem,
 sed quæ in alio & intestinis sunt partibusq; vi-
 cinis. Post hæc in venas deferitur, optimeque nu-
 trit, & non amplius secedit, sed ventrem sistit.
 Corporis vero dītemperatis intestum inimi-
 cumq; est. In calidioribus enim cito in nidorem
 atque oīem, in frigidiōribus vero in aciditatem
 & putredinem commutatur. Circa electionem
 denique lactis sciendum, pro ipsorum animalium
 specie, haud parvam esse differentiam. Bonum
 namque lac crassissimū ac pinguisimum, & con-
 coctū difficile est, & ob id in ventriculo in flatūs
 vertitur, venarumque obstructionem parit. Li-
 quidissimum autē ac minime pingue est cames-
 sorum, mox equarum, deinde asinarum, medice
 autem consentanea est caprarum, hoc crassius or-
 uum. Lac igitur caprarum, cum inter cetera la-
 ctis genera moderate se habeat, neque pingue
 aīmodum neq; crassum sit, merito in victus sa-
 lubris ratione preteritur. Quin & caprarum inter
 se inuicemque collatarum, & se undam anni
 tempora non parua dīferentia est. Earum enim
 quæ modo p. p. peterunt, lac liquidissimum, sed
 remotis progreſſu magis semper ac magis in-
 crascescit. Adhuc vero media ipsam etiā in me-
 diis suis naturæ consistit, post id tempus sensim
 iam incrascescit, quod penitus deficiat. Vere au-
 tem si liquidissimam, ita etiam co. iolissimam
 est. Quo fit, ut eligendum sit lac caprarum, non
 quæ-

quidem pręnantium, & lenixarum, quę tamē,
quod ad partū ipsū attinet; mediis inter se tra-
beant, hoc est, quę neque nuper emiserint neque
multum à partu recesserint; hoc inter, non ne-
glecto, ut ipsę etiam alimenta propria affatim
suppetant. Ac ne illud quidem silentio prætere-
undum hoc loco, quod etiam lacte matrum sine
melle humorum haule est periculu mī. Plurif-
que enim qui purum līn hauserunt, coactum
est in ventriculo in speciem casei: quod quidem
cum accidit, mirum est quam agraue hominē
acstringat. Ob eam causam lac vbi sumunt
nonnulli ne in ventriculo coaguletur, mellis, a-
que & salis non nihil admiscunt. Atque hæc qui-
dem hoc loco de lacte sūm̄a it. Plura Cuius-
lib. 3. cap. 14. de alim. fac. & lib. 10. cap. 7. de me-
dic. simpl. fac. & in lib. de cibis boni & mali succi.
cap. 6. Orisbasius lib. 4. Synopsis ad Eustathium.
cap. 12. 18 & 4. Paulus lib. 1. cap. 26. & 87. Aetius
lib. 2. cap. 92 & 93.

Quantum, Caseus quod quidem, cum de omni *Casei.*
caseo in genere, tu n. de inueterato cum primis
intelligendum est. Hic enim ob coaguli & salis,
dum prepararetur, in estio sē temporis progres-
su acrimoniam admissit humiditate, nq. omnē
deposuit: quare sensu etiam acrior & manifeste
calidior atque ardentior erant. & ob id ipsū
peroris quoque ac radioris succi, & agre conco-
ctilis effectus est. præsumptorum quidem co-
coctio remedia haec certe sed ipse difficilius con-
coquitur, inde v. lgo dici solet:

Caseus est qui non, quia concoquit omnia, sed quam

Nati ac nam habet exile, Roma ho nocet,
& vbi forte fortuna in corpore supercalefactus
fit.

fuerit, quemadmodum diserte Galenus libro 1. capite 6. de loc. affect. scribit, facile melancholicum humorem parit: recens flatuosus quidem minus est, sed ventrem magis sistit, magisque sticulus & zstuosus est, nec ad calculorum in renibus procreationem minus existit noxius. Deterrimum præterea edulium est iis (quemadmodum hoc ipsum Hippocrates lib. 4. de victus rat. in morb. acut. aphor. 92. clarissime ostendit) qui se potu repleuerunt. Grauat quidem os ventris, primumque corrumpitur, & alia deinceps secum corrumpit. Fugiendus igitur est eiusmodi, ut qui nihil conferat, neque ad coctionem, neque ad distributionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ventris deiectionem, seu utique nec ad succi præbitatem. Porro recens ac mollis caesus frigidi humidique temperamenti est, & duro siccoque; flatuosior existit, sed eo minus astringit, minusque crassi succi est: nihilominus tamen ægre conficitur, obstruitque & calculos gignit. At vero qui inter utrumque recentem nimium & inueteratum, glutinosum & friabile, durum ac mollem, rarum laxum & valde densum coactumve medias existit. quique dulcedine nonnulla participat, modiceque salus est, neque lachrymas cum inciditur profundit, neque tardius alio secedit, sed odore & sapore iucundus, moderateque pinguis est, atque ex bono las & pulcherrime elaboratus, is utique reliquis omnibus longe multumque præstat. Verum post alios cibos ultimo loco & exigua plane copia ingerendus est, alioquin & ipse, nihilo secius ac reliqui casei, ventriculum grauat, coctionem impedit, aluum cohibet, crassos humores, atque flatu-

tus in corpore lapidemque in renibus parit. Solus igitur

Caro sal. *Caro enim in sale condita*
Plura de hoc apud Galienum lib. 3. cap. 15. de alim. fac. cul. & lib. 3. cap. 1. de fac. lib. medic. fac. & in lib. de cibis boni & mali succi, cap. 6. Paulum lib. 1. cap. 80 & Astrucum lib. 2. cap. 101.

Secundo, Caro sal. Caro enim in sale condita atque siliis deinde aut vento, si in renibus creta sit, cum siccitate & calore vel in aliis fuerit, subtilitate cum duritie, cum ad ea quod in etiam infestiore consistat, & ita deus permittat. Alimento quoque corpori praebet exitum & malum, ideoque sanguis inde generatur crassus existit atque melancholicus, atque pondus si frequens eius usus fuerit, non solum infirmis, vetumetiam sanis officit, quomodo ne id ipsum ex Galeni libro 3. capite 6. de loc. affect. & commentis lib. 2. aphor. & post eum ex Auerro. 2. 1. de 2. sum. in fine capitis 15. aperte colligitur.

Secundo, Caro ceruina. Caro ceruina, cui & si sane cum omnibus duris & siccioribus carnibus hoc commune est, ut succum vitalem, concoctu d. m. lem ad melancholicum generet. Id quod & Galenus in lib. de reum affect. digno & medic. cap. 26. clarissime ostendit. De uisum, inquit, carnem vitalem, quippe quae dura sit, concoctu d. f. fieri. & melancholicam. De ea hoc amplius Simon in Scimitra. v. d. e. cauendum, ne quis carne vesicam ceruorum qui per os statem capituntur quod conuulsum tenet re vitales faciat & feriant. atque ideo saltem admodum cauti, atque cum natura in statu e. d. i.

& nouerint sibi futurum exitio, si ante illorum concoctionem, aquam hauserint, fortiter licet tolerari, exque incenduntur. Cernorum igitur carnes eo anni tempore venenosa ac valde noxia sunt: & idcirco obseruandum, ne quis eis per astatem veniatur. At vero hyeme tutius sumuntur, meliusq; ab innato calore superantur. Nulli enim probe concoquantur, crassum humorem generant, iecurq; & si lenem coeunt obstruuntq;. Quin etiam corpus totum aliundeque infirmum enadere ex frequenti & immoderato eius usu traditur.

Carnes leporinae.
De.

Ottavium, Cato leporina. Hanc Paulus, Psellus, & Ruazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerant: Simeon Sethi quancolligēs quę conque a veteribus dicta erant, in hunc modum de ea scribit. Leporum carnes his qui exsiccant corpus volunt, sunt valde viles: qui vero temperata sunt sicciore, melius conferunt: sanguinem enim crassum partium & melancholicum gignunt, aluum cohibent, & urinam protitant. Quod si tamen probe concocta fuerint, non omnino male nutriunt. Contra vero obstruccionem hepatis si leni efficiunt, pulmonique nocent & immoderate sequent vigiliis: Itaque indiatu vniuersitate leporinam pro pharmaco potius quam cibario habendam valet. At ne hoc quidam diligenter attendant, quod si in hac caro, cum ceteris propter astatem coacta, astate declinat vniuersa, illius non est curare. Si quis tamen comedat, non siccior fiat, et anepitai proutque vires, prope iuniores sunt eligenda, quę immixta panis & cornu siccis ab astate temperetur. Sed ratione & prognores longe cetera.

exteris antecellunt. Siccitas namq; pinguedine
correcta ad mediocritatem in eiusmodi animas
libus inflectitur. Verum de hac ipsa Ioanne Ma-
nar. lib. 13. epist. 4. diligentius nemo disce-
ruit.

Nam, caro bovina circa quam notandum. *Care bovina.*
inprimis, & terminam ipsam, quæ vacca dici-
tur, & verumque marem, tam cum omni castratus
est, quam cum etiam qui integer ad speciei pro-
pagationem reservatus taurus nominatur, com-
muni hac bouum appellatione significati. Atque
hi sane non parum inter se a variis ratione diffe-
runt. Extrema namq; ætates, ut in aliis non pau-
cis, ita in his quoque videri solent: media vero
optima & saluberrima. Virulorum magna recens
editorum caro nimis mucosa & excrementitia
est. Emendres autem, quique immo vixit ad ve-
tam ætatem consistunt, temperata esse videmus
res sunt, & carnes habere ad concoquendum
perfectis bobus præstantiores, & multum ali-
menti corporibus exhibent, bonæque siccitatis ha-
bentur. Proinde vires vero, qui carnes horum tem-
peratam nondum attigerunt, temperamento sunt
quam senes intus sicco, magisque his iuuenibus
conveniunt, qui bono sunt corporis habitu. His
perfectæ ætatis boues valentiùs quidem alunt,
sed agrius tum concoquuntur, tum in membra
dissoluntur. Porro ad senium vergentium at-
que ipsorum etiam senum carnes duræ, siccæ,
nervosæ, confectionisque rebelles, sunt, & acan-
cholicum humorem efficiunt, quibus ventri cu-
los haberi videntur calidiores, atque si sint, qui
vehementer siccæ atque immoderate exerceant
concedi possunt. Quod libro 4. de vict. rat. in
morb. acut. aphorism. 99. Hippocrates etiam,

quod de bouina dicendum. Hoedi enim perinde ac vituli carnes ad conficiendum perfectis capris meliores, & tuenda valetudini accommodatiores habent. Moderare nutriunt, sanguinemque tenuem & humidum gignunt. Præstantiores & probioris succi sunt lactentes adhuc, & maxime si neque rei illi admodum neque natu grandiores fuerint. Simeon Sethi rufos & glaucos. Rhazes vero rubros in nigrum inclinant, ac pingues præfert. Baldacho femella quam malædi carnem temperatorem & à siccitate remotiorem esse placet. Minusque calidis & siccis temperatis, atque insuper delicatis & ociosis vita deditis conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humidam, picuitosam ac lentam, obfectorem tamen ingratam & stomacho inimicam, agite concoquitur & ad succum bonum generandum parum idonea est. Hanc sequitur arietum post raurorum. Porro in iis omnibus carnes cæterarum sunt præstantiores: femur autem perina. Capra in tota valetudine sua obferuationeque vitanda est. Nam Hippocrate libro 4. de diet. ratione in morbis acur. testis habet mala quæ in bubulis sunt omnia, & crudelitatem, effluque flatuosa, & rarius magis generat, acis est malumque succum efficit. Inuenite tamen astate, & circa eius medium capra melior erant, longeque seipfis in cibo præstantiores euadunt. Tunc enim ararum & fraticum sarcule & sermina, qua iis maxime idoneam præbent alimoniam, frequentissimæ sunt. Ac proinde habiles etiam ac pinguijores, nobisque alendis accommodatiores sunt. Quod autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum possit,

argumento sunt evidentissimo vulpes, quæ autem
 tumno probatissimam ob vias habent carnem.
 Sic passer & ficedula per idem tempus maxime
 laudabilem carnem obtinent. De caprina plura
 Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facult. & de at-
 tenuante diatra cap. 6. & comment. 101 & 102. in
 lib. 4. Hippoc. de vict. ratione in morb. acut. &
 Paulus lib. 1. cap. 84. & Aetius lib. 2. cap. 121. Atque
 hætenus quidem de cibis & carnis vitandis.

Exigit nunc ordo, ut de electione alimenti,
 quod partim à iam dictis, partim vero ab aliis
 quibusdam animalibus sumitur, non nihil etiam
 dicatur. Siquidem de eo haud parua inter ipsos
 artis medicæ Scriptores controuersia est. Gale-
 nus enim, ut alii nonnulli, porcina palmam
 detulit: Rhazes vero, Auicenna & Auerroes
 humanam prætulerunt. Sunt etiam quibus v. tu-
 lina præstantior videatur. Porro electio hæc &
 præstantia multipliciter arrendi potest. Et primo
 quidem ratione tum similitudinis, quam cum
 humanis obtinent carnis, tum maioris, quor-
 que & discassu dist. illois alimenti Quo sane
 modo porcina ceteris omnibus longe antecellit.
 Maxima enim illi cum humano corpore simile-
 tudo est, quemadmodum Galenus lib. 3. de se-
 lim. facult. cap. 1. differte his verbis ostendit: Simi-
 le carnis similitudinem cum humana ex eo po-
 teris intelligere, quod quidam carnes humanas
 pro suillis sine ulla in gustu vel olfactu suspicio-
 ne comederunt; id enim ab improbis hospitibus
 & aliis quibusdam factum fuisse iam comper-
 tum est. Idem lib. 10. de simpl. med. fac. cap. 2.
 Sanguis, inquit, suillus humano maxime tempe-
 rie similis est. Siquidem & carnes suum huma-
 nis

ais sunt similes. Comperti enim sunt hospites & coqui complures, qui humanas carnes pro suis vendiderent: tametsi qui eas edissent, nullum omnino discrimen percipere potuerint. Quia & ipse narrantes audiui viros fide dignos, sese in diuersorio publico ius esse delicatum cum carnibus suauissimis: ceterum cum impensissimum essent, inuenisse digiti partem anteriorem, quæ videlicet ad unguem est, quo percussis ac metuentes eos qui agebant in diuersorio, ne scilicet se quoque vorarent, ceteri rei assueti, protinus quidem illinc exiere, ac vomitu redditis quæ ederant, ita iter denuo ingressi sunt. Sed & in istis facinore homines inattentes deprehensus non ita multo post referebant. Itaque iure quispiam existimet suam carnem humanæ esse simillimam. Quod deinde suam carnem validissime nutrire diximus, hoc Galenus lib. 1. cap. 1. de alim. facult. in eum modum scribens confirmat: Omnium ciborum suum caro potentissime nutrit. Cuius rei athletæ certi liam tibi præbent indicium. Si enim paribus exercitiis, antibus parum molem alterius, si uterque totum diem comederit, cetero libet non differre, sed se redditos habere. Quod si non ita, inceptis diebus si fecerint non pariter singulos modo, verum etiam alium superant. Quod si palam conspiciuntur. Idem lib. 2. de alim. facult. cap. 6. his etiam rebus testatur: Quamvis quos nouimus ciborum præstantissimum esse, suam caro est. Quia & ipse lib. 1. de alim. facult. part. 3. aphor. 4. quum in corpore virescentis conciderit, suam carnem non habere præcipit. Porro alimentum quod inde sumitur

firmum esse, neque dissipatu facile, satis confirmat Galenus in libro de attenuante diata. ca. 6. ubi sic scriptum reliquit: **Suum domesticorum caro omnium aliorum ciborum firmissime nutrit.** Multam enim in seipsa habet lentorem, tum propter vitam delictiosam, tum propter cibi, humidiore adhaerentiam. Et si similiter in libro de renum tractatu. §. 1. pro. & medic. cap. 26. de pedes flebis optimi facit et caro suilla, & hominibus maxime deinde sanctorum, maximeque tum nutriti sunt, ut cor et orans: sed glutinosum quiddam habet et crassum. Ob id qui diutius ea vitant, necoris & renum obstructione corripiuntur, quibus haec à natura adstrictos meatus habent, eo quod rationi ab ea metallo abstinentiam. Quare & glutinosum, ut dictum est, & crassum succum generat, ideo Hippocrates assatum exhibere iussit, quo nihil arum viscositate ac crassitie ab ignis caliditate non nihil consumpta, minus humida ac glutinosa edatur. Idem lib. 4. de vict. ratione in morbis acut. aph. 103. eiusmodi carum absque pelle, hoc est, cute, mandandam esse docuit. Cutis enim animalis, ut potest, frigidior, carni similiter coqui nata non est. Quae autem ob adhaerentiam ambusta est, tum a facili bonitate, tum ad concoctionem in habilis existit, choleraeque patit, propter eamque huic accedit acrimonia. Ibi enim pinguis fit am quoque suum carnem, ea quae in mediis & bene carnosum habent, deteriores existunt, aspersionem humiditatis habens: ob quam iniquo modo omnis carne sui generis deterior, tum ad concoctionem, tum nutritionem existit. De suilla hoc amplius Galenus in libro de cibis co-

ni & mali succi cap. 4. Siulla caro, si exacte in
ventriculo concoquatur, tum in sanguinem à
iecinore conuegitur, probatissimos humores
gignit. Quod intelligendum vique, non de car-
ne suum vetustissimam: (ea enim ob siccitas-
tem & duritiem a gre concoquitur, ac succum
vitiosum generat) neque vorulorum lasten-
tium: (siquidem la terrestrium fere omnium
quæ vorant homines animalium, masia e humis-
dam & excrementitiam obtinent ea, neni atque
eam ob rem plurima inde generantur putrita:)
Sed atate medioerum, a iuniorum videlicet,
vel bimorum. Idem Galenus et in libe paulo
ante citato, capite duodecimo attestatur: Ex ani-
mantibus, inquit, quorum natura ad bonos
humores gignendos aptissima est, sues medio-
cris aetatis habentur: qui enim ad summum cre-
uerint, hominibus vicentes aetatis seque excre-
centibus, qui vero adhuc increseunt, is que rum
aetas inclinât, idonei sunt. Caro ex porcellis par-
uulis excrementis scatur. Quare expedit illius
animalitatis suilla caro probatissimis cibis est.
Et hoc quidem tan et in utroque genere tam
domesticorum quem a iestum vere dicatur, a-
gresses tamen à Galeno longe ceteris antese-
runtur. Atque hinc adeo in lib. de attenu. diata,
cap. sic inquit: Apri suis domesticis in cibo
sunt antea cendi Et lib 8 method. meden. cap.
2. Ex istis suis caribus prima est in certana.
Cum autem Galenus lib 3 de aliment. facult.
cap. 13 hanc se tradit. Demetris, inquit, sues
ten perie humidiores sunt, quam agrestes, tum
ob aeris in quo degunt humiditatem, tum vero
etiam ob vitæ ignauiam. Qui vero in montibus

degunt, multum exercentur ac farizantur: præterea in aere sicciore viuunt: quapropter eorum caro est durius, nulliusque prorsus pinguedinis aut paucissima particeps: & alimentum quod inde prouenit minus habet excrementi: contra excrementitium est quod a domesticis sumitur. Necessè igitur est alimentum eiusmodi nutrire valentius, quam alterum, succumque gignere multo meliorem. Addit præterea Auicenna libro 2. cano. cap. 145. coctile in hyeme meliorem sanguinis habitum consequi, longeque scriptis in cibo euadere præstantiores. Ex omnibus hætenus adductis satis iam liquet, hominibus ætate florentibus, fortibus, sanis, & quamlibet fortem ac vehementem actionem obeuntibus, utpote fossoribus, agriculis, messoribus, cæterisque id genus operantibus, modo ab oppilationibus puri atque vacui sint, ac denique his etiam qui impinguari cupiunt, salutem potissimum exhibendam. Ad eiusmodi enim corporum conseruationem alimento plurimo, firmo atque ægre dissipabili opus est. R. de ista; ac Rhazes lib. 3. ad Alman cap. 9. crassa inquit, & multum sese exercentibus conuenit: his vero qui vitam in maiori otio ac quiete degunt, subtilis & exennans. Quod Auicenna quoque 3. ad dos. cap. 7. ita ferme scribens confirmat: Vehementer sese exercentes multoque labore fatigati firma magis & crassa alimenta requirunt.

Secunda vero cæritum de his à temperamento, concoctione, & succi inde scilicet probitate sumitur: atque ea quidem ratione hæc longe cæteris præferuntur. Nam ut Rhazes loco paulo ante citato auctor est, temperatissima sunt mediocris,

cri,

eri, nullius prauitatis participes, facile concoquantur, nec non & sanguinem inter subtilem & crassum, calidum ac frigidum temperatum efficiunt illis tamen qui multum exercentur, in cibo minus idonea sunt: siquidem alimentum, quod corpori summittunt, forti exercitio siue labore celeriter discutitur, inuenibus temperatis mediocri exercitio utentibus, quemadmodum & illis quoque de quibus supra dictum est magis conueniunt. Porro quemadmodum hac ratione inter animalia domestica caro hœdina præstantior est, sic inter agrestia quoque capreoli facile primas obtinent: post hœdinam autem secundum locum arietina sibi vendicat, si quid Rhazæ atque Auerrhoi credimus. Quorum ille quidem libro 3. ad Alman. cap. 9. ita scriptum reliquit: Caro arietina quam hœdina crassior est, viresque magis auget, sed plures efficit superfluitates, in bonitate tamen hœdinam sequitur carnem. Hic vero libro 5. suorum collecta. cap. 32. de eadem hæc fere prodidit: Post carnem, inquit, hœdinam est arietina, atque ita omnes prope medici sentiunt, præter Galenum, qui arietum carnes abominatur: persuasum enim habet, vitulinam arietina longe melioris esse nutrimenti. Sed Galenus forsitan hanc præstantiam ex eo attendit, quod vitulina plurimum nutriat, & nutrimentum eius agrius dissipetur: arietina vero insigni humiditate prædita sit. Nam humidius alimentum ut distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Locus Galeni quem Auerrhoes citat est (ni fallor) in libro de cibis boni & mali succi cap. 12. Verba Galeni sic habent: Expeditur animantibus caro suilla probatissimus
cibus

cibus est, deinde hœdina, mox vitulina. Agnina vero humida, lentiorque ac mucorem in se habere censetur. Quod item in libro de arte nuante diata cap. 7. velut repetens inquit: Ex terreftribus animalibus hirci & arietes, & genus omne canum ac caprarum non vadequaque laudabilis sunt alimenti. Solis autem hœdis innoxie utare. Agnium enim propter insignem humilitatem est sciendus, ex quibus vique locis sic hoc etiam per Hippocratem, & alios Rhazem, & quædam alios, per priores esse intelligendos: Id quod ipse et Avicenna & alii verum confirmare videntur. Magnopus & magorum laudat carnes arietum iuuenum, &c.

Tertia, deum carniū electio siue præstantia in eo sita est, ut neque in canibus præmaxiosioris, neque glutinosam quæ quam gustu reprobis sentiant. Tunc autem in quibus vitulina sunt, que non inodiam aut in hoc loco citato his fere verbis ostendit. Carnes reprobæ vitulinae bonæ sunt, minus enim quam hominibus ac deest nantium carnes habentium vitulinae, tam fugiditate reprobæ, & acido ore propter ateros carminibus infiores & infiores sunt. Quæ certe consideratione ipsæ etiam hœdinis præferuntur. Siquidem in costura hœdinæ carniū magis, hoc est, lentior siue viscosior quida præprehenditur, quæ in vitulina non apparet. Hædina tamen vitulinis siue, reprobitate præferant. Ex omnibusque hœdenis adductis intelliquido iam constat, non esse etiam inter Medicos de carniū electione controuersiam, quantâ prima facie apparet. Hoc quoque scire in viuentium

porter,

portet, quod siccorum animalium carnes in prima aetate, quæ humidior est præstantiores sunt, & minori momento efficiuntur: cum vero adoleuerint, ob siccitatem ægre consequuntur. Contra humidioribus animalibus carnes, progressu temporis consumpta hauriunt superflua a vires & ad concoquendum & ad nutriendum faciunt. Quod Galenus etiam lib. 3. de aliment. facult. cap. 1. in hunc sensum modum innuit: velint: his, inquit animalibus præ natura temperamento sicciores, adolefcentis aetas ad concoquendam præparatam confert. humidiorum vero natura quodlibet ad probam ac convenientem temperiem deest, in aetate florenti adsumit. Non modo itaque vituli carnes habent ad concoquendam perfectis bobus præstantiores, sed etiam hirci capris: velut contra verueces anniculi agnis lactentibus, & potius anniculi vel bini potius culis parvis. Hinc non temere ab Auenenna 1. de diet. 2. cap. 7 dictum est: Oportet ut cibis nimis rari sanitati convenienter sit, quod caro est, præcipue hædorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum &c.

Ex quibus omnibus sequitur tandem, carnes hircorum, caprarum, arietum, orium, boum atque veruinarum antiquorum non vnde quaque laudabili esse alimentis. Carnes vero vitulorum iuuenum, agnorum anniculorum, & maiorum anniculorum vel binorum, valetudini nocenda esse accommodatissimas. Hoc quoque ignorandum non est, quod carnes naturali temperamento sicciores sint elixanda, quo nimirum ab aque humiditate contemperentur: (elixatio enim siccitatem temperat) humidiores vero as-

fanda,

re inter se sunt differentia. Et prima quidem per-
nes propriam subit in eam. Gallina, cum enim,
perditum & phasianorum inter unum ac pinguium
omnibus praestat, & ad vitam. Plebris autem
accommodat illa sunt, natam vero, anserum,
pauonum, & timore a nolo unum, & similia, de-
teriora habent. Illi sunt quoque carum ali-
quod conit, ut dicitur in si passula enim, ob-
longa & candore relicta, facit praestare excelsi-
lere creduntur ad quod vungus etiam hille ver-
ficul s con pr uat.

ONOTATA
DIFFERENTIAE.

Reg. 1. In quibuslibet hoc praestare tenet:

Reg. 2. In quibuslibet hoc praestare tenet:

Qui sub Horatio quoque hoc observatum esse,
etiam Plinius meminit, quilibet. 10. natur. hister.
cap. 5. aptum vel quid: Quae oblonga sunt
oua, & candore superis putat Horatius Flaccus.
Locus est lib. 2. Sermon. Satyr. 4.

In aqua & per dantur, illa memento,

De succi mel, & ut magis, & a rotunda

Pere.

Candida instantiora dixit: atque eius rei vel
inde certissimum in colligas, quod ana-
rum & anserum oua per is aquae naturae possi-
deant, pallidioraque, & ab id cibo minus ido-
nea sint. Quanquam vero oua per se quidem sa-
lubria sunt, coctura tamen ratione non parum
immutantur, adeo ut interdum insalubria fieri
possint. Nam quaedam diutius coquantur, & ita
ad mediocrem & que consistentiam: alia in aqua
eouque dumtaxat dum incaluerint, fluxantur.
Secundum quas differentias alia quidem ἐφθρα,
id est, cocta vocantur: alia τρεμουρα, id est, tremu-
la, alia vero ποφρητα, id est, sorbilia. Tremulitas
que,

que hoc est, quæ eatenus per coctionem inspissantur, ut in minimis nevis intena, ne putamine suo tenebre videantur, omnia sunt præstantissima, plurimum alimenti & optimi succi corporibus exhibent, frumenta quoque tam concoquantur tam distribuuntur, & præcipue cordi quam maxime congruenter, quæ præcipue iis cumprimis qui ex morbo debiles aut senes colligunt, senibus & imbecillis, & quæ præcipue vero eorum vitelli. Quod etiam cana quoque in libro de viribus cordis tract. 2 cap. 3. ubi ex professo de ouis agit, hæc de senibus confirmat. Oua tamen cordis in modum non fiat, ad refectorem tamen eorum adhibentur. Nam ipsam valde corroborant, & potissimum eorum vitelli, dummodo fiantur ex ouis bonæ carnis autem, veluti gallinaram, peratam, ac phasiam. Eiusmodi enim temperatata cōuant mediocri cito in sanguinem convertuntur, & post transmutationem parum superfluitatis relinquunt: sanguis autem inde purior est subtilis acelarus, cor maxime corroborans: quod ut eorum vitelli in dissolutione substantie spiritus, & imminutione in eas sanguinis vitalis, carteris alimentis iure præferantur. Sorbula autem oua remulæ minus quidem nutritiue, seu facilius subducuntur, & faurium acriter ex vociferatione, aut ex humore acti non ita lenigant: Oua vero immixta, quæ cordi præcipue densata, quæ Græci, & vocantur, dixerunt, si ad eoquendum sunt difficilia, & tardi transitus, crassiusque alimentum corpori intromittunt. Porro istæ ex vario coctionis modo in tres ed. angustas aut densas, aut gravitatis cretas,

nam hæc quidem affantur, alia elixantur, non-
nulla frīguntur, quedam deniq; in iure coquun-
tur. Affa igitur elixis crassioris sunt succi, ac dif-
ficilioris conceptione eorum enim genuina hu-
miditas à foci caliditate depascitur: atq; hinc sa-
ne confiq; stāta donec aduramur, ac terribi o-
dorem reddāt, venenolam qualitatem induunt,
quemadmodum Marsilius Ficinus in libro de vi-
ta cœlius comparanda cap. 22. diligenter admo-
nuit Solēt autem bitarnam affari: aut enim cum
putamine feruentibus cineribus integra obru-
untur aut intestis suis frīguntur: quoniam hæc
quidem deteriora sunt. Illæ vero rursus duobus
modis parantur: aut cineribus cinere coquuntur,
aut ex igne præparantur: præparantur, quia
denata vndequea circumfluit, eiq; ne ex maiore
parte fumorum exhalet, intercipitur. Ne ea vero
præparata, si mos exhalet, detrahiturq;
elixa assis præstantiora sunt: nam aqua laui-
ditas, ne foci caliditate exsiccentur, bibi. Parantur
& hæc quoque dupliciter: Vel enim integra
caldarijs superne, intusa elixantur, vel cunctis
fractis in aquam seime feruētem coniecta co-
quuntur. Quorum illa quidem, ubi cinis densa-
fata fuerint, deteriora habentur: resla enim quo-
nimus crassities eorum, attenuatur, ac tunc dif-
fipentur, olstant & impediunt: sed si ab igne,
cum liquidum adhuc coactum densatumq; non
sit, auferantur, meliora sunt. Hæc vero calor pe-
netrat, crassitiemq; attenuat, & odoris insuaui-
tatem auertit vnde ceteris omnibus laudabilio-
ra censentur. Longe vero si ipsæ sanctora adhuc
redderentur, si ad mediocrem consistentiam co-

ēlis confestimque à foco summotis aceti non
 nihil cum butyro & croci momento commi-
 ſum inſpergeretur. Quæ vero ἐπὶ τῶν πυλῶν,
 id eſt, in ſartagine ſpiſſantur, atque ob id ipſum
 πυλῶνις, id eſt, fixa nuncupantur, peſſimū ha-
 bent omnibus modis alimentum, tardeq; tranſi-
 eunt. Nam interim dum in ventriculo conco-
 quantur, in nidorem & ſumum abeunt, ſecum-
 que admiſtos cibos corrumpunt, & ſaccus inde
 proſeſtus non ſolum craſſius, verum etiam præ-
 ſius atque excrementitius eſt. Quapropter inter
 deteriſimas earum rerum habentur, quæ conco-
 qui nequeunt. Iſis vero nocentiora adhuc ſunt,
 quæ in vetere & ferrea ſartagine friguntur. In iu-
 re denique cocta, Iſaaco in dictis vniuerſalibus
 reſte, locum inter aſſa ac ea quæ in aquam ſerui-
 dam coniecta coquuntur, medium obinent. Por-
 ro quæ πικρῆ, id eſt, ſuffocata appellantur, eli-
 xis & aſſis ſunt meliora. Ea Galenus ad hunc mo-
 dum parare docet Vbi ipſa oleo ac garo & pauco
 vini conſperſa fuerint, vas quo continentur ca-
 cabo aquam calidam habenti inditur: deinde vbi
 ipſum totum ſuperne obſtupatum fuerit, ignis
 ſubſtituitur, quo ad quæ meſocrem habeant cō-
 ſiſtentiam. Quæ enim ſupra modum ſunt craſ-
 ſa, elixis & aſſis ſunt ſimilia. Quæ vero ad me-
 diocrem craſſitiam peruenierunt, & melius quæ
 dura concoquantur, & alimentum corpori dant
 præſtantius. In ipſis quoque duorum partibus
 diſcrimen eſt. Vitellus namque, ſicut à Rhaze-
 libro tertio ad Almanſor. cap. 14. ſcribitur, in ca-
 liditate temperatus exiſtens, optime nutrit. Al-
 bumen vero frigidum & glutinoſum eſt, agre
 coquatur, & ſanguinem prauum generat, eaq;

ratio-

ratione adducti nonnulli albumen debilioribus exhibendum negant. Vitellus quoque proprietate quadam substantiæ facile inflammatur, & in fumos abit, quo fit ut in febribus & agnitudinibus calidioribus non nisi probe alteratas exhiberi debeat. Alteratur autem, ex Ioannis Michaelis Sauonarolæ sententia, ad horas plus minus sex in aqua frigida infusus. Simcon Sethi hoc quoque addit, oua proprietate quadam peculiari ὀφθαλμοῖς, id est, ingenii felicitatem & bonam habitudinem tribuere iis, qui μετὰ τὴν ἡλικίαν, εὐχαρίστοι εὐρέχου τὴν περιμέλειαν, καὶ βουτίαν, hoc est, cum textura filiarum. Tauri esu, melle & butyro assidue elixiaerint. Sed Galeus libro quinto de saniti. tuenda, cap. 2. de cibis ex quibus obliuio incidit mentionem faciens, se de horatibus, & a multo ouorum esu abstinere, quod non tantum crassum lentumque succum creent. Quod si quis hoc non simpliciter de omnibus ouis intellegendus venit, sed de iis quæ vel elixa vel tota penitus densata sunt, ite de fraxis & veteribus. Leonhardus Fuchsius hunc Galeni locum in Græcis exemplaribus corruptum putat, & pro ὀφθαλμοῖς legendum esse ὄν, id est, sorbā. ὄν enim καὶ ὁ Galienus, Galeno libro 2. de simplicium medicamentorum capite 13 teste, sorbæ sunt: quæ de rebus de natura tradit, adstringentem atque adeo obliuio in facultatem obtinent. Leonhardus apud Constantinum Casarem lib. 14. de agnitione herbarum, etiam tradit, quod oua diu a cornu pelæ seruari possint. Oua ipsa, inquit, seruabo, hyeme quidem in palis, æstate in fustibus. Alii quæ ablata oua sale tenui intingunt, & sic conseruant.

Al. xan. 2.
Tria. 1. 3.
cap. 1.

Quidam ad tres aut quatuor horas in muriara tepidam mergunt, deinde extracta in furfures aut paleas deponunt. Attamen ei quod in muriara aut filem impositum est, pars aliqua decedat. Ceterum plenum ouum aut non plenum, cognosces ex immittit in aquam, defectuosum enim innatabit, plenum deorsum demergetur. Eadem etiam à Colamella de re Rustica libro 8. capite 6. & a Plinio libro 10. capite. 54. & 60. prodita sunt. De ouis, Iura Galenus libro 3. de alimentis facit. capite. 2. & in libro de cibis boni & mali facit. cap. 7. Paulus. lib. 1. cap. 83. & Aetius libr. 2. capite 132.

*Vini diffes-
sionis.*

Secundum, Vina rubentia: ubi ante omnia scien-
dum vinum quidem ex eorum esse numero, quæ nostrum corpus alunt. Nam si modo quicquid alit, alimentum est, vinum etiam in genere alimentorum ad ponendam. Verum per magna eius secum aut colorem differentia est. Nam hæc quidem alba sunt, alia rubra & clara, nonnulla rufa, sine ut vulgo dicuntur citrina: quædam vero nigra: alia rursus medium inter hæc obtinent. Ex quibus omnibus alba ceteris tum inbecilliora ac minus calida habentur, tum minoris etiam alimenti; non ergo ab re capiti nervisque innoxia sunt, vinam cient, & meatus aperiunt. Quod debiliora sunt, manifestissimum omnibus fit ex iis, quæ Galenus com. 1. in tertium librum Hippocratis de vietus ratione in morbis acutis scribit, inquiens; Vinum potens vehementer celeriterq. corpus calefacit, caputq. ferit; imbecillum contrario agit modo. Cum igitur minus & calefaciat, & caput tenter, necessario etiã imbecillius erit. Quod deinde minus calefaciãt, idem com-

commen. in 6. citatum Hippocr lib. clarissime ostendit. Nempe, inquit, ex vinis albis nullum valenter calefacere potest Quod enim summe calidum est, id continuo & flauum existit, veluti & quod ab ipso est fuluum: mox ab his rubrum & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calefacit. Quod verum utique experientia comprobabit, si vina eiusdem inter se territorii comparentur Nam inter vina rubra & rursus Gallica, nonnulla albis quibundam alibi natis longe & potentia & caliditate inferiora reperiatur. Quare eiusdem territorii vina inter se conferenda sunt. Quod vero vina alba minus quam reliqua alant, declarat ipsorum natura: præterea Galenus commentatur, in libro 2. aphorism. id ipsum in eum scribens modum, confirmat; Vina aquosa (hic autem nominantur alba & tenuia) sicut aquæ similem formam habent, ita etiam vim: quare viam dicit, & minimum nutriunt. Idem commentatur decimo ordo eiusdem libri. Vina inquit, aquosa exiguum præbent corpori alimentum. Sunt autem hæc etiam quidem alla, tenuia vero subtiliora. Item in libro de cibis boni & mali succi. caput 1. de hislib. 1. scriptum reliquit. Vina quæ aquosa tenues substantia sunt, urinam mouent, & pauci sunt nutrimenti. Quod minus etiam caput 1. lib. 1. Galenus lib. quinto de localib. cap. 1. sic enunciat verbis; Vinum album atq; molle aliisque ut ventriculum robustum, efficit, & aliis quæ quæ tenet caput id quo facere se loquitur quæ vehementes vires obtinent. Ad idem etiam quæ 3. idest. 3. cap. 8. in hunc præpe modum scribens idem confirmat: Vinum album & tenue calori-

brum perturbant, & maturius ebrietatem inducant. Quod si tamen res cogat aliquando eis vi, copiosiore aqua prius diluenda sunt. Iam vero & calidiorem ventriculi atque hepatis temperatam habentibus, nimioque aestu & ardore fameque aut morrore vexatis, atque item in anni tempore regione, tempestateque calida, vina debiliora magis conferunt, vt in quibus calida vina eos qui refrigerandi sunt, impetius calefaciāt, capitisque dolores & febres facile inferant, nervosque laedant.

Vina vero rubra & clara, cuiusmodi Bellouacensis cūprimis habentur, ceteris calidiora sunt. Quod breuissime Galenus comment. 6. in 3. Hippocrati librum de vi&ratio. in morb. acut. his verbis significauit: Vinum quod summe calidū est, id cōtinuo & flammam exultat. Eadem. extens quosque valentius alere, idem comment. in lib. 2. aphor. ita scribens attestatur: Quæ crassa sunt & colore rubea, plus alimentū habent quam reliqua vina: inest autem eis & crassissime implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia adiectione. Quod ita sane intelligendum venit, vt vina rubea ea de causa sumius alere dicantur, quod ex ipsis plus in membrorum substantiis conuertatur. Haec ratione & nigra ceteris praeferrī possunt, quod & ipsa nimirum non mediocriter, neque dissipata facile alimentum corpori tribuant, Atque hinc certe non temere à Galeno comment. 18. lib. 2. aphorism. ita scriptum est: Crassa & fulua multo quidem magis corpus alunt, sed tantum vincuntur à nigris in nutriendo plurimum, quam tantum superant in praestando acervatum & velox alimentum. Eodem plane modo & illa intelli-

genda, quæ ab Isaaco in dictis particularibus
ferbuntur, ubi vinum nigram plenioris alimen-
ti quam rubrum esse contendit. Cæterum vina
quidem hæc colore rubea, ut vinam lenius quàm
alba cient ita maiorem capiti noxam adferunt.
Animalis enim facultas promptius quam natu-
ralis aut vitalis calido offenditur: quia calidum
caput prompte ferit, ac spiritum animalium dissis-
cit Spiritus enim hic subtilis, ac ut ab omni ex-
celle uti calido dissentiatur idoneus est: quo fit
ut eiusmodi vini debite cerebrum habentibus
exhibenda non sint, nisi diluta & exigua plane
copia. Ab his vero quibus bona cerebri habitu-
dine ac firma sanitate frui datum est, tutius ebi-
buntur. Firma namque cerebri constitutio: ut
elevatis ad sese vaporibus strenue obstitit, ita ab
iisdem etiam minus offenditur. Vbi hoc quo-
que ignorandum non est neque acui ingenia in
eiusmodi hominibus: Nam si vino bono ac po-
tente moderate stantur, longe serafis & ad ex-
cogitandum acutiores, & ad explicandum or-
nandumque vberiores, & ad memoriam deni-
que firmiores atque diuturniores evadant. Spi-
ritus enim tenues, clari & puri ex bono vino po-
tius, quam quous alio potu generantur. Hinc
est quod Theologi in contemplatione circa sa-
cro sanctæ Dominicæ passionis mysteria, optima
cumprimis vina deligunt, quæ ob id ipsum iam
passim etiam Theologica nominantur. Hæc utri-
liter iis quoque dantur qui ea efaciendi sunt, ut-
pote tum pituitosis frigidisque temperamentis
crudique humoris copia refertis, tum iis qui fri-
gidis in locis ociosius vivunt. Dantur quoque in
hyeme, frigidaque & humida tempestate. His
enim

*Vina Theo-
logica.*

enim omnibus, ideo quod frigiditatē corrigan-
& obstruſtiones tollant, accommodatiſſime ſunt,
genuinum calorem refoſcillant, vnde reſoſtio
melior & ſanguis probus euadit, cibum per o-
mnia corporis membra, et quæ facile penetrent,
deducit. Quæ morbum ex morbo emaciatoſes re-
ſiciunt cor & naſu iſtorum augent. Etenim ſi-
bi cupiditatem faciunt, p. i. ſum extendant, &
in ſanguinem commutant, bonam colorem co-
ciliant, animo laniant & ſolapſatem, p. i. parant &
robur adſciunt. Huiusmodi p. i. e. commodatiſſima
moderata ſunt, in u. moderata vero contra-
riorum occaſionem præbent.

Vina vero ruſa ſunt curia minus quidam quā
rubea & clara, excellentiſſima, tamen quam alba,
rum cal. faciunt, tum naſu, tum: quo ſic vt caput
etiam quam alba magis offendant, quemadmo-
dum ſui ſe comment. i. & c. in 3 Hippocrat. lib.
de vi& ratio in eorū aq. Galenus monſtrauit.
Hæc etiam alba & quidam vocari ſolent, hinc
eſt quod ſiquidam dicunt, vina alba cito plurimū
caleſcere.

Vina vero nigra minus quam ruſa calefaciunt.
vnde minus etiam caput teriunt, ſed cum tar-
dius per aluum quam alba tranſeant, vrinamq;
lenius moueant vehementius etiam quam alba
caput tentat. Et hæc ipſi plurimū quidam quam
alba & ruſa, minus vero quam rubea nuntiant,
vt copioſius locis paulo ante citatis Galenus o-
ſtendit.

Tertium, pinguiſſima iura, hoc eſt, ſorbilia ex iuf-
culis carniū, & præcipue pullorum conſecta,
Carnol. & Cypſidra Græcis, Brodia vero vulgo ap-
pellantur, Quæ ſane cum natura amica ſint, ci-

Iura e carni-
bus, Gal. lib.
2. de alim.
facul. 6. 17.

DE CIBIS BENE NVTRIEN-
tibus & impinguantibus.

CAPVT IX.

N Vrit triticum & impinguat, lac, casei infant,
Testiculi, porcum caro, carul. li. medulla,
Dulcia vina, cibus gustu mundior, et
Sorbila, & fissa in aqua vnaq. res res.

Duodecim alimentorum genera plurimum nu-
trientia & impinguantia hoc loco referuntur.

Triticum

Primum, Triticum, ut panem videlicet tritice-
um per triticum intelligas. Hic enim Aulicennas
2. Cano. cap. 572. celeriter impinguat, praesertim
si ex nouo tritico preparatus fuerit. Porro quod
ad tritici temperamentum attinet, ipsum est pri-
mi ordinis excoctamentum: non tamen nec
reficere nec hamedare manifesto potest, quod-
admodum Galenus libro 3. capite 72 de simplic.
medic. facult. & post eum Paulus libro 7. lucu-
lenter & perspicue docuerunt. Hic etiam Rha-
zes lib. 3. ad Almans. cap. 2. ita fere scriptum reli-
quit: Triticum modera opremunt, aut paulo
calidius est. Praestantia eius sumitur, parum quia
dem à propria substantia, parum vero prepara-
tionis modo. Quod quidem ac substantiam at-
tinet, est de melle non parua species differe-
rentia: quippe quo t graue est ac densum, & in-
profundum, & humidum, copiosius in id alimenti est,
crassiusque succi ac lentius contra quod leue est &
rarum & album, minus nutrit. Inter omnes igitur
crassum minus ac lentum. Atque eius relictus
pletissimus idemque grauissimus est, ut et Galen-
us qui libro 1. de humor. facult. 20. non tri-
bit inter triticea maximum habent alimentum quia
densa

denſa ſunt, totamque ſubſtantiam habent adeo compactam, vt dentibus vix diuidi queat. Talea enim exigua mole corpora plurimum nutriunt: quæ vero iis ſunt contraria, quæque dentibus quidem facile franguntur, ſiſtaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quod ſi vtrorumque parem modum pendere libuerit, quæ denſa ſunt, multo grauiora eſſe comperies. Hæc autem ſunt colore etiam laxiſſima. Explorare autem horum naturam non ſimpliciter oportet, ſuperficiem externam duntaxat conteſplando, ſed diuidendo quosque vt diximus, et frangendo: multa enim quæ extrinſecus flaua ac denſa ſunt intus, rara intus ac laxa albaque appaſuerunt. Hæc ille. E quibus ſane verbis illud etiam ſequitur, neminem ex denſo, graui ac ſitum tritico conſectum, omnium eſſe tum præſentiniſimum, tum maximi alimenti, adeoque magis etiam victus ſalutis ratione conuenire, quam qui ex quolibet aliis granis conſectus ſit. Patet enim autem, qui ex nigro atque inueterato tritico præparatur, non affari citra ſanitaris diſpendium. Quod ſi quis ei non aſſuerit, etiam ſi ſitiniſimum conſecerit, et grolibit. Eſt enim inueterandus, gravis, concoctus diſſimilis & mali ſucci. Contra vero qui ex electo tritico conſecitur, non modo ad concoquendum eſt facilis, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimus, vt qui ſitum etiam medium conſiſtentiâ generet. Medium autem Galenus lib. 3. de alim. ſiculis cap. 27. vocat, qui neque admodum tenuis eſt neque aquoſus, neque vehementer craſſus. Verum hæc bonas de tritici ſubſtantiam electione hæc dixit hinc ſer-

moni,

moni, in quo præstatiā inquirere instituimus, satis sit: nunc reliquum est, vt de præparatione non nihil etiam dicatur. *Secundum* igitur quod omnia quæ ex farina tritici frīguntur crassi sunt succi, & tarde transeunt, iecoriq; meatus. per quos fer: ut alimentum, obstruunt, tiens imbecillitatem augment calculos deniq; in renibus gignunt. Quod si tamen cocta bene fuerint, atque in sanguinem mutata admodum nutriēt. Triticum vero elixum, graue & concoctum difficile est edulium & inflationes creat. Vires tamen habet magnas, si sic sumptum concoquatur, nutritq; valide corpus, ac robur insignis, qui ipso vi fuerint, conciliat vt lib. 1. cap. 14. de alim. facul. & in libro de attenuante diata capit. 5. testatur Galeus. Concoctum autem sunt panes tant facillimi, qui plurimum sunt fermentati & pulcherrime subacti, quiq; in tlibano igne moderato fuerūt assati. Nam ignis ardens, or primo statim occursum superficiem externam circumurens in testæ modum indurat, acciditque duplici nomine prauum panem fieri: priore quidem, quod partem internam habeat crudam atque illaboratam; posteriore vero, quod externam siccam habeat præassatam ac testaceam. Pono ignis moderato remissior panem minus belle elaborat, sed ipsum crudiores relinquit, & maxime partem omnem eius internam. Qui autem in igne moderato largiore spacio per totos se ipsos æquabiliter assati fuerint si tū bellissime in ventriculo concoquentur, tum ad ceteras actiones quæ coctionem consequuntur, erunt accommodatissimi. Perissimi autem panes si sunt habendi, quibus nihil memoratorum ante adest. Illura

Lac.

Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. 9 & infra cap. 24. huius opusculi.

Secundum, Lac: quod de eo lactis genere cum primis intelligendum videtur, quod *ζέζυγας* Græci, Arabes Adoc, vel Adhoc, vel Adech. Barbari vero Balbucam nominant, id est, lac acidum ebutyratum. Hoc enim cum pane calido sine recenti sumptitatum, corpora maxime impinguat. Verum cum frigidum sit ac crassi succi, non simpliciter omnibus, sed iis solum, qui id probe concoquant exhibendum est. A ventriculo enim, qui quavis de causa frigidiore est, minus bene consistit: à temperato vero, quamvis ægrie consistit tamen aliquantum. Contra ventriculi iusto calidiores, siue ab initio tales fuerint, siue à quapiam causa postea in eam temperiem sint adducti, præterquam quod nihil ab huiusmodi eductis laeduntur, commodè etiam aliquo fruuntur. Sed de hoc copiosius Galenus lib. 3. de aliment. facult. capite 19. Intelligi etiam de lacte caprino potest, de quo cap. 7. abundè diximus.

Casem ro-
ioni.

Tertium, Caseus infans sine recens: de quo Dioscorides libro 2 cap. 61 ita scriptum reliquit: caseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & si sic in membra diuiditur, corpus augeat, aliam modicè emollic. alius tamen alio præstantior, pro natura lactis è quo conficitur. Eadem fere tradit & Auienna 2 Cano. cap. 126. Et i vero caseus iam dictus abundanter alit, & corpus impinguat, nihilominus tamen & ipsius esum consequuntur nocuementa illa, quæ cap. 7. recensimus. Quare ad secunda valetudinis usus inutilis habetur,

Quatinus

Quartum. Testiculi : quod primo quidem de *Testiculis.*
 gallorum saginatorum testiculis intelligendum
 est. De illis enim Galenus lib. 3. de alimen. facul.
 capite 5. in eum scribit modum: Gallorum galli-
 naceorum altitium testes & suauissimæ sunt, &
 laudabile corpori præbent alimentum. Et iterū
 vbi supra capite 6. Soli gallorum gallinaceorum
 testes vndiquaque sunt præstantissimi, & potissi-
 mum eorum qui saginati fuerint Et multo clari-
 us adhuc cap 20. eiusdem libri: Gallorum in-
 quit, gallinaceorum testes sunt præstantissimi,
 præcipue altitium, & multo magis si cibum, quo
 sunt nutriti, seroso lacte fuerit imbutus: nam &
 boni sunt succi, & valide nutriunt, & ad coquens-
 dum sunt facilissimi. Quin etiam Auicenna testis-
 monio 2. Cano. capite 19. ea rem confirmatur.
 Exigua præterea mole, eo sem Auicenna 4. i. ca-
 pite 1 teste, plurimum nutriunt. Deinde vero in-
 telligendum etiam de testibus suam iuuenum
 mediocriter pinguium, qui nondum coierunt.
 Nam quanto suum caro alius est præstantior,
 tanto horum quoque testes aliorum animan-
 tium testibus sunt meliores, quemadmodum
 diserte admodum Galenus lib. 3. cap. 6. de alim.
 facul. demonstrauit. Illud quoque hoc loco igno-
 randum non est, nempe adultiorum animalium
 testiculos, in quibus semen iam fermentatum
 est ad coquendum esse difficiles, ac virosi mali-
 que succi iuniorum vero, que nondum coierūt,
 & in quibus semen nondum fermentatum est,
 præstantiores esse, & laudabile corpori tribuere
 alimentum, si beile conficiantur, alios tamē ma-
 gis, alios minus, pro ea proportionē, quā in cate-
 ne inesse diximus.

Quin-

*Caro porci-
na.*

Cerebrum.

Quintum. porcina caro: de cuius praestantia & effectu satis superque diximus cap 7.
Sextum. Cerebrum de quo copiose admodum Galenus lib. 3 de alim facult. cap 7. in eum scribit modum. Cerebrum omne cibis est praestiosior atque succi, & tarde permeans, ac ad coquendum difficilis. Non enim in eodem cerebro omne stomacho nocet. Quodam autem ipsius mollicie decepti ipsi magnis exhibent, cum praeter alia nauseam et amorem. Qui nimio cum ea, item a cibo vomitu in morte vis, huius partem singulis ter conditam postremis epulis edant. Illis vero cane exhibeas, qui eam tenent, quos veteres *dogos* appellabant. Merito igitur nemo cerebrum ab aliis epulis mandatum, nonnes ipsa ex eventa edocti sicut ipse nauseam ex tate. Iure etiam plerique eum organo mandant, ut nonnulli cum tale variis modis apparato: quippe cum crati sit succo, & exeret entium, omnino fit accommodatius, quando cum incedentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen recte contemnemus. Haecelle. Sunt etiam qui cerebrum, prius quam mandatur, super crati, nam probe mullandum esse moneant, quod si cet eius immoderatio per ignis caliditatem magna ex parte corrigitur ac temperetur Rhazes lib 3. ad Alim lib. cap 11. hoc. etiam adnotat, nempe cerebrum calida quidem temperantia hominis bus in cibo esse utile. Insuper dicitur, vero, quique vitam frigidis passionibus obnoxiam degant, aduersissimum. Neque id quidem tenere. Quippe similibus (ut testis est Galeus, cum alibi taxius,

pūs, tun
pite dec
rius em
tim de
ratione
terualle
fluente
ram sus
cerebru
brum
rum be
leporis
tremor
Qu aut
praestat
edi pro
vino b
sus, sa
rem si
vade &
nem at
habent
strium
voluc
haben
omniu
Aribus
post ho
2. Can
Sap
alimen
inquit
cior,

prius, tum præcipue libr. 1. de sanitate tuenda capite decimo,) quilibet excessus augetur, contrariis emendatur ac minuitur. Vt autem summam de cerebro perstringam, ad victus salubritatem parum accommodum est quare ex intervallo potius ac parce, quam assidue atque affluenter eo vescantur, qui sanitatis tuendæ curam susceperint. Quorundam tamē animalium cerebrum seu medicamentum valet. Sic cerebrum capreoli aduersus venena & virulentarum bestiarum morsus remedio est. Terrestris leporis inassarum cerebrum manditur iuuandis tremoribus, qui valetudine contracti sunt, affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat. Quidam etiam aduersus metum vtiliter edi prodiderunt. Cerebrum pulli & caponis in vino bibendum datur contra serpentum morsus, sanguinem à cerebri membrana præfluentem sistit; & in cibo cerebri substantiam auget, unde & his, qui tardiori leuiorique ingenio ac mente sunt, prodesse dicitur. Quod ad electionem attinet, animalia volucra exiguum quidē habent cerebrum, sed ipsum tamen tanto pedestrius cerebro est præstantius, quanto & siccius: volucrum autem ipsorum, in montana cerebrum habent quam palustria præstantius, pro aliarum omnium partium proportionem. Porro ex pedestribus animalibus, Auicenna agnium præfert, post hoc vero vitulinum præcipue commendat. 2. Cano. c. 128.

Septimum, Medulla: de qua Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 8. hæc prodidit: Medulla, inquit, quæ in ossibus inuenitur, cerebro est dulcior, iucundior ac pinguior, adeo ut si ea inter

*Dioscor. libri
2. c. 40.*

*Medulla
ossum.*

se comparando gustes, putaturus sis cerebrum
ansterum etiam aliquid in se habere. Porro me-
dulla nauseam prouocat, si liberalius sumatur,
quemadmodum & cerebrum: nutrit tamen & i-
psa si probe conficiatur. Auicenna cum semini-
bus & pipere condit. 2. Cano. capite 492. Quod
delicati quidam surcones & artis obsonatrici
periti faciunt cydoniis & passulis. Laudatissima
est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, de-
inde caprina & ouilla. Dioscor. lib. 2 cap. 66.

Ostium. Dulcia vina: de quibus infra capite
vndecimo.

Nonum. Cibus gustui iucundior: talis enim nō
exiguū corpori tribuit alimentum, quemad-
modum Hippocrates etiam libro secundo, aph.
38. monet, vbi sic scriptum reliquit; Paulo dete-
rior & potus & cibus, verum iucundior meliori-
bus quidem, sed iniucundioribus praferendus
est. Quam sententiam ipse exponens Galenus;
Quaecunque, inquit, cum voluptate assumuntur,
ista ventriculus arctius amplexatur, & facilius
concoquit. Refugere autem consuevit ea, quae
iniucunda & insuaui sunt, utpote quae vel nau-
seas, vel inflationes, vel fluctuationes pariant:
quod quidem in plurimis etiā his qui boni sunt
succis, cibus accidit. Quando vero paulo fuerit de-
terior, tunc in iis qui libenter hunc assumunt, nō
modo non etiam deterior, sed quandoque me-
lior redditur.

*Oua sorbi-
lia.*

Ficus.

Decimum. Oua sorbilia: quae sane praecedenti
capite parua mole plurimum alere ostendimus.

Vndecimum. Maturae ficus, de quibus Simeon
Sethi haec tradit: Ficus admodum nutriunt, car-
nem tamen non compactam, neque firmam ge-

ecce

nerant, ceu panis & suilla, sed sublxam ac sub-
inanem, vt faba: ventrem flatibus implent, nisi
probe concoquantur: minus vero cæteris odoris
sunt mali succi, & ventrem proritant, & facile
excutiunt: Effatu vero dignam abstergendi facultas
tem obtinent, quo fit vt post ipsarum esum ne-
phritici multas arenas excernant. Maturæ ficus
nihil propemodum omnino lædunt, proximeq;
ad caricas accedunt, multaque cum illis vtilia
habēt. Si quis tamen largius esitauerit in vna re
ab eis offendetur: quandoquidem sanguinem
non admodum probum gignunt: quo fit vt ex
ipsarum vsu pediculorum multitudo proueniat.
Oportet autem post vsum ficuum alimentum
quod incidat & extenuet ingerere. Ad hæc tici
pulmonem & thoracem iuuant. Aiunt insuper
contra venenosa facultatem habere, si quis lin-
gulis diebus ieiunus eis vtatur. Carica pectus
iuuant, & ad cusses faciunt, vrinam cient, satiq;
nutriunt, corporis etiam bonam habitudinem
efficiunt. Antecibum sumptæ ventrem irritant,
sed nisi celarius ventrem pertranseant, non bo-
num sanguinem gignunt. Quapropter si ad sa-
tietatem vsque crebro edantur, scabiem & pru-
ritum excitant. Cibus autem bonus est, & ad-
uersus venena remedium, si cum nucibus aut
amygdalis comedantur. Renes expurgant, &
iecoris lienisque obstructions auferunt, verum
calefaciant, & suum inferunt, & sanam in cali-
dioribus temperamentis bilem procreant. Ad-
dit Galenus, iecori lienique inflammatione ob-
sessis esse noxias, quemadmodum & ficus, non
peculiari quadam & eximia facultate, sed com-
muni ratione dulcium omnium ciborum ac po-

tuum: obstructis autem illis, aut ~~ex ipso~~ adfectis, ipsas ex sese nil commodare, nec officere, sed medicamentis incidentibus ac extenuantibus. & abstergentibus mistas non mediocriter iuuat. Proinde nonnulli Medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas longe ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satireia, aut calamintha, aut origano aut hyssopo. Ad eundem autem modum sicarica cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habeant acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi assumantur, iuuabunt non solum sic affectos, sed etiam sanos. Siquidem iccoris meatus per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotis modo, sed sanis etiam est tutissimum. Ad eum igitur modum vulgo ficibus cum attenuantibus sale, aceto & garo præparatis vescuntur, quod ipsas viles esse experientia didicerint. Plura Dioscorides libro 1. capite 142. Galenus libro 2. de aliment. facult. cap. 8. Paulus lib. 1. cap. 81. & Aetius lib. 1.

Duodecimum, Vux recentes, id est, dulces & maturæ. Nam ficus & vux, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque prauit succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quod ipsa nutrant, maximo argumento sunt id, qui vinearum fructum custodiunt, qui cum duos menses solis vis ac ficibus, quarum custodia præsumunt, vescantur, (nisi forte panis quippiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt. At caro quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma ac densa, quemadmodum ea, quæ ex car-

nibus

nibus fit, sed laxa est ac præhumida: ob id cele-
 riter etiam cum vesci ipsis desierint, constringi-
 tur ac confidit. Verum vix minus alunt quam
 ficus, maximumque id ipsis inest commodum,
 quod velociter subeant. Quo circa si quando hæ-
 serint, grauius lædunt: neque enim retentæ, bel-
 le concoquuntur, & dum in iecur ac venas dis-
 tribuuntur, succum crudum generant, qui non
 facile in probum sanguinem mutetur. Vinaceo-
 rum siue nucleorum substantia sicca est, & quo-
 dammodo adstringens, omniaque intestina per-
 uadit, nihil quod sensu deprehendi queat à sese
 mutata. Vix vero tantisper à collectione, dum
 membrana extrinsecus ambiens detumuerit,
 pensiles aeri expositæ neque sistunt ventrem, ne-
 que proritant, minusque flatibus implent: exte-
 ris autem facilius concoquuntur, & melius nu-
 triunt. Non parua autem est inter vix differentia,
 quod alix sint dulces, alix acidæ, alix auste-
 ræ, alix denique nullam vehementem habeant
 qualitatem: vocant autem ipsas vinosas. Cæ-
 terum, quæ dulces sunt, succum habent calidio-
 rem, & ob id sunt sitibundæ: austera vero & a-
 cidæ frigidiores: vinosæ autem locum inter ca-
 lidum ac frigidum medium obtinent. Aluum
 subducunt dulces, & maxime si sint humidæ. O-
 mnium quidem certe vsus (si quis moderate su-
 mar) est tutissimus, cum natura fuerint carnosæ
 ac maturæ, siue in vite summam maturitatem
 obtinuerint, siue quod maturitati deerat, ex cō-
 sequenti suspensione sint adeptæ. Vix quæ albæ
 sunt, vehementius aluum turbant & subducunt,
 magisque stomachum inflant, quam nigrae. O-
 mnes vero ciborum appetentiā excitant, & Ve-

nerem. Conuenit cum eduntur membranarum
& nucleos expuere, quod difficulter conficiantur,
quemadmodum luculenter & perspicue docuit
Galenus libro secundo de aliment. facult. capite 9. & libro 1. de locis affect. capite 4. & post
eum Simeon Serhi in Syntagmate de ciborum
facult. Ceterum vix recentes è quibus vinacei
exempti sunt, celerrime pertranseunt, cibisque
aliis praeuunt, si in ventriculum purum inciderint,
& sumptæ primis epulis fuerint. Quod si
sumptæ post alios cibos fuerint, aut etiam prauum
succum in ventriculo offenderint, celerrime
vna cum aliis cibis corrumpuntur. Idem de
aliis quoque fructibus alium subducentibus intelligendum.
Si cui viridibus ac recentibus vis velci placuerit,
ad horam fere in aqua feruida ut maceret, ac frigida
deinde abluat oportet, prius quam mandere ipsas
aggrediatur: quæ enim ita præparantur, innoxia
sunt. Vuas quæ subtilem ac tenuem habeant
corticem, citius deorsum concedere, minusque
ventrem flatibus implere: his vero contrarias
contraria operari, Rhazes libro tertio ad Almanfor.
capite 20. autor est. Vix acerbæ atque immaturæ
frigida & humida sunt, ventrem constipant,
stomachum corroborant, & caliditatem à flaua
bile ortam sedant, sed parum nutriunt. Succus
inde expressus, qui Græcis vocatur *ὀμφακίων*, vulgo
Italorum & officinis Agresta, bibitur ad recentem
sanguinis recreationem, etiamsi rupta parte aliqua
contingat: sed paulo & aquatior est utendum. Plurimis
vero ante diebus inueteratur, cumque stillatio
rosarum liquore decoctus atque exhibitus nau-
seantibus, & his qui cibaria in ventriculo non
reti-

retinent succurrit. In cibo adstringit, bilioso alui profluuiis & dysenteria proficit. Sunt præter has etiam vix sicca, quæ quod in siccando Solem patiantur & ignem, passæ siue passulæ vocantur: hæ sunt aliis vis calidiores, stomacho gratiores, valentius alunt: sed minus subducunt aluum, eandemque ferme cum aliis vis habent rationem, quam carica cum ficibus. Multæ enim sunt dulces: acerbæ autem omnino paucæ, plurimæ vero ex dulci & austera qualitate sunt mixtæ: quanquam dulces non nihil quoque austera qualitatis habeant, & austera dulcedinis. Cæterum ut dulces temperamento sunt calidiores, ita austera frigidiores. Ad hoc austera stomachum roborant, & ventrem conspiciant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen ut vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi; quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Belle nutriunt exacinatæ, pectus & pulmonem iuuant: stomachum, iecur, & lienem corroborant. Cum nucleis manducata conducunt intestinis. Est tamen præstabilis nucleos exspuere, propter duritiem & ferream ipsorum essentiam. Vix passæ pingues septem drachmarum pondere per sex dies sumptæ ab ieiuno purgant phlegma, & sanguinem abundare faciunt. Tota substantia familiares sunt hepati, & vix crebro consuetæ: nutriunt enim ipsum & impinguant, sanguini bonum colorem præstant, & humores percoquant: ob id felicissime exem-

ptis vinaceis miscentur medicamētis hepaticis. Sed si paulo largius sumantur, incendunt & exarunt sanguinem. Prestantiores autem sunt, quæ cum pingues sunt, tum corticem habēt tenuem, dulcioresque. Passulæ minus quidem quam earum ventrem mouent absterguntque, stomacho tamen magis accommodantur. Plura Galenus libro 1. de alimen facult. cap. 9. & 10. Paulus libro 1. capite 81. Aetius libro 1. Simeon Sethi in Synagmate, Rhazes libro 3. ad Alman. cap. 20. Auicenna 2. Cano. c. 737. Auerrhoes 5. Collectan. ca. 17. Rabbi Moses Tract. 1. ad Sultānum Babylo-
nia, & Iacobus Syluius libro 1. de medic. simpl. nat. Ex quibus sane omnibus satis liquet, quæ de recentibus hoc loco dicuntur vuis, ea etiam de passulis esse intelligenda.

DE BONI VINI PROPRIETATIBUS.

CAPITULUM IX.

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

*Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:
Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frigida, frigida.*

Quatuor generales boni vini differentias primus versus complectitur: cuique ex omnes insunt, id ipsum vulgari ioco, nimirum ob colorem, odorem, & saporem. Cos appellari solet.

Vini odor.

Orisab. lib. 1. c. 22. ad Eupatorium.

Prima quidem Odor est Vinum enim instar aromatis vnguentique suaueolens Constantino Africano libro 5. Theōricæ, cap. 28. teste, alimentum corpori suppeditat non mediocre, succum gignit laudabilem, partes principes facultatum ceu fontes corroborat, facultates animamque exhilarat, spiritus quoque tenues adauget, eosque lan-

languidos, tantumque non exsolutos reficit & recreat: quo fit vt sola etiam olfactu λεπιθυμίες languentibus saepe animum reuocet. Iucundo enim odore, quemadmodum in libro de Alimentis Hippocrates testatur, vires celerrime reficiuntur. Contra quod foetidum est, natura abominatur. Spiritus namque crassos & melancholicos, & malum succum generat, prauamq; humorū qualitatem sursum transmittens capiti dolorem infert. Humani vero siue Ioannitius de Vini differentia quæ ab odore sumitur, in supplemento comment. 1. Galeni in lib. 3. Hippocr. de vict. rat. in morbis acut. in hunc ferme modum scriptum reliquit: Vinum boni odoris succum quidem gignit laudabilem, sed quum calidiore sit temperamento, subtilioreque substantia, corpus celerriter calefacit, & caput vaporum copia infestat. Quod vero non boni odoris existit, sed ferientē quandam & insuauem naturam est qualitatem, etsi prauum procreat succum, capiti tamen ob frigiditatem & crassitiem suam minorem noxā suggerit. Quod nullo denique pacto odorem habet, sed est aquæ instar inodorum, hoc ipsum cum insigni crassitudine præditum sit, tantum abest vt caput offendant, vt ei ne vapores quidem aut fumos communicare possit.

Secunda, Sapor. Quod præcedenti capite de iucundiore cibo diximus, si ad iucundiorem etiam vini saporem transfuleris, nihil erit quod nos de ipso nouū dicere oporteat. Etenim & hoc quoque cum voluptate assumitur, auidius à ventriculo attrahitur, & melius nutrit. Non ignorandum tamen hoc loco, quod & vini secundum gustandi qualitatem permagna sit diuersitas, Dulcia es-

Vini Sapor.

nam, eodem Constantino teste, plus aliis nutriunt, sanguinem crassorem generant, ventrem humectant, concoctioni renituntur, & sitim excitant. Pontica siue *συνταγμα* stomachum quidem corroborant, ventrē constipant, & intestinis conveniunt, sed in thoracis pulmonisque agitudinibus, in quibus spatū detinetur, inhabilia sunt neque facile concoquuntur. Acerba quæ etiam *δυσπεπτικὰ* sunt, hoc est, quemadmodum infra c. 44. ostendetur, urinam prouocant, crassos humores incidunt atque dissoluunt, amara minore caliditate participant.

¶ *Vini nitor.*

. *Tertia*, Nitor, siue splendor, qui sane non ipsius modo vini, sed etiam spirituum, qui inde ortum habebunt, subtilitatem arguit.

¶ *Vini color.*

Quarta, Color: quod enim ad vini nutrimentum attinet, non parua eius secundum colorem differentia est. Rubicundiora namque (si ipsi cætera omnia ante pariter adfuerint) potentius quam alba nutriunt: atque ea de causâ macris etiam quam alba convenientiora sunt. Contra vero obefis ac pinguibus alba magis conferunt. Verum de hac vini differentia capite 8. abunde diximus.

. Duo sequentes versus quinque speciales boni vini notas continent. Quarum prima quidem est, ut sit forte: fortitudo vero ex effectu deprehenditur. Vinum enim potens, Galeno cōment. 1. in lib. 3. Hippoc. de victus rat in morb. acut. 2. esse, vehementer celeriterq; corpus calefacit, caputq; ferit. Idem etiam comment. 2. in citatum Hippocratis librum, iis confirmat verbis: Fortia vina vehementer calefacientia caput humorib. vaporibusque & caliditate replent. Eiusmodi

namq;

namq; vina præterquam quod non mediocriter corpus alant, spirituum etiam non exiguam copiam generant. Abstinendum tamē ab ipsis, nisi diluta sint, iis potissimum qui debile cerebrū habent. Cum n. vaporosa admodum sint, facile caput grauāt, eaq; occasione cerebrum offendunt.

Secundo, vt sit formosum. Vinum enim formosum siue pulchrum maiore cum voluptate assumitur, probius concoquitur, & facilius in corpus distribuitur, promptiusque nutrit.

Vinum formosum.

Tertia, vt sit fragrans. Vinum enim fragrans siue suauetolens & aromaticum, vires maxime roborat, &, vt paulo ante dictum est, spiritus tenuiores generat.

Vinum fragrans.

Quarta, vt sit frigidum. Nam vinum actu siue *pharctica* frigidum esse debet, non autem facultate aut potentia. Quod enim ab externo aliquo calido calescit, hoc rarius statim & tenuius penetrantiusq; vt omnia subbeat, redditur: qua ratione nisi quis ipsum parcissime sumpserit, citius inebriatur: nervos debilitat, & caput lædit.

Vinum frigidum.

Quinta, vt sit friscum siue leue. Tale autē cum primis censendum, quod effundendo sonum efficit, spumamque agit in medio tenuem ac facile labilem vel euanescentem: vel per cuius fufuram modo sursum, modo deorsum discurrentes conspiciuntur *ἀτμοί*, id est, minutissima quadam corpuscula, qualia in Sole videntur, quum per fenestram radios ac lumen immittit. Nisi enim ita affectum fuerit, pendulum dicitur, ac multo etiam magis, si penitus sono atque atomis destituatur. Quod vero spumam habet cum magnis ampullis ad scyphi latus diu herentibus, debile, siue dilutum esse dignoscitur.

Vinum friscum.

DE CONSERVANDA
DE VINO DULCI ET
albo.

CAPVT XI.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Alii sic:

Sunt nutritiua plus dulcia candida vina.

Vinum cano
di l. m. et
dulce.

Docetur hoc versu candida & dulcia vina, si-
pulis cetera quoque adfuerint, quam reliqua ma-
ioris esse nutrimenti. Cuius quidem rei causa
dulcedini attribuenda est. Nutrimentum enim
hominis, vt copiose admodum lib. 4. de simplic.
medic. facult. capite 14. Galenus monstrat, dul-
ce aut dulci permistum esse oportet. Quippe dul-
cia cum naturæ sanguinis nostri & carnis proxi-
me congruant, non solum ori & palato, verum &
aliis plerisque visceribus accepta sunt, adeo vt
ab illis auidissime excipiantur. Vngunt enim, im-
plent & restituunt erosas particulas. Atq; ita sa-
ne fit, vt vina quoque, quæ cap. 8. in numero cor-
pus nostrum alentium posuimus, quo dulciora
sunt, eo magis nutrant. Quod etiam Auic. testi-
monio confirmatur, qui 3. l. doct. 2. cap. 8. ita fere
scriptum reliquit: Vinum quod crassum simul
est & dulce, iis potissimum conuenit, qui corpo-
ris robur atque molem sibi parare student. Idem
tract. 1. 2. Cano. capit. 3. causam, cur dulcia pluri-
mum alant, hanc esse tradit: Nempe quod dul-
cibus natura delectetur, & quæ visceribus inest
trahendi vis, eadem auidissime rapiat. Quanquā
vero hic versus de omni vino dulci recte intelli-
gitur, mediocriter tamen, quod summum dulcedi-
nis gradum non attingit, præferendum est. Nam
quæ excellēter dulcia sunt, quale Appianum est,
quod

quod Muscatellum, siue Muscatellinum vulgo
 dicitur, sanguinem corrumpunt. Naturalis enim
 vis hepatis ea ex ventriculo, priusquam conco-
 cta & a superfluitatibus secreta sint, exugit atque
 attrahit: quare sanguis serosis & crudis expletur
 humoribus, adeoque vt ebulliat atque putrescat
 idoneus efficitur. Neque id solum de vino, sed
 & de omnibus extreme dulcibus æstimandum
 est. Ad hæc dulcia omnia, quæ sumuntur immo-
 dice, corporibus ad patiendum paratis, triplex
 noxæ genus important. Quorum primum quid
 est, fastidium: Dulcia enim caliditate atque hu-
 miditate sua os ventriculi leniunt ac laxigant,
 illiq; affectionem inanitioni ac accurgationi,
 famis cause, contrariam inducunt. Secundum,
 Velox inflammatio atque in fluxam bilem con-
 uersio: ad cuius generationem dulces humores
 omnes idonei sunt. Quo fit omnium horum ma-
 xime mel bilestat, quod dulcissimum sit: deinde
 & dulcia vina. Hæc eadem & sitim faciunt pro-
 pter tuam caliditatem, tum crassitiem, nec conse-
 runt febrientibus, neque biliosis, quemadmo-
 dum Galenus comment 2 in lib. 3 de vict. rat. in
 morbo acut. luculenter & perspicue docuit. Ter-
 tium hepatis atque lenis obstructio: Hæc enim
 viscera dulcia vehementer appetant, ea que ante
 perfectam concoctionem ad sœvna cum fecibus
 trahunt, & maxime hepat, unde facilius etiam
 obstructio periculum adducitur, crassa
 & in substantia, in qua dulcis sapor fixus
 est, ad hoc cooperante, vt test s est
 in cap. 13: Avicen. Eadem ra-
 tionem minus citat ac pro-
 bant.

commoda acida cum primis remedio sunt. Ap-
petentiam cum aciditate reuocant, inflammari-
onem frigiditate restringunt, & obstructions
substantiæ subtilitate recludunt. Et licet vina a-
liaq; nutrimenta dulcia hepar atque lienem ob-
struant, in pulmone tamen contrarium operan-
tur: hunc enim ab obstructione liberant. Nam in
descensu per *ὀρυζαν*, qui Arabibus Meri ap-
pellatur, nihil ad ipsum à dulcibus refudat, nisi
subtile: neque sanguis ex rebus dulcib. genitus
ad pulmonem penetrat, nisi prius in hepate de-
puratus atque in corde tenuatus fuerit, quem
admodum id ipsum Galenus comment. 2. libro
3. de victus rat. in morbis acut. clarissime osten-
dit. Vina item dulcia minus ebriant. Cuius rei
grauissimum habemus testem Hippocratem, qui
lib. 2. de vict. rat. in morb. acut. aphorif. 2. in eum
scribit modum: Vinum dulce vinoso minus ca-
put grauat, minusque mentem ferit. Rationem
reddit Macrobius libro 7. capite 7. Saturnal. Ex
dictis iam omnibus colligitur, corpori quod vel
naturæ ipsius habitu, vel ab alia quapiam extrin-
secus obrepente causa extenuatum est vinum
dulce cum primis & crassum ac sufficienter co-
loratum exhibendum esse. Hoc enim eviden-
ter nutrit, substantiamque corporis perditam
restituit, & impinguat. Sed corpori obeso ac pins-
gui vina tenuia, odore & sapore iucunda subal-
bida & moderate fortia, magis ex usu sunt. Sitis
restitutioni adhibendum est vinum album te-
nue, ac debile. Hoc enim non refrigerat solum,
sed valde etiam numescit, quo fit vt sitim et-
iam facilius depellat: & quanto sitis vrgentior
fuerit, tanto illud conuenientius sumitur: Ad
spiri-

Spirituum vero & virtutum tum instaurationē, tum roborationem vinum subtile odoratum, sapore gratum, colore moderatum & sufficientis fortitudinis vtilius bibitur, idque cum pauco cibo. Porro affectus thoracis & pulmonis, qui diuturni sunt & sine febre, à vinis mediocris substantiæ & sapore dulci multum iuuantur, & potissimum qui humoris per sputa expectoratione purgantur, quemadmodum copiosius in libro de attenuante diata capite vltimo Galenus docet. Eadem ad alui subductionem perquam vtilia habentur.

DE VINO RVBRO.

CAPVT XII.

Si vinum rubrum nimium quātiog, bibatur, Venter stipatur, vox limpiatur, turbificatur.

Hic recensentur duo incommoda ex immoderata vini rubri potatione.

Primum, Ventrīs constipatio Quod sane de immoderatiore vini rubri styptici siue pontici assumptione intelligendum est. Hoc enim cum constipandi, densandi, & astringendi vim habeat, non solum ægre in corpus distribuitur, sed aluum quoque suppressit.

Vinum rubeum nocturnum.

Secundum, Gutturis & faucium exasperatio, siue raucitas. Eam enim vina quædam impense rubra siccitate & terrena essentia sua efficiunt. In horum numerum vina quoque rubra Brabantiz reponenda sunt. Nam & ipsa sane ob siccitatem & terrenam essentiam sauces exasperant, idque potissimum cum adhuc musta sunt, aluum tamen non cohibent. Musta enim admodum rubentia ventris soluendi vim habent, &

Faucibus exasperatio.

hoc quidem ex multa terrenæ fœcis admittance.
 Hæc enim propterea quod nitrosa ac salsa qualis
 tate prædita sit, intestina mordicans & abstergens,
 alui subductionem molitur. Ab eiusmodi igitur,
 dum multa, id est, turbida sunt ac feruent,
 abstinendum est. Ex quo enim mordicant, mor-
 dax etiam fumus ab ipsis resoluitur, qui ad cere-
 brum sublatus oculos acrimonia sua corrodit
 atque rubefacit. Idem de multis quoque Braban-
 tia, siue ea rubra, siue alba fuerint, æstimandum
 est. Causa autem cur fumus iste mordicat, ex eo
 est, quod vinum vnde dissoluitur, sit mordifica-
 rium. Oportet enim similem esse defluxum sub-
 iectæ substantiæ, vt comment. 14. lib. 1. aphorif. &
 comment. 2. lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. Gale-
 nus clarissime ostendit. In vniuersum vina cras-
 sa, pontica, siue *συμπυκὰ*, rubra vel nigra oppor-
 tune ad retentoria facultatis ventriculi aliorumque
 viscerum corroboracionē bibuntur: quando
 nimirum recrementa vel plura iusto, vel ramentosa
 descendunt, velut in alui profluuiio atque dys-
 enteria contingit, sicuti & vina alba austera, &
 quacunque alia adstringentia medicamenta. In
 eum vsus & fulua vina prosunt, non tamen sim-
 pliciter fulua, sed fulua austera, quemadmodum
 Hippocrates lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. aph.
 7. & post eum in suis commētariis Galenus ma-
 nifeste docuerunt. Quibus autem venter non fa-
 cile concoquit, iis vina subtilia, vel substantia &
 colore mediocria odorata, sapore iucunda,
 sufficienter fortia, ac stypticitate
 quadam participantia
 conferunt.

DE

DE LETHALIVM VENENORUM Remediis.

CAPVT XIII.

A *Lila, ruta, pyra, & raphanus, cum Theriaca nux,*
Præstant antidotum contra lethale venenum.

Hic sex referuntur *ἀντιφάρμακα* & remedia contra lethalia venena ac venenatorum morsus.

Primum, Allium : quod cum aduersus omne venenorum genus, tum imprimis aduersus vitiosæ ac corruptæ aquæ noxas remedio est. Præsumptum enim, quemadmodum id ipsum Dioscorides lib. 2. cap. 138. Plinius libro 20. cap. 6. & Constantinus Cæsar lib. 12. cap. 3. de agricultura, clarissime ostendunt, vires eius quæ per imprudentiam bibitur, inefficaces atq; irritas reddi, Auicenna 2. Can. cap. 122. parem facultatem & Cæpæ attribuit: quo fit vt sub Allio hoc quodque comprehendere debeat. Idem 3. 1. doct. 5. cap. 7. ceu Theriacen vitiosarum aquarum cæpæ commendat, & maxime quidem, si cum aceto sumatur. Nam cæpe cum extenuandi, incidendi cumque stypticitate quadâ abstergendi & non ignauiter aperiendi vires obtineat, caloreque quartum ordinem accedat. malas aquas, ne frigiditate ventriculum offendant, temperat, crassasq; vt promptius descendant, extenuat. Acetum vero cum ipso permixtum non modo virtutem eius in aquarum, tum extenuatione, tum penetratione auget, sed à siti quoque, quam cæpe mouere solet, præferuat Eadem & in allio ratio est: quare post crassarum & turbidarum aquarum potum præcipue commēdatur. Eas enim vt cito descendant, extenuat, & ne ventriculo ac intestinis offendant

ficiant, venasque obstruant, iuuamentum præstat.
 Allium præterea Auicenna 3. 1. doc. 5. cap. 4. teste,
 iter facientibus contra occurrentis aeris frigidita-
 tem mirifice prodest: quæ ex causâ per diuersas
 mundi plagas oberrantibus varioque potu ven-
 tibus utilissime præsumitur: id quod Macer lib. 1.
 c. 5. hisce etiam versibus innuere voluit:

*All. a qui mane ieiuno sumpserit ore,
 Hunc igno- arum non ladet potus aquarum,
 Nec diuersorum mutatio facta latorum.*

Allium quoque contra virulentarum bestiarum,
 serpentium & viperarum ictus, & priuatim hæ-
 morrhoi, prodest, ita ut non aliud inagis, si cum
 vino iugiter adsumatur, aut tritum in eodem e-
 bibatur. Contra rabiosorum morsus & illitu &
 cibo valet. Venenatis $\mu\upsilon\gamma\alpha\lambda\lambda\eta$ hoc est, muris a-
 ranei morsibus efficacissime cum ficulneis fron-
 dibus & cymino illinitur. Quin & venenata ani-
 malia allij odore fugantur, ut Æmilius Macer loc-
 eo paulo ante citato his versibus innuit:

*Mac ideo misere cibi messoribus est mos,
 Ut si forte sopor sessis deprester illis,
 Ver mibus à Nocturnis requiescere possint.*

Hanc forte ipse ob causam, aut potius quia sine
 allia addita apud Virgilium,

*Thesyl. & rapido sessu messoribus astu
 Allia seipillumq; herbas contundit olentes,*

Porro cum foetor allii is qui id non degustas-
 runt, longe grauissimus & molestissimus sit, ei
 quoque rei, ne qui sumpserunt, alios offendant,
 remedium aliquod adhibendum est. Menan-
 der itaque à Græcis autor est, allium edentibus
 si radicem betæ in pruna tostam superederint,
 odorem extingui. Qui san. tradunt ipsa grauem

halia.

salutem non esse factura, si quis ab ipsorum esu crudam fabam insuper mandat. Hieronymus Tragus eandem facultatem viridibus etiam Ruta foliis adsignat. Maer lib 3. cap. 6. Zedoariz radicem id efficere his verbis tradit:

Allia quem faciunt factorem pellit ab ore.

Capæ quoque ex Dioscoridis Anazarbei sententia rabiosi canis moribus cum sale ruta & melle illitum auxiliatur. Eadem ad verbum habet Auicenna 2. Cano. Cap 122. *Capæ* præterea status venenatorum in cibo discutit atque expellit. Et succus, qui ex eius esu plurimus in stomacho gignitur, peculiari quadam proprietate venenatorum noxas frangere à quibusdam creditur. Cæterum silentio illud hoc loco minime prætereundum est, quod Allium, *Capæ* ac Porrum in cibo non conueniant, neque temperatis, neque calidis corporibus. Nam præterquam quod paucissimum & prauum dant alimentum, acrem etiam atque pungentem sanguinem, maxime si cruda ingerantur, generant: humores tamen crassos tenuant, lentosque incidunt. Denique omnia hæc si cruda edantur, peiores quam cocta succos procreant, ac plus humoris excrementitij continent. *Porrum* Simeon Sethi calidum & siccum in secundo facit ordine: Vrinam ciet, & noxium succum creat. Assidue comestum, visus hebetudinem & capitis dolorem efficit. Stomacho aduersatur. Difficilia inuehit somnia. Nervos, dentes & gingiuas acrimonia sua lædit: & sanguinem nigrum atque melancholicum generat. Biliofis itaque & melancholicis virandum est, potissimum si crudum fuerit. *Capæ*, ex quarto sunt ordine excalescetiæ,

earumque essentia crassarum est partium. Si succum exprimas, quod reliquum est admodum terrea substantiæ est, eiusque calidæ: at succus aqueæ aereæque caliditatis. Si crudæ edantur, humores in stomacho malos, putridos & corruptibiles generant. Difficilia & terribilia inducunt somnia. Largiore cibo capitis dolores cient. In morbis costæ etiam lethargicos & phreneticos efficiunt, memoriam & rationem, ut aliqui ferunt, lædunt. Si vero cum electæ carnis iusculo coquantur, plurimum malignitatis deponunt, appetentiam inuitant, concoctionem promouent, & frigidos cibos, quibus cum percoquantur, temperant. Si quis tamen crebrius his utatur, in lienis vitia incidit. Turtius igitur est, eas raro attingere. Alium, ut Galeno placet, excalefacit quarto excessu, humiditate quidem participat aliqua, sed minore quam capæ, inflationes permutat alteratue. Veterem tussim crudam coctumue comestum lenit. Asperas arterias clarificat, & sereatum prouocat. Aciem oculorum esu hebetat. Capitis dolorem facit. De eo hoc amplius Galenus lib. 12. method. in edend. cap. 8. Est inquit allium ex eorum ciborum genere, qui & flatum discutiant, & minime sitim inferant. Sunt qui, parum id experti, existimēt maiorem quam capas sitim excitare: sed plane errant: cum non modo non maiorem quam capæ, sed nec omnino sitim faciat. Idem omnium plane eduliorum maxime flatum discutit. Itaque ipse certe agrestium theriacen id appello. Abstinentum tamen ut paulo ante dictum est, assiduo horum trium usu, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, natura fuerit biliosus. Solis enim qui vel succū pisuitos

icosum, vel
arint, cibi
Secundum,
atum at
lue frequen
s damnatu
cientiū &
to sit, in cib
olum gustu
igerere at
nores pote
t. Quin &
uit. Quare
estini com
discutit atq
ex numero
liccant Tra
dita ac cor
exacuat:
hoc cibo a
eius cum s
medicame
consciunt
lis infesta
debet, ut
oculos per
se pro leih
let, foliis
nitum ma
tu derur
idus, & a
aculeos, &
rabiosi m
seman e

tritum, vel crudum & crassum ac lentum acerruarint, cibi eiusmodi sunt accommodati.

Secundum, Ruta: Eius duo sunt genera: Vnum *Ruta.* satium atque hortense: alterum montanum syluestreque. Ruta montana sylvestrisque in cibis damnatur, quod ex quarto sit ordine exalefacientiū & siccantium. Satiua vero cum ex re, tio sit, in cibos magis admittitur. Est autem non solum gustu acri, sed & amaro. Ex quo sane etiam digerere atque incidere crassos lentosque humores potest. Ob eam vim & per vrinas euacuat. Quin & tenuium est partium statusque extinguit. Quare ad inflationes coli, vteri, & recti intestini competit, ac Veneris appetitum cohibet, discutit atque exiccat si renue: est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter desiccant. Traditur etiam, quod cruda saleque condita ac comesta visus aciem mirum in modum exacuat: ob id antiqui sculptores & pictores hoc cibo assidue utebantur. Nonnulli & succum eius cum succo fœniculi & melle commiscētes, medicamentum ad oculorum aciem acuendam faciunt. Verum cum acrimonia quædam oculis infesta succo eius insit, ventilando applicari debet, vt vapor eius tantum, & non substantia oculos pertingat. Quæcunque autem ruta & per se pro lethalium medicamentorum antidoto valet, foliis tritis & ex vino sumptis: contra acnitum maxime & ixiā, item fungos, siue in potu detur siue in cibo. Valer & contra scorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, vesiarum aculeos, & cantharidas, ac salamandras, canisue rabiosi morsus. Acetabuli mensura succus, siue semen à vino bibitur, & folia trita vel comman-

ducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta. Succo vero perunctos aut eam habentes negant feriri ab his maleficiis, serpentesque, si vratur ruta, nidorem fugere. Folia per se praesumpta, aut cum nuce iuglande aridisque sicis inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere convenit. Aristoteles libro 9. capite 6 de historia animalium tradit, Mustelam dimicaturam cum serpente rutam comedere. Odor enim eius infestus est serpentibus: Ruta quoque cum ficibus & amygdalis dulcibus mane sumpta, à veneno praeservat. In sanctuariis Mithridatis maximi Regis deivisti. Cn. Pompeius invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti, è duabus nucibus siccis, item sicis totidem, & ruta foliis virginis simul tritis, addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Autore est Plinius lib. 23. natural. histor. ca. 8. Eadem Galenus quoque lib. 2. de antidotis cap. 43. & lib. 2 de aliment. facult. cap. 28. & in libro de cibis boni & mali succi, capite 14. confirmat. De Ruta plura leges apud Dioscoridem libro 1. cap. 44. Plinium lib. 20. cap. 13. Galenum lib. 8. cap. 49 de simpl. medicament. facult. Constantinum Casarem lib. 1. cap. 25. de agricult. & Simeonem Sethi in Synrag.

Actum l. br.
13. cap. 46.

Pyra.

Tertium, Pyra: Haec namque veneni & praecipue fungorum malignitate pellunt abiguntque. Quod quidem de pyris sylvestribus cum primis intelligendum videtur. De eis enim Dioscorides libro 1. capite 129. ita scriptum reliquit: Adjungunt fungos, & sylvestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri. Et lib. 2. cap. 28. de lethalibus me.

medicam. Fruſus aut folia pyraſtri cum fungis decocta ſtrangulantiem illam vim auferunt, elis-
tataque eiſdem auxiliantur. Quod Paulus Aegi-
neta lib. 5. c. 54. in hunc ſcribens modum. innue-
re etiam voluit: Pyra ſylueſtris, aut folia ſimul
incocta, vim ſtrangulandi, quæ fungis ineſt, tol-
lunt, eademque in cibo conferunt. Hanc pyrorũ
contra fungos efficaciam Plinius lib. 23. capit. 7.
põderi & pugnanti ſucco attribuit. Intelligi præ-
terea poteſt & de pyris aromaticis, quæ ſane cum
ſpiritus fragrantia ſua corroborer, veneni etiam
noxam pèllunt.

Activa libr.
13. c. 73.

Quartum, Raphanus. Eius Græci duo faciunt *Raphanus*,
genera, ſatiui & ſylueſtris. Satiuus hodie pecu-
liariter Raphanus minor dicitur. Sylueſtris Pli-
nio libro 19. capite quinto teſte, Latinis Armora-
cia appellatur. Satiuus excaleſcit ordine tertio,
deſiccatur ſecundo. Sylueſtris autem in vtroque ef-
ficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta effica-
cius eſt, Satiuus contra viperarum iſtus auxilia-
tur. His qui fungis ſtrāgulantur, tam cibo, quam
potu ſalutaris eſt. Si quis ieiunus ipſos accipiat,
ſecurus erit, vt ne à medicamentis lædatur. Suc-
cus ipſorum ex aqua acceptus, Boletis & vene-
nis reſiſtit. Si vero raphani ſucco quis manus
ſuas probe illinat ac confricet, intrepide & citra
periculum reptilia ac ſerpentes apprehendet.
Scorpiis impoſiti raphani eueſtigio ipſos inter-
ficiūt, & ſuccus ad hoc magis valere experimen-
to comprobatur. Si quis præſumpto raphano à
ſcorpio percutiatur, non ſolum non morietur,
ſed etiam celerem ſanitatē adipiſcetur. Rapha-
nus autem ob eam etiam cauſam contra venena
valere dicitur, quod vomitiones moueat, qui-
bus

bus stomachus à noxiis, humoribus expurgetur. Semen quoque venenis & venenatis vermibus aduersatur. Contra cerasa morsus potum ex vino auxilio est.

Raphanus ipse cum manifesta calefactione attenuandi atq; incidendi facultatem habet. Nam qualitas acris in ipso superat : quibus rebus pituitam incidit & absumit. Sanguinem acrem atque pungentem efficit, eoque biliosis nocet. Stomacho aduersatur, rufus ciet, humorē crassum ac lentum, & si virtus concoctrix debilis fuerit, crudam etiam generat. Vomitus cieri per raphanum sumptum ante reliquum cibum, dicit Dioscorides lib 2 cap. 101. vtpote qui hoc modo cibum eleuet, & ad euomendum protrudat. A reliquo autem cibo sumptum, *αὐτὰρ ῥαπὼν*, hoc est, distributionem ciborum in corpus iuuare perhibet, his verbis : Summo tamen cibo sumi debet, quo magis eius distributionem adiunget; cum autem presumitur, cibum suspendit : quare vomituris commodissime datur ante cibum. Verum Galenus lib. 2. de alim. facult. capite 70. se mirari ait. tum Medicos, tum idiotas, qui raphanos crudos à cœna *εὐπιψις ἐρεκε*, id est, bonæ concoctionis gratia edunt. Ipsi quidem, inquit, hanc rem experientia satis sibi exploratam esse affirmant : qui tamen ipsos sunt imitati, omnes lesi fuerunt. Sumpti enim post cibum, concoctionē non iuuant, sed impediunt potius. Subinde enim eructant, ventriculum probe claudi non sinunt, caput vaporibus replent, eiq; grauitatem inducunt. Minus tamen officiunt qui exigua copia à cœna cum sale & aceto ingeruntur : Inde *εὐφραίνῃ τὸ ἀφροισιν εὐπιπτολε*, id est, bonā

inge.

ingenii habitudinem ac industriã homini, mens-
temque quæ recte & perspicue percipiat atque
intelligat efficere tradunt Dioscoridi sensuum,
etiam aciem excitant: Lienem extenuant, iecis
nori & lumborum doloribus profunt. Nonnulli
quoque cum oxymelite vomendi gratia propi-
nant, multamque educunt pituitam, & à febre
quotidiana saepe & quartana liberant. Folia si
parua copia sumantur, coctionem adiuuant, &
ad aporetentiam quæ collapsa fuerit, excitandam
accommodata sunt. Plura de raphano Dioscori-
des atque Galenus locis paulo ante citatis. Plin.
lib. 20. cap. 4. Constantinus lib. 12. de agricul. cap.
22. & Simeon Sethi in Syntag.

Quantum, Theriace: Hæc enim tota substantia
sua tam brutis, quam ratione præditis animalibus
contra omne veneni genus auxilio est, ne-
minemque pollicito frustrari sinit. Siquidem
nullum vnquam à feris, quæ hominem solent
interimere, commorsum, hoc statim epoto anti-
doto periisse, memoriæ est proditum. Nullus eas-
dem præsumpta haud multo post morfu impe-
ritus belluæ veneno ceu illam superante, inter-
iit. In pestifera etiam lue solum hoc antidotum
malo correptis prodesse adeo hætenus visum
est, vt nullum aliud præsidium tanto malo resi-
stere fuerit idoneum. Namque pestis, tanquam
& ipsa existat quædam bellua, haud paucos in-
terimit, verum ciuitates quoque totas depasco-
tis male conficit. Quippe praua quædam aeris ad
corruptionem prompta mutatio efficitur, & ho-
mines, cum respirationis necessitate periculum
euitare nequeant ipsum aerem veluti venenum
quoddam ad se petros attrahunt: Theriacem au-

Theriace.

tem in eiusmodi aeris statu presumentes, ne tri-
 quam a malo corripiuntur. Quin & correptis iā
 eadem medetur, aeris inspirati malitiam alte-
 rans mutansque, ut quæ corporis temperaturam
 infici magis prohibeat. Breuiter, totum corpus i-
 ta ab iniuriis securum facit, ut nec à deleterio
 quopiam possit infici. Consimilis fere virtutis est
 & aliud quoddam antidotum, quod ab eius, cui
 in frequentivsu fuit, nomine Mithridatium ap-
 pellatur. In qualitate enim atque efficacia the-
 riacæ proximum est, parumque ab ea differt, nisi
 forte quod Theriacæ paulo calidior, & contra sex-
 pentum venena potentior est. Proditur magnum
 illum bellatorem Mithridatem hoc antidotum
 præfamentem ob firmam corporis constitutionē
 ex illo præparatam, non potuisse veneno potō
 interire. Cum enim bellum aduersus Romanos
 gerens à Pompeio victus in extremis medica-
 menti veneno sanus mori cogeretur, medicamē-
 to epoto eoque copioso ipse quidem non inter-
 iit: filia autem ob eximium erga patrem amo-
 rem, cum eo mortem volentes oppetere, eiusdem
 medicamenti potu subito conciderunt. Deinde
 eum mortem ille obire statim non posset, vene-
 no propter antidotum præsumptum inefficaci,
 vocato quodam ipsius amico, nomine Bistoco in-
 iunxit ipsum ut ingularet. Atque sic medica-
 menti opus ferro absolvens, mori ipsum violent-
 ter coegit. Hæc fere Galenus in libro de The-
 riaca ad Pisonem, capite 2. & 8. & 28. Lege plura
 apud eundem in libr. de usu Theriacæ ad Pam-
 philianum per totum, & libr. 1. de antidotis, cap.
 16. & Auicenn. 64, Tract. 3, cap. 1. & 6. 4. Tract. 2.
 capite 5.

Sextum, Noces, nempe iuglandes quas nōnuli
li etiam regias appellant. He multo sane in vſu
ſunt. Cum ruta & ficis præſumptæ, & à ſumpto ci-
bo, lethaliſſibus venenis adueſantur, nec minus ſi
à venent hauſtu comedantur. Largius eſitata la-
tos lumbricos peſſunt. Cum capā vero, ſale &
melle, canis hominisque morſui conferunt. Et
hoc de aridis cumprimis intelligendum eſt. A-
limentum porro quod corpori præbent, exi-
guum eſt. Aridæ viridibus ac humidisq; peiores
habentur: vnguinoſiores enim magisq; pingues
ſunt, itaque facile etiam in bilem tranſeunt: &
quod diutius recondita fuerint, magis tales eſſi-
ciuntur. Quamobrem oleum etiam ex inuetera-
tis exprimere liceat. Tunc ſane concoſtu diſſi-
ciles, & ſtomacho, præſertim biliolo, inutiles
ſiunt, atque bilem augment, faucium & capitis do-
lorem adferunt, tuſſientibus inimicæ, oculos læ-
dunt, vertiginem faciunt, idque cum à cibo ſu-
muntur, linguæ *πυρρὸς* inducunt, & in ore
inflammationes & ulcera pariūt. Stomacho me-
liores ſiunt, ſi cum caricis edantur. Ad vomitio-
nes ieiunis in cibo viles. Caterum quæ virides
adhuc ſunt atque humidæ, neque adſtringentis
qualitatis, neque oleoſæ conſpicue participes,
ſed magis quodammodo qualitatis expertes, hæc
ſtomacho minus nocent: dulciores enim ſunt,
faciliusq; concoquuntur & multo magis, quan-
do & ipſæ cum caricis manduntur. Humidæ præ-
terea aptæ ad delectationem ſunt, ſiccæ vero mi-
nus. Plerique autem ventris ſubducendi gratia
cum garo etiam ipſas præſumunt: in quem v-
ſum virides ſunt accommodatiores, vt quæ ad-
ſtringētis qualitatis minus ſint participes. *Quin*
8

& siccaram quoque, si prius (quod nonnulli faciunt) in aqua fuerint macerata, facultas viridibus est ad similes. Ad hæc viridium nuclei à pellucula mundati atque torrefacti aliquantulum, si à reliquo cibo commanducentur, ciborum in corpus distributionem adiuuant. Et sic patet in vniuersum, corporibus sanis nuces virides magis quam siccas conuenire. Plura Dioscorides libro 1. cap. 178. Plinius libro 23. cap. 8. Galenus libr. 2. de aliment. facult. cap. 28. & Simeon Sethi in Synagmate.

DE AERE.

CAPVT XIV.

Lucidus ac mundus sit rite habitabilis aer,
Infectus neq; sit, nec olens fœtore cloaca.

Aeris optimi nota.

Hic agitur de prima re non naturali, nempe de Aere, cuius, vt Galenus libr. 9. capite 14. metho- medend. & in arte medicinali cap. 85. testatur, nulla est euitandi ratio. Nam in aere nos ambiente semper versari, comedereque ac bibere, & vigilare, & dormire est necessarium, & sine eo nec tolli morbus, nec teneri sanitas potest. Hic igitur causa sine qua non obtineri rationem. Quapropter sedulo hoc agendum, vt in ambiente, quoad fieri potest, quam optimo habitemus. Quod, ut recte consequamur, quatuor eius notæ huiusce versibus expressas diligenter consideremus oportet. Quarum prima quidem est, vt sit lucidus, clarus minimeque crassus, aut nebulosus. Crassus enim & obscurus humores confundit, turbidusq; ad cor descendit: quo fit vt spiritus etiam turbidi ac crassi, tum corpus pigrum ac languidum reddentes, tum animam quoque

contristantes, ex eo producantur. Nihil autem magis viuudum ac iucundum, minusve circa voluntarios motus pigrum reddit hominem, quam si in lucido ac claro versetur aere, aut mane surgat. Secunda, vt sit mundus, hoc est, exquisitè syncerus ac purus, nullisq; vaporibus inquinatus. Impurus namq; iuxta qualitatem & naturam illius quod ipsi admiscetur, cordis temperaturam variat atque immutat, quemadmodum id ipsum Haly Rhoboam comment. 16. in lib. 3. Artis medicinalis Galeni ostendit. Tertia, ne sit infestus, cuiusmodi esse solet in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, sicut post pralia contingit. Nam hunc pestis fere subsequitur: inspiratus siquidem corporis spiritus inficit. Quarta, ne foetorem habeat cloacæ: sub qua sane comprehenduntur & particulares aeris infectiones omnes, quibus humana natura offenditur, nempe latrinarum, cœni, sterquiliorum, fouearum, culina, locorum in quæ cadauera & ossa mortuorum comportantur, & stagnorum seu paludum, idq; multo quidem magis, si linum insuper aut cannabis in eis putrescit. Quando enim aer huiusmodi sordibus inquinatus per inspirationem trahitur, spiritus inficit, ac maximam cerebro noxam suggerit, viarum spiritus obstructione, facultatis animalis transitum prohibens, & halitu suo caput grauâs. Huiusmodi ergo aer omnibus ex æquo ætatis bus, omniq; temperatura noxius est: sicut è diuerso qui purus omnino est, nulli non ætati est utilis. Hinc non temere Auicenna 2. 1. doct. 2. sum. 1. cap. 2. in hunc prope modum scriptum reliquit: Aer quidem optime temperatus & clarus,

cui nihil prorsus admistum est alienæ materiæ: quæ tota substantia spiritus temperatura contraria sit, sanitatem non efficit tantum, sed etiam conseruat: contrarius vero effectus producit contrarios. Verum quo prædictorum exactior habeatur notitia, sciendum est, Aerem pro tuenda bona valetudine duobus modis esse necessarium. Primo quidem ob spirituum & caloris innati refrigerationem: deinde vero ob humiditatis excremētum, spiritibus ac calori innato molestiam exhibentis, expulsionem. Quemadmodum enim externum ignem sine aeris euentilatione suffocari atque extinguere videmus: ita etiam de spiritibus & calore innato imaginari oportet. Nisi enim per assiduam inspirationem & transpirationem calor naturalis refrigeretur & quasi ventiletur, necesse est spiritum perire: aere enim indiget nutriente, conseruante, temperante, atque depurante, siue segregante. Nutritio ergo, conseruatio & temperatio caloris innati fiunt per aeris attractionem: depuratio per eiusdem expulsionem. Ac priores quidem fiunt aspera arteriæ dilatatione, quam *Ἀσπλῶ* Græci nominant: ea enim aer frigidus attrahitur, qui vitale robur, vnde spiritus quoque animalis gignitur, excitat & recreat. Altera vero eiusdem arteriæ accidit contractione, *συπλῶ* Græci vocant, quæ certe quod ex humorum deustione in toto animante contractum, velut fumidum est excremētum, expellitur. Aer itaque qui sic attrahitur, si foetidus & impurus fuerit, calorem innatum atque spiritus corrumpit. Hinc etiam intelligi potest facillime infici corda venenato aere. Quare pro tuenda bona valetudine eligendus est aer

optimæ essentia, qui nihil vaporis seu halitus alieni in se admistum habeat, neque turbidus aut nebulosus appareat. Qui enim talis existit, humores conturbat, & ut antea etiam dictum est, animam contristat. Sed sit exquisitè purus ac liber, qui ex terra plana vel edita ventorum perflatu vndique lustratur: & cui fumi, pulueres & nebulae admistæ non sint, & qui nec stagni, nec paludis halitu sit infectus, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret, qualis circa *orizetis* & Hierapolin, alibi que in multis terrarum locis visitur: nec ex cloacis, qui urbem aut numerosum exercitum purgent, virium contraxerit: nec ex animalium, olerum, leguminum, aut prauarum arborum putredine aut fimo coinquinatus sit: nec ob stagnum, vel flumen vicinum nebulosus sit: nec editis vndique montibus in cauo loco, siue valle conclusus vllum recipiat perflatum. Suffocans enim putrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus aceruatur squalor ac sitis. Proinde omni plane ætati noxius est, & vitandus, quemadmodum & quilibet inclusus. Hæc fere Galenus lib. 1. cap. 16. de sanitate tuenda. In pestilente tamen ambientis constitutione ob generaliore putrefactionem, inclusus convenientior existit: vnde per id tempus domi manere, fenestrasque occludere oportet, ne qua pestilens aer ingrediatur. Quod si cui tamē eas aperire placuerit, curandum imprimis, ut sint versus Orientem aut Septentrionem constitutæ: idque fieri à Sole iam aliquot horis orto. Calorem enim Solis citius irrumpens caliginem atque putredines aeris dissipat, omnemque crassitudinis

rudinem eius attenuat. Ad postremum vero cā-
uendum etiam, ne vel minimum quidem aer in
qualitatibus suis tam actiuis quam passiuis, cali-
ditate nimirum, frigiditate, humiditate & siccita-
te, excedat. Si vero talis loco habitationis no-
stra natura defecerit, arte nostra molliendum e-
rit, vt qualem esse expedit, præparetur. Id autem
qua ratione fieri possit, Galenus libr. 9. Method.
meden. cap. 14. & Auicenna 2. 1. doct. 2. Sum. 1.
cap. 6. 7. 8. & 9. copiose admodum docent,

DE NIMIA VINI PO- tatione.

CAPYT XV.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,

Hoc tu mane bibas iterum, & fuerit medicina.

Præceptum hoc loco de his traditur, qui mane
ob pridianum vini potum ægrotant, nempe vt
tum quoque ipsis paulum vini propinetur. Porro
largior vini inuitatio, quæ ultra quam satis est, æ-
multam in noctem producit, ebrietatem non
nunquam, sæpe sitim matutinam, aliquando ve-
ro immodicam etiam corporis excalefactionem
suscitare solet. Si quidem excalefactionem, maxi-
mus error est, id mane repetere: nam perinde
hoc esset, ac si ignem igni adderes, oleoq; incen-
dium restingueres. Si ebrietatem cum nausea
quadam, nihil incommodauerit, si etiam pau-
lum eius mane propinetur. Quin Hipp. 2. Epid.
in crapula & capitis dolore vinum meracum,
vel panem quam calidissimum cum vino mera-
co edendum suadet. scilicet voluit tum Hippoc.
meracum exhiberi, vt ascendentes è crapula va-
pores ad vias vrinae deriuarentur, vel vt excitato

exmeri potu naturali calore præ copia grauato ac torpidiore reddito crapula ipsa vel per vomitum, vel per secessum solueretur. Sic enim facile vomitus elicietur, ventriculusq; à bile & pituita cæterisque prauis ac vitiosis humoribus, quibus grauatus fuit, exonerabitur, adeoq; crapula cum omni eius noxa discutietur. Vomitus enim præstare iuuamentum, vt stomachus à materiis humoralibus euacuetur, autor est Auic 4. 1. cap. 13. probatque vomitus bis in mense continuus duobus diebus ex autoritate Hippocrat in libro *Diosc. lib. 5. de dextra salubri & in libro de insomniis, nimirum vt secundus dies prioris vomitus reliquias extrudat. Idem 5. 1. doct. 2. capit. 8. non peruenit ad molumentum ex eo consecuturum adferri, si quis semel in mense inebrietur: quo videlicet; eebrietatem vomitus excitetur, vt qui maxime ab ægitudinibus chronicis, hoc est, longis ac malis tueri queat. Sed Rabbi Moses tract. 4. ad Sultanum Babylonie hanc sententiam seu errorem, his conuellit verbis: Noces, inquit, ebrietas omnis, & maxime assidua: errant ergo qui esse putant vtilem ebrietatem semel in mense. Quin eadem etiam à Galieno Placentino libr. 1. capite 8. de curatione morborum, & à Gordonio particul. 2. Libr. capite 21. & à Valerio libr. 7. Philoni cap. 3. redarguitur, vt quibus præferas xi, quam curari melius esse videatur. De vomitu plura infra ca. 85. Si quis ex nocturna vini potatione, propterea quod bibere illud non consueuerit, obleditur, huic & mane, quod assuescit, idem propinandum est: sic enim fiet, vt ex vini sumptione minorem læticiem sentiat. Nam ab alluctis, vt est apud Hippocratem libro 2. a.*

phorisi. 50 numerus sit latius. Si vero nocturnam vi-
ni potationem mane sitis excipiat, ea mendosa
est, & curatur quidem sumptione vini, sed magis
Plinius lib. 14. cap. 22. tamen aqua. Caterum minime ignorandum
hoc loco, ab assidua & quotidiana ebrietate sum-
mopere omnibus tam firmiter, quam imbecille
cerebrum habentibus ex æquo cauendum esse.
Ebrietas incommoda. Frequens siquidem ebrietas, quemadmodum 3.
1. doct. 2. capite 8. Auicenna testatur, sex mor-
borum genera in humanis corporibus excitat.
Primo namque iecoris *δυσχολία*, hoc est, bonum
habitum dissoluit. Vinum enim immoderatus
sumptum calorem eius naturalem vel obtundit,
vel resoluit atque debilitat, adeo ut facultatem a-
mittat sanguificandi, & aquosas humiditates
ιδρώματα efficiennes pro sanguine generet: vel
hepar ipsum una cum humoribus eius adurit:
quam sane tam magna ex parte sequi solet
ἐλαφρομανία, quæ est Arabum lepra, vel mania.
Deinde assidua fumorum è vino sublatione bo-
nam etiam cerebri constitutionem destruit: ca-
lidum quidem phrenitidi aut mania, frigidum
vero epilepsia, lethargo, apoplexia aut caro, A-
rabibus Subeth appellato, obnoxium reddens.
Tertio loco nervorum imbecillitas continua-
tam vini perpotationem sequitur: atque inde sa-
ne accidit, ut bibacibus & frequenter inebriari
solitis caput, manus, ac reliqua membra prope
omnia tremula efficiantur: idque non tantum in
senio, cuius maxime proprium hoc vitium est,
sed in cruda quoque viridique senectute & quando-
que etiam in iuuentute. Quarto, si seida nervis
vitiis, nempe convulsionem ac paralytiam addu-
cit. Vbi enim immoderatus sumitur vinum, ut quæ
cali-

calidam habeat temperaturam, facillime eos re-
plere solet. Talis siquidem natura prompte o-
mnia subintrat, praesertim quum non admodum
crassam substantiam habuerit. Substantia igitur
copia vinum nervis hæc adfert mala, Galen^o
comment. 5. lib. 5. aphorism. teste. Vinum etiam
frequenter in ventriculo acescit, unde non mi-
nimum laeduntur nervi. Ex defectu præterea cō-
coctionis vinum sæpe conuertitur, vel in crudas
atque aquosas humiditates, quibus laxati nervi
resoluntur, vel in frigidos, crassos & glutinos-
sos succos, quibus iidem obstructi aut distendū-
tur aut contrahuntur. Quinto apoplexiam pro-
creat: pituitoso enim, hoc est frigido, crasso, len-
toque humore, quem temporis tractu generat,
adeo principalissimos cerebri ventriculos vna
vice & cumulatione replet, vt subito omnes cor-
poris particulae motu simul ac sensu destituan-
tur. Sexto vero repentinam sæpe mortem adfert.
Locis enim spirationis vini vel inde generatarū
humiditatum multitudine vehementer coarctas-
tis atque impeditis, ebrius stertendo & dormien-
do suffocatur. Hæc omnia Galenus etiam libro
tertio de temperamentis, in hunc scribens mo-
dum confirmat: Vinum, inquit, non semper ani-
mal calefacit, atque vt nec oleum flammam ac-
cendit tametii aptissimum est ignis nutrimen-
tum. Imo si inbecilla & exigua flamma confers-
tim multū oleum infundas, suffocabis eā, pror-
susq; extingues potius quam augebis. Sic igitur
& vinū, vbi plus bibitur, quam vt vinci possit, tā-
tum abest, vt animal calefaciat, vt etiam frigidio-
ra vitia gignat, quippe apoplexia & paraplegia,
& quæ Græce Caros & conata vocamus & ner-

uorum resolutio, & comitiales morbi, & conuulsiones & citati immodicum vini potum comitantur; quorum vnumquodque frigidum est vitium. Hæc ille. Quanquam vero à nobis hætenus dicta mala vino immoderatus sumpto accepta ferenda sunt, non parum tamen conferre exiit mandum ex, si modice bibatur. Auicenna loco supra citato quinque eius recenset commoda. Primo namque calore & subtilitate substantiæ, tum conuenienti quoque & occulta proprietate faciem elicit citiorum, quibus permiscetur, in omnia membra distributionem. Vnde elegantissime ab Hippocrate in libro de alimento, *ἡ κρημνιστὴς τοῦ σώματος* hoc est, alimenti vehiculum, nuncupatur idque merito sane; neque enim ex ventriculo in venas, quæ sunt in hepate multa & angusta, succus facile transmitti posset, nisi aliquis ei tenuis & aquosus humor, tanquam vehiculum permisceretur. Deinde eadem ei ratione phlegma incidit atque resoluit, meatuum obstructions aperit, adeoque naturam ipsam ad excretionem accitat. Tertio flauam bilem per urinam, salsorem, excrementa, & transpirationem insensibilem *ἡ κρημνιστὴς τοῦ σώματος* Graeci vocant, expellit; idque intelligendum maxime de vino tenui, si torubeo sine albo per naturam debili, vel abande diluto. Potentia enim flauam bilem augent potius, quam expellunt; quod insita quadam vi in eam facile commutentur, & hepatis ita quam satis est calefaciant. Quarto atram bilem, quæ crassa & tardi nocens est, per proprios meatus ab hepate ad splenem, & à splene ad os ventriculi, nullis, oporreo deducti, eandemque è corpore ita cum sanguine facibus exigit. Quinetiam

Tam melancholia noxas substantia . tempera-
 merito, & effectibus suis contrariis reprimere ac
 tollit. Melancholia siquidem tristitiam, timo-
 rem, pusillanimitatem & auaritiam; vinum vero
 latitiam audaciam, magnanimitatem & libera-
 litatem parit. Quinto in decem omnibus modis
 seu speciebus laudatur, nisi multa extranea
 caliditas ipsis contraria fuerit. Solitus enim
 languidos tantumque non exolutos, abunde re-
 facit & recreat, robur corporis, & humidi-
 tates musculis, nervis, chordis & iuncturis ini-
 dentes aut eximit, aut certe minuunt. Adhuc in a-
 retactiva lassitudine, reimpouulante, velociter
 humectat praesentim si dilutum fuerit. Praestat
 praeterea & alia quamplurima commoda: Gale-
 no enim teste libro 3. de temperament. capite 3.
 omnium celerrime nutrit: nam ut adsumatur,
 mutationem desiderat minimam. Calorem praes-
 terea & spiritum naturalem corroborat, totum
 corpus calefacit, cerebrum purgat, intellectum
 excitat, cor exhilarat, iram mitigat, tristitiam re-
 mouet, libidinem incitat, praeterque omnibus aliis
 potibus concoctionem semicrudorum humorum
 in quavis corporis parte adiuvat, & ut unico vete-
 ro rem totam persungam, hominem & anima
 & corpore reddit viriliorem: vnde abstemii, si ca-
 tera aequabiliter se habeant, reliquis sunt effe-
 minatiore.

DE MELIORE VINO,

CAPVT XVI.

Gignit & humores melius vinum meliores,
 Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
 Vinum sit clarumq; vetus, subtile, maturum

Ac bene dilutum, saliens, moderamine sumptum.

Hic docetur imprimis, ex meliore vino meliores humores procreari; neque id sane immerito. Nam quanto prestantior humorum materia fuerit, tanto ex ea etiam meliores humores gigni rationi consentaneum est. Subiungitur deinde, corpus nigri vini potu turbidum ac pigrum reddi, & ne hoc quidem citra rationem. Nam cum reliquis sit crassius ac terrene nature magis particeps, spiritus etiam crassiores inde produci necesse est. Similem enim esse oportet defluxum substantie substantia. ut locis supra aliquoties citatis Galenus autor est. Iam vero spiritus crassiores corpus grauant, & ad voluntarios motus periciendos pigrum reddunt. Tertio loco septem referuntur precepta de electione vini.

Primum, ut sit clarum: hoc enim, utpote subtile, spiritus etiam claros ac subtiles generat.

Secundum, ut sit vetus. Nouum enim siue maritimum (si cetera consentiant) facilius inebriat, aliam subducit, colicos cruciatus generat, & alia quidam adfert incommoda, de quibus infra capite 26. Neque ita tamen hoc intelligendum venit, ut nobis admodum vetus eligendum videatur. Tale enim, iuxta Auicennae sententiam, 3. doct. 2. capite 8. inter medicamenta potius, quam potus reponendum est. Maior siquidem ei corporis ad caliditatem & siccitatem alterandi, quam alendi facultas inest. Alimentum enim quod ex ipso corpori hominum accedit, existimandum est: eo quod à facibus & viriditate, quibus permixtum & confusum fuit, iam repurgatum, seque ipso calidius quodammodo effectum sit. Vinum namque, sicuti libro 8. capite 14.

de

Vinum vs.

de simpl. medicam facult. à Galen. scribitur, ex secundo est ordine excalescentium: sed quod admodum vetus est, ex tertio: sicut mustum, quod vocant, ex primo. Caliditati eius proportionem responderet siccitas.

Tertium, ut sit subtile: tale enim spiritus præcreat multos atque subriles: cum e diuerso crassum crassos generet.

Quantum, ut sit maturum, non austerum, siue stypticum. Austerum namque vinum, quemadmodum comment. 8. libr. 3. de victus rat. in morbis acut Galenus attestatur, excretionem omnes cohibet. Quare laedit ea corpora quibus per vias expurgari est opus: laedit quoque superiora omnia sed tamen ipsa adstrictionis ratione omnino iuuamentum præstat agriadinibus intestinum. Verum huiusmodi adstrictio remouetur, si aqua temperatum fuerit.

Quantum, ut sit dilutum: Vinum enim cum diluitur, hoc est, aqua temperatur, remittit famositatem suam, atque ob eam rem minus cum caput grauat, tum inebriat. Sed hoc ipsum de vino subtili potissimum intelligendum videtur: nempe crassum si diluas, subtilius ac magis famosum efficias, unde citius inebriat. De eo legitur Auicēnam intellexisse ce. isendum est. 3. i. doct. 2. cap. 2. dum inquit. Mixtum velocius inebriat.

Sextum, ut in fundendo quasi subsiliat: & est vna de boni vini conditionibus, de quibus supra cap. 10. dictum est.

Septimum, ut modice sumatur. Vinum enim modice sumptum acuit ingenium. Excitat enim vini calor inueniendi vim, quæ torpet non nunquam in ieiuniis, Estat hæc sententia in li-

bro de disciplina Scholarium, qui Seuerino Boethio adferibitur, libr. 2. Vinum, inquit, modice sumptum intellectui videtur conferre acumen: non autem modice sumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam enervat, obliuionem immittit, errorē infundit, ad ignorantiam perducit. Ex omnibus iam di&is colligitur, pro conseruanda bona valetudine eligendum esse vinum ætate medium, clarum, rubedi-
ne nonnulla participans, odoratum, sapore æquale, ita ut non acre sit, nec acutum, neque dulce, nec fumosum, neque crassum, neque subtile nimis, sed ad subtilitatem inclinans, neq; excel-
lenter potens, neque plus æquo imbecillum, sed medium: natum in colles aperto, Meridiem spectante, regione inter caliditatem ac frigiditatem temperata. Hæc fere Auicenna loco citato. Porro circa vini vsum pro ætatis ratione tres notanda sunt regulæ. Prima, ne pueris detur vinum in potu, nam perinde hoc esset, ac si ignem igni addas. Quippe quod haustum & humectat nimium & caesit corpus, tum caput halitu replet ijs, qui humido calidoq; temperamento sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atque nec repleti his caput est vtile, nec supra quam par est humidos calidosque fieri: quoniam eo iam caloris humorisq; peruenerunt ut si paululum vtramuis qualitatē auxeris, iam modum excesserint. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit: ex quo non corpori modo, verum etiam animo damnum accedit. Galenus libro 1. capite 15. de sanitate tuenda. Secunda, ut seni detur, quantum citra dispendium valetudinis ferre queat, hoc est, quantū appetit genuis

*Virgilius. 2.
Georg. A-
ertos Baco
hinc animo
olus, &c.*

naac
ocier
por
ren
xan
com
ditat
ris te
abun
ruun
dem
ris al
lenus
iuuen
vt Ga
15. no
exist
iram
anim
dit.
mitig
corpu
& te
Plato
20. d
more
te. o.

No
Ne
Hic q
T

na ac regularis appetentia. Quemadmodū enim ocie veteres, auidæ, & corrigari oleo, ita corpora senum vino electo, quale est Bellonacense, reficiuntur ac renouantur. Senibus enim, cum exangues & frigidi sint, vnum illud maximum commodum ex vino accedit, quod a tatis frigiditatem ad symmetriam & mediocritatem caloris reducat tristitiam & melancholiam, quibus abundant expellat, & soporem quo fere destituuntur, reuocet, obstructions item, quibus iidem obnoxii sunt, tollat. Sane vnum licuti pueris alienissimum, ita senibus antillimum est. Galenus libro 5 de sanitate tuenda, cap. 7. Tertia, vt iuuenibus non exhibeatur, nisi temperate. Nam vt Galenus inquit libr. 1. de sanitate tuenda. cap. 15. neq; iam adultis vinum, nisi modice sumptū, existimandum est vtile esse; quod videlicet & ad iram & ad libidinem precipites facit, & partem animi rationalem hebetem turbidamque reddit. Caterum his ipsis ad bilis excrementa vel mitiganda vel expellenda est sane non inutile: corpus corroborat, & ingenium ob subtilium & tenuium spirituum copiam exacuit. Plura Plato libro, 2. de Legibus, Senec. libro 2. capite 20. de Ira; & Galenus in libro. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, capite 10.

*Vinum lac
serum.*

DE CEREVISIA:

CAPVT XVII.

Non acidum sapiat cerenisia, sit bene clara
Ex granis sit cocta bonis sattu ac veterata.

Hic quinque traduntur notæ eligendæ cerenisie.

Prima, vt non sit acida; hæc enim ventriculo

I s . inis

inimica est. Acetum namque quemadmodum comment. 39. libro 3 de vict. rat. in morbis acut, Galenus docet, suapte natura nervos offendit, idque sane experimentum testatur. & demonstrat ratio: nempe exangues sunt, & ideo frigidi facileque ab iis, quæ refrigerant simul & tenues habent partes, afficiuntur medicamentis. Laudantur præterea & à reliquis perfrigerantibus omnibus: sed substantia aceti, quod tenuium est partium, in eorum mergitur profundum, atque in omnes ita irrompuit partes, ut ne minimum quidem ex ei illi sumi maneat. Sicigitur acetum nervosas offendit partes. Venterculus autem nervosus est Ergo &c.

Secunda, vult clara: turbida enim impinguat quidem sed urinarum meatus obstruit, atque ob id calculosis plurimum nocet, flatus gignit, difficilemque breuem spirationem efficit, & pituitam auget.

Tertia, ut sit cocta ex bonis, ac validis & minime corruptis granis, nempe ex optimo hordeo, tritico, vel auena: quanto enim grana meliora fuerint, tanto & meliorem inde humorem gignit par est.

Quarta, ut sit bene ac perfecte cocta. Hæc enim melius concoquitur, & natura convenientior ex illi: Male vero cocta ventris inflationes, tormina, & colicos cruciatus generat.

Quinta, ut sit vetus & à facibus repurgata. Rescens enim præterquam quod in idem malis, quibus male cocta, obnoxia est, stranguariam etiam facit, Plura infra cap. 46.

BONA VALETUDINE.
DE VSV CEREVISIÆ.

139

CAPVT XLIX.

De qua potetur stomachus non inde gratietur.

Dilic unicui de Cerevisiæ vſu præceptum traditur, nempe vt modice ſumatur, neque ea ſtomachus prægruetur, vel ebrietas concilie-
tur. Ebrietas enim ex cereuiſia, quam vino dete-
rior eſt, & diutius perdurat, quod craſſior, conco-
ctuque difficiliſſima, quam vinum. Fumi namq;
craſſiores ſed: ad caput eleuantur, quam ex vi-
no: quare tædieuſius etiam diſcuntur. Ex quo
ſane loco ſequitur etiam, in principio prandii
verſeque potum à cet. oſia vilius, quam a vi-
no inchoari. Vea rictus enim ante cibi ſum-
ptionem vacuus & nutrimenti indigens eſt proxi-
mis haud dabile viſceribus attrahit. Illa vero, vt
copioſe admodum lib. 3. de facultat. cap. 13. Ga-
len. docet, nihil præter ſuperfluitates & excre-
menta retribuiſſe certum eſt: quo ſit, vt ſuper-
fluitatibus ſum atque excrementis abundet. Quæ
certe poſſibilis cauſa eſt, cur in maxima ſane
Medici conſulant, vt ante cibi ſumtionem vo-
mitus eliciatur: quo nimirum ſuperfluitates illæ
à vetriculo attractæ euacuentur prius, minimeq;
cum *χυλῶ* miſceantur. Si igitur in principio mē-
ſe biberetur vinum, quo natura præcipue dele-
ſcitur, quæ dque auſidiniæ ab ea, quæ viſceribus
ineſt, trahendi vi rapitur ſuperfluitates à vetricu-
lo attractæ vna cum vino in omnia ſtatim cor-
poris membra, non ſine ſanitatis diſpendio diſ-
traherentur. Atque ob hoc fortaiſſis Ioannes
Matthæus de Grad. conſilio 30. non in principio
ſolum inenſe, ſed in maxima quoque ſiſi, & poſt
quam.

quamlibet actionem fortem ac vehementem, & vim astringentem ut a quippe quod ita sumptum in concordiam astringatur ad nervos, & ad arterias, & quae inibi in aeternum commutatur, & a vero vigore eratior & ad concoctionem perducitur, non tam auide rapitur: quare ab ea potius in principio prandii vel coenae utilis inchoatur. Cerevisia humores etiam officio stomachi insidentes auulit, & sitim, quae ex nimia vini potatione timetur, praeterea quamlibet aliam mendosam, coercet ac reprimat.

QVAE VICTVS RATIO QVOLIBET anni tempore sit utilis.
CAPVT XIX.

Temporibus vero, modicum prandere iuberis:
Sed calidus abatu dapivus nec immoderatus,
Autumni fructus caueas, ne sint tibi lectus,
De mensa sume quantum vs, tempore Bruma.

Hic pro singulis anni temporibus conueniens instituitur victus ratio. Et primo quidem de Vere agitur. Vernus siquidem tempore modice prandendum est, id est, paulum cibo demendum, adiciendumque potioni, Cornelio Celfo libro 1. cap 3. & Auicenna 2.1. doct. 2. capite 6. testibus. Hyeme enim ob temporis gulositatem, exercitii paruitatem & resolutionis prohibitionem, humores crudi, maximeque phlegmatici, ex temporis proportionem generati in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, siue *ai'n d'el'z' n'v* adunantur. Ver autem superueniens illos eliquat, & per totum corpus diffundit. Quare natura per id tempus plurimum circa illorum concoctionem occupata est. Si itaque in Vere

Vere magna daretur cibi copia, natura impedita prædictorum humorum concoctione diuerteretur, vitæ humoribus & magna ciborum copia plus æquo grauata: vnde relinqui in corpore humores crudi & inconcocti facile in membra aliquod decumbentes, ægritudinem inducerent. Quare summopere cauendum est, vt id temporis cibo nonnihil dematur. Ciborum enim diminutio ab ægritudinibus Veris maxime præstat, Auicenna ibidem teste. Et hoc quidem de adulto & extremo Vere intelligendum. Nouum enim hyemi adsimulatur, vnde & hyemis ritu per id tempus cibus administrandus est. Intelligendum item de corpore cruio & phlegmaticis humoribus referto. Corporum namque in humoribus temperato, cibus iuxta caloris innati atque eius quæ a corpore sit resolutionis, proportionem exhibendus est: aplati enim causa est diminutionis cibi. Vnde Hippocrates libro 1. aphor. 15. Ventres hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis.

Sexto, de æstate: nempe quod immoderata cibi sumptio æstate noceat. Siquidem virtus concoctrix tunc debilis existit. Calor enim innatus, quo naturæ operum naturalium causa est, propter extrinsecus circumstantis caloris excessum, ad sibi affine extra protegitur atque ita contingit dissolui ac dissipari eius substantiam, & hoc igitur debili redditur quam vt multum cibum conficere queat, Galeno comment. 15. libro 1 aph. teste. Vbi minime tamen si-

Æstatu & bus.

leno

lento pretereundum est, ob maximam humiditatem corporis tam substantialium, quam nutrimentalium, quæ per æstatem fieri solet distillationem, plurimum quidem ac crassius alimentum exhibendum esse si virtus concoctioni sufficeret. Verum cum vno eodemque tempore multum conficere non sufficiat, parum de eo ac sæpius exhibendum est. Id quod comment. 17. libr. 1. aphor. Galenus his significauit verbis: *Æstius quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, sæpius pauca danda sunt, quoniam & pluri egent adiectione, ut qui sunt dissoluti, & vires habeant imbecilles.* Idem Cornelius Celsus lib. 1. ca. 3; sic scribens confirmat: *Æstate ut sæpius cibo utendum, sic exiguo est.* Quamquam vero cibo non nihil per æstatem demendum est, potioni tamen adiciendum videtur. Maxima siquidem tum sit distillatio & exsiccatio corporis & calor humidum longe exuperat, unde maior etiam sitis exoritur. Elixix itaque frigidis que cibis, ac portione tum multa, tum diluta utendum. Vinum vero purum ac vinosum, ut quod facile inflammetur, & violento afflu vehementem calorem incendat, vitandum.

Tempus, de Autumno: ut scilicet in eo à pomis ac ceteris autumnalibus fructibus, nimirum uvis, persicis, ficibus, & similibus absteineatur, vel parce tantum de ipsis assumatur: ob ebullitionem enim quam in corpore & humoribus faciunt, sanguinem nimis fluidum, & putrescentiorum accommodum generant, idque maxime in ventriculo. *Tempus*, et corporibus *καλοκαιρίαις*, qualia per Aethi. æstiuè sæpius occurrunt, quæ ob id etiam male conpantur ægritudinibus, cuius

Talismodi habentur in primis variolæ, merbilli, &
 pestilentia. Quod palam etiam Paulus Æginus *Oriba. lib. 1 cap. 10. ad*
 in Autumno affatim assumere noxium est, ut *Eunapius.*
 quæ non copia tantum obliunt, verum etiam vi-
 tiosos procreant humores & inflationes. Ete-
 nim præstantissima, nempe hœus & vix, flatus
 patiunt, corrumpuntq; cibos nisi ante alios præ-
 sumantur: ita vero neque inflant, neque corrup-
 punt. Caterum quo exactior victus ratio per Au-
 tumnum habetur, vniue hoc omnibus qui sani-
 tatis tuendæ curam susceperint, cauendum est,
 quemadmodum lib. 4. ad Almanso. cap. 26. Rhazes
 præcipit, ne famem vel sitim patiantur, vel
 cibo vna hora repleantur, vel aqua. Vinum autem
 bibendum est paulo liberius, non tamen immodice,
 ceu in æstate, dilutum: nempe, ut corpus hu-
 miectet, & calorem reprimat. Quod enim aqua
 immodice temperatum est, calorem obtundit,
 inflationes, ac inde colicos cruciatus procreat.
 Minus etiam eius quam per æstatem sumendum
 est. Siquidem natura tunc imbecillior existit,
 quam ut magnam vini copiam cōcoquere queat.
 Sunt apud Galenum in libro de cibis boni &
 mali succi, cap. 3 pulcherrima quedam ac utilis-
 sima de horis fructibus præcepta: quem sane
 locum, quia valde eruditus est, hic integrum
 lubicere placuit. Pater meus, inquit, geometrix,
 architectonica, astro nomia, arithmetica, logis-
 ces studis plurimum valuit: maximæque omni-
 bus quibus erat notus, sapientissimam mor-
 destiam, bonitatem, ut quæ usque Protophonia,
 admirationi fuit. Is cum pueri esset, hæc illi
 sam mihi videretur rationem attulit, ut nullus per
 id

id tempus obnoxius morbis vixerim. Vbi vero
 adolescentiam sum ingressus, ille in agrum rei
 rustice studiosus concessit, ego vero doctrinae
 studiis ardentius, quam ceteri condiscipuli die
 nocturne operam dabam. Sed cum per totum
 id tempus, quod *mensura* vocant, horæ, hoc est,
 temporariis vel fugacibus fructibus una cum æ-
 qualibus meis vberius usus essem, adueniente
 autumnæ acuto morbo correptus sum, venamque
 incidere opus fuit. Cum ergo in urbem pater
 re reteretur, ad me coniungendum se conuertit,
 eiusque generis victus admonuit, quo eodem
 audente, usus antea fueram, utque ab illo in po-
 situm minime discederem: vitæque soda-
 lium incontinentium consuetudinem præcepit.
 Tum sequenti etiam anno operam curamque
 adhibuit, ut sobrie viverem, atque horas fru-
 ctus cum moderatione gauderem. Atque ita in
 eo anno qui erat ætatis meæ vñ leuicissimus, in-
 columis vixi. Sed cum altero deinde anno pater
 excessisset e vita, ipseque una cum eiusdem æta-
 tis amicis operæ fructus ad satietatem sumerem,
 in ægritudinem superiori consimilem incidi, ut
 tunc quoque sanguinis missione opus esset. De-
 inde vero vel singulis annis, vel alternis non-
 nunquam ad octauum usque & vicesimum an-
 num morbo aliquo laborabam. Cumque tunc
 temporis periculum esset, ne ea pars mihi, qua
 iecui septo transuerso annexum est, abscissa cor-
 riperetur, ab esu horarum omnium mihi pe-
 nitus abstinendum proposui, exceptis siccibus vi-
 uisque omnino maturis, quas neque inremptan-
 ter ut antea, sed cum moderatione, sumebam.
 Quam sanè victus rationem, cum quidam ex so-
 dali-

Galibus nam me duobus annis maior comprobaret, cum a Galieno adhibuius, ut exercere mur, cruditates neque omnino vitare idem, ob idque ad hanc vique licet multos iam annos incolumes viximus. Reliqui quoque ex amicis, qui me hortante exercitatione viliunt, moderateque cibum sumpsit, recte omnia semper valuerunt: sed alii quidam quanto iam de virescunt, alii ab aliquantopere paucis annis, ut eulys scilicet persuasum fuit horros fructus, cibusque alios mali succi vitari oportere hinc ille.

Quart. de hyeme: Hyberno siquidem tempore *Hyem. cibi.* re, Auenenna 2. 1. doct. 2. cap. 6. teste quantum volumus, hoc est, plus quam ceteris temporibus edendum est. Quod Galeni etiam testimonio confirmatur, qui comment. 17. lib. 1. aphor. in hunc scribit modum: Hyberno tempore multa quidem danda sunt propter robur virium, sed raro, quia non valde multa indigent adiectione laborantes, ut quibus non multa fiat euacuatio. Et ratio quidem est, quia calor innatus hyeme intensior est, tum quia vinitus, tum quia corroboratus, *De 2. lib. de 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.* id est, iuxta positionem sui contrariis, nempe aeris frigidi corpora ambientis. De qua plura Aristoteles 1. bro. capite 12. *De 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.* Sed hoc veritatem habet in robustis & corpulentis, non autem in raris & debilibus. In his enim intensum hyberni frigus non modo non corroborat calorem innatum sed magis debilitat. Quod vero hyberno tempore calor plurimus sit innatus Hippocrates aphor. 1. lib. 1. Ventres hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora cibenta copiosiora sunt exhibenda. Et enim tunc calor

innatus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis. Quæ quidem & crassiora & concocta difficiliora exhibere licet, eo quod calor intensior sit. Vino autem vrendum est tum meracior, tum raticundiere. Quamquam vero in hyeme, ob robur caloris innati & fortitudinem virtutis concoctricis, cibi crassiores ac densiores conveniunt: quia tamen tunc temporis ob phlegmatis abundantiam corpora facillime replentur & obstruuntur, & parva sit à continente resolutio, tutius est uti cibis inter solidum & rarum mediis: qualis est caro hœdina, vitulina, vervecina. luciorum percarum & cancrorum. Crassioribus vero, ut bovina, ceruina, porcina, concharum, ostreorum carpiorum & similium abstinendum, aut certe cum moderatione utendum. Adhibitis semper rebus aperitiuis & diureticis, nimirum petroselino, nasturtio, apio, & exercitio fortiori. Ceterum circa victus rationem pro singulis anni temporibus convenientem hoc etiam notandum venit: Quos autumno quidem melancholicis cibis ac siccantibus abstinere oporteat, hyeme vero eis uti quemadmodum sane ætate humectantibus & refrigerantibus: Vere autem, quod modum in temperamento medix facultatis cibos edere quemadmodum lib. 1. cap. 25. de alimentis, facult. Galenus attestatur.

DE PRAVO POTU corrigendo.

CAPVT XX.

Salvia cum rubeis, faciunt i. bipocula rufa,
 Quæ rubeis floribus, minus nig. & minus amarem,
 Quo traduntur: hoc loco pravi potus remediis.

B. 14

Primum, Salvia: cuius folia poribus immer- *Salvia,*
sa vitia eorum proprietate quadam tollunt. Pe-
culiarem præterea habent gratiam, roborandi
cerebrum ac nervos: iis vero roboratis, malis
funus ex pravo potu procedentibus melius re-
stititur.

Secundum, Ruta: Huius namque folia integra *Ruta,*
ac citra contritionē ullam potioni imposita, au-
xiliarem vim contra perniciem potus præstant.
Item caliditate & proprietate sua potus vitia
emendant. De Ruta quomodo aduersus venena
conferat, satis dictum est supra cap. 13.

Additur in posteriore versu, quod flos rose
superioribus adiunctas non modo dictam illas
vim augeat, sed Veneris insuper appetitum
cohibeat atque tollat. Quod sane de roseis potissi-
mum intelligendum est, quæ puniceo colore ru-
bent: hæ namque fragrantia ac styptico suo sapore
potus nocumentum remouent.

DE NAUSEA MARINA.

CAPVT XXI.

Nausea non potest habere quem vexare, marinam
videtur cum vino mixtum qui sumpserit ante.

Cum plerumque necessitas incidat nauigio per
mare proficiscendi, hic etiam remedia quedam
aduersus nauæas & vomitiones, quibus premi-
solent, qui nauium insueti primum iam nauiga-
re incipiunt, enumerare placuit. Nempe, si diui-
tes illi fuerint, ut per dies aliquot antequam na-
uem conscendant, vinum suum aqua marina tem-
perent: si pauperes, aquam marinam absque mi-
stione bibant. Sic enim fiet, ut nauæas citra vl-
lam negocium essent. Nam vinum, & præcipue

*Gale. com-
ment 14.
libro 4. 4.
phor.*

Oribas. lib. 7.

c. 3. Synops. d.

ad Euseb. chs.

111.

aquosum, quod Paulo Aeginetæ οὐδέσας Grace dicitur, stomacho vomitionibus turbato maxime conuenit. Aqua vero marina, salsa & adstrictoria sua vi os ventriculi claudens, vomitiones præcidit atque impedit. Porro vomitionibus primum iam oborientibus, nec facile, nec vtiliter resistitur; ut quæ omnino magna ex parte præsidio esse soleant contra magnas & vehementes ægitudines, nimirum elephantiasin, aquam intercutem, apoplexiam, & stomachi tum frigiditatem, tum inflationem. Siquidem ab his non solum præseruant, sed easdem etiã iam obortas vel curant, vel certe leuant. At si diutius crebriusque virgeant, adeo ut navigantes vehementer debilitentur, comestione hypticorum & acidorũ fructuũ, cuiusmodi sunt mala cydonia, mala Mariana, hoc est, ut interpretatur Iacobus Syluius, poma syluestria, et vero Ienus Cornarius, poma Arantia, & nostra oscularia & curtispendula poma, quæ Epyroticis malis respondere putantur, vulgo Capendura: siue *capomare* & *capentia* Gallice vocantur, & punica siue granata acida, refrigeranda sunt. Hæ enim os ventriculi corroborant, & humorem sursum repentem deorsum reuocant, at inferne per ventrem euacuant. fluentem que stomachum sistunt. Quin & ipse stomachus ab huiusmodi roboratis fructibus humores ad se vinctũ exagitatione conuolunt. Præterea Apri quoque se non terrefactum ac in vino potum conterit. Abinthium quoque tam in cibo quam in potu sumptum nauſeas tollit. Tantum item affatus si ex vino aquoso & odore maceratus ingratum prodest. In summa tota vis est aromatum ex acris & ventriculum roborantibus, tam aperiens etiam siue

siue fumos ad caput ascendere prohibentibus, *Vapores Sto-*
 constituenda est: in quorum numero & lenticu- *machi pro-*
 la cum primis in aceto vel succo vix acerbæ in- *libe rin.*
 cocta reponenda sunt. Plura Paulus Aegineta li-
 bro 1. c. 56. & Auicenna 3. 1. doct. 5. c. 7.

DE GENERALI condimento.

CAPVT XXII.

*S. Aluia, sel, vinum, piper, alliu, petroselinum,
 Ex his sic salsam, ne sit eam mixta selsa.*

Communes recensentur hoc loco materiae, ex
 quibus in mensa iuncta reperta, hoc est, intinctus,
 condimenta siue salsamenta ex tempore parari
 possint, si specialia defuerint. Sunt autem ex nu-
 mero sex Et prima quidē Saluia est: Ex hac enim
 fit condimentum in assatione siue coctura anse-
 rum & porcellorum. Hi namque Saluia persepe
 faceri solent, antequam assentur: vt nimirū su-
 perfluis, ac glutinosi ipsorum humiditatibus res-
 solutis atque dissipatis, Saluia penitus sibi cum
 odorem, tum saporem induant. Saluia tamē post
 assationem reicienda, & non comedenda est.
 Quin etiam rusticolæ & plebei homines condi-
 mentum ex Saluia conficiunt, quo in anserum es-
 su vtuntur. Allium enim cum Saluia contundit,
 vt acrimoniam deponat, & vino commiscet. Se-
 cunda, Sals de quo infra capit. 52. Tertia, Vinum:
 Quod sane extemporale diuitum vel nobilium
 condimentum est. Nam in sinapeos aut ompha-
 ci defectu vinum cum sale temperatum pro sal-
 samento ingerunt. Quarta, Piper: Et q; rusticor-
 um & agrestium hominum salsamentum: quip-

Salsamenta

EST

Sic cum vi-
no,

Piper.

pe quibus faba atq; pisa pipere condita in quotidianis sunt usu. Quinetia ex pane tosto cum cereuisia siue vino ius nigrum pipere conditum pulvis instar conficitur, quod ob id vulgato iam fere vniq; nomine piperatum etiam appellatur. Hoc super carnes aut pisces effusum in deliciis habetur. Quinta Allium: hinc quoque salsamentum Rustici conficiunt, quod cum omnibus prope cibis suis, siue assi illi fueriat, siue elixi, siue dulces, siue salsi, imo vero & cum induratis ovis essant Allium namque tritum cum molli caseo ac lacte commiscetur, atq; epulis deinde apponunt.

Allium.

Petroselinum.

Sexta, Petroselinum: Siquidem ex foliis eius confusis cumq; omphacio vel vino albo commistis fit salsa viridis, quæ cum assis fere manditur. Ceterum silentio minime prætereundum hoc loco, quod pro ratione temporum sibi inuicem succedentium ac cibariorum etiam quibuscum apponuntur, salsamenta variari conueniat. Calidis siquidem temporibus frigida, aut minima certe caliditate participantia è contrario vero frigidis calida conferunt. Salsamentorum igitur statuta materia est, in æstate omphacium, tutiones vitis, acetum, succus malorum limoniorum, vel citrangularum, vel punicorum siue granatorum cum saccharo, stillatio rosarum liquore, qui

ρόδανθρον Græcis dicitur, & amygdalis: quibus tamen interdum serpylli nonnihil ac petroselinum ad frigiditatis comoderationem addi potest. Temporibus frigidis aptissima constituitur salsamentorum materia, sinapi, rucæ, zingiber, piper, cinamomum, caryophyllon, allium, salata, serpyllum, mer, hæc petroselinum iuscula caronum, vinum & acetum, idque non acre nimis, sed

vinum

vinum
poribus
magis
net, ali
gnora
uecin
ni foli
cum p
bere a
agrest
me ve
pia, pa
ponit
ficiunt
le pro
qui re
cum i
stunt
Hoc i
pore f
æstate
ac pet
nes, n
quide
runt
sine ca
eopia
eifis ca
statem
phacie
ponen
omph
in om
gere o

vini naturæ propinquum. Temperatis autē tem-
 poribus inter caliditatem & frigiditatem media
 magis cōgruent. Porro quod ad cibaria ipsa attis-
 net, alia aliis, quemadmodum sane coqui non is-
 guorant, egent condimentis. Carni namq; vera
 uedina, similiter & vitulina atq; hœdina appo-
 ni solet, in æstate quidem ex aceto & omphacio
 cum paucis speciebus cum petroselino, zingi-
 bere albo, omphacio & pane tosto in aceto vel
 agresta macerato, sine allii admistione. In hye-
 me vero eadem, sed cum largiore specierum co-
 pia, paucio allio, optimo vino, & pauca agresta ap-
 ponitur. Nonnunquam vero sinapi & eruca suf-
 ficiunt. Carnibus bubulis elixatis perquam vti-
 le pro condimento est, duntaxat ad vsus eorum
 qui recte valent, iusculum nigrum ex pane tosto,
 cum iure carniū, paucio omphacio & pipere co-
 ctum, quod piperatum etiam appellari diximus.
 Hoc idem & pro subtilis nō inutile hyberno tem-
 pore fuerit. Nihil porro vetat in primo cibo per
 æstatem carnes scillas etiam frigidas cum aceto
 ac petroselino mandī. Quod si tamen eēdem car-
 nes, nempe bonina atque suilla fuerint, hyeme
 quidem capre atque allium cum exiguo specie-
 rum dulcium pondera: æstate vero *ομφάκιον*
 sine capris aut paruulas capras, sed minuta plane
 copia assumere alienum non est. Sin vero ex con-
 cisis carnibus minuta patetur, repudiato per æ-
 statem caprarum vsu, lac amygdalarum cum om-
 phacio & exiguo specierū dulcium puluere ap-
 ponendum est. Quum etiam conuassatum cum
 omphacio in fine conceditur. Hyeme vero vinū
 in omphacii locum sufficere, adeoq; species au-
 gere operæ retium erit. Cuniculorum & pullo-

rum assatura conuenit condimentum ex cinnamomo & uicia panis,estate quidē cum omphacio, sed hyeme cum uino. Sailla carni assata per hyemem conueniet liquor qui inde assando destillauerit, cum capis contasis & optimo uino temperatus per statem uero salsa uindis, cuius supra mētronem fecimus, ex usu magis erit. Phasianorum, perdicum, & turturum assaturæ præter salem aliad non requirunt condimentum. Caponibus uero & gallinis elixatis non inutile conimentum est per hyemem, proprium decoctionis earundem ius cum paucis specierum dulcium puluere; & maxime quidem si saluia, hyssopus ac petroselinū iuri simul incocta fuerint, estate ius ipsum per se cum momēto croci & succo citrionum uitis sufficit. Cæterum pro caponū & gallinarum pinguium pastillatarū condimento, præter exiguum specierum dulcium copiam, nihil penitus apponendum est, idq; in fine tantum, per statem quidē cum omphacio, per hyemem uero cum optimo uino. Pisces uero tanto calidioribus atque acioribus opus habent condimentis, quanto crassiore magisque excrementitia carne & humidiorē natura constituerint, concocti quæpertinaciores fuerint. Eadem in carnibus quoque habenda est ratio. Plura Magnus de cōseruanda sanitate, part. 3. c. 20. & 21,

DE UTILITATE LOTIONIS MANUUM.

CAPVT XXIII.

Lotio post mensam tibi confert munera tina,
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.
Si fore uis sanus, at huc sapor manuum.

Dixit

Dux hic referuntur commoditates ex lotionem
manuum à sumpto cibo. Primo namque manus
ipsas puras atque mundas efficit. Deinde vero lu-
mina etiam reddit acuta, hoc est, visus aciem ex-
citatur; & hoc quidem non per se, sed ex accidenti.
Manus enim instrumenta sunt, quibus purgan-
tur oculi. Quare puras eas atque mundas esse con-
uenit. Sed de hoc abunde supra, cap. 2.

DE PANE.

CAPVT XXIV.

Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus,
Sed fermentatus q. oculum, sit bene coctus,
Et si. Isin modice, ea grana validus et. Est.
Non comedatur crustam, choleram quia gignit adustam,
Et panis silius, fermentatus bene coctus,
Tutus sit sanus, ventelus sit tibi Vanus.

Duo circa Panis electionem tenenda esse hoc
loco precipitur. Primum, ne actu calidus ingeras-
tur: talis autem est, si sit recentior, & iam primum
è furno extractus. Nam cum lentorem quendam
adhuc retineat, vehementer inflat, visceraque
obstruat, necesse est coque ad sanitatem inutilis
habetur: quod 2. Can. tract. 2 capite 572 in hunc
prope modum scribens Auicenna, innuere et-
iam voluit. Non comedatur calidus, sicut est,
quando videlicet e furno extrahitur, huius enim,
quemadmodum & reliquorum similitum usus,
propterea quod inflat, & immodice viscera obse-
piat atque obstruat, naturæ aduersus, infensus-
que est. Hic idem, vt lib. 2. de vict. ratio. in morb.
acut. aphor. 34. Hippocrates scriptum reliquit,
& loco citato Auicenna confirmat, manifesta

caliditate & recenti fuligine sitim facit, ceteri-
terque vaporosa humiditate satiat, sed supra sus-
pensitur, & tarde descendit. Vetere tamen (re-
liquis accidentibus circumcisis) facilius conco-
quitur, quippe cum sit humidior: idque duobus
paucissimum modis cognoscitur. Primum ex pue-
ris; tere enim ii maxime eo delectantur, utpote
simili. Alterum testimonium ab aetate sumitur.
Nam si vetus est siccissimus, eum qui recentissi-
mus est humidissimū esse oportet. Attamen hic
etsi victus salubris rationi ut alimentum minus
congruit, odoratu tamen præstantissimus habes-
tur. Valenti enim ac suaueolenti vino imbutus
& naribus ad motus eor ipsū mirū in modum
recreat ac roborat: atq; hac sane ratione synco-
pe correptis vtilissime adhibetur. Imo vero & so-
lo eius olfactu vitam prorogari nonnulli memo-
ria prodiderunt. Quod proinde à Democrito fa-
ctum esse Diogenes Laertius libro 9. in eius vita
his testatur verbis: Cum iam ex senio detigeret,
& propinquus videretur morti, incontinentem so-
rorem, quod ille in celebritate Cereris mori-
turus ipsa deæ vota exoluere nequiret, bono a-
nimo esse iussit, panesq; calidos sibi quotidie af-
ferre: eos igitur narib. quum admonisset, viuam
se, dum ea celebritas transiret seruauit. Vbi vero
dies illi transierunt (tres autem erant) quietissi-
me ac minimo dolore conclusit vitam 109. aetatis
anno. Exiat super hac re Græcum eiusdem LACR-
TII Epigramma, sic Latine conuertimur:

Quis iam tam sapiens visus, qui tale pararis

Vnquam qualis fers omnia Democritus?

Qui per tres annos presentia fata dicit, &

Illarum cuncti panis honore abuit.

Re-

panis edor.

Plura hac de re Conciliator differentia 155. & Monardus libro 18. epist. 6. Secundum, ne vetustate induratus siue mucidus edatur. Naturæ enim humanæ, propterea quod nimium exsiccat, melancholicumque succum generet, pro alimento non conuenit.

Secundo loco quinque enumerantur panis ele- *Panis electio.*
 Si conditiones. Prima, vt sit bene fermentatus: Siquidem concocti inter panes, vt lib. 1. de aliment. facult. cap. 9. Galenus attestatur, sunt facilissimi qui plurimū sunt fermentati & pulcherrime subacti, quique in clibano igne moderato fuerunt assati. Porro qui fermento omnino caret, neini prorsus est accommodus. Qui vero parum habet fermenti, hic iuxta Auicennæ sententiam vbertim quiddam nutrit, sed nisi multo exercitio ac labore fatigetur qui eo vitur, prompte laditur Iecoris enim meatus per quos fertur alimentum, obstruit, Lienis imbecillitatem auget, calculos denique in renibus gignit. Secunda, vt sit oculatus, id est, rarus, porosus, & minimum ponderis magna mole nobis præstans: huic enim viscositatem omnem sublatam esse perspicuum est. Parum tamen, si Auicennæ credimus, alit, ventrem excrementis impler, & facile per intestina descendit, quemadmodum ille quoque, qui, quod ex farina à fursure non separata & fursure à pura farina non separato fiat, *σύν πυρρος* siue *σύν πυρρος* à Græcis. à Galeno vero *πυρρος* id est, fursuraceus, & a Cicerone cibarius appellatur. Fursuræ enim cum non nihil facultatis habeat absterforiæ, merito intestinis irritatis velox fit eius delectio. In antea conueniunt quidem sunt panes parillimi, plurimum ponderis & magna mole habentes;

tes omnium vero panum tardissime deficiunt.
 Tertia, ut plurimum ab artifice sit subactus, & in
 clibano mediocriter calido belle percoctus: ma-
 le namque coctus cum, agre conficitur, tum ven-
 triculum etiam grauat. Quod Auicenna etiam
 testimonio confirmatur, qui loco citato ita fero
 inquit: Panis qui non probe percoquitur, pluri-
 mum quidem nutrit, sed si quis priuatus & ab ex-
 citatione alienus eo uti voluerit, celerrime in
 obstructionis periculum incurret. Huius etiam
 generis est in patella coctus. Nam partes ipsius
 intimæ nimis belle elaborantur Sed de hac con-
 ditione abunde supra capit. 9. in Tritico dictum
 est. Quarta, ut mediocriter sit sale conditus: dulcior
 enim obstruit, salior exsiccat: qui vero in vtrius-
 que excessus medio consistit, si ipsi cætera omnia
 ante pariter adfuerint optimum præbet alimen-
 tum. Modus vero salis gustu indicandus est; qui
 namque in longiori huius mistura offenderit,
 prauus existit. Quatenus igitur gustus nullum
 adhuc sensum tristem ex ea mistura percipit, ca-
 rens ipsius copiam augere præstiterit. Quinta,
 ut ex optimis granis, laudatissimo nimirum tri-
 tico sit confectus: de quo satis superque dictum
 est capite nono. Tercio demum loco præcipi-
 tur, ut ab esu crustæ panis, propterea quod cho-
 leram adustam atque succos melancholicos ge-
 neret, abstinemus quatenus enim ipsa adusta
 & sicca est succum etiam inde genitum adustum
 & liccum esse oportet. Quod Galeni testimonio
 confirmatur, qui in 4. Hippocratis libr. de victus
 ratione in morbis acutis. commentar. 103.
 ita scriptum reliquit: Ob assationem ambusta,
 tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem

sumi

Crusta panis
 ns.

sunt inhabilia choleramq; pariunt, propter eam quæ his accidit acrimoniâ. Merito igitur nobiles qui natura biliosi sunt, vitant. sibi crustam, tam superiorem, quam inferiorem autem à pane curant: quos præcellentes Ecclesiarii proceres atque delicatiores obscuriores speculati-
onis magistri imitantur. Delienda namque e pane medulla est: quippe quæ melius, firmius atque velocius, quam crusta præstet alimentum. Iis tamen, qui sani adhuc sunt, sed ventriculum habent humidiores, quique extenuari cupiunt, crusta nonnunquam post alios cibos vel ei cõceditur: vt quæ præsumtos cibos deorsum subducatur, & os ventriculi roboret. Virin. i duo verius optimi ac saluberrimi panis quinque notas continent: nempe, vt sit probe salitus & fermentatus, vt bene percoctus, vt purus ac sanus, id est, confectus ex granis mundis & validis ac bona messe collectis, quæ imbrîû multitudinem vitata non sint. Quod Auicenna loco citato his fere verbis inuere etiam voluit: Oportet, inquit, vt panis sit mundus salitus, belle lubaciùs, fermentatus, probe coctus, & hesternus, hoc est post biduum nõ repositus. Minime præterea silentio prætermittendum, quod maior panis portio ex comparatione semper sumenda sit ad pilces, herbas, & fructus humidiores, quam ad carnes & ova: rursum ad carnes minor, quam ad ova; & ad mollia ova copiosior quam ad dura.

A D D I T I O.

Tritum in scholis Medicorum est dictum Differentior enim est, quæ omnem esse incommendam: verum quæ ex pane fiat, pessimam. Quod sane de sumptum est ex 3. l. doct. 2. cap. 7. Auicenna, ubi inter

inter reliqua sic ferme scribit. Panis impedimen-
tum, ubi non percoquat venter, maximum cen-
feri debet: carnis vero non ita. In stomacho
quippe residet diu onere imprimis molesto:
quod si non concoctus satis ranae dilapsus fue-
rit, hepar praefarcit ac mesaraicas. Caro a. maio-
rem ducit cum humano corpore similitudinem:
proinde ex ea minus prouenit nocuenti, &
hepatis aut mesaraicarum praefartio leuior, ac
curationi minus minusq; obliuens, imbibentis
bus membris longe procluius ob cognationem
quandam carnis succum, quam panis. Haec Ce-
lius Rhodiginus libro 5. cap. 26. lection. antiq.
Sciendam praeterea, quod panis ex farina et bio
suc creta & a fursure repurgata maius ac purius
praestet alimentum: fursuraceus vero, id est, cui
fursuris non nihil comixtum est, minimum qui-
dem omnium nutriat, sed facilius, ceu antea quo-
que diximus, per alium subeat. De Pane plura
Galenus libro 9. & 10. de aliment. facult. &
lib. 5. cap. 8. de sanitate tuenda.

DE CARNE PORCINA.

CAPVT XXV.

Et porcina caro sine ratione peior ouina:

Scribitur vinum, siue est cibum ac medicina.

Pore versus earis porcinae instituitur cum
ouilla comparatio, nempe quod porcina ab-
que vino sumpta, quam ouilla peior habeatur.
Pore quod praua siue ouilla Galenus libro 3. de
aliment. facult. capite 1. his confirmat verbis: A-
qua carnem habent humidissimam, ac pituitosa-
nam: ouium vero excrementosior est, ac succi
deterioris. Haec ipsa tamen suilla, quae bonum a-
liquet.

Si qui succum generat, peior esse, si absque vino edatur, hoc loco asseritur. Idque non aliam certe ob causam, nisi quod & ipsa pituitosam habeat substantiā: quæ quidem vino corrigitur, & ad *suppuratiōem* perducitur. Altero deinde versu innuitur, eandem cum vino sumptam, supra quam quod valentissime nutrit, facultatē etiam habere ceu medicamento, vt quæ humectando corpus inalteret. Id quod de porcellis albis potissimum atq; apris pulcherrime apparatis intelligendum est. Caterum carnes porcine, quæ sale cōdiuntur ac Sole deinde vel fumo exiccantur (quemadmodum apud nos in annum repōnendæ a rusticis ac plebeiis hominib. apparantur) ouillis nihilo meliores censendæ sunt, siue eum vino, siue absque vino mandantur. Quare de assatis porcellorum carnibus, siue aprugnis hoc ipsum quod hic traditur, eo videlicet quod diximus modo accipiendum est:

Ilia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum.

Ilia siue omasa, id est, pinguiora porcorum intestina cum reliquorum animalium intestinis hoc versiculo conferuntur: quæ utique ad victus salubris rationem attinet, aliorum animalium intestinis natura multo cum præstantiora, tum suauiora sunt, testis est cap. ii. lib. 3. de aliment. facult. Galen. Neq; vilius etiam animalis intestinis libentius quam eorum quæ sanguine referra, vel pinguis admodum sunt, vescimur. Eiusmodi autem porci communis habentur. Iam vero & sanguis si quis humidus est & minus calidus, humano maxime temperie similis: siquidem & carnes suilla humanis sunt similes. Cum itaq; porcorum intestina sanguine plena

sunt, nec aliud animal ex brutis facilius tum sanguinatur, tum pinguescat, non abs re intestinis eius libentius vescimur. De carne suilla abunde supra cap. 7.

DE MVSTO.

CAPVT XXVI.

Impedit urinam mustum. soluit cito ventrem.

Hepatis & vesicę splenis generat, Lapidemq.

*Musti nocu-
menta,*

Quinq; referuntur hoc loco incōmoda, quæ vini recens siue musti potum sapius excipiunt.

Primum quidem reddenda urine impedimentum est, quod dupliciter sane intelligendum est. Vel enim crassitudine, quam ex multa terrenæ facis admistione obtinuit, usque eo hepar adeoque renes ipsi obsepiat atque obstruat, ut urina penitus suppamatur: vel certe consuetum eius reddenda morem ac ordinem immutat. Id quod de mustis nonnullis Rhenen.ibus, ac aliis quibusdam subtilioribus nemini dubium est. Siquis dem facies eorum terrena & nitrola qualitate prædita sunt, atque eam ob rem, ubi in vesicam descenderint, ipsam mordicant, urinamque inordinate ac præter morem consuetum profundero cogunt.

Secundum facilis ac cita ventris solutio: viscera enim nitrola siue salta facis siue qualitate obstruens ad defectionem incitat: idque præstat, primo quidem facis acrimonia, deinde flatuum etiam quos progignit multitudine, tertio vero propterea, quod ad coquendum sit difficile ac stomachi grauet, cito deorsum labit, in inferiorēque ventriculi meatum, qui Græci πτολῶδες, nobis autem sanctor & interior os ventriculi, Barbis

baris portonarius appellatur, compressum ac
 Anilimeque coactum & contractum aperit & res-
 laxat: qua de causa etiam promptius aluum sub-
 ducit: sed potior tamen ea est, quod nitrosum
 quippiam ipsi insit, ac tergendis facultate pradis-
 tum sit.

Tertium bonæ hepatis temperatura noxa: He-
 par enim quemadmodum 1.1. doct. 2. cap. 8. Aui-
 cenna confirmat, plurima facis commissione ob-
 struit flatuum multitudine debilitat. & dysente-
 riam hepaticam inducit. Pari modo & κατὰ φύσιν,
 ac reliquas pravas hepatis agnitudines: diuersas
 nimirum hydropis species generat.

Quartum, Splenis ac constitutionis eiusdem
 offensio: Siquidem hoc viscus &que obstruitur
 multo atque hepar: imo vero & dure inasperius
 more, quem σκληρόν Græci dicunt, haud raro cor-
 ripitur.

Quintum, Calculi generatio, & potissimum
 in renibus: qui colore ruber est, & friabilis. Hunc
 eam maxime ob causam mustum generare dicitur,
 quod substantia constet crassiore, adeoque
 crassitudine renes offerciat. Et hoc vere quidem
 de musto dulcioris vini, cui nitrosum ac mordi-
 cantes facies admixtae non sunt, intelligitur. Nam
 cui ea admixta sunt, tantum abest a generatione
 calculi, ut nihil ei magis possit esse contrarium:
 quippe quod urinam vehementer moueat ac
 prouocet. Eiusmodi vero nonnulla ex Rhemen-
 bus inuenias, quæ non modo arenulas secum
 per urinam agant sed meiere etiam frequentius
 cogant. Frequens porro mictio arenulas iam ad-
 haerentes motu suo abstergit & auferit. Quare,
 &c. Plura infra capite quadriagesimo quinto.

DE CONSERVANDA
DE AQUA POTU,
CAPVT XXVII.

Potus aqua sumptus comedenti incommoda prestat.
Hinc friget stomachus, crudus & inde cibum.

*Aqua potus
perniciosa.*

Duplex noxa genus inter edendum aquæ potum consequi hoc loco asseritur. Primo namque ventriculum infrigidat & relaxat, maximeque omnium cibi appetentiam deicit. Deinde concoctionem interruptens cruditatem generat. Pendent autem ea potissimum, vt testis est libr. 7 method. meden. cap. 6. Galenus, ex eius frigiditate omnia, cuius culpa & in præcordiis diutissime moratur, & fluctuationes excitat & infiatum mutatur & corrumpitur, & ita ventriculi resoluit robur, vt deterius ob id concoquat. Proinde eodem in loco Galenus etiam præcipit, ne illico post cibum largius bibatur, videlicet antes quam cibus fuerit concoctus. Siquidem innazant cibi, si bibatur, ita vt eos ventriculi corpus propter interpositum humorem non contingat. Quod innuere etiam 3. 2. doctr. 2. cap. 7. his fere verbis Auicenna voluit: Neque post cibum multa bibenda est aqua, quæ inter ipsum, videlicet cibum, & ventriculi corpus separationem faciat, & fluctuationis sensum inuehat. Hoc idem sequente etiam capite, nempe octauo, in hunc prope modum scribens attestatur: Cum a comestione natura concoctioni studet, si tantum aquæ exhaustum prius fuerit, quantum commoda ciborum permissioni sufficit, tum ea quæ succedit æquæ potio inchoatam concoctionem turbat atq; impedit. Idem in Canticis sectio 2. aphoril 29. & 30. Aqua potu in mentia vici-

dum
ris def
mend
nens i
aqua
quam
frigid
parit.
ventr
vniat
namq
teren
dam s
leber
ris vis
lo co
elix
Anst
len. li
quæ p
tur, a
pe vt
ent,
huc,
geat.
mus
ligit
bide
tes
ian
qua
tus
tudi
dubi

dum non est, nisi ratione adhaerentia & tardioris descensus buccellæ. Aqua enim cum cibo sumenda non est. Quem locum Auerrhoes exponens inquit: Causa quidem huius est, quoniam aqua quæ statim à comestione bibitur, antequam ingestus cibus à ventriculo incalescat, infrigidat, concoctionem impedit, & cruditatem parit. Eadem etiam causa est, cur ingestus cibus ventriculo innatet. neque eidem adhaereat, nec vniatur, ut ipsum, sicuti par est, conterat. Astio namque ventriculi in sumptum cibum fit conterenlo simul & coquendo. Vnde simile quiddam succedit, quale solet cum multum aqua in leberem feruentem infundimus: nam tum calor vis in elixando hebetatur. Ita & in ventriculo contingit. Nam & cibi in corpore concoctio elixationi similis est, ut diserte admodum docet Aristot. lib. 4. Meteorolo. cap. 3. & post eum Galen. lib. 2. de facul. natur. cap. 7. Exigua tamen aqua potio, quæ paulatim & quasi sugendo sumitur, ante cibi descensum concedi potest, nempe ut per eam cibi propius ventrem permeent, & ad inferiora descendant, idque magis adhuc, si sitis etiam molestant ad bibendum urgeat. Exigua enim frigida potio eo, quo diximus, modo sumpta ventriculum allevuat ac colligit. Allevuat quidem, quia sitim extinguit, & cibi descensum promouet. Colligit vero, quia partes eius in unum cogit. Et hoc ex locis Anicennæ iam citatis satis liquet. Ceterum notandum quod quamvis in depulsione sitis aqua quam vini potus magis conveniat omnibus tamen quæ valetudini tuendæ sunt consideratis, vinum haud dubie præferendum est. Nam dato ac concess-

fo, quod in suis extinctione (quæ ex Aristotelis & Galeni sententia, est appetitus frigidus simul & humidus aut alterutrus) aqua in uniuersum sit melior, quia frigida & humida: naturaliter tamen in cibi permutatione & eiusdem ad omnes corporis partes delatione, vinum præstantius habetur siquidem facilius cum propter substantia resultat: tum adionis celeritatem, cibis permiscetur. Quibetiam natura eo magis delectatur, adeoque citius attrahit, & aliis cibis: emulset: idque eo excellentius etiam, quod hæc mixtio per modum quendam fiat ebullitionis, quam vinum utique, cum sit potestate calidum, adiuvat; aqua vero ob innatam frigiditatem turbat atque impedit. Et sic omnibus perspicuum sit, vinum in ciborum tum permutatione, tum delatione aquæ præterendum esse: quippe substantia tenuitate & genuina caliditate prompte permeat & penetrat. Nam quæ calida simul & tenuis sunt, facile penetrant: quo fit, ut vinum etiam, quam aqua magis ad omnes corporis partes deducatur. Aquæ nihil inest potestate calidi, nihil substantiæ aeris, nihil ignis, unde tardiuscula sit, & plurimum temporis moretur, adeoque omnem cursum impediat necesse est. Assignatur præterea & alia ratio, cur aqua vino in potu sit postponenda; nempe hæc, quod aqua cum per se neque concoquat, neque nutriat, alimenti tamen nutritionem vel maxime impedit. Atque inde sane cibi omnes quanto aquæ naturæ magis participes sunt, tanto minus nutriunt. Vinum igitur commodius cum cibo bibitur, quippe quod non solum non impediat nutritionem, sed multum etiam iacet. Maxime e-

nim celerrimeque tum nutrit; tum inflaurat:
quemadmodum supra cap. 8. & 11. abunde osten-
dimus. Insuper & hoc notandum, quod aquæ pô-
tio Auenenna 3. 1. doct. 2. capite s. telle, non inter
edendum. vnde, sed in aliis quoque cenis qui-
busdam vitæ studiis noxia existit. Et primo qui-
dem, si ieiuno stomacho sumatur, tunc enim li-
bere ceu nullo retinaculo præpedita ad princi-
paliora membra pererrant. irrita sua fragilitate
calorem innatum aut emigunt, aut certe debi-
litat; & hoc potissimum, quod quædam veterum o-
Nam ebrio maximum quandoque accidit. Nam a li-
fert, neque ipse quicquam inde lesionis acci-
pit, si ieiunus aquam bibat: sed eam cum aliis
ob rem, quod ieiunus ebrius non sit potest. Inter
innus, aut stomacho vacuo, sed eam. Nam
tum retineat hesternæ crapulæ, & aqua magis
tur, cum nitrosa qualitate præparata, quod si
quam molesta sint, aqua contentum in stomacho
cho abstergit; quinetiam varietatem ad caput ten-
dentes deorsum reuellit. ac tum per intestini ha-
bitum in pristinum quodammodo statum repe-
nit corroboratque, ita vt alio tempore vietas ap-
petat, contineat & concoquat. Secundo sub ex-
ercitatione vehementiore aut illa in aëre sum-
matur: tunc enim pori corporis aperti, ac liber
nonnihil dissolutum est: aqua igitur potius in-
dum penetrans calorem innatum aut emigunt,
aut certe deteriorem reddit. Tertio si in bal-
neo sumatur; idq; eis potissimum, qui in aëre &
rie loti fuerint. Siq; de eorum, qui in lavat
iâ & meatus immodice aperti sunt: tunc aqua,
vt dictum est, libera & citra alium ostentulum
penetrans, in summum vite d. fœmen perducit.

*Aqua cras-
sula coarctat.*

*Diosc. lib. de
ierbalibus
medic. cap.
38. Aetius
lib. 13. caput.
45 et 83 &
Paulus lib.
5. cap. 65.*

Hinc est quod Auicenna 6. 4. Tract. 1. Sum. 1. cā-
pite 12. ita fere scriptum reliquit: Ex aqua frigi-
da, quæ ieiuno stomacho, aut ilico post balneum,
siue coitum bibitur, bonæ temperaturæ corru-
ptio & videri timenda est. Quarto, si deprauatæ
sitis, quæ ebriis sæpe ac aliis quibusdam ventri
acgulæ feruientibus media nocte, aut summo
mane oboritur, depellendæ gratia sumatur. Fri-
gidæ enim potum concoctio impeditur, tum
resolutio ac dissipatio vini potentis, vel falsi aut
biliosi humoris in ore ventriculi contenti prohi-
betur. Quo fit vt sitis æque vehemens, statim vr-
geat, & temporis spacio magis augeatur. Proin-
de hæc sitis homini tutius placabitur: per hunc
enim humores prædicti sitim excitantes conco-
quantur & descendunt ideoq; vt subinde cesset
sitis necesse est. Quod si vero sitis vehementior
fuerit, quam vt frigidi aeris inspiratu, aut oris
collutione sedari possit, aquæ frigidæ potu restin-
guenda est: nam melius est concoctionem ali-
quantisper impediri, quam multa siti ventricu-
lum accendi, præsertim ex meraciore vino. A-
qua igitur frigida ex vase stricti orificii siue gra-
cilis colli libenda est, vt plurimū temporis mo-
retur in orificio stomachi, valentiusq; sitim mi-
tiget: ac de ea sapius etiam, sed paululum su-
mendum est, ne concoctio penitus excludatur.
Quinto generaliter ac communi ratione sanis
obest, si multum aquæ frigidæ bibant: calorem
enim innatum extinguunt pectus offendit, cibo-
rum appetentiam deficit, & nervosis omnibus
aduersatur partibus, vt testis est lib. 5 apho. 18 &
24 Hippocrates. Prudentissime igitur monuisse
videtur, quisquis ille fuerit, qui ita cecinit:

Vina

Vina b' bant homines, animantia cetera fontes,

Abst' ab humano p'ctore potus aqua.

Veruntamen aqua temperate frigida appetentiam amissam reuocat nonnunquam, non per se quidē, sed ex accidenti. Venterculum namque ac vna villos eius in vnum cogendo firmat ac roborat.

DE CARNE VITVLINA.

CAPVT XXIX.

Sunt nutritiua multum carnes vitulina.

Laudibus hic efferuntur carnes vitulinę, eo quod alimentum corpori suggerant non mediocre, & hoc satis ex Auicenna constat. Nam 3. 1. doct. 2. cap. 7 inter cetera præcipit vt cibis sanitatis tutelę conueniens, sit talis, quales sunt carnes & proprię hoedorum & vitulorum lactentiũ paruorum, & agnorum amniculorum, vt quę consimilis fere sint naturę, & facile in sanguinē commutentur. Galenus quoq; lib. 3. cap. 1. de aliment facultat. Carnes vituli lactentis sex vel octo hebdomadarum assatas, vt optimas tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandũ, tum ad nutriendum commendat. Sed de his ab unde dictum est supra capite 7. Ideo non est cur hic plura referantur.

DE AVIEVS ESVI ARTIS.

CAPVT XXIX.

Sunt bona gallina, & capo, turtur, serena, columba, Quisius, phasiades, merula simul oryxometra, Perdix frigellusque, & al. tremulusque amarellus.

* al. Orem.

Agitur hoc loco de præstantia alimenti, quod ab auium genere sumitur. Enumerantur autem

L. 4. 5. quæ

purior est diff. 2. cap. 2. 3. Galen. Sethi in Syntagm.
 & Aulicenna 2. cap. 196.

Seconda, Caposine Canus: hoc nomine semib. *Capus.*
 marem gallum vocat, quum fœdit catharus. sic
 uti à M. Varrone lib. 2. cap. 9. & Columella lib. 8.
 capit. 2. de Re rustica traditur. Hic eni in cibis
 gratioꝛ est, ut pote remoto Veneris vsu pinguior
 atq; salubrioris alimentĩ redditus. Quare cum
 voluptate assumitur a v̄triculo, ac facilius con-
 coquitur.

Tertia, Turtur: huius quoque caro cibus an- *Turtur.*
 numeranda est nulla omnino ex parte damnan-
 dis, qui neque tenues, neque crassi sunt sed vel-
 uti in *ovum etia* omnisque excessus mediocri-
 tate conuulsant. De ea Galenus capite 7. libro de
 attenuante dicta, in hunc scribit modum: **Qui**
 non exerceatur, mandendæ ei erunt modice non
 modici. *Pinz* sed columba etiam, ac turtures,
 tametia turtu. temperamento est sicco, & potis-
 simum quæ in montibus degit, itaque vsci quis
 poterit eis innoxie. *et recens* tamen non turtur
 modo non est mandenda, sed nec perdix, nec
 alia omnia, quæ carnem habent moderate sic-
 cam; sed ubi vnum diem ad minus suspenderit,
 ita demum mandas licet. Porro palumbes præ-
 terquam quod carnem habent columbis & per-
 dicibus & turtaribus duriorẽ, difficilem etiam
 ad coquendum & excrementitiã habent. Per-
 dices vero ac turtures neque durissimas habent
 carnes, neque concoctu difficiles, neque prauo
 sacco vitiosas; sed & ipsarum durities, si mortuæ
 vno die asseruentur, facile vincitur, suntq; fria-
 biles omnino atq; inculpatæ. Alimentum enim
 corpori dant laudabile, sanguinemque minime

viscosum generant. & crassi ac tenuis medium. Proinde quibus salubris cibus curæ est, eos, vt arbitror, his vti conuenit. Hæc ille. Plura Galenus in libr. de cibis boni & mali succi, cap. 5. & Rhazes aphor. lib. 3 aph. 17.

Sturnus.

Quarta, quorundam opinione, Sturnus est, quem *Σαῦρος* Græci vocant; auis nigra, albis maculis distincta, magnitudine Merulæ. Eius generi proprium cateruatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus, sicuti ab Aristotele libro 9 cap. 26. de historia animalium, & à Plinio lib. 10. cap. 24. traditur. Galenus lib. 6. cap. 16. de sanitate tuenda, inter perdices, attagenas, merulas & turdos, quæ quidem boni succi esse ab omnibus existimantur, sturnos etiam commemorat: cum tamen à multis illauidabilis esse alimenti iudicentur: quippe qui melancholicum atque vitiosum generant succum, & cicuta, quæ venenum esse ab omnibus statuitur, vescantur, vt est apud Galenum libro 1 cap. 1. & lib. 3. capit. 17. de simpl. med. fac. Huic obiectioni Aloisius Mundella sic occurrendum putat: Nempe Galenum in 6. de sanitate tuenda in calculi renum vitio sturnos tanquam tenuis alimenti approbasse, itemq; palumbes & passerculos qui in turribus nidificant *Πυργιπας* Græci vocant. Vel sturnos non ita fortasse improbi succi esse, præsertim iuuenculos, vt vulgus putat: quædam namq; sunt animalia quæ adhuc in tenella ætate existentia boni sunt succi, vt vituli & hædiksi vero annosa fiant, prauissimi. Hæc enim, vt ait Galenus lib. 3 de alim. facul. cap. 1. & concoctionis. & boni succi, & nutritio-
nis laude carent. Multo autē magis Galeno cre-
dens

dendum est, quam vulgo ita inconsulte aliquam
 generalem proferenti sententiam. Neque etiam
 quod veneno pascantur, ab horum esu abstinenda
 est. Nonnulla enim animalia sunt, quæ li-
 cet venenis quandoque nutriantur, boni tamen
 sunt succi: quemadmodum de sturnis iam com-
 memoratis constat. His enim cicuta nutrimen-
 tum est, homini medicamentum, imo etiam ve-
 nenum. Siquidem sturnorum natura cicutam in
 substantiam suam vertere potest, quod hominẽ
 non potest. Sunt tamen quibus Starna hæc loco
 magis arrideat, vt per eam auis accipiat gran-
 diuscula, magnitudine anseris, colore cinereo,
 cuius caro succi sit laudabilis, præsertim iuuen-
 culæ. Atque ita sane Rhazes libro 3. ad Almans.
 cap. 10. intellexisse videtur, vbi hanc reliquo a-
 uium generi præferens, in hunc prope modum
 scriptum reliquit: Starnæ caro inter aues leuissi-
 ma, atque his qui attenuante victus ratione de-
 lectantur, conuenientissima inuenitur. Vel per
 Starnam auis forma & magnitudine pusillæ per-
 dicis intelligenda est. Sic Rabbi Moses accepisse
 videtur, ita ad Iudæos inquit: Pari modo nec
 starnæ domino nostro conuenire putandæ sunt:
 qui ventrem constringunt. Sed hanc proprieta-
 tem alii ipsis perdicibus adscribunt. Nam car-
 nes earum, sicut à Simeone Sethi & Rhaze loco
 paulo ante citato, asseritur, ventrem fistunt.
 Quinetiam Baldaehus quidam non contemnen-
 dus autor starnas mirifice commendans, tabula
 15. de rebus non naturalibus, ita fere scribit:
 Starnæ, phasianorum, ac perdicum naturæ pro-
 pinquæ sunt, & secundum ordinem sese in rem-
 peramento & subtilitate habent. Præstantissimæ

enim sunt sturnæ, mox phasiani, deinde perdices, ut quæ reliquis excellentius deficiant. Docet præterea Ioannes Michael Sauonarola, ab harum trium esu abstinendum esse, tum iis, qui quamlibet actionem forte nam vehementer obeunt, tum sanis etiam: ut si quando morbus aliquis inciderit, habeant quod ultra consuetudinem ad edendum inuitet.

Columba.

Quinta, Columba, avis vulgo nota, quæ cū biliolam admodum habeat carnem sanamque moderato crassiorem & calidiorē necessariumque: atque ob id febres nonnunquam trahit. Quare in palliis, vius cum aceto aut omphacis & coriandris præparata, quam assa mandenda est: ita namque experientia validitatis eius ad *remedi-*
um commodationemque reducitur. Renes frigiditate dolentes iuvat, semini genitali & sanguini adiciunt, sed caunt atque oculo laedit. Quæ etiam leporina caro, si frequentius suspensa venenare fertur. Nō minimum vero reliquis pulcherris volucres tum succi probitate, tum concoctionis facilitate præstat. Involucres enim calidam ac humidam habent carnem, atque excrementitiam, & maxime domestici. Ex columbis enim, et Orbanus tradit lib. 4. ad Eustathium, c. 1. agrestes domesticis præstantiores sunt, & omnino agrestis domesticis præcellunt. Electiores quoque illi sunt per Ver & Autumnum, quam per Aestatem atque Hyemē exclusi fortique. Porro antiqui & innosæ non solum columbæ, verum & turtores, tū ob caliditatis & siccitatis excessum, tum vero & coctionis difficultatē virāde sunt. Plura siue con

Sethi, in Syntag. Rhazes lib. 1. cap. 10. ad Alnanf.

Axi

Anicenna lib. 2. Cano cap. 132. & Auerrhoes lib. 5. Collect cap. 32.

Sic *Q. Cicula* vulgare nomen à sono fictum. Neoterici *Qu. le* ut vocant. Latini (vt Petrus ait) dicta est *Coturnix*, itidem a voce, à qua multis avibus nomina indita sunt. *Q. Cicula* a Grecis appellatur. Caro eius, iuxta Auerrhoes sententia temperata est, ad caliditatem tamen paulo propensior, ac tenuis substantia est, quare fuit in quare sanis, ac illis qui conualefcunt. *Q. Cicula* enim ad bonam valetudinem accion mouetur. Vtrum Isello, Isaac, atque alijs putant non aspernandis Medicis sententibus, *Coturnix* auis est tum ad concoctiorem, tum ad incoctam naturam inhabitans, quæ & Vegetum comedit, & morbo comitiali corripitur. Vnde Anicenna z Canon capite 133. ab eo iussu suadet abstinendum, quippe quæ tetanum & spasmodum inuocat. Vbi notandum tamen Anicennam non ob id solum *Coturnicis* cibum inprobare, quod clibobore nutriatur, sed etiam quod illi facilitas, spasmus ac tetanum generandi, illius in se substantia. Hac ratione igitur *Ciculi* *Coturnices* cum molli ac pingui caseo passimatas edere confuerunt. Potest etiam per *Coturnicem* intelligi alia quædam auis, perdice aliquantulum maior, griseis, rostro & pedibus rubenti colore, reliqua vero penarum facie ad leucophæum vergente, quæ hælorum vulgo *Coturnix* appellatur: effque de Alpinarum volucrum genere, & in syluentibus & frigidis locis montibusque versatur & degit, neque ab Italicis regionibus vnquam recedit. Cuius auium speciei apud veteres fuerit, nondum satis compertum habetur: sed ex gustu, & co-

Quiscula.
Coturnix.

ratu

ratu, & loci natura in quo continue commoratur, & ex iis quibus pascitur (nam illa grati admodum sunt odoris) boni & laudabilis esse alimentum iudicanda est, & propterea in cibis merito expetenda. Quo sane modo Rhazes etiam lib. 3. cap. 10. Ad Almans. coturnicem accepisse videtur, cum ei secundum post starnam bonitatis locum tribuit. De utraq; coturnice cum plurima, tum cognitu pulcherrima habet Aloisius Mandella epist. 6.

Phasianus.

Septima, Phasianus: quem à Phaside amne apud Colchos, ubi primum cognitus est, ita nunc cuparunt. Hæc est decantata omnium libris avis, quam primam fere in mensis esse iudicant, propter carnis bonitatem, à qua Medicinæ professores veluti à scopo, de temperamenti ciborum iudicia auspicantur: succi enim probitate & iucunditate longe cæteris antecellit, neque solum ad victus salubris rationem, verum ad robur quoque, conciliandum accommodatissima est. Caro enim iuuentuli ac pinguis conualescentibus & morborum diuturnitate macrefactis optimus cibus est. Sed eo nimium atque immensum precium Principum duntaxat atque magnatum mensis dicata est. Meminit Phasiani Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 18. sic inquit: Caro Phasianorum, quod ad concoctionem & nutrimentum attinet, gallinis est similis; voluptate tamen in edendo superat: quin & sicciore constat temperamento, ut qui in sicciore degat aere, & magis exerceatur. Lege plura de hoc apud Simeonem Sethi, & Rhazem aphor. lib. 3. aph. 13.

Merula.

Octava, Merula: quæ quidem avis est nigra

per

pennarum colore, rostro rutilo, & sturni magnitudine, Κόττις à Græcis dicitur. Quamquam vero hæc à Galeno, Oribasio atque Aegineta inter optimi succi alimenta connumeratur, carnem tamen, quam perdicis & attagenis, duriorē obtinet. Quare & ipsa iuuenescula ac pinguis mandanda est. Turdi quoque & reliquæ id genus aniculæ montanæ omnes in hanc classē referendæ sunt.

Nona, ὀρνυγομήτρα: ea avis est turturis magnitudine, pennarum colore ne quicquam à coturnice differens: rostrum longius est & acutius, crura pedesque satis etiam pro ratione corporis longos obtinet, quinetiam frugiuora est & aduena antequam coturnices haud vlsperiam audias, neque coturnices te amplius visurum speres, vbi hæc audire desit. Vox mirifica est coaxantium ranarum clamori non absimilis, nisi quod subtilior multo & acutior est. Caro eius optimum gignit succum, vbi per diem suspenderit. Gilbertus Longolius in eruditissimo suo de Auiibus Dialogo eandem esse putat cum *κωχράμα, ὀρνυγομήτρα* autem Græcis dicta est, quasi coturnicis cum matris, quod coturnicibus per maria terrasque aduolantibus dux & rex itineris esse solet at, ab ὄρνυξ, id est, coturnix, & μήτρα, id est, matris. Plura Aristoteles libro 8. capite 12. de historia animal. Plinius libro 10. capite 23. natural. histor. Solinus capite 3. & Athenæus lib. 9. deipnosophist.

De. 1. m. 2. Perdix: huius quoque caro mediū fere temperamenti est, & concessim facilis, probumque succum gignit, præsertim si non illico post occisio

Ortygonestra,

Perdix

occisionem, sed vnum ad minus diem suspensa comedatur. Sic enim quod durum in se continetur obrit & friabilis redditur, quemadmodum ex Galeno paulo ante ostensum est. Sanguinem copiosum ac tenuem generat, adeoque crassiorē, si forte in corpore inueniatur, extenuat: idque alæ pomulorum præstant: quæ et in reliquo animi generata in hoc quoque modo illas concoquantur. Et vni vero optimo, quod de sancturum iuuenem saguatarum, pessima vero macilentarum & antiquarum. Alimentum autem perdicum optimum est, si quis non exerceat, & qui vitam degunt otiosam, quique imbecilliores & inuálidi sunt, tam etiam attenuante violis ratione assuetus, & hydriopis, quique humidus sunt ventriculi: immo omnia & corruptos ipsius humores consumit atque addegit; memoriam assidue mania corroborat, impinguat, semen augeat, & ventrem stimulat, sed eundem comabet: vnde accommodatissimum diarrhoea laborantibus, sit edulium, si assa cum aceto ingeratur. Medulla cum vino præsumpta ictericos sanat. Iecur comitiali morbo correptus auxilio est. Fel quoque suffusibus oculorum à principio nrisice prodest: facit & ad ipsorum hebetudinem. Si tempora singulis mensibus eodem felie perungatur, memorix confert Plura Galenus lib. 3. c. 18 de alim. facult. & lib. 8. cap. 2. meth. medend. & Simeon Sethi in Syntag.

Frigeant.

Vndecima, Frigellus. Ea ex turdorum genere auis est, cuius Aristoteles libro 9. capite 20. de historia animal. tres constituit species. Vna viscivora, quæ nisi visco & resina non vescitur & magnitudine paulo minor quam pica est; altera pilaris,

laris, quæ sonū edit acutum, & magnitudine merula est: tertia, quæ iliacam vocat nonnulli, minima inter has, minusquæ maculis distincta, de qua sane intelligenda sunt, quæ de frigello hoc loco dicuntur. Hæc vniq; iuxta oculos, & in pectore & in ipso ale flexu, intus & foris maculas habet laticuliculas, rubras. Primum genus nō nisi hyeme apud nos cernitur, aut si videatur, rarum est. Secundum per totum annum apparet, in reusloso valde pectore, & cantus sui gratia à multis in canis alitur. Tertium per ætatem apud nos nunquam videtur, sed vniuerso tempore acque instante hyeme primum cernitur, adeoque ob id fugillus, nempe quod aduentu suo frigoris instare prænunciet, nominatur. In vineis potissimum reperitur, ac dulcium vuarū esu sapius incitatur, velociter volat: & optimi est iucci, præsertim circa festum Omnium sanctorum. Lege Gualterium Turnerum in libello de Auitibus.

Diadema, Otis: quæ & ipsa in auitibus. *Osia*.
ma atque optimi iucci est, nempe ex 1. h. trina gallinarum. genere: Perdicum similis, sed distincta corporis pæ pondere, atque realitate: quæ propter canibus se obnoxiam quodammodo cognoscens, ad corū latratibus, cum proprio sese latrans inter frutices. Lege Vellertum & Oppianum. Gilbertus Con. cam. de adfert, quam bonosam vulgo nuncupant: de qua Galenus libr. 3. de alim. facit. cap. 10. & Auenarius lib. 9. dipnosō. Sunt tamen alii, quos loco magis placeat, ut gallina præstanti per eam accipiat. Alij. 1. gallinam aquatam interpretantur. Siue igitur gallina sit aquatica, siue phasian, caro eius bonam gignit iuccum.

Decimaterria, Tremulus: quæ quidem avis est fusco pennarum colore, magnitudine quam gallina minor, velocissimi volatus, alte vociferans ac clamosa in cuius capite crista plumea, ex earum avium genere, quas *στρογγυλὸς* Græci vocant: caudam enim, cum pedibus incedit, assidue quatit, & ob id tremulus vocatur. Semper fere iuxta maria versatur: ne quis parvam illam aviculam longæ caudæ, quæ cedatremula vulgo siue motacilla dicitur, per tremulum hoc loco intelligendum putet. Huc etiam referri posset (si non eadem est) avis quædam cornice minor, plumis fere viridibus & nigris per totum dorsum, caput & collum: ventre albo, longæ & semper erectæ in capite crista plumea, alis obrusioribus & inter volandum magnum strepitum edentibus, unde & vannellus à barbaris dicitur, clamosa admodum & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus solis victitat, appropinquat, sed ipsas non ingreditur, in planis & locis circa confitis plurimum degit.

Amarellus.

Docima quarta, Amarellus avis aquatica, forma perinde ac anas, sed minor, ab Aristotele libro 8. cap. 3. de histor. animal. *βόρρα* appellatur. Illud porro nosse in uniuersum expedit, quod præstantius alimentum ab iis sumatur avibus quæ volatu magis nituntur, celeriusque volant. Et quemadmodum prædictarum avium caro concoctu facilis & ad bonam valetudinem accommodatissima, sic & diuerso quarundam excrementitia est ac mali succi, multoque ad coquendum difficilior, atque inæqualis temperamenti: quiusmodi in primis existit pavonum, anserum, gruorum, ardearum, & quorquor oblongum habent

bent collum acrostrum: inque paludibus nutritur. Huc, quod ad succi prauitatem attinet, passeret etiam referendi sunt, qui in turribus nidificant, pyrgitæ appellati: nam & calidissimi sunt, & longius à temperamento recedunt, ac durius alimentum dant, Venereque impensius stimulant. Circa electionem vero alimenti quod ab auum genere sumitur, sciendum est, iuxta diuersas præstantioris alimenti proprietates (si eius quod nutritur sanitatem vel robur spectes) carnes varie laudari. Sic Galenus ad facilem concoctionem & subtilitatem respiciens, bonitatis palmam perdicibus attribuit Rhazes & Isaacus ob leuitatem & subtilitatem carnem prætulcrunt. Idem quoque Isaacus diuersa ductus ratione diuersarum auum carnes laudauit. Auicenna turturis carnem, quod mentis aciem atque intellectum roborer, misisce commendat. Auum porro omnium volucrum genus paucissimum præstat alimentum, si ad genus gressibilem conferatur, potissimum si ad suillam, quæ non aliud inuenias, quod copiosior sit nutrimenti: volucrum tamen caro ad eoquendum est facilior: quare ijs qui neglecto corporis exercitio, consilijs potissimum & studijs ac contemplationi vacant, conuenientissima est, præcipue perdiceis, attagenis, columbæ, galli gallinacei & gallinæ, quemadmodum libro 3. de aliment. facult. cap. 18. Galenus testatur Sanguinem enim procreat clarum atque uiridum, & spirituum generationi ac mentis exercitijs & intellectui aptissimum. Siccius namque alimentum, quale dictarum auum est, studio contemplationis que intentis conuenit, Siccitas enim prudentiæ fami-

liaris est, sicuti luculenter & perspicue docuit Galenus in libro, cui titulus, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, cap. 5. Lege plura apud eundem lib. 8 cap. 2. method. medendi & in libro de attenuante diata, capite 6. De Attagene pulcherrima quedam & scitu dignissima Gilbertus Longolius in Dialogo de Auius prodidit.

DE PISCIBVS.

CAPVT XXX.

Si pisces molles sunt, magno corpore tolles;
Si pisces duri, parui sunt plus valituri.

Hic duæ traduntur laudabilium piscium notæ. Pisces enim aut dura carne suapte natura sunt, aut molli. Ex his igitur qui molles sunt, vetuli iunioribus præstant. Carnis namque molli- ties pro modo humiditatis respondet, quæ crudi- or in nouello pisce, in vetulo vero concoctior exiit. Quare nouelli pisces lento ac pituitoso succo magis quam vetuli abundant. Atq; hæc est, ratione nonnulli anguillam etiam vetulam iu- niori præferant. Ex his vero qui dura carne præ- diti sunt, iuniores longe præstantiores & conco- cti faciliores habentur: eiusmodi porro luci cū- primis sunt & perer. Carnis enim durities con- coctioni resistit. Quæ sane sententia ex 2. Cano. capite 553. Auicennæ desumpta est, ubi sic ferme scriptum reliquit: Ex piscibus dura carne prædis- tis eligendi sunt minores, ex molli vero maio- res ad terminum aliquem. Plura Galenus libro. 3. de alim. faculi. cap. 29. & 30.

Lutia, & perca, & saxatilis, albica, tencha,
Gorin, plagitta, & cum carpa galata, iusta.

Hic

Hic decem recensentur pisces, quorum alimen-
tum hominum corporibus saluberrimum
esse putatur.

Primus, Lucius est, piscis vulgo notus, qui *Lucius*,
quod non modo in alterius, sed suę etiam speciei
pisces grassetur, tyranni appellationem vulgato
versiculo sortitus est.

Lucius est piscis, rex autē tyrannus aquarum.

Natatu velox ac dura carnis est, sed omnium,
Medicorū iudicio *ῥοπιπτι* Ⓞ, atq; optimi succi.

Secundus, Perca: qui branchiis inbrutus est, *Perca*.
dorso spinis armatus, unde *ἀκτιφόρος* Ⓞ *εἰς* Ⓞ *ἡ*
πικρὸς ὄρεα ex Aristot. Athenæus scribit, lib. *δει-*
πνοσσι Ⓞ. 7. Dura quoque carnis est, & vulgo
cognitus. Porro alimentum quod ex eo sumi-
tur, non modo ad coquendum est facile, sed
gustui etiam gratum, atque hominum corpori-
bus saluberrimum, ut quod sanguinem medium
eius sententia generet, supra cap. 9. Vnde maxime
in precio hic piscis semper est habitus, Ausonius
in Mosella sic de eo canit:

Ne sedulus mensuram Porca fitebo,

Amargenos inter pisces dignante marinis.

Quamquam certe *τενέρον* antiquissimis etiam
Græcorum usitatum sit, reperiuntur tamen qui-
bus per *αἰτίσθας* Ⓞ quod nulli piscium parcat, à
parcendo sic dictus esse videatur: ut qui iratus al-
ios pisces pinnis suis quas supra dorsum habet
vulneret. Qua ratione à Lucio quoque immunis
estimo, ut Albertus refert, naturalis quidam lu-
cio cum perca amicitia est. Læsus enim Lucius
non tam facile à quouis alio piscium sanatur,
quam à perca.

*Solum igitur liquidu parcam laceratur in undis
Vestigat, lustrans solum hunc medicamina poscit.*

Qui sic inuentus vûnera eius tangendo lenit
atque sanat.

Saxatilis.

Tertius, Saxatilis: quo quidem nomine piscis
à nonnullis hoc loco accipitur ex eorum nume-
ro, qui parui perpetuo manent; cuius alimen-
tum (licet squamis careat) ad voluptatem, co-
sitionem simul ac distributionem & succi bonita-
tem præstantissimum est. Multos tamen inue-
nias quibus Saxaulus potius, siue Saxaulis hic
legendum esse videatur, vt hoc nomine ex pla-
norum piscium genere eum intelligamus, qui
βῆγλωπῆς ἢ βῆγλωσος à Græcis dictus, hodie
γλῶπῆς, nuncupatur: à Varrone & Plauto lin-
gulaca, à linguæ figura, quæ Græcis est *γλῶττις*,
cui *βῆ* particula addita est, vt magnitudinem po-
tius quam bubulæ linguæ figurâ significet à Pla-
nio Solea, itemq; ab Ouidio in Halientico:

*Pulgentes Solea candore, & concolor illis
Passer.*

A figura Soleæ quæ solo pedis subiicitur. His
vero inter marinos pisces alimēti est haudqua-
quam contemnendi. Galenus libr. 3. de aliment.
facult. capite 29. similes quodammodo inter se
esse Passerem & Soleam scribit, non tamen om-
nino eiusdem esse speciei: Soleam enim mollio-
rem esse, ciboque suauiore, ac in totum Passere
præstantiorem suauitate quidem, alimenti co-
pia, succi bonitate Solea præstantior est: at carne
duriore solidioreque esse experientia sensusque
conuincunt. Plura Gulielmus Rondeletius libr.
2. ca. 11. de piscibus marinis.

Quartus, Albica, qui & ipse marinus reponendus in numerum sale conditorum, & in fumo acinde vel in aere exsiccatorum, qui deinde baculo ante costarum contunduntur. Albica autem ex eo dictus videtur, quod molli humida atq; candida admodum sit carne. Italis Mollo à carnis mollitie, Gallis *merlu*. Asellus est veterum, vel qui omnino cognatus ex Gesneri sententia, & pro bono gratoq; cibo habetur.

Quintus, Tinca, vel teneba: piscis aquæ dulcis *Teneba*. notus pelle lubrica, mucosa, ad nigredinem tendente. ac carne dura: vnde ab his tribus, nempe lucio, perca & tinca post coctionem pellis auferri solet. Aufon. in Mosell. vulgi solatium vocat, quod pauperibus tantum apponatur. Excrementitius est, & totus lutosus.

Sextus Gornus, gornatus, huc gurnadus: piscis marinus albus: atq; minimus, medi digiti longitudinem non excedens, vna cum capite ac spinis manditur. *Gornus*.

Septimus, Plagitia: piscis marinus planorum generi subiiciendus, rhombo figura similis, sed contractior, lingulacea latior. Hic piscis supina parte albicat, prona fuscus est & terrei coloris, instat passerum autum, vnde à Latinis passer etiam dicitur, à Græcis *ψάρρα* Gulielmus Rondeletius lib. II. cap. 7.

Octauus, Carpa, huc Carpio: Cyprinus quorundam opinione: piscis fluuiatilis notus, squamosus. Huius caro excrementitia est ac mucosa, quare à magnatibus in vino decoquitur. Ita namque multo quam ante præstantior erudit: quicquid enim mucosum aut viscosum gustu refert, id totum deponit.

Galbio.

Nonas. Galbio: piscis marinus notus, cartilagineus, corpore tenui & in amplissimas alas expanso, raia Latine dicitur, & à quibusdam rohetus, siue rochus, à Graecis *Ροή* & *Ροή* à rabi, quæ *Ροή* vocant, similitudine. Quemadmodum enim sinosus est aculeatus, quæ rubus, ita raia omni aculeis aspera non quidem toto corpore, sunt enim *Λαγύραι*, id est, laues raiæ, quibus nulli sunt in corpore aculei, sed sine leues sint raiæ, quæ *Ροή*, omnes vinctos aculeos in cauda gestant. Hic in rubo, cynosbato & rosis cernitur. *Ροή* est dicitur carnis concocti difficilis, sed abacem fieri & sani. Vide Gulielmum Rondeletium libro 12. cap. 3. Nonnulli Galbionem referunt in baculo c. mundi solitorum piscium classis, ut eum hoc nomine intelligamus, qui & ipse dicitur carnis est ac sanus. Alii textus habent Gobio, de quo Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 28. Gobio inquit, litoralis est piscis ex eorum numero qui parui perpetuo manent, suauissimus ac concocti facilissimus, simulque ad distributionem & succi bonitatem optime comparatus, Gallice *Gouton*.

Truta.

De truta. Truta. Hic omnium qui in dulcibus aquis generantur piscium o. 1. equali cunctarum gentium iudicio longè nobilissimus habetur, Varius admodum est, purpureis guttis siue maculis totum dorsum speciosè pingentibus, carne interioris rubra, quemadmodum in salmone etiam conspicitur, ut proc. Labio is piscis sit, qui Ausonio in Morsella Sal. r. vocatur cum dicit:

Truta, quæ Sal. r. bellatur tergora gutti.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate cibos reliquos superet; Carnem habet valde frigida.

friabilem, vt in qua nihil neq; lentoris neq; pinguedinis inſit quo fit vt alimentum quod ex eo ſumitur, hominum etiam corporibus ſaluberrimum eſſe cenſeatur. Huc quod ad ſucci bonitatem attinet, aſchia etiam & aurata referēdi ſunt. Porro Trutta Gallicum eſt: nam vulgo *Truite* vocant. Verum haecenus ſingulatim de piſcibus: nunc generatim etiam atque vniuerſe nonnihil de praſtantia ipſorum dicemus.

Sciendum igitur imprimis, alimentum quod *Piſcium* ex piſcibus prouenit, quemadmodum id ipſum *electio*, libro 3. capite. 25. de aliment facult *Galenus* atteſtatur, ſanguinem gignere conſiſtentia tenuiorem, quam quod ex iſtaeſtribus animalibus ſumitur, adeo vt non aſſuenter nutriat, & celerius diſcutiatur, magis tamen excrementitium eſt. Phlegmatici enim, id eſt, frigidiſſis humidioris-que temperamenti ſunt piſces. Ob eandem tamen cauſam quidam ipſos concocta difficiles eſſe ac tardi tranſitus cenſuerunt: quippe ratio, ne frigiditatis lenti etiam ſint, atque diutius ob id ventriculo immorantur, & concoctioni repugnant: quo fit vt ſepius corumpantur, & putreſcendo ſitim generent. Carnium itaque laudabilem alimentum hoc nomine, quam piſcium ſalubrius eſt.

Secundo vero hoc etiam ſciendum: nempe pelagicos, hoc eſt, marinos (modo ceterę bonę notę conſentiant) in victus ſalubris ratione, quam qui in aquis dulcibus nati ſunt, eſſe meliores. Alimentum enim quod praſtant, minus excrementitium eſt, & carniū naturę propinquius. At vero cum pelagici (ceteris paribus) quam fluuiatiles ſint carne duriore, conſentaneum eſt

eosdem difficilius etiam concoqui & resolui, ac magis nutrire, sanguinemq; gignere puriorem. Agris tamen ob concoctricis facultatis imbecillitatem fluuiatiles accommodatiores sunt.

Tertio sciendum, ex piscibus tam marinis, quam fluuiatilibus eligendos esse, qui carne sint minimum mucosa aut lenta, sed alba, suavi, subtili, friabili, odorata, quæ tarde putrescat: & qui non degunt in paludibus lacubusque, atque id genus locis limosis ac sordidis, nec in aquis limosas herbas & mali succi radices habentibus. Pessimam enim habent carnem qui in eiusmodi locis degunt.

Eligendi vero non admodum iuuenes, neq; pregrandes, neque pinguedine multa respersi, sed ut in suo genere carnosissimi, & celerrimi cursus.

Ex marinis præstantiores habentur, qui in fluuiniis longius à mari distantibus capiuntur, utique si ceteræ laudabilium piscium notæ non abfuerint. Iisdem quoq; notis consentientibus, quanto spinis adnatis ac squamis horridiores fuerint, tanto præstantiores etiam esse par est. Spinarum enim & squamarum multitudo subtilitatem puritatem arguit. Præterea optimi sunt ex pelagicis, qui viuunt in mari puro ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato, & quod fluuios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Balthico nutriti iis præstant, qui in Mortuo seu Meridionali capiuntur.

Eorum autem qui in fluuiis gignuntur, salubriores sunt qui in iis gignuntur, in quibus aqua rapide fluit, ac copiosa est. Ex quibus iam dictis liquido constat, qui piscium probi malive ceteri debeant.

Ceta-

Cetacei enim ac bestiales cuiusmodi porcus & canis marinus, delphinus, & morhua potissimum habentur, cum laudabilium piscium notis, nimirum albedine, subtilitate, ac friabilitate careant, in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumque boni quidem alimenti, excrementi autem plurimum reddunt, & praesertim recentes. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus qui quotidie illis vescuntur, cogerant. Attamen eos si quando meliorum non suppetente copia, edere cogamur, magnopere cauendum, ne illico à captu ingerantur, sed seruandi sunt per dies aliquot, dum caro eorum mollescat adeoque citra substantia corruptionem tenere sciat. Id quod fieri solet, ubi leuiter sale conspersi fuerint: quomodo sapidiore etiam ac multo quam ante praestantiores euadere, libro 3. de aliment. facult. capite 24 & 40. Galenus auctor est. Quicquid enim rancosum aut virosam gustu referunt, id totum deponunt.

Ex piscibus marinis Raia & Gornus in laudabilium classe censentur: carnem enim habent consistentia purissimam. Deinde vero Passer & Solea, quorum tamen caro lentior est, minusque tum alba, tum friabilis, & crassior, sapore etiam atque odore minus commendabilis. Merlangus tamen, siue merlano, quem *apilio* Graeci vocant, secundus forte à raia deberetur locus; minore enim participat crassitie ac lentore, quam passer & solea, & substantia utrunque friabilis est. sed si odorem, saporem, colorem, substantiae puritatem & mollitiem spectes, bonitate non nihil egorno ac raia deficere vide.

videbitur. Item de haerengo iudicium est. Mor-
bui lauenis bonitatem praedictis satis propinquat,
sed si diligentius ad praescriptas laudabilium pi-
scium notas exigatur, **crassior multo atque len-**
tior nancietur. Salmones autem, i. homibi, (vul-
go Gallorum turbon) scombri, vulgo maquerel-
la sine macrelli, longe a reliqui bonitate defici-
unt: sunt enim multo crassiores, magisq; lentī, &
concoctū difficiliores, neq; competunt nisi vehe-
mentiore exercitio fatigatis, robustis ac iuueni-
bus, idq; magis etiam si quid falscatinis ipsi co-
miserentur, quo lentior, crassities, & frigidas co-
ritia remittantur ac corrigantur.

Ex piscibus autem aqua dulcis, Lucius & Per-
ca mediocres laudatissimi sunt, praesertim si pra-
ter dictas bonitatis notas pingue limis nō omni-
no expertes fuerint. Secundum potius illos locum
obtinet Vendotia: carnem tamen habet non pe-
rinde albam, subtilem, & friabilem, sepiusque in
flagris, quam fluminis reperitur.

Illud porro summatum nosse etiam expedit,
quod pisces fluuiatiles, modo cetera consen-
siant, cum ad bonos humores gignendos, tum
etiam ad gustus ipsius voluptatem ceteris multo
sint pretantiores, si in aqua profunda, pe-
trosa aut aspera ad Boream spectante, ac rapi-
de fluente degant: praesertim si urbis alicuius
amplissima, latrinarum, balnearū, curiarumq;
loturę & purgantia in illam non desfluant, ne-
que vesles & alia eiusdem generis in ea abluantur.
Multo vero magis, si praeterea & herbarum
ac bonarum radicum copia abundet. Cancrivo-
ro tam marini quam fluuiatiles, sicuti libro 3. de
aliment. facult. cap. 33. à Galeno traditur, dura

In totum carne constant, ideoque & ad coquendum sunt difficiles & frangi alimenti, & gre tamen in ventriculo corrumuntur.

In piscibus quoque id communiter memoria tenere oportet, quod recentes valde nutrant & humescunt, mammae lacte repleant, semen prolificum supped. tent, adeoque venerem excitent, & biliosis corporibus sint accommodatissim. Ceterum abstinendum ab ipforum esu post quālibet actionem fortem ac vehementem: qui namque id temporis ingeruntur, eos & male concoqui, & dum in iecur ac venas distribuuntur, succum generare crudum, qui non facile in proprium sanguinem mutetur; à ratione alienum nō est. Præterea vero cum hec ipforum etiam natura sit, ut tardius perire aſcant, cura non minima adhibenda est, ne in ventriculum incidant debilem aut prauis succis vitiatum: quippe qui tum nos belle concoquantur, & facilius fere vnā cū alijs in ventriculo existentibus corrumuntur. Neque item vnā cum carnibus, aut lacticijs, neque summo post alios cibos loco, si quid Auicenna credimus, edendi sunt.

Postremo vero hoc etiam sciendum, quod crassioris succi pisces infra mediocritatem saluti recentibus sunt præterendi. Verum recens saliti, Galieno libro de aliment. facultat. capite vigesimo quarto, recte, nam diu salitis sunt meliores: Pisces etiam laudatiles ex pro sale con-

ſperſi atque moderate temperati retentiam,

ſi quis eis delectum adducat,

& roborant.

DE CONSERVANDA
DE ANGVILLA, ET NON-
nihil etiam de Caeſeo.

CAPVT XXXI.

Vocibus anguilla praua ſunt, ſi comedantur.
Qui phyſicos non ignorant hæc teſtificantur.
Caeſeu, anguilla, nimis obſunt ſi comedantur.
Notu ſepe bibu, & rebibendo bibas.

Anguilla.

Anguillam vocibus nocere hoc in loco tradi-
tur, idque rationibus tum medicis, tum philoſo-
phicis comprobatur. Limofus enim piſcis eſt,
crasſique & lenti ſucci, obſtructiones facit, lon-
giuſq; à memoratis paulo ante probi piſcis indi-
cijs recedit: quod Galenus etiam in libro de cibis
boni & mali ſucci, cap. 15. in hunc modum ſcri-
bens atteſtatur. Anguillæ nunquam boni ſucci
ſunt, tamenſi puro in humore verſentur, nedum
in eo qui vrbiu ſordes & purgamenta in ſe re-
cipit. Idem fere & in lib. de attenuante diata, c. 6.
confirmare videtur: Anguilla, inquit, & mol-
lium pars maxima, tamenſi carnem habent mol-
lem, quod tamen ſucco lento & pituiſoſo abun-
dant, ijs qui ſalubri victus ratione vti volunt, plu-
rimum eſt noxia. Pari modo de muſtelis quoque,
quæ vulgare iam nomine lampetra dicuntur,
ſentiendum eſt. Nam & ipſæ nihilo ſecius quam
anguilla plurimum crasſi ſucci gignunt: tamenſi
parula lampetra non perinde mala & pericu-
loſa ſint. Minore enim, vt ſenſus ipſe iudex eſt,
crasſitie & lentore participant. Quo fit vt hi pi-
ſces, licet non ingratum ori ſaporem offerant
(quod ſalua tamen eorum reuerentia dictum
velim, qui in eorum uſu diu perſeuerant) admo-
dum ſint periculofa. Siquidem generatio eorum

in aquis serpentum generationi in terris respon-
det, non sine veneni suspitione. Vnde etiam M.
Varroni libr. 4. de lingua latina nomen habent,
quod anguibz adsimilentur. Atque hac certe
ratione capita & cauda, ac similiter interior spi-
na, vt quæ venenum in se contineant, nullo mo-
do edenda sunt. Conueniens autem erit ob succi
crassitiem ac lentorem vt in optimo vino immen-
sz necentur, atque cum iusculo deinde optima.
rum specierum, sicuti ab Apitiana scholæ secta-
toribus solent præparentur: ac primo quidem
duabus ebullitionibz in vino & aqua præbulliât
illisq; reiectis tãdem ad perfectionē coquantur.
Vel gelu inde in patina fiat, vel pastillatura, vel
affatura, idq; cum salsamento competēt in hy-
eme quidem cum salsamento viridi, fortibus spe-
ciebus, & vino; in æstate vero cum debilibz spe-
ciebus, omphacio & aceto. Cōmodius tamen ab
eiusmodi pisciū esu abstinetur. Stomacho enim
& renibus sunt inimici sed præcipuum sentiunt
nocumentū ex eorū obsoniis qui arenulas min-
gere consueuerunt, quoniã illæ angullari gluti-
no in calculos cogi & adstringi videantur. Poda-
gra quoq; laborantibus manifeste officiunt, nec
vllis morbis medentur sic vt inique natura fecis-
se videatur, quæ tam suauem refutandis expuen-
disque piscibus indiderit saporem. Medici omni
ex loco omniq; tempore, & præsertim circa sol-
stitium anguillas detestantur.

Sequitur deinde, calcum, atq; anguillas pluri-
mum nocere, si comedatur. quod sane de iis quæ
magna mole ingeruntur, intelligendū est. Cau-
sz quidem de caseo supra cap. 7. de anguillis ve-
no in præsentī capite habentur.

*Anguilla
coctio.*

*Anguilla
esui calculo-
si nociva.*

Postre-

Postremo loco hoc etiam adferitur, nempe
 prauitatem eorum vberiore ac frequentiore vi-
 ni potu corrigi atq; emendari: quod minime ta-
 men de vino subtili ac penetrante, neq; ita de
 eo quod in potus delatui vicem substituitur in-
 telligendū est. Tale namq; cum cibis mali succi
 bibendum non est, quemadmodū 3. 1. doct. lib. 8.
 Auicenna sic ferme scribens diligenter admodū
 monuit Neq; vero cum cibis praefici ne an-
 tequam illi conficiantur, neq; ab eorundem con-
 coctione vinū protinus bibendum est: quippe q-
 mali chymi cibos in omnia statim corporis exte-
 riora membra, quo fortasse citra vini aduincu-
 lum maxime penetrassent, non sine sanitatis dis-
 pendio secum trahat. Intelligenti igitur de
 vino forti, non admodum penetrante, quod se-
 pius atq; modice commode et totum permissio-
 nis gratia sumitur. Hoc enī in prauitatem totum
 corrigat, concoctionem facilitatem roborat: rhi-
 gosque & phlegmaticos humores conuertendo
 benignos reddit: quo fit ut ad caeteraque angus-
 tiam, quae a grauiore humore conficiuntur, enco-
 ctionem non parum robustetur.

Ceterum neq; illud sile vrio hoc loco vol-
 uendum, nempe vinum non in angustia, non o-
 do sed quorumlibet etiam piscium natura conco-
 dum: quippe frigidioris humidioris et tempera-
 ram sunt omnes, a quoque antea usque id
 ipsum conficiuntur, tardius quae maiorem vino
 igitur sepius ac modice sumptis, nec minus
 tunc praeficiuntur, per se potuit. Hoc enī
 recte habent, hoc si recte atq; est: si piscibus
 vris, quidem aqua foueri, imo tunc vero vino
 conditi oportere.

DE CIBI POTVSQVE IN
prandio atque cœna permissione,
sive alteratione.

CAPVT XXXII.

Inter prandendum sit saepe parumq; bibendum,
Si sumas eum, molle sit atq; notum.

Hic duo traduntur præcepta.

Primum, de cibi potusq; in prandio atq; cœna permissione sive alteratione. Inter prandendum nanque cœnandumue inuicem modo edendum modo bibendum est, ac ne id quis dum large & copiose, sed tunc potius & parce. Neque enim iumenta nobis in hoc imitanda sunt, quæ tum dumum bibunt cum cibo exaturata fuerint: sed potio subinde interponenda est, quoniã cibis permissione potioris mollior reditus per membra nutritioni deficiencia facilius peruehitur.

Atq; hic notandum, triplicem à Medicis constitui potum: ac primum quidem permixtum vocari, quod vna nimirum cum cibis ingeratur; alterum delatiuum, quod concessione in ventriculo iam confecta, & absoluta, in hepate vero inchoata, vt cibi penetrationem adiuuet, exhibeatur tertium vero sitis sedatiuum, quo in explenda solvimur. Quæ igitur de potu hoc loco traduntur, ea de permixto accipienda sunt. Hic enim interponi sapientius ac permisceri cibis debet, neq; ad finem prandii vel cœnæ, siue dum sitis urgeat, (saluo tamen aliorum iudicio) differendus est. Imo vero crebrius etiam ab illis assumi debet, qui cibis actu vel potentia siccioribus vescuntur, quiq; vehementius sese atq; immo-

Potus triplex.

Permixtus.

deratius exercendo siccum panem vorant, non tamen copiose, ne concoctio impediatur. Simile enim quiddam succederet, quale aquam in leberem feruentem sapius large & copiose infundentibus solet: quippe caloris vis in coquendo hebetaretur.

Sedatius.

Sitis autem sedatius potus circa prandii vel coena finem natura congruere magis videtur: tunc enim ob calidi siccitq; cibi a situationē vera sitis urget. Namque verisimile non est eodem ac breui temporis momento infestari naturam esurie sitique simul, eo quod hac irritetur à calore, illa stimuletur à frigore interno. Etque hic potus augendus, vel minuendus, prout ipsa sitis expostulat.

Delatius.

Atque delatius prima coctione iam peracta, atq; etiam paulo ante quam aliud quippiam es datur, propinandus est: praesertim cum prius ingestus cibus consistentia fuerit crassior: neque differendus est, dum sitis oboriatur. Ventriculus enim ad reliquum suscipiendum cibum reddit expeditiorem, accorum etiam quæ in ventriculo continentur distributionem ad hepar plurimum iuuat. Non tamen immoderatus eo abutendum est, ut mature concoqui possit. Sio quidem inconcoctus ad hepar non transit. Quod verum utique erit, si in delatii locum non substituaturs aqua. In illa enim necesse non est ut coctio expectetur, priusquam ad hepar transeat. Rationabiliter vero in potu delatio, seu etiam in permixtione, non aqua, sed vinum propinari debet, aut aliud quippiam, quod vitiosum aut vitiosum, veluti cereuicia, *μῆλιν καὶ κρητὴν*, aut ex cerasis vel malis, aut huiusmodi quopiam lactus co-

1111

nele con
vinum e
limen
non ine

cupatur

27. oſte

Sed

fione

dum el

nempe

tem cit

permix

ca calid

cus. Et

cibo na

diuerſio

tibus e

ratio ſi

mur bu

item q

reſtatur

ſecum

recenti

dita eſt

Pſam

eſt

Tellur

inqu

hoc loc

quand

Vbi ſc

note confectæ potiones : quibus tamen omnib.
vinum est præferendum. Facilem enim efficit a-
liimenti in omnia membra distributionem : vnde
non inepte, ὡς ἡμεῖς τῆς ἰστορίας ab Hippocrate nū-
cupatur, vt copiose admodum supra capite 15. &
27. ostendimus.

Sed quia de commoda cibi potusque permi-
stione satis iam diximus, illud minime omittē-
dum est, quod nōnullis vt rectum placere video,
nempe vt iuxta crassiores, sicciorem & frigidio-
rem cibum de vtroq; potu tam delatiuo, quam
permixtiuo largius assumamus : & vt rursus cir-
ca calidiores, subtiliorē atq; humidiores, par-
cius. Et iterum vt vinum subtile valensque cum
cibo natura crasso, duro ac frigido bibamus : & ē
diuerso calidioribus concoctioniq; magis parens
tribus cibis vinum debilius adiungamus. Quæ
ratio si stabit, valentiore vino iuxta carnem vie-
mur bubulam, quam pulloꝝ gallinaceoꝝ :
itemq; iuxta pisces, quam carnes animalium ter-
restrium.

Secundum præceptum de ouis erat, nempe vt
recentia ac mollia ingeramus : cuius ratio, red-
dita est supra, cap. 8.

DE PISIS.

CAPVT XXXIII.

Pisum laudandum nunc sumpsimus ac reprobandum.

Est instigatum cum pellibus, atq; nocuum,

Tellibus ablatis, sunt bona pisa satis.

Inquisitione dignum videtur, quod de pisib.
hoc loco traditur, nempe ipsa laudem mereri
quandoque, nonnunquam vero & vituperium.
Vbi scire ante omnia conuenit, pisa duas habe-

re facultates, adstrictoriam nimirum & purgatoriam: quarum hæc certe in ipsorum velut carne est, illa, vero in corticibus. Mandantur igitur quæ adempto cortice manduntur: & alij aut quæ non decorticata ingeruntur. Priore enim modo sumpta, vt in dietis vniuersilibus. Nam cum id ipsum confirmat, ventrem se habere: ut alij vero magis condensant & idcirco a plurimis quæ flatulenti spiritus pariunt, nam vt pugna quædam ac tormina in intestinis excitentur, purgatoria quidem facultate succum excernere volente, adstrictoria vero retinente: hincque intus alligatur natura, ab viroque horum diuersata. Porro si pisa cortice spelciata mandantur, tunc purgatoria actioni maxime conferunt. Quod de pilis hic dicitur, idem de omnibus ferme leguminibus, puta fabis, lentibus, phaseolis, & si qua sunt similia, præcipue tamen corticem habentibus crassiores, vt de fabis & ciceribus nuncius, intelligendum est. Hæc namque ratione legumina omnia quemadmodum lib. 4. de vict. rat. in morb. acut. aphorif 93. Hippocrates aueretur, nam ossa sunt, & cruda, & cocta, & sicca & macerata, & viridia. Cortex præterea in omnibus peiores generat succum, quam quæ ipsorum velut caro est. In ipsorum genere reperiuntur quædam alba & rotunda, cortice tenui, leui ac fragilibus, quæ tamen si una cum corticibus innoxie nadi queant, præstat tamen vt decorticentur. Legumina viridia adhuc & nondum exacte maturata valde tenuem habent corticem, ac minus ipsi differimen est, quo ad corticem saltem & carnem attinet, facili liquefcoquantur: quare ea nonnulli sanis corporibus, quam maruta atque exco-

cata

cata ma
a entar
esse ex
gis ob
que q
negari
ab ex
salubr
cata ac
quæ
omni
dioni
tū me
ratione
lum co
menti
trem f
rum o
rum e
pe hep
efficac
stus fa
prom
crass
torem
horu
lien
dum Q
non p
storer
propt
vini
crass
coci d

cata magis conuenire arbitrati sunt: quod tamē à veritate alienum videtur. Nam ea admodum esse excrementitiæ substantiæ & corruptioni magis obnoxia constat: quo fit vt à sanis non vsque quaq; citra noxam sumi queant. Hoc tamen negari non potest, quod matura & exiccata cum ab externis corticibus purgata fuerint, ad vicius salubris rationem, quam recentia non decorticata accommodatiora sint: & è diverso viridia, quam exiccata cortice non spoliata. Patro cum omnium leguminum substantia in se, concoctioni renitatur, crassiq; & prauis succi alimentū in corpus diffundat: merito à viciis salubris ratione excluditur. Brodium tamen sine infusum eorum, eo quod statim cum omni & alimentum & concoctionis prauitate deponat, ventrem subducatur, urinam cieat, venarum atq; viscerum obstructions amoliat, adeoque ad valiosum etiam, quæ colatoria vulgo vocantur, semper hepatis, renum & vesicæ emundationem sit efficacissimum, non parum commoditatis in viciis salubris ratione habere dignoscitur. Quis proinde vsum ieiuniorum tempore, quando crassis atq; obstruentibus vtimur cibis, frequentiore esse conuenit. Multiplex porro ac varius hominibus leguminum vsum esse solet. Nonnulli enim cum falsis carnibus cistant: quem modum Galenus libr. 1. cap. 2. de aliment facultate non probat. Nam hæ quoque sanguinem crassorem & melancholicum magis generant. Quapropter non est his copiosius vtendum, & maxime si cui corpus sit aut melancholicum, aut crassum vel prauo succo abundet. Pessime autem ceci diuinitibus legumina sapa apparant: quando-

Esorū coctio.

quidem legumina haudquaquam incrassantiū
 mitionem postulant, sed humidorum porius,
 & quæ ipsorum crassitiem incidant. Quibus ve-
 ro lapa commiscetur, iecoris obstructiōes solent
 gignere, viscerisq; huius ac lienis inflammatio-
 nes inaugment, nisi melle addito meliora fiant.
 Perspicuum autem est, quod & scirrhosos visce-
 ris vtriusq; affectus lapa exacerbat. Vt autem le-
 gumina elui accommodatiora fiant, magis nu-
 triant, & crassum prauumq; succum amittant,
 in hunc fere modum coquenda veniunt: Sub no-
 ctē in aquam feruentem infundantur, ac pri-
 mo quidem manibus diutule confricentur, vt à
 cortice separentur, deinde per totam noctem in
 eadem macerentur, sequenti vero die duabus
 vel tribus ebullitionibus in eodem liquore, dū
 tertia quartave aqua portio absumatur, perco-
 quantur. Aquam autem adhibere oportet leuiss-
 simam, seu pluuialem. Nam & hac citius coquē-
 rur & molliora euadent, & concoctioni minus
 facessent negotii. Ius decocti colo tandem trā-
 fundendum, & ad vsus reservandum. De quo
 vbi & quantum cuique libuerit, accipiendum,
 cumq; cinnamomo denuo & croco temperan-
 dum ad lentum ignem. Hoc enim pacto terre-
 am naturam magna ex parte deponet. Nonnulli
 duas partes zinziberis, vnā piperis, aliquantū
 etiam cymini adjiciunt, quo facilius secedat: ad
 extremum aliquid aseti vinive, & butyri admi-
 scent, atque vnica iterum ebullitione coquunt,
 spūmā interea diligenter auferentes. Quod qui-
 dem in principio refectiōis potissimum sumē-
 dum. Illud postremo minime pratercundum,
 quod brodium siue iusculum cicerum & pila-

rum alborum multo sit præstantius, & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum & tota eorum substantia.

DE LACTE TABIDORVM.
CAPVT XXXIV.

LAc *Phlegmæ* sanum caprinum * postque camelæ, * al. *piso* cæ
Ac nutritiuum plus omnibus est asinum. melinum.

Plus nutritiuum vaccinum, sic & ouinum:

Adsit si febris caput & doteat, suxtendum est.

Hic præcepta quædam traduntur de electio- *Lactis ele-*
re lactis genere, quatenus videlicet *Phlegmæ*. *ctio.*

hoc est, tabidis, emaciatis, hectica febre laborantibus, & quomodocumque consumptis sit conducturum. Cibi enim his ipsis, quod calorem naturæ imbecillum obtineant, concoctu faciles conueniunt: boni item ac multi alimenti, ut corpus emaciatum instaurent: sed liquidi & tenues, ut vlass, ob siccitatem contractus facilius subeant & penetrent: ob febrim quoque refrigerent nonnihil, & ob vlcus saniem detergant, & ob solutionem cōtinui, glutinent. Quas dotes omnes habet lac: facile enim coquitur, ac inter omnia, quæ alimentæ gratia sumimus, lac butyro & caseo multum nutrit optimum & optimi est succi, sero casei & butyri liquidum & subfrigidum est, ut lib. 5. cap. 20. & lib. 10. ca. 7 de simp. medic. facul. terget sapore dulci butyroscque substantiæ & acrimonia seri glutinat caseo & eodem ac butyro est emplasticum. Quapropter nonnulli, Galeno in libro de cibis boni & mali succi, cap. 9. tette, pulmonis vlceribus affectus portione tantum lactis curari putant, antea scilicet quam ea ipsa vlcera amplientur, callosaq; fiant,

*Lac capri-
num.*

Acprinum quidem præceptum est de lacte caprino, quod utile esse phthiricis, Avicenna lib. 2. Cano cap. 4. 12. & 1. 4. tract. 3. cap. 6. confirmat: Neque id sane iniuria: siquidem inter cætera lactis genera moderate se habet, cum non admodum pingue crassumq; sit: ob id medium quoque esse censetur, quod in corporibus nostris præstat.

Secundum de camelino, quod illo tenuius est, feroliq; humoris magis particeps: quo fit ut minus tum nutriat, tum emaciat conferat, Hydropticis tamen, & quibus hepar male affectum est, non parum commoditatis adfert, præsertim si fuerit cameli aupperrime enixæ. Eo namque hepar, si quid Avicennæ credimus, reficitur atque iustauratur.

*e. Cano. cap.
4. 12. & 14.
B. Tract. 4.
cap. 15.*

Tertium de asinino: Asinæ namque inter cætera brutorum genera lac præbent ad propositos affectus accommodatissimum: quippe cum tenuissimum sit, & minime coaguletur, & quoquo versas ocyssime in corpus digeratur, quemadmodum elegantissime libro 7. method. medendi capite 6. a Galeno tribitur: Quod Avicenna quoque r. 4. tract. 3. capite sexto confirmat: Non est, inquit, lac post muliebre, quod hæcticis æque conferat, ac asinum. Hæticam enim, si quidem irabilis fuerit, ad plenum curat. Sed præ cæteris lac muliebre, tanquam naturæ eiusdem, & humano corpori familiarissimum, ab aliis Medicis, præcipueq; ab Hecodoto & Euriphonte ad rabidos affectus celebratur. Quoniã enim cæteris est subtilius, nigridius & humidius, citius concoquitur, velocius penetrat, & melius nutrit, Sumendum autem quoduis herum ma-

*Alexand.
Tract. lib.
12. cap. 4.*

*- Lac mulie-
bre.*

ne ieiunis, horis tribus aut quatuor ante cibum, vno quatuor primum; & has si recte confecerit, die sequenti quinque, sex uncias & sic diebus cōsequentibus auctum; si bene concoquat, vsq; ad libram vnā. Quatenus enim vires augeri cernimus, eatenus nos quoq; cibis adiiciemus. Sumat autem patiens ex mammilla, aut minimum diu extra propria conceptacula moratum (illic enim & sanguis & semen p̄optissime corrumpitur) per se, aut cum pauco melle vel saccharo & sale, ne in vētriculo acescat. A lacte hausto non dormiat, ne corrumpatur, nec corpus exerceat motu ac frictione, ne crudum lac in corpus trahatur.

Ceterum silentio prætereundum hoc loco non est, quod non semper lac muliebre aut asininum phthisicis profit: imo vero lac acidum, siue eburatum ab ipsis in certis quibusdam casibus conuenientius adsumitur. Et primo quidem, quando cum phthisi fluxus ventris simul infestat. Deinde cum metus est ne in ventriculo coaguletur, vel ardor adest vehementis febris, aut ventriculus suapte natura biliosus existit, vt in quo lac nullo negotio in bilem trāseat. Quinetiam quando phthisi febris coniungitur putrida, & multæ in inferioribus partibus sunt obstructions. Lac enim acidum cohibet & adstringit aluum, neq; facile in bilem conuertitur: quippe cui butyrum, quo prompte accendi poterat, ademptum sit: eadem ratione nec in putrida facile putrescit. Præterea cum immundus ac sordidus est ventriculus: in eiusmodi enim ventriculo lac promptissime corrumpitur. Porremo vero cum phthisicus lac integrum & dul-

ce abominatur, ab acido autem siue ebutyrato non omnino abhorret. Sed de his omnibus copiose admodum Hieronymus Cardanus libro secundo Contradicentium, Tract. 4. Contradict. 1. & Conciliator differentia 194.

*Lac vacci-
form.*

Quartum de lacte vaccino: quod ut inter cetera lactis genera crassius ac pinguius inuenitur, ita alere etiam magis putandum est. Atq; hinc sane Rhazes lib. 3. cap. 15. ad Almanso. sic ferme de eo scriptum reliquit: Lac vaccinum quorumlibet aliorum animalium Lacte crassius iudicatur, atq; ob id corporis molem & obesitatem ad pisci volentibus accommodatissimum habetur. His amplius Auicenna lib. 2. Cano. cap. 442. hoc quoq; addendum putauit: Nempe lac cuiuslibet animalis, cuius fœtus eandem in utero moram cum homine ducat, id est, per nouem menses, humano lacti esse maxime conforme: illud vero quod sit animalis, cuius imprægnatio quam mulieris diuturnior sit, esse deterius: quo sit ut cum vacca nouem mensibus vitulum ferat, lac eius humano maxime conforme, atq; ob id optimum quoq; habeatur.

Quintum de lacte ouino: hoc, quod ad consistentiam quidem & nutrimentum attinet, ad vaccinum quodammodo accedit.

Sextum de lacte vitando in febribus putridis, & dolore capitis: cuius rei causa adsignata sunt supra, cap. 7.

DE BUTYRO.

CAPVT XXXV.

Lentius humectat, solius siue febre butyrum.

Tres butyri proprietates hic referuntur.

Prima

Primo, cum doloris sedatione lenit & maturat: Siquidem temperate calidum est, & natura pingue atq; oleosum, facultatisq; concoquens, paulum habens etiam digerendi potentia, in mediis nimirum corporibus secundum duritiem & mollietatem. Bubonas igitur & parotidas iuuat, gingiuas extenuat, & praesertim in infantibus dentientibus, item humores in pectore ac pulmone fixos linetu concoquit.

Secundo, humectat, ex meliore namque lactis essentia constat. Quemadmodum ergo lacti, unde seivnctum est, humectandi vis inest, ita & butyro inesse oportet.

Tertio vero soluit, largius enim sumptum, cum ob suae substantiae lubricitatem, tam ob communem omnium ciborum humidorum rationem, qui scilicet citra adstrictionem sunt humidi, facile per ventrem subit. Sed febricitantibus & calidioribus naturis non aequae ut aliis conuenit: ipsius enim in sauiam bilem conuertitur.

Illud porro nosse hoc loco utile est, quod butyrum ob superabundantem & humiditatem & pinguitudinem in alimentis, usu praesertim immoderatiore, expetendum non est. Venter enim resupinat ac subuenit, & ad vomitum incitat. Neq; vero ultimo post alios cibos loco ingerere conuenit, quippe cum humidum sit ac lubricum facileq; subduci queat, in superficie natans corrumpitur, atque ob hoc ipsum ante alios cibos sumendum est. Ita enim citius subducitur, & alios cibis viam munit. Quocunq; oleo magis tum nutrit, tum cibos condit: quo fit ut obioniis additum olei atq; adipis vicem merito penset, Vnice tamen hoc semper cauendum

ne vsus eius sit immoderatus, neve in ventriculo accendatur. Pinguia enim inflammata, quemadmodum in maiori praxi tract. 6. cap. 15. rub. 4. Ioannes Michael Sauerzola scriptum reliquit, in melancholiam adustam transiunt, ex qua lepra deinceps generatur. Quo fit, inquit ille, vt ob nimium Butyri vsui muii leprosi in Germania reperiantur. Recens etiam butyrum contra bestias quæ virus ei aculantur, venenæque & foris illitum, & per os assumptum efficax est: ab aspile enim percussis vtilissime imponitur, & in pestilenti aeris constitutione quotidie cum puri panis tribus aut quatuor bolis mane abiciendis deuoratum, mirifice ad sanos ab infectione præseruandos confert. Plura de butyro Dioscorides libro 2. capite 62. Galenus libro 10. capite 10. de simpl. med. facult. Paulus Aegineta libro 7. Simeon Sethi in Syntag. & Auenzoar, Tract. 1. cap. 4. lib. 3. Theysir.

DE SERO.

CAPVT XXXVI.

Incidit, lauat, penetrat, mandat quoque, serum.

Hic agitur de facultatibus Sero, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (vt libro secundo distinet. 1. capite 9. de med. simpl. purgan. Metues inquit) excalefacit atque siccit ordine primo completo, & vsq; ad secundum. Quincetia acrium at, abluit, abstergit, & nitrosa qua refertum est facultate, aluum absq; aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tam flauam tum atram ab exaltis humoribus genitam deicit: quo fit vt mirifice conferat maniacis & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis
inde

inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua
interente laborantibus, felle tuffus & uenotis.
Datur utiliter febrientibus ex bile & uiscerum
ac vasorum obstructionibus. Copetitur etiam in
vitiis incute à bile & perustis humoribus emer-
gentibus. Quate lichenit us, virilignatus, albus,
pilosus, leprusq; admodum conuenit. Facile. Co-
muniabilibus quoq; atq; his qui ob potētis vini la-
torem potum male habent, auxilium præstat.
Plura Prothierius 1. 2. cap. 60. Galenus lib. 10.
de simpli. ed. 8. lib. cap. 8. Rhazes lib. 3. ad Al-
man. cap. 15. & Antecenna 2. Cano. cap. 442.

DE CASEO.

CAPVT XXXVII.

*Casus est gel dū, supans, crassus, quāq; durus.
Casus ē rarijans optima fereut sari.
Si non sent sen, tunc hanc e iungito part.*

Duo hoc loco peraguntur. Primo quatuor reser-
untur facultates Casei. Quarū prima est, ipsum
esse pelidum, id est, temperatura frigidum: quod
intelligi debet de recente ac molli qui frigidi-
& humidus, & non de vetere, qui calidus & sica-
cus est. Atq; huius generis grauissimum habemus
testem Paulum Aeginetam. qui lib. 7. de 2.
Caseus recens compactus & molis regulioriam
vim habet, leniter perfrigerans. Quæ etiam de
eo intelligi potest, qui conficitur ex sola lactis
coagulatione, absq; ulla alterius rei conmixtio-
ne. Reperitur enim qui ob aromaton quorun-
dam ac odoratarum herbarum admissionem a-
rior & calidior euaserit & ob id linguam velli-
cet, atq; ventriculum excaletacit. Talis autem
colore potissimum viridis exiit, qui si maiore
paulo

paulo mole ingeratur, corpus vehementer exarrit. Secunda est, caseum stipare, hoc est, adstringere ac cohibere aluum, quod maxime solet preestare vetus, cui multum coaguli admistum est. Tertia est, ipsum esse crassum, quod est, crassos generare humores, idque nullo excepto. Omnis enim caseus fit ex crassiore & terrestri magis cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Quarta est, Caseum esse durū. i. agre & concoqui, & aluo discedere: nimirum, propter succum crassiorem.

Secundo deinde loco hoc etiam adseritur: nempe caseum parua mole cum pane sumptum optimum sanis hominibus esse cibum, quippe qui panis admitione concoctu reddatur faciliorem alioqui per se sumptus admodum ob concoctionis tarditatem offendat. Agrotantibus vero, propterea quod neq; ad concoctionem, ut dictum est, neq; ad mouendam urinam, neque ad ciendam aluum, neq; ad succi deniq. probatam quicquam boni confert, omnino fugiendus est. Plura de hoc supra cap. 7. & 9.

CASEVS DE SE IP SO.

IGari Medici me dicunt esse nocivum,
Et iam tu ignoras, cur nocum: sa feram.
Expertis reor esse aratum, quia commoditate
Languent, si macho caseum aditu operam.
Caseus ante cibum confert, si distulcat aluum,
Si conspiciatur, terminet ille dapes
Quip: si o: non ignorant, hoc resistitur.
In locis duodus versibus *Agrotantibus*
Fingitur enim caseus se ipsum aduersus malum,
nos vicinos aut vituperatores defendere. In
gnati,

ghari, inquit, Medici, dicunt me nocuum esse; quū ipsi tamē ignorent causam, cur humane nature nocere dicar. Allusum autem videtur ad illud, quod ab Hippocrate in libro de veteri medicina scriptum est in hunc modum:

Atqui, inquit, mihi necessarium esse videtur, ut omnis Medicus de natura sciat, & omni studio annitatur ut cognoscat (si modo aliquid eorum quæ fieri debent, recte præstare velit) quidnam sit homo ad ea quæ comeduntur ac bibuntur comparatus, & quid cuique ab vnoquoque contingat & accidat. Nec simpliciter tantum sic existimet oportet, quod malum edulium est caseus, quia dolorem afferat repleto ex ipso, sed etiam sciat, quem dolorem afferat, & propter quid, & cui parti intra hominem existenti incommodus existat. Quandoquidem & multa alia esculenta ac poculenta, quæ natura mala sunt, hominem tamen non eodem modo afficiunt. Exempli causa: Vinum meracum, si multum bibatur, hominem aliquo modo debilem reddit & omnes qui viderint, hoc fatentur, & cognoscunt hanc esse vini vim, & vinam causam esse. quinetiam in quas hominis partes maxime agat nouimus. Talem proinde veritatē in aliis quoque apparere volo. Ergo caseus (quandoquidem hunc in exemplum assumpsi, non omnes homines laedit: sed sunt qui ex ipso repleti ne tantulum quidem offendantur, imo gracilibus mirabiliter etiam conferre perhibetur. Sunt autem alii qui eo sumpto difficulter à noxa liberantur. Homines quæ natura differunt. Differunt autem secundum hoc, quoniam id quod in corpore caseo est contrarium, à caseo excitatur & com-

mouetur, in iis quibus eiusmodi humor multus
existit: & quanto potentior hic est, tanto peius il-
los habere rationi contentandum est. Quod si
toti humanæ naturæ inimicus esset, omnes utiq;
laderet. Eam ergo differentiam si quis nonisset,
non incurreret profecto, neque pateretur ista.
Hactenus Hippocrates.

Secundo deinde loco dux recensentur utilitates
ab ingenio caseo. Quarum prima quidem est, i-
psam delinitatem abscondere stomachi: vbi sci-
endum tamen, quod non quilibet statim caseus
cuius subueniat stomacho (casei siquidē in cer-
tis quibusdam casibus omnes ex aquo nocent,
stomacho nimirum raro texturæ, ac illi quoque
qui ex longa agnitudine adhuc debilis se colligit)
sed recens, mollis, ac pauci lentoris particeps,
quemadmodum lib. 3. ad Almam. capite 15. Rha-
zes testatur: calido atq; sicco stomacho apprimere
confert: exustionem enim, caliditatem & sicci-
tatem eius, frigiditatis, ac humiditatis ratione,
reprimat & emendat. Contra vero eidem verus
admodum & acris, cuiq; multum coaguli inre-
ctum est manifeste ostendit. Stomacho autem cuius
pelliculis multa infarta sunt phlegmata, plu-
rimum confert caseus qui inueterauit, & ob id
quam prior acior atq; aidentior euasit: phlegma-
ta enim acrimonia sua incidit, abstergit, & infra
subducit. Rursus vero recens ac mollis huic ma-
xime nocet.

Secunda est, caseum priori loco exhibendum
iis, quibus venter maiorem in modum soluitur:
posteriori vero quibus idem ob imbecillitatem
non respondet. In vniuersum namq; adstringen-
tia, si prius ante alium cibum aut edantur, aut

bibant.
obi n
liend
aut d
gent
nitat
ostia
ostia
incita
minem
alimen
Rho
laxen
reimen
dopac
caseas
Nam
innoxi
ageco
veroa
muni
zes, ac
os cibo
atque
ex dul

Ino
Praci
dendum

bibantur, alia comedunt. Quibus autem ob imbecillitatem ventriculi non responderet, molliendi virtute praedita, nempe olea, aut pices, aut id genus aliud praesument: deinde adstringentia, (quorum in numero caseus etiam reponitur) quæ dum ipsum firmant ac roborant, deorsum in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina est, propellant, adq; excretionem in eadem incitant, id quod ex vera medicinz peritis neminem latere arbitror. Vide Galenum libr. 2. de aliment facult. cap. 21. ubi rationem tradit, cur Rhetoricus quidam adstringentibus post alios cibos laxantes sumptis venter fuerit solutus. Huiusce rei meminit etiam Paulus lib. 1. cap. 181. De acido caseo ita scribit Aetius libr. 2. cap. 171. Recens caseus qui ex acido lacte fit, & ob id *ὀξύγαλκτος* appellatur, omnium optimus censendus est. Nam & in cibo inuendissimus est, & stomacho innoxius præ omnibus aliis caseis existit, minus ægre concoquitur, & minus ægre transit, neque vero valde crassi succi est, quo crimine in comuni omnes casei sunt infames. His addit Rhazes, acidum caseum ex aqua mole vitino post alios cibos loco ingestum roborare os ventriculi, atque auferre etiam *ἀνακαταρξιν* ac nauseam, quæ ex dulcibus & pinguibus cibis proueniant.

DE MODO EDENDI
& bibendi.

CAPVT XXXIIX.

INter prandendum sit sæpe parumq; inuendum,
Ut minus ægrotes, non inter fercula potes.

Præcipitur in primis hoc loco, ut inter prandendum cœnandumue inuicem modo edatur,

O . . . mor

modo bibatur, id est, inter edendum sapius quidem, sed parum bibatur: neque potus, quemadmodum supra quoque capite 32. dictum est, co- usque differatur, dum venter cibo expletus videatur. Deinde vero ut eo tempore, quod inter prandium ac coenam intercedit, potus, quo ad eius fieri potest, evitetur. & maxime si ingestus cibus in ventriculo nondum concoctus fuerit, nisi magna cogente necessitate. Interrumpitur enim & impeditur primo sumpti cibi concoctio, ita ut cum inconcoctum è ventriculo descendere contingat, appetentia cibi in coena sumendi deficitur, corpus grauat, & ad dispositionem, in qua homo neque sanus neq; eger dici queat, siue qualis ea est quæ febrim præcedere solet, adducitur.

Ut vitæ pœnam, de potibus incipe coenam.

F. Coenam à potu inchoandam esse hic adferitur. Sunt qui hunc in modum exponant: Si vitare pœnam, id est, infirmitatem, in principio coenæ bibas prius quam comedas. Sed inepta prorsus ac inualida est hæc expositio. Secundum Medicos enim coenam à cibo quam potu auspicari conducibilius est. Neque Angli ipsi, quibus præsens liber dicatus est, eiusmodi morem consuetudinemque servant. Quacunque enim diei hora bibere voluerint, bolum fere siue frustulum panis præsumunt. Quare quod dicitur, sic intelligendum potius videtur, incipe coenam à potu, id est, à cibo liquido & concoctu facili. Et notè est, quod ait Hippocrates in aphorismis libr. 2. aphor. 11. Facilius est impleri potu quam cibo. Atque eius quidem rei hæc assignari potest ratio. Quia si cibus liquidus & concoctu facilis

illis pot
eius in
ingestu
qui coe
coctio
dus cib
to con
mis ad
sed in
que it
rer. De
præcap
Vtrum
totem

Po
Vn.

Singul

Tri

vetius

mum

casei

modi

ca qu

exte

ac fic

hinc

quad

most

tur.

hum

fiat

dacar

parto

illis postremo sumeretur loco, concoctionemque eius multo citius, quam crassi aut duri, qui prius ingestus fuerit, perfici cōtingeret. Somnus enim qui cœnam subsequitur, mitum in modum concoctiorem adiuuat. Hancque ob causam liquidus cibus, cum ob crassum illum nondum ex toto concoctum ad exitum peruenire nequeat, nimis aduretur: aut certe, si exierit, crassum illum, sed incoctum adhuc secum traheret periculum, que ita ei qui comederit, non vulgare compararet. De recto ciborum ordine nonnihil etiam supra capite 6. diximus. Porro de quaestione hac, Vtrum à potu cœna inchoanda sit, lege Conciliatorem differentia 118.

*Post pisces * nux sit, post carnes caseus adfit.
Vinea nux predest, nocet altera, tertia mors est.
Singula post oia, pocula sime nona.*

al. Nuces.

Tria hoc loco peraguntur. Primus namque versus duo præcepta complectitur. Quorum primum quidem est, vt post esum piscium nuces in casei locum substituuntur. Id quod tribus ferme modis probari solet. Ac primo quidem, propterea quod nuces collectionem phlegmatis (quod ex frequente piscium esu generatur) caliditate ac siccitate sua discutiant & dispergant. Atque hinc sane est, quod in vere, quando nixurum quadragenario ieiunio corpora inaceriatur, summo statim post alios cibos loco nuces exhibeantur. Deinde etiam quod pisces frigidioris fere humidiorisque sint temperatura, adeoque difficillime ob id ipsum concoquantur. tardius subducantur, & promptissime in ventriculo corrumpantur ac putrescant; Nuces vero cum euidenter

Nuces post
p. pesc.

excalefaciant atque desiccant, eorum concoctionem adiuuent, prauitatem corrigant, & ad mediocriter temperamentum perducant. Tertio vero ob eam quoque causam, quod pilæ interdum veneni nonnihil in se contineant: nuces autem ut copiose admodum ostendimus supra, cap. 13. venenis aduersentur.

Secundum, ut post carniū esum non nuces, sed caseus exhibeatur. Caseus enim præstat, ut cibis ad fundum ventriculi, ubi concoctionis opus potissimum viget, promptius descendat. Quod de eo sane caseo maxime intelligendum est, qui medium locum inter recentem ac veterem sortitus sit.

In secundo deinde versu de triplici agitur nuce: quarum una quidem prodest, altera nocet, tertia vero mortem inferre dicitur. Per primam autem eam nonnulli intelligunt, quæ ob odoris præstantiam Moschata vulgo appellatur. Hæc siccat & excalefacit ordine secundo completo, adstringit, oris situitatem commēdat, & fortis animæ vius commensa æolet, lentiginies in facie emendat, visum acuit, ventriculum & iecur roborat, lienem absumit, urinam ciet, fluentem aluum sistit, flatum disemuit, & frigidis vteri affectibus munice prodest. Per alteram accipiunt vel nucem Auellanam, quæ *καρύδορος* & *καρύδοιπιτινγ*, Græcis appellatur, vel eam quæ in communem vñ, & *καρύδοι βασιλική* Græce, Latine vero Juglans dicitur. Harum illam quidem nocere ob id tradiderunt, quod *πύρεξ* concoquatur, cibus in ventriculo supernatet, vomitus excitet, flatu generet, & largius esitata sagut tentet, hanc vero, quod pari modo conco-

Quæ

Quod difficilis, stomacho inutilis, biliosa & tussientibus inimica sit, capitiq; dolorem inferat. Ob hancq; ipsam sane causam, Nuces etiam dici à nocendo Grammatici autumant. Græcorum quidam *κακὰς*, quod *κακὰς* id est, capitis grauedinem faciant nominari tradunt. Per tertiam vero iocose nonnulli nucem interpretantur balistæ, quod nimirum repentinam inferat mortem. Verum alii nucem intelligunt Metellam: quippe quæ venenum sit, *κακὰς*, id est, corporem inducens. Quarto enim refrigerat excessu, ita ut diachmarum duarum pondere citatissimè interimat, minore vero mensura temulentiam faciat. Et hos quidem effectus præstat etiam in earibus, quibus necandis aptissima habetur. Lege Rhaz. in lib. 3. cap. 30. ad Al. Serapionem de simpl. med. cap. 365. & Auicennæ Cano. c. 308. POKP. O ut grati etiam discipuli vicibus fungar: Georgii Sturziadæ medici eruditione & experientia clarissimi, meique olim in re medica præceptoris obseruandiss. de tribus hisce nucibus opinionem huic quoque loco inferam. Is igitur per nucem hic aliud nihil quam Ingladem intelligendum adferebat: per vnicam quidem paucas numero, quæ citra denarium consisterent: per alteram, quæ paulo largiore copia ingererentur: per tertiam vero quæ immoderatissime sumerentur.

Secundum hanc igitur interpretationem vnicam nux prodesse dicenda est, vel quod nuxes lethalius aduersentur venenis: vel quod viridium ac recentium nuclei decorticati & ante alios cibos sumpti ventrem leniter subducant, torrefacti vero aliquantulum, atq; à reliquo cibo com-

manducati ciborum in corpus distributionem adiuuent. Altera noscere, quod nimirum concocta sint difficiles, ac caput immoderatiore videntur. Tertia vero mortem inferre, quod præter iam dicta incoiamoda *duvtegiou* etiam ad istum ingeste modum generent: quæ nisi præcipiti & compendiaro auxilio cohibeatur, mortem breui inferat.

Tertio deum versiculo præcipitur, vt post omni cuiusque recentis atq; inollis etiam haustulus & præcipue vini, sumatur. Eiusque rei duplex fere assignatur ratio. Ac prior quidem, quod ouum recens ac molle succitit optimi & concoctu facilis paruaque mole, vt supra ea 6. ostendimus, plurimo corpus reficiat alimento, idque vitello suo potulimum: vinum autem, quum natura eo delectetur maxime, præstet vt a mēbris audius attrahatur celeriusq; ita permeet. Posterior vero, quod ouū tardius descendat per gulam (quæ Græcis proprio nomine *ιστοφάγος* ab *ιστος* fero, & *φάγω*, eribus, quod cibum & potum in ventriculum transuebat. Arabibus Merinuncupatur) vinum autem descensum eius adiuuet.

DE PYRIS.

CAPVT XXXIX.

Adde byrobatus, nux est medicina veneno.
 Fert: gra nostra, pyrus, sine vino sunt pyra virut.
 Si pyra sunt virut, sic maledicti pyrus.
 Dum loquo antiditum pyra sunt sed cruda venenum.
 Cruda grauant stomachum, eluant sed colica grauatam.
 Post pyra da potum post pomum vade caratum,
 Hic docetur imprimis, vt super pytorum est

Tyra,

vinum bibatur idque tam vel^o, tum odoratum:
atque eius quidem ratio reddita est supra cap. 7.
Pyra enim sanguinem seroso replent succo, in-
flationesque accolicos cruciatus suscitant. Vi-
num ergo cū calefaciat tenuet, flatus discutiat,
& serosam redundantiam consumat, super iplis
conuenientissime bibitur. Deinde Nucem vene-
no medicinam esse traditur, de quo copiose su-
pra, capite 13. Secundo ac tertio versu dicitur, py-
ra absq; vino commanā esse virus, hoc est, nocere
humanæ naturæ, cuius ratio iam reddita est.
Ne quis interim simpliciter, vt de illis quæ ex-
cessu qualitatum elementorum, quarum mi-
stione constant, aut propria qualitate, siue for-
ma (vt vocant) occulta venena esse noscantur, ita
de pyris quoque suspicetur Sic enim commanā
perniciem subinde vel noxam aliquam infer-
rent ac proinde arbor ea ferens merito detesta-
bilis esset, adeoque ob id ipsum excindenda, at-
que in ignem coniicienda. Quarto versu innui-
tur, pyra recentia & cruda esse venenum, id est,
nocere humanæ naturæ. Nam extra hoc quod
sanguinem seroso atq; ebulliente replent succo,
inflationes & colicos cruciatus excitāt, phlegma-
ta etiam ac scabiem generant. Cocta vero contra
eiusdē rei, id est remedium præstant. perinde atq;
illa paulo ante præstare diximus, quæ cum vino
manderentur. Atque hæc sane vltimo post alios
cibos loco sumenda potissimum sunt: ita nan-
que excrementorum subductionem adiuvant,
Quinto versu docetur, crudorum pyrorum esum
grauem esse stomacho. Ipsum enim non à conco-
ctionis tantum opere distrahit, sed flant. etiam
distendit, Cocta vero è contrario grauatum.

Stomachum leuare & reficiunt. inque suum pristinum vigorem restitunt. Vltimo tandem versu hoc in primis præcipitur, ut vinum super pyzorū est: bibatur: cuius quidem ratio iam redidita est. Deinde, et a pomorum esu alius obducatur: quam rem Galenus libro 2. cap. 20. de aliment. facult. sic scribens confirmat: Poma acida cum succum crassum in vètre inuenerint, ipsum incidunt, ac deorsum subducunt, ob inque deiectiones humectant. Quod si ventrem parum inuenerint, ipsum magis stillunt. Porro si eas dulcis cum sine acrimonia & crassitie, hoc est, solus plane fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quod si acrimoniam aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Eadem habet Oribasius libro 4. Synopses ad Eustathium filium capite 69. & Adiscenna 2. Cano cap. 569. Quinetiam hæc adsignari potest ratio, nempe quod poma statim in ventriculo excitent, status vero per annum deinde facile emittantur.

DE CERASIS.

CAPVT XL.

*Si cerasum comedas, tibi cor fers grandia dona:
Expurgat stomachum, non leues lapides tibi tollit,
Hinc mel or toto corpore sanguis erit.*

*Cerasorum
comenda.*

Tria ex cerasorum esu commoda hoc loco recensentur: ac primum quidem, quod stomachum expurgent idque de illis potissimum intelligendum, quæ una cum nucleis manduntur. Ad eum namque modum (vt nonnullis placet) ingesta abstergent & emundant. Secundum, quod nucleorum, cum inde expressus succus sine lasumitur, peculiari quadam proprietate lapidem

non in renibus tantum, sed in vesica quoque
frangant & expellant. *Tertium* vero, quod cur i-
psorum velut caro est, optimum generet langui-
nem, corroboret & inspiraret. Et hoc certe
ex experientia testatur & demonstratio. Siqui-
dem in passentibus, qui cerati plurimum dele-
ctantur, eo ipso tempore quo hæc matura sunt,
seculicula non paulo maiora quam alias reperi-
untur. Unde hoc ætate frequentiore cerasorum vsu
augeri ac roborari cito colligitur. Sed hic no-
tandum, quod duplicia sint cerasa, crassa nimi-
rum & parua ac crassa rursus duplicia, nempe
dulcia & pontica huc acerbæ. Dulcia omnia &
parua in salutaria sunt, facile corrumpuntur, &
lunbricos in corpore generant. Crassa pontica
quoque duplicia inueniuntur. Quædam enim pe-
diculo constant longiore, bacca etiamnum cate-
xis crassiore, gustu acerbo & admodum acido,
colore perpetuo rufescente, nec vnquam in atris
vergente: Italici verò dicuntur. Hæc tenera adeo
& fragilia sunt, ut nisi sub arbore sua comedan-
tur, facile genatu collidantur & marcescant. Qua-
re non nisi recentia, atque in principio tantum
mensæ sumenda sunt. Abstergendi stomachi &
eiendæ appetentiæ vi prædita sunt. Alia denique
crassa, nigra, & maxime omnium pontica sunt,
quæ in compluribus Italia locis Marasche vul-
go nuncupantur, à sapore sic dicta, quod non in-
iucundi amatoris tantillum resipiant. Ea sum-
mo post alios cibos loco edenda sunt, ita ut os
ventriculi ponticitate sua claudant: quo clauso
concoctio & melius & citius peragitur. Galenus
faciens cerasorum omnis generis mentionem,
libr. 7. simpl. medic. capit. 19. scribit in hunc mo-
dum,

dum: Cerasus arbor fructus fert non paris adstringentis in omnibus particulatim plantis participem Nam & in harum, sicut etiam malorum granatorum & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam vero dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium quæ nondum cocta sunt, ac natura quædam admodum sunt acerba, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasis non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt subducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra austera. Quæcunque vero acida sunt, ea pituitosis excrementosisque stomachis sunt apta. Siquidem austeris magis desiccant, & non nihil etiam incidunt. Porro ipsius arboris gummi communem omnibus viscosi & mordacitatis expertibus medicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommodata est. Proprie autem, siquidem, quod quidam subscribunt, verum est, calculis vexatos adiuuat. Nam sic illi tenuium partium inesset facultas quædam Hæc ille. Plin. 22 Dioscorides libro 1. cap. 126. Plinius li. 15. c. 25. & Simeon Sethi in Synagmat.

DE PRUNIS.

CAPVT XLII.

Frigida sunt, laxant, multum profunt tibi pruna.

Quæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidem, quod corpus medio riter res frigerent. Dulcia enim (quemadmodum libro 2. de medicaminibus simpl. purgantibus bened. capite 19. à Mesue scribitur) calido frigido sunt temperata, aut paulo frigidiora humida ordine

secun-

BONA VALETUDINE.

173

Secundo: *μίσσι* id est, dulcacida frigida principio secundi. Omnia tamen refrigerant. Quare Lusitani, qui calidam incolunt regionem, carnium suarum cocturam pruna plerunque immiscunt, & potissimum Damascena posterior vero quod aliquam moueant. Et hoc Galenus confirmat: Corpori, inquit, ex hoc fructu minimum alimenti accedit: utilis tamen est iis, quibus propositum est, ventrem mediocriter humectare ac refrigerare. Ipsum enim cum humiditatis, tum lentoris sui gratia subducit. Quod certe de maturis intellegendum: cruda enim, quemadmodum Auicenna testatur, non parum adstrictionis praeseferunt. Et quanquam posterior haec prunorum fascultas, non secus atque prior etiam, Damascenis fere attribuitur, Armenis tamen potius adscribenda erit, ut quae, Auicenna & Mesue testibus, praeter cetera magis alterent, largiusque soluant. Vtui vero maxime sunt matura, immatura minus: optima autem inter ipsa, & humana natura conuenientissima sunt oblonga, carne cum dura, tum exigua, siccitate nonnulla participantia, cortice exteriori tenui, sapore non prorsus dulcia, sed *μίσσι* id est, dulcacida, qualia Damascena cum primis habentur. Haec enim mediocriter humectant ac refrigerant. Multa porro & varia prunorum genera reperiuntur, non omnium tamen usus approbatur. In hoc genere sunt agrestia quaedam parua, dura acerbique, & cibo inaeuanda, Galeno *ἀγριοκκεῖν* ηλα vulgo prunola siue prunula nominantur. Horum fructus, inquit Galenus libr. 7. de simpl. medic. facult. capi. 35. euidenter adstrictorius est, ventremque sistit.

Q 10

Quo fit ut aquam nonnulli ventri sistendo accommodatissimam inde eliciunt. Caterum pruna quæ ventris subducendæ gravis sumuntur, in aqua frigida prius quam ingerantur, aliquandiu præmaceranda sunt. Ita namque præparata magis tum humectant, tum refrigerant, adeoque ad appetentiam quæ collapsa fuerit, excitandam, & ad fluxum præterea bilium, quæ in ventre habetur detergendam ac subducendam accommodatiora sunt. Quare biliosis etiam non solum febribus, sed aliis quoque morbis salubria redduntur. Pruna recentia atque humida siccis valentius quidem aliantur: sed excrementitium magis & peioris siccitatem præberi præbent alimentum. Siccæ vero non solum ad nutritionem accommodatiora sunt, verum magis etiam corroborant. Quod de prunis hoc loco diximus, idem de cerasis quoque aliquo modo intelligi potest: sed horum humiditas quam illorum subtilior ac min⁹ lenta est quo fit ut minus etiam alant. De prunis Dioscorides libro 1 capite 134 Galenus & Mesues locis paulo ante citatis, & Avicenna lib. 2, Canonum capite 539.

DE PERSICIS, RACEMIS, & Passulis.

CAPVT XLII.

Persica cum musto vobis datur ordine in isto
*Sumere, sic est mos nucibus sociando racemus,
 Passula non splens, iussi valit, est bona rem.*

Duo præcepta cum primis hoc loco traduntur.

Ac primum quidem, ut mustum cum persicis
 biba-

bibatur, a
 beantur,
 bullitione
 ebullitione
 ditate sua
 persicis,
 admocti
 eorum,
 suo tactu
 capite.
 Secundo
 edantur,
 rucius
 humiditas
 & arde
 suam,
 duntaxat
 dendum
 matione
 piole.
 Tertio
 passis
 i. ne
 Hinc
 pite
 passis
 he
 men
 bus
 tergun
 cia

bibatur, aut sane persica simul cum musto exhibeantur. Mustum namq; calefacit a modum, et ebullitionemque in corpore efficit: sed persica ebullitionem hanc atque excalefactionem frigiditate sua cohibent & moderantur. Contra vero persicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur mustum, quippe quod frigiditatem eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore suo facile mitiget ac temperet. De persicis supra capite 7.

Secundum vero, ut vuarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potissimum & anti quis nucibus intelligendum est. Virides etenim ac humidæ per se saluores consentant: antiquæ vero & aridæ excellenter siccant, adeoque ob oculosam suam quæritatem protapz in corporibus accenduntur. Iure igitur vuarum racemi cum ipsis manducandi veniunt, ut qui exsiccationi atque induramati humilitate sua resistant. De nucibus copiose supra, cap. 23.

Tertio deinde versu traditur, passulas siue vuas passas lieni officere. Ipsum enim communis ratione dulcium omnium obstruunt atq; lædunt. Hinc Galenus in libro de attenuante dixit, capite 9. in hunc modum scriptam reliquit: Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem & hepatis tumores non conueniunt: thoraci tamen ac pulmonis affectibus conducunt. Renibus etiam conferunt quippe quos lauant & absurgunt, urinamque eient. Renes namque multat ad ipsos deriuata humiditate mundan-

tur. Sed de his quoque supra, capite nono.

DE CONSERVANDA
DE FICIBVS.

CAPVT XLIII.

al. tenet. Fi.
enim facili
tate,

Scropha, tumor, glandes, ficu cataplasmate cedunt:
Iunge papauer ei cor fralla fora * trahit ossa.

Hic duæ ficuum cataplasinatis modo imposi-
tarum facultates referuntur. Ac prior quidem,
quod cum aqua, siue alio quopiam conuenienti
liquore decoctæ humidæque impositæ scrophu-
las, glandes atque tumores discutiant. Per scro-
phulas vero, quemadmodum doctissime à Iano
Cornario in cap. 8. libr. 1. Macri scribitur, Latinis
non recepto adeo vocabulo, strumæ intelligen-
tur. Videtur autem ex Græca voce factum esse.
Sicut enim Græci *χοιρῶδες* appellant, quas nos
strumas dicimus, sic visum fuit huic, qui primus
scrophas appellauit, eos glandularum circa col-
lum ac guttur tumores, Græcæ vocis etymon ex-
primere, *χοιρῶδες*, enim *χοιρῶν χοίρων*, appella-
ta sunt, hoc est, à porcis ac suis: vel quod, Au-
cenna 3. 4. tract. 2 c. 9. teste, ob edacitatem haud
raro circa hoc animal reperiantur, vel quod ea-
rum figura porcis plurimum adsimiletur. Per
Glandes accipiendus hoc loco abscessus, vt Guis-
doni Cauliaco placet, vtrunque mollis, vnicus.
mobilis & separatus à partibus circumiacenti-
bus: in emu-ctoriis plerumque nascens: talis es-
nim à glandis forma quam præ se ferre videtur,
nomenclaturam accepit. Lege Io. Taganitiū
lib. 1. institutio. chirurg. cap. 13. Porro per tumo-
res qualibet inflationes in quauis corporis par-
te exorta intelligi possunt. His enim omnib. cu-
randis ac maturandis ficus in aqua cum momē-
to aceti, vt penetrationem earum adiuuet, deco-

Antius libro
15. cap. 5.

quæ

quenda sunt, donec mollescant: mox liquore
per colum transuso, ficus ipsa in mortario con-
tundenda, ac cum eodem rursus cataplasma in-
formandum. Cataplasma autem proprie medi-
camentum vocatur, quod è plantis viridibus cõ-
tusis, vel iisdem ad mollitudinem vsque in aqua
decoctis componitur: id quod innuitur etiam
vulgato versiculo:

Tunc cataplasma fici, cum: sucrum ponis & herbam.

Posterior vero facultas: quod cum papauere
imposita ficus fracta extrahant ossa. Quo sane lo-
co erraticum illud papauer intelligendum est,
quod in aruis passim nascitur flore rufo, & capi-
te pollicaris vnguis magnitudine. Pueri in Scho-
lis ἐγκυρῆς, id est, atramentum librarium ex
contritis florum foliis conficere solent. Diosco-
rides lib. 1. capit 142. de foliis eius priuatim testi-
monium præbet, quod cum ficibus cataplasma-
tis modo imposita ad extrahendum ossa fracta
conducant. Sed adscribam ipsius verba Ἀνδρῶν
ἰδίων καὶ ὅτι τὸ μύκον & ἀγρία φύλλα
id est, Grossi cum sylvestris papaueris foliis ossa
extrahunt.

Vermiculos, veneremq. facit. sed cuiuslibet obstat.

Duo hic traduntur effectus ficuum. Primo nam-
que ex largiore ipsarum vsu pediculorum mul-
titudine prouenit: quod de iis potissimum intelli-
gendum est, quæ, vt refert Galenus libro 2. de a-
liment. facult. capite 8. & post hunc Auicenna 2.
Cano. capite 283. maturæ prorsus ac siccæ sunt:
quandoquidem sanguinem non admodum bo-
num sudoremque multum gignunt. Demum vero
ad Venerem irritant. Excrementitiæ enim sunt,

& inflationes pariunt, quibus virga erigitur, &
Venerea roborantur vires. Plura supra c. 9.

DE MESPILIS.

CAPVT XLIV.

al. Escusa. **M**ultiplicant m^ultum, ventrem dant * messilis fri-

Albida lutei placent, sed mollia sunt meliora.
Dux meculum

Dux melspilorum utilitates hoc loco recen-
sentur Vna quidem, quod interdum siue urinam
multiplicant, & que augeant. Quod certe nō pri-
mo & per se ac propria sui ratione efficiunt, sed
ex accidenti. Faciunt enim comprimendo indu-
rant, quo fit, vt ventris humor ad vesicam distri-
buatur. **Quinetiam** ratio ad ignem potest similis.
illi, qui ea apti sunt, societatem aphoris libro 4.
aphor 81. Melspilorum illa plasma facta paruum si-
gnificat deiectionem. **Quoniam**, inquit Philo-
sophus, multa & magis conferta distributio facta
est in lectore, & alio derivata est materia, ideo
multa urinae faciunt, parum autem stercoreis;
& è conuerso si multa sit urinis deiectio fiat, pau-
ca erit urinarum excretio, eadem de causa: nam
parua distributio illa est, & ideo etiam parum
urinae, multa autem per stercoreis deiectio, quo-
niam in ventriculo manet humidum. Altera
vero, quod ventrem detineant, idque praestant
maxime quae multatis ratione, quae inest ipsis acere-
ba admodum & styptica. Ex quo inferitur hoc
loco, melspila dura placere, quippe quae ob ad-
strictionem fluenti in cilio accommodatis
sine exhibantur, sed mollia esse meliora, vt quae
magis nutrant, & aluum minus sistant. Illud
porro neminem latere debet, omnibus huiusce-
modi

modi parce vescendū esse, non autem affluenter, vt pyris, perneis, ficibus, vuis, & similibus. Nullo enim ipso, vni vt alimento, sed vt medicamentis potius indigemus. Quod satis quidem colligitur ex ipsius acerbitate, & duritie substantiæ, vt quæ præterquam quod tardius in arbore maturitatem consequuntur, minus etiam quæ vti ediqueant mollescunt. Atque hac ratione de causâ priusquam edantur, reponi solent donec emolliantur. Sic enim quamplurimum ex acerbitate & stypticitate amittunt, & in cibis suauiora fiunt.

DE MVSTO.

CAPVT XLV.

I Rorucat v. m. m. mustum, ut solent & est.

Tres hic enumerantur facultates musti.

Primo enim vinam prouocat. Siquidem facibus eius nitrosam quidpiam mentem, ac tergendī facultas, atque eam ob rem vbi in vetustate descendit, ipsam mordicans ad vrinæ profusionem impellit. Hic tamē versus non de quolibet musto, sed de eo solum intelligendus est, quod fæces habet mordicantes. Eiusmodi quoque ex Rhénensibus non pauca reperiat. Multum enim cui fæces insunt crassæ, non mordicantes, quemadmodum supra cap. 26 ostendimus, meatus obsepit atque obstruit vrinarios, ita vt vrina potius luppiatur.

Deinde ventrem soluit: Viscera enim nitrosa & salia facis suæ qualitate assergens ad deiectionem incitat.

Tertio vero inflat, quod quidem propter eam contingit, quam in corpore excitat ebullitionē;

P inde

inde etiam flatus proueniunt. Sed de his omnibus satis supra, cap. 26:

DE CEREVISIA ET

Aceto,

CAPVT XLVI.

Crassus humores nutrit cereuisia, vires
Triasat, & augmentat carnem, generatq; cruores.
Trouocat urinam, ventrem quoq; molliat, & ir fiat,
Frigidat & modicum. Sed plū depiccat acetum.
Frigida, emaciatq; melancholiam, flatu, sperma minorat,
Siccis infestat nervos, & pingua siccant.

*Cereuisia
proprietates.*

Duo hoc in loco peraguntur. Primo enim bro-
uiter octo Cereuisia proprietates percurruntur.
Quarum prima quidem est, quod crassos humo-
res in humano corpore generet: idq; maxime,
si vino comparetur. Porro iuxta materiae varie-
tatem vnde conficitur, aliam in se atque aliam
recipit vel increassandi, vel extenuandi humoris
rationem. Siquidem ex crassiore substantia cras-
siores, ex tenuiore vero tenuiores humores pro-
creari par est.

Secunda, quod robur addat:

Tertia, quod carnem augeat.

Quarta, quod bonum gignat sanguinem, Quae
quidem tres proprietates potissimum intelligē-
da sunt de cereuisia multa substantia, non ni-
mis recenti, neq; nimis inueterata, ex optimis
granis rite & perfecte cocta: qualis Erphordien-
sis cum primis existit. Ea enim multū habet sub-
stantia, boni est succi, vberimū corporibus ex-
habet alimentum, & vires augeat.

Quinta, quod urinam prouocet: quae proprie-
tas ciarīs maxime, conuenit cereuisiis, quibus
phur.

plurimum incoctum est lupuli: qualis est Embe-
censis. Ea namq; ob lupuli copiam celerrime pe-
netrat & vrinam prouocat.

Sexta, quod ventrem molliat. Eiusmodi inter
triticeas Hambugensis existit: grati saporis est,
multum substantiæ habet, copiosum & boni suc-
ci alimentum præbet, sanguinem bonum gene-
rat, & in soluenda aluo per se, aut cum butyro
phryfico primum locum sibi vendicat. Minus ta-
men conuenit illis, quibus caput nõ admodum
firmum est: quippe qui ex ea facile inebrien-
tur.

Septima, quod flatibus ventrẽ distendat, idq;
maxime præstat Cereuisia cruda, hoc est, male
& imperfecte cocta: quæ certe præterquam quod
ægre concoquitur, inflationes etiam & obstru-
ctiões gignit, vrinamq; remoratur: impinguat
tamen admodum. In hanc classẽ Coyta Hol-
landiæ referenda est.

Octaua, quod paululum infrigidet. Eiusmodi
censentur cumprimis cereuitiæ Hollandiæ. Bra-
bantia, Hannonia, Flandriæ, & quibus plebei
homines vulgo vtuntur. Ea namque omnes vino
collatæ refrigerandi facultatem habere viden-
tur. Vbi sciendum cereuisiam confici posse ex a-
uena, hordeo & tritico, sed iuxta materiæ ratio-
nem diuersa ei inducitur temperatura, siue qua-
litas. Quæ namq; ex hordeo sunt frigidiores e-
uadūt. Hordeum enim refrigerat siccaturq; in pri-
mo gradu. Quæ ex hordeo simul atq; auena, mi-
nus alunt, nec inflant neq; obstruunt admodū.
Quæ vero ex tritico, calidiores existunt, magis-
que tū obstruunt, tū nutriunt. Crassiores cereui-
siæ tenuioribus tardius concoquuntur, atq; in-

*Cereuisia
preparatio.*

petur stomacho. Assiduus tamen atq; immoderatio eius vsus plurima omnino adfert incommoda. Visum nanq; debilitat, pedus ac pulmonem offendit, & tuiies commouet. Hepati quoque inimicum est: liquidem .vt tract 3. ad Sultatum Babylonie Rabbi Mosès autor est, ipsum radit, sanguinemq; eius deaibat. Stomacho præterea, iuncturis, & nervosis omnibus mali non nihil immoderatiore vsu ingenerat, articularesque dolores, tremores, & paralylin excitat. Proinde qui frigido sunt & sicco temperamento, quique inualidum pectus, pulmone, hepate, stomachum, & nervos habent, ab aceto abtineant, aut modice saltem eo vtantur.

Quarta, quod generet melancholiam: Frigiditate enim sua & siccitate ipsum hepar refrigerat & exiccat, atque ad generandam faciem melancholicam opportunum reddit, quæ demum facile in verā melancholiam vertitur. Hippocrates libro 3. de vict. rat. in morbis acutissimis aphor. 38.

Quinta quod Veneris appetentiam rescindat & semen imminuat. Nimum enim attenuat, incidit, exiccat & refrigerat. Cibatorum tamē appetentiam suscitatur. Harum facultatum lib 3. Ad Almanforem cap. 17. Rhazes etiam meminit: Acetum, inquiens, frigidum est & siccum materiam efficit, virtutē destruit, sperma minuit, bilemque corroborat nigram. Hauiam vero demolitur sanguinemque debilitat, & cibos quibus admiscetur, attenuat atq; incidit.

Vltimo tandem verū tria comprehenduntur: Ac primum quidem, quod macris noceat. Cum enim acetum excellenter attenuet, incidat atq;

desiccet, ex necessitate etiā maciem auget. Quippe similibus, vt Galenus libr. 1. cap. 10. de sanitat. tuend. testatur, quemlibet excessum augefcere par est, contrariis vero remitti aut minui.

Secundum, quod noceat neruis. Exangues enim sunt: & cum tenue sit, valde eos penetrat. Plura de hoc supra cap. 1. in acida cereuisia.

Tertium, quod immodice pingua corpora emaciet: atq; eius quidem ratio iam reddita est. De aceto plura Dioscorides lib. 5. cap. 17. Galenus lib. 1. de simpl. medic. facult. cap. 19. & deinceps. & lib. 8. eiusdem operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

DE RAPIS.

CAPVT XLVII.

al. sic ter-
tio lunc
gen.
Rasorum
et incommo-
moda:

Rasura uulstomachum, nouit producere ventum,
Prouocat urinam, prastatq; in dente ruinam.
Si male colla datur * tibi dos sic generatur.

Hic tres cum primis raporum recensentur proprietates. Ac primum quidem, quod stomachum inuenit. Secundum, quod status gignat. Tertium, quod urinam prouocent. Quæ sane omnia de iis intelligi debent, quæ belle & perspicue cum pinguibus carnibus percoquuntur. Es enim iucundiora ac gratiora stomacho fiunt, satis tum nutriunt, tum impinguant, sed humentem ac fluxam carnem creant, flatus & genitale semen generant, Veneremque stimulant, urinam prouocant, fauces leniunt, atque thoracem, ac visum præterea (vt Auenzoar in libro de conseruanda sanitate & tract. 8. capite 21. libr. 1. Theysir. & Auerrohes libr. 5. capite 41. collect. testantur) peculiari quapiam proprietate roborant.

Fec.

Fertur etiam quod fibrae illorum siue caudæ, alium fortiter moueant: Atque hinc sane vulgati excogitati sunt versiculi:

Radix rasa bona est, comedenti dat tria dona.

Visum lrisicat, ventrem mollit, bene bambit.

Secundo deinde loco duo eorundem referuntur incōmoda. Nam & dentes lædunt, & torsiones siue tormina in ventre suscitant. Atque his quidem malis cruda maxime obnoxia sunt. Primum enim non ægre modo dentibus franguntur, verum etiam minus iusto in ventriculo conficiuntur, quo fit vt & ipsa corrumpantur. & foetidos præterea halitus dentibus suggerant, acciduntque duplici ita nomine dentes offendi, commenducatione nimirum & halitu. Deinde vero ad istum modum liberalius ingesta concoctu sunt difficiliora, ac flatulenta magis, stomachoque noxia. Nonnunquam autem & ventrem mordicant: Quorum posterius etiā vulgato nobis indicatur versiculo:

Ventum saepe rapit, si tu vis viuere rapit.

Crebrior raporum vsus crassum humorem generat, & obstructions iecoris parit. Ventrem nec sistunt nec mouent. Inter radices tamen omnes, quæ quidē edendo sunt, rapæ corporis nutritioni vel maxime conueniunt, idq; ex saporis iucunditate facile deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura est, vtramque, & quæ linguam contrahunt, minus: dulcia vero magis alant. Rapa autem cum aliis radicibus dulciora sunt minusq; linguam contrahunt, maius etiam aliis præstare alimentum magisq; victus salubris rationi conuenire consentaneum est. Sanguinem tamen crassiora & melancholicum

ius dura est, cui ut a gre concoquatur, & tardissime descendat, natura comparatum est. Testis Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 11. Cor inquietis substantia quidem sua cato est fibrosa ac dura, ideoq; ad concoquendum est difficile. & tarde permeat Hucle. ut quoq; referendum videtur Nam, ut ibidem testatur Galenus. omnium animalium iecur est illi est succi, ac ad comprehendendum difficile tudeq; permeat. Renes item pravi admodum sunt sacci, & concocti difficiles. Galenus ibidem cap. 5.

Stomachus.

Secundum est, Stomachum quoq; a gre concoqui. & lente transire. Est enim membrum cartilaginofum ac nerueum, neq; facile in bonum sanguinem mutari potest. Cartilaginosa enim dura sunt: nerueæ vero animalum particulæ succum absolute pituitosum gignunt, Oribasio libro 4. Synop. ad Eustathium filium cap. 7. teste. Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 12. in hunc fere modum de eo scriptum reliquit: Durior carnibus est stomachus, ob id etiam si rite conficiatur, succum tamen gignet non plane sanguineum, neque inculpatum, sed frigidiorrem ac crudiorrem. Proinde multum temporis requirit, priusquam satis confici & in probum sanguinem mutari queat In extremis tamen partibus, nempe in fundo & orificio, facilius conficitur in quibus pinguior sit, & carniū naturæ propinquior.

Tertium est. Linguam boni esse alimenti, idq; maxime, Auicenna lib. 2. Cano. cap. 145. teste, circa radicem. Illic enim suauissima est, facile concoquitur, & probum corpori alimentum præstat: cum fungosa alioqui laxave sit, & respectu

solidioris carnis parum alimenti habeat. Inter omnes tamē porcellinæ præstantissimæ sunt, ut quæ oblata circumcingente pelliculâ à structoribus ac prægustatoribus principum catni æquis parentur aptuæ. Bouillæ ob exuperantem humiditatem parum in victus salubris ratione cōmendantur. Quamobrem ipsi vsuri obsonatrici artis periti caryophyllia inferere solent, præusquam assentur, sic enim illarum humiditas contemperatur, edendoque accommodatiores sunt.

Pulmo.

Quartum est, pulmonem facile & concoqui, & per intestina descendere, mollis enim admodū est & rarus. Paulus lib. 1. c. 85. hæc sic tradit. Pulmo facilis quidem, utpote fungosus, concoquitur, sed leuiorem cibum præbet, pituitæ generandæ efficax. Agnus vero pulmo, licet pro alimento minus conveniat, medicamenti tamē vim possidet. Impositus enim ut auctor est Dioscorides lib. 2. cap. 34. & Galen. lib. 11 de simpl. med. facult. c. 8. attritus à calceamētis cōtractos ab inflammatione tuetur & sanat. Idem tradit Auicenna 2. Cano cap. 568.

Cerebrum.

Quintum est, gallinæ cerebrum omnium esse præstantissimum. Vbi sciendum in primis, cerebrum esse pituitosum crassi vitiosique succi, late transire, concoctioni aduersari, stomachum lædere & nauseam excitare: ideo recte vulgo ad corrigendam frigiditatem & humiditatem, cum sale & puluere zingiberis, aut piperis condiri solet. Suillum naturæ inimicum est, ouillum vero vitulinum, leporinum cuniculumve cum sale ac calidis speciebus mandi conceditur. Inter omnia tamē cerebrum gallinæ primam laudem obtinet, abunde enim nutrit, genitāli se-

gmini

mini adicit, & cerebri substantiam auget: vnde
 & his qui tardiori leuiori; ingenio ac mente
 sunt, prodesse dicitur. Dioscoridi libro 2. capite
 40. sanguinem à cerebri membrana profluens
 tem sistit: Quod Auicenna lib. 2. Cano. cap. 128.
 & 296. ad fluxum sanguinis narium transtulit,
 nempe qui membrana cerebri vitio contractus
 sit. Cerebrum inquit, gallinæ prohibet fluxum
 sanguinis narium, accidentem ex velaminibus
 cerebri. Plura de hoc supra cap. 9.

DE SEMINE FOENICVLI.
 CAPVT XLIX.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.

Hoc in loco traditur, semē fœniculi, quod
ψευδαλβον Græce dicitur, flatus dissipare atq; ex-
 pellere, idq; maxime ratione caliditatis. Nam
 vt lib. septimo de simpl. medic. facult. capite 97.
 Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excal-
 facit, vt ex tertio ordine excalfacientium cenle-
 ri promereatur. desiccet vero non aque, sed i-
 psum quispiam in hoc primi esse ordinis posue-
 rit. Proinde lac procreat: quod si admodum de-
 siccaret, non sane efficeret. Suffusus eadem ratio-
 ne auxiliatur, vrinas mensesque ciet. Ex esu præ-
 terea seminis fœniculi manant & alia quædam
 commoda. In febribus enim nauseam & stomas-
 chi feruorem ex aqua frigida potum sedat, Ro-
 machum purgat, oculorum aciem reficit, & cum
 vino decoctum virulentorum vernium ictus sa-
 nat. Contrariæ radices & cum melle illitæ mor-
 sibus canum medentur. Quæ quidem omnia à
 nonnullis memoriæ iuuandæ gratia hisce versu-
 bus inclûsa sunt.

*Bu dū dat maraib. ū, ſe hēi fugat atq. venenūm.
Et purgat ſtomachū, ſum. n. quog. reddat acūm.*

Transcripta autem ea sunt partim ex Dioscoride lib. 3. cap. 71. partim vero ex Auienna lib. 2. Cano. cap. 28. Quo sane loco inter alia refert Auienna, etiam de nocitum exiitmasse, serpētes & vermes venenatos re tentus fœniculi semine patulos senectam exuere, oculorumque ariem sacco eius redere veris initio, vbi latebris relictis in apricu prodierint. Vnde intellectum est, hominum quoq; caligine n picipue eo releuari. Plura hæc de re Nicander sub exordium Theonicon. Plinius lib. 8 cap. 27. & lib. 19. ca. 91. & lib. 30. cap. 23. Mater libro 1. cap. 16. & Mesues cap. 1. de agitudinebus oculorum. Attamen quum cōcoctiōi aliquantulū renitatur, & exiguum prauiq; succi alimentum corporibus exhibeat, non vt alimento, sed vt medicamento potius fœniculo vtendum est. Proinde aliis interim cibis ipsum vice condimenti, & vt eorum prauitatem corrigat, adhibemus. Quemadmodum enim petroselinum nōnunquam cum lactucis, vt earum humiditas & frigiditas contemperetur, sic etiam cum cucurbitis interdum aut rapis, vt prauitas eorum minuatur, fœniculum decoquere simul & mandere consueuimus.

DE ANISO.

CAPVTL.

E Mendat visum, stomachum confortat Anisum.
Copia dulcoris Anisū sit mel orū.

Dux hic referuntur utilitates Anisi.

Primo nanq; visum emendat, & maxime quidem foris impositum. Atq; hinc sane apud Plinium

nium libro 20. capite 17. naturalis hist. epiphoris oculorum è vino radicem eius iunctam ab Iolla imponi solutam legimus. Ipsum cum croco pari modo & vino, & per tritum cum potentia ad magnas fluxiones, extrahendaque si qua in oculos inciderint.

Secundo deinde loco stomachum roborare dicitur, quod profecto de semine eius potissimum intelligendum est. Illud namq; vt lib. 6. de simp. medic. facult. cap. 44. Galenus assensum maxime utile est acre & subamarum, vt prope ad ventum accedat caliditatem. Est autem & i. succando tertii ordinis, sicut & in calefaciendo stomachum igitur calefacit, & qui in ipso sunt humores crassos ac frigidos lentosque attenuat, incidit, liquidosque & expulsionem accommodos reddit. Inflationes quoque, quæ ab iisdem proficiuntur, dissipat. Atque hinc adeo fit vt stomachus tum repurgetur, tum exsiccecur, & onere quo grauatus fuit, deposito roboretur. Quinetiã visui eadem ratione conferre existimandum est: quippe cui nihil aque noceat atque stomachi impuritas. Hinc enim impuri, foetidi atque turbulenti fumi ad oculos sublatis noxam spiritibus visui inuehunt. Melius ad hoc semper recens, plenum, non fursurosum, dulcedine & odore praestans. Præter has utilitates & alia quam plurimæ à Dioscoride lib. 3. cap. 55. à Plinio loco paulo ante citato, Serapione cap. 242. & Auicenna lib. 2. Cano. cap. 1. recensentur. Oris enim habitum inuandorem facit, doloris leuamentum præstat, vrinam ciet, discutiendi vim habet, aquam quæ subit cutem dissipat, potum intus ex solis humoribus contractam extinguit, animalium venenis ad

aduersatur, valet ad inflationes. Aluum & alba
foeminarum profluvia totum sistit, lac ad mam-
mas elicit, Venerem stimulat. Dyspnoeas à pitui-
ta profectas, totum purgat, cum melle sumptū
melius. Vetusis & antiquis ex frigore hepaticis
affectibus prodest. Iecoris, lienis, renum, vteri ac
reliquorum etiam viscerum obstructions tollit.
Vias enim ab humoribus crassis, frigidis ac len-
tis praeclusas & obfessas aperit. Atq; ob id febris
bus quoq; opitulatur antiquis. Dolores capitis
leuat, suffitum naribus: cum rosaceo ritum in-
stillatumque fractis auribus medetur.

DE SPODIO.

CAPVT LI.

Si cruor emanat, Spodium sumptum cito sanat

Spodium

Spodium sanguinis profluvia hic sistere tra-
ditur: quod de Spodio ab Arabibus nobis de-
scripto potissimum intelligendum venit Hoc ut
ex Auicenna 2. Cano. cap. 617. colligitur, non est
nisi radices cannarum arundinumve adustæ.
Quare cum eo quod Græci *σποδίου* appellāt
conuenire videtur. Officina Platearii nixæ testi-
monio pro spodio tam Græcorum; quam Ara-
bum ossibus vstis vtuntur, quæ elephantis esse
putant: quum verisimilius sit bouis, vel alterius
esse animantis ossa. Quocirca cum veterum &
Græcorū spodiū, quod Rhaziacus vocata species
est habeatur, ex officinis proflus hæc combusta
ossa proscribantur, eiusq; in Græcorum compo-
sitionibus vsus sit: in Arabum vero cōpositio-
nibus cannarum India spodio, aut si illud habe-
ri non possit, radicibus cannarum nostrarū ad-
stis vtendum erit. Græcorum spodium solum ad-

monetur. Arabum vero etiam sumitur & deuoratur. Hoc ipsum itaque sanguinem vndeque; etiam manantem hic sistere traditur, & maxime quidem quod frigidum sit & siccum, valideque adstringat aut certe quod sumptum siue admotum peculiari quadam proprietate hepar interperie vel naturali, vel quoquomodo aduentitia calidius moderetur ac roboret. Hoc autem viscere (quod principium ac fons sanguificationis est) roborato, sanguis ab eodem melius etiam retinetur. Puluis igitur eius cum stillatilis liquoribus rosarum & plantaginis in nares iniectus *αιμορροια* earundem curat. Idem cum succo plantaginis contra *αιμον συτον* & dysenteriam efficaciter sumitur. Quin & alia quam plurimae ab autoribus spodio attribuuntur dotes. Siquidem cor quoque proprietate quadam corroborat, & spiritus claros ac solidos efficit: quapropter exhilarat etiam atque laetificat. Potum aut appositum calidae cardiacae & contractae ab effusione flauae bilis ad os ventriculi syncope, calidoque cordis tremori auxiliatur, adiuvante scilicet talem ipsius actionem facultate adstrictoria, & maxime quidem in temperaturis calidis. In frigidis vero cum croco temperatum eadem praestat. Febris bus confert acutis, sitim sedat, & in modico cholericis alui profluuiis atque vomitui subuenit. Pulvis quoque; quae in ore & lingua erumpunt prodit. Feruorem furoremque flauae bilis coepellit, ventriculum roborat, ardori eius atque imbecillitati proficit, flauaeque ad ipsam bilis inhibitionem. Contra melancholiam ex sollicitudine, timorem de praeteritis, terrorem de futuris, & quaslibet animi perturbationes efficax est. Utilis.

liter calidis oculorum abscessibus illinitur. Plu-
ra Rhazes lib. 3. ad Almanforem cap. 36. Auicen-
na loco citato, & tract. 2. de viilibus cordis, cap. 3.
Auenhoes lib. 5. collect. cap. 56. Serapion capite
332. & Leonhardus Euchsius lib. 1. ca. 17. de com-
posit. medic. Puto autem quemadmodum spo-
dium peculiari hepatis roborandi facultate præ-
ditum est, ita & alia nonnulla medicina aliis
singularibus quibusdam membris roborandis
accommodata sunt veluti macis cordi, moschus
cerebro, glycyrriza pulmori, capparis heni, &
galanga stomacho, id quod vulgatis etiam hisce
versiculis comprobatur:

*Gaudet hepar spatio, mace cor, cerebrum quoq, moscho,
Tulmo l quinitia, si en capp. stomachusque galanga.*

DE SALE.

CAPV.T LII.

V*As condimenti præponi debet edenti,
Sal virus resugit, recte n si, rasque saporat.
Non sinit esia prole, qua datur absque sol.
Vrunt res sal'a visum, emetique minuant,
Et generant scab em. pruritum siue rigorem.*

Tria hoc in loco peraguntur. In primis enim
generale traditur præceptum, nemini hætenus
humaniori saltem atque ciuiliori non obserua-
tum: nempe vt vas condimenti, hoc est. salinū
primum in mensa apponatur: idque adeo vulga-
rum vbiq; est, vt hisce etiam versiculis decan-
tetur:

Sal primo toti debet, primoque reponi

Non bene mensa tibi ponitur atque sale.

Duo deinde salis recensentur commoda: ac
ptimum quidem, quod venenis resistat, Cuius
duplex

duplex assignari potest ratio : Vel quod sal vim habeat vehementer siccam & adstringentem, atque ob id quicquid in corporibus humidum est, id omne depascit reliquum adstrictione leniter contrahat : eiusque rei testis est Galenus libro vndecimo, de simpl. medicin. facilior. capite 30. sic inquit : Nam sal quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absorbet, & quod reliquum est substantiæ sordis adstrictione contrahit : ac proinde edim conditura sua carnes seruat, & à putredine metat : Vel quod sal non solum humores e corpore ducentes liquet, incidat, renuet, parget & emicet, sed poros etiam, per quos veneni vis in interiora corporis irruere solet, denset ac contringat, adeoque penetrationem eius intercipiat & excludat. Secundum vero, quod cibos condant, id est, sapidiore reddat. Nulla siquidem baria est a salis condimentum, sapore quodammodo dulcius experimento. Tertio deum loco salis, *Salu sine ciborum* eduliorum quatuor. enumerantur documenta. Quorum primum quidem est, quod viū praesentim immoderatione vrant, hoc est, corrumpant aut hebetent certae debiliorem reddant visum. Ac huius it. ten. duplex assignari potest ratio : vel quod oculi, vtriusque capite secundo, ex Aristotele ostenditur, hinc de natura aquæ : res vero pertalis humiditas ipsorum substantiam exiecit & confusant, adeoque hebetudinem ob id visui afferant : Vel quod a cibariis pertalis in ventriculo existentibus mordaces admodum atque res resoluantur sunt, quia oculos inolat ipsos acrimonia sua rodant ac rubefaciunt. Atque hinc sane eos qui

*Salu sine ciborum
naturae salis
rum notis
mentu.*

salem excoquant, rubros fere oculos habere
conspicimus. Secundum, quod Veneris appeten-
tiam compescant. Nam cum omnes corporis
exsiccent & consumant humores, sperma quo-
que necessario exhauriunt ac minuūt. Tertium,
quod scabiem generent. Acrem enim ac mors-
dace[m] procreant succum, sanguinemque adu-
runt, atque hinc profecto scabies incidere con-
suevit. Quartum, quod pruritus etiam excitent;
mordacia enim ac pruriginosa generant excre-
menta. Horum nocumentorum Rhazes etiam
meminit libro 3. ad Almanfor. capite 17. Sal in-
quit, sanguinem eorum qui multam ex ipso su-
munt quantitatem adurit: visum quoque debi-
lit, atque sperma minuit: pruritus generat &
scabiem. Ad hanc sciriginem nonnunquam &
impetiginem, morphæamque ac lepram progi-
gnit his, quorum corpora ad patiendum sunt pa-
rata. Quin urinarios etiam meatus, vltu praeter-
iti inmoderate ac frequentiore, excoquat. Mos
dicit tamen salis profligato salisidio appetentiam
reducant. Fertur praeterea quod si sal cum aceto
& succo ruta permixtus pedum plantis diligen-
ter infricetur, non noxam tantum ex vini crapu-
la contrariam curet sed his etiam qui cibos auer-
santur, Cicci *αποστρεφει*, appellant, auditatem re-
stituat. Plura de Sale Dioscorides libro 3. cap. 90.
Galenus libro 9. capite 30. & libro 11. capite 30.
de simplicimed facultat. Simeon Sethi in Syntag.
Auisenna 1. Cano capite 624 & Mesues li-
bro 2. sect. 2. capite 16. de medic.
simplic. purganti-
bus.

BONA VALETVDINE
DE SAVORIBVS AC
eorum qualitatibus.

243

CAPVT LIII.

Hic seruire vigent tres *salsus, amarus, acutus.*
Acetofus, sic stipans, ponticus atque:
Vinctus, & insipidu, dulci dant temperamentum.

Hic agitur de saporibus, siue qualitatibus gas-
trionis. Vbi sciendum imprimis, Sa;orem acci-
pi pro omni eo quod gultu aduocatur. Species
autem eius aliter ab aliis numerari solent. Gale-
nas lib. 1. de simpl. med. facult. capite 38. non fa-
cile numero comprehensibiles esse tradit. A
Theophrasto lib. 6. de causis plantarum cap. 1. & *Sapores octo.*
4. eius odor recententur differentiarum exem-
pl. gratio, dulcis, pinguis, austerus, acerbus, acris, salisus,
amarus & acidus. Quibus nonnumquam ne non-
nulli adiciendum putarunt, nempe insipidum,
quem *Αραιος* Græci vocant, quod extra omnem
sic insignem tum caliditatem tum frigiditatem,
medium, quoad fieri queat, constitutionem ob-
tinens, qualem præbet sentum aqua plane o-
mnis qualitatibus expers. Ex his tres caliditate hoc
loco traduntur, nimirum salisus, amarus, & acris.
Sed in his non parua est maioris minorisq; ratio.
Siquidem acris, vt Auicenna 2. Cano. tract. 1. cap.
3. confirmat, est calidus, hinc amarus, deinde
salsus: quoniam acris maiorem vim habet res-
soluendi, incidendi & abstergendi, quam ama-
rum; salsus vero est velut amarus frigida aliqua
humiditate totum hebetatumq;. Secundo de
inde loco tres ex saporibus statuuntur frigidi: a-
cidus videlicet, austerus & acerbus. Ex quibus a-
cerbus tamen frigidior existit, mox austerus, de-

Q 2 inde

inde acidus. Quod sane perspicuum euadit in omnibus fructibus qui dulcescunt. Principio enim sese prodit acerbitas vehementis infrigidationis: processu deinde temporis cum per solarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, austeritas in eis sentitur: qua solum deposita, aciditas acquirunt, sicut in *Phonice*: hinc dulcedinem tandem adfiscunt. Acidum vero quamvis acerbum minus sit frigidum, tamen ob subtilitatem & penetrationem suam in pluribus maioris est infrigidationis. Acerbum autem & austerum in sapore sunt propinqua, sed hoc nihil linguae prater extimam eius superficiem contrahit: illud vero non modo extimam superficiem, verum etiam interiora eius contrahit atque exasperat. Postremo vero tres dicuntur temperati, id est, mediæ qualitatis, ita ut corpus neque refrigerent excellenter, neque calefaciant: neque dulcis, pinguis, & insipidus. Dulce enim licet calidum sit, in ipso tamen non apparet excellentia caliditatis, ut libr. 3. ad *Almanto*. cap. 1. *Rhaze vilum* est. Porro sua ac propriae saporis cuique adsignantur facultates.

Dulcia

Dulcia enim concoquunt, emolliunt, rareficiunt, laxant, plurimumque corporibus exhibent alimentum & impinguant. Cum enim nature sanguinis nostri & carnis proxime congruant, ita ut auide excipit ac voluptate dilatare possint, etiam eis fruens non laeditur, non exasperatur, nec refugit ea, ut amara si uideretur. Ad hanc quicquid nutrit, ex genere dulcentior est coarctetur. Nam dulcia vngunt, imolant & non erodunt rosas particulas. Sed interdum ex eis etiam dulcia nocent: quia cum sint valde calida & creta

BONA VALETVDINE. 245

cito in igneam naturam transeunt, vel mel & saccharum celerrime vertuntur in flauam bilem. Quare auidius vsi saccharo saepe periculose inflammantur. Ad hæc dulces cibi intemperantius eduntur, humorisq; copiam generant, quam sequitur interdum vel putrefactiones, vel obstructions & abscessus hepatis atque lienis: & maxime quidem cum hæc viscera ad par. edum accommodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant admodum & aluum cient. Pectori famem conferunt & pulmoni genitaleque semen augent.

Amara meatus perpurgant, abstergunt, extenuant humorum crassitiem incidunt, & linguam mordent, suntque in natura terrestri crassa, in qua excedunt calor & siccitas, ut in Bile, Nitro, Marrubio, Absinthio: immodico vsu sanguinem cito adurunt & corrumpunt, bilemque augent flauam. *Amara.*

Acerba Græcis *στυφρά* appellata, recentiores pontica à pungendo vocant, quo verbo medici quoque libenter utuntur, linguam contrahunt & introrsum pellunt, ideoque constipandi, densandi & abstringendi vim habent, suntque in natura terrestri, crassa, frigida & sicca. Iaco enim acerbus sapor dicitur esse tardior quam acidus, quia acidus est in natura tenuiore minus terrestris. Acerba sunt fructus glandium, pyra syluestria, & in genere immatura poma, mala cydonia ac magis immatura. Nam postquam maturuerunt, fit mixtus sapor ex acerbo & dulci, sicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt *στυφρά* & fructus qui vulgo Ribes dicuntur: item castaneæ, cornæ, & poma Cynosbati. *Acerba.*

Auræia Græcis *αἰσ-γὰ* medicis etiam nostri

temporis *σπυρμα*, à verbo Græco *σπω* dicta, contrahunt, constringant densant, incrassant & Infrigidant. Sunt enim in natura terrestri, crassa, frigida, & sicca sed plus habent caloris & humiditatis quam habeant acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore usu humores abunde extenuant inaniuntq; , eoque sanguinem gignunt melancholicum, & corpus reddunt gracile. Ventriculū tamen quemadmodū Galenus id ipsum in lib de cibis boni & mali succi, c. 17. attestatur, corroborant. Omnia, inquit, quæ egregie austera sunt, laxū stomachum ac ventrem firmant, ac tum præcipue cū calida intemperie affecti sunt. Hac enim de causa, atq; etiam ad alui fluxiones sistendas, austeris utimur vinis. Iuuant enim ventriculū natua siccitate & aliquantulum adstringit.

Pinguia.

Pinguia siue oleosa. quæ Græcis *λιπαρά* & vulgò vnduosa nominantur, dulcibus vicina sunt, aquæ & aeris substantiæ: leniunt, emolliunt, lubricant, laxant, concoquunt, maturant, & humedant, sine manifesta tamen calefactione. Hæc si sint mediocria, optime nutriunt: sed immodice pingua supernatant, abominabilia sunt & nauseabunda, ventriculum resupinant, coctionem impediunt, flatu & obstructions generant Ad hæc cibi quoque, antequam edendo naturæ satisfactum sit, satietatem adferunt. Quod Galeni testimonio confirmatur: qui libro tertio de aliment. facult. capite 29. ita scriptura reliquit: Pinguia & lenta cibaria statim ut sumpta fuerint celeriter implent, & appetentiam cuertunt Præterea, quod maius est cōpluribus deinceps diebus ipsorum esum non sustinemus. Feblicitantibus, ac his etiam quibus stomachus atque

atq; hepar calidiora sunt, non itaque ut aliis con-
terunt, ipsis enim facile accenduntur, & in fla-
uam bilem transeunt. Reliquis vero phlegmaticis
generant copiam, somnolentiam pariunt, ratio-
naleque mentis partem reddunt hebetiorem.
Carnium tamen atque olerum coctura non in-
diocriter tribuunt condimentum.

Acrida, Græcis *ῥοπήα*, & vulgo acuta, non so-
lum mordent ac rodunt linguam, sed etiam pe-
netrant, vrunt, ulcerant, aperiunt, flatus dissol-
pant, tenuant, incidunt, separant, resolunt, &
longinquo attrahunt: suntq; in natura tenui, in
qua excedunt caliditas & siccitas, & superant ca-
lore res amaras. Vnde calorem augent & corpus
velociter inflammant, ac sanguinem adurunt, &
plurimq; in bilem prius flauam, deinde in nigram
conuertunt: siccant etiam emaciantque, ac sitim
faciunt. **Acrida** autem sunt, ut pipet, zingiber, alli-
um, cepa, calx, & granum gnidium.

Salsa (Græcis *αλμυρά*) incidunt, tergēt, tenu-
ant, liquant, mordent, condiendo seruant & à
putredine vindicant, conturbant, subuertunt
ventriculum, & ad vomitum impellunt, desiccāt
citra apertam aut caliditatem aut frigiditatem,
sitim excitant, exasperant, radendo expurgant, &
aperiunt. Plura supra cap. 52.

Acida, Græcis *ὀξέα*, vulgo acetosa, mordendo
constringunt & refrigerant, penetrant, incidunt,
extenuant, diuidunt, tergent, farctum liberāt, per-
purgant citra excalesfactionem. Sunt in natura re-
tenui, frigida & sicca in qua dominatur frigiditas.
Nam quæ sunt tantum acida, sunt præcipue trigi-
da, ut *ὀξυάλις*, quæ vulgo acetosa nominatur. quia

hæc præter hunc saporem habet. Est & species ma-
 lipuncti vere acida. Aliæ quædam sunt mixtæ
 qualitatibus ut acetum, quod est subacre, quia etsi
 frigidum est, tamen retinet obscurum calorem
 ex vini corruptione: inde sit subacre, sed tamen
 dominatur frigiditas. Cum enim exhalant aer
 rea partes & reliquæ manent terreæ, diluta a-
 quosa tenet parte æta etiam sua natura frigidū.
 Acidus sanguinis atque fæua bilis feruorem com-
 p. tenuit, & in libro 2. capite 21. de aliment. facit.
 Galenus attestatur, cum in ventriculo succum
 crassum inueniunt, eundem incidendo alium
 faciunt, & ob eam causam faeces liquet ac-
 unt. At si purum ventriculum inueniant, citius
 magis supprimunt: corpus infrigidant ac delies-
 cant, concoctoriam hepatis facultatem debili-
 tant: neruis etiam ac nervosis omnibus nocent.
 Appetentiam tamen cient: quia humores vitio-
 sos in officio collectos diuidunt & pellunt, &
 in digestionem non creante irritant ventriculum.
 Ex insipidis quædam magis nutriunt, nempe quæ
 propius ad a qualitatem accedunt: quædam ve-
 ro mediocriter calefaciunt aut refrigerant. Et hæc
 sane si multa etiam humiditate prædita fuerint,
 humedantium: sin vero siccitas in eis exuperet,
 exsiccantium ordini adscribenda veniunt. De his
 omnibus plura Galenus in libr. de simp. medic.
 facult. præsertim libro 5. capite 25. Paulus libro
 7. capite 1. Aetius libro 1. capite 1. Rhazes libro
 3. ad Almanfor. capit. 1. Serapio sermo. 2. de tem-
 peram. simpl. Auicenna libr. 2. Cano tract. .cap.
 3. Mesues libro 1. Theorem. 1. & Philip. Melanth.
 in libro de Anima.

insipida.

DE

DE VIPPA.

CAPVT LIV.

Bisdu zippoc fac t. mac. dat dentes, dat acutum
visum : quod minus est, amplius : minus quod abs
 urit.

Illic quatuor recensentur commoda Vippæ: *Vippa.*
 Primo dentes mundat. Panis enim vino imbutus
 diutius circa dentes mōtatur, atque eam ob cau-
 sam facilius et citius clementi in mare. iam ipsis ad-
 harent inabluent ac consumit: quam vinum
 per se sumptū. Item de visum acuit: malos enim
 fumos, qui e ventriculo cerebrum petunt, suaq;
 permissione ipsius visuos obscurant, reprimi-
 mit: adeoque materias prauas stomacho inha-
 rentes concoquit, inedit & deorsum pellit. Ter-
 tio cruda concoquit: quia os ventriculi leni qua-
 dam adfrictione claudens concoctioriam facul-
 tatem roborat, plurimumque alimenti corpori-
 bus exhibet. Quarto vero vitiosorum humorum
 multitudinem minuit: eos enim concoquit, in-
 cidit, exiccat & deorsum expellit: idque maxime,
 si panis assatus prius, aut super prunis exiccatus
 fuerit. Quin eodem modo etiam superflue con-
 cocta ad *σμερτικόν* reuocat. Porro de vippa
 quā Gallice *Soupe au vin* vocant, Hermolaus Bar-
 bar. capit. 65. lib. 5. corollarij in Dioscoridem ita
 scribit: Erat veteribus ientaculum, bucca ex
 vino, quod genus Barbari à vino & pane vippam
 vocant. De eo Athenaeus libro 1. Deipnos. sic ait:
πρωτὸν ἐμείξαμεν, ὃ ἡμεῖς ἀκρατισμὸν καλεῖμεν,
ἃ δὲ τὴν ἀκρότητα βρέχοντες, αὐτὴν σιταῖαν φωνεῖς,
 id est, matutinum edulium sive ientaculū, quod
 nos *ἀκρατισμὸν* vocamus, propterea quod panis

buccella mero tingantur. Legē de eodem Plutarchum in Sympoſ.

DE DIÆTA.

CAPVT LV.

Omnibus adſuetam in hec ſeruare diætā,
Quā ſic eſſi: probū, uſi mutare neciſſe.
Hippo ratiſ teſtu, quoniam ſequitur mal'a peſſi.
Fortior hæc meta eſt mēdicina, certa diætā.
Quam ſi non, ut eſſatū regū, & mal' curā.

Cum primus præcipuusque non ſolum morbi cuiuſuiſ curandi, ſed ſanitatis etiam tuendę ſcopus (vt in libro qui de facile perabilibus inſcribitur, capite 8 & in præſagio experientia conſtituto, capite 5. & in libro de attenuante victus ratione cap 1 Galenus adſerit) in exacta victus ratione conſiſtā, opera præciani fuit de ea etiam hic aliquid præſcribi. Præcipitur ergo imprimis vt ſeruetur conſuetā dixta ſex quam ſana adminiſtratio ſex rerum non naturalium modo intelligenda venit. Et ratio quidem eſt, quod transgreſſio à conſuetudine noceat nocumento magno Conſuetudo enim eſt altera natura, quia, vt lib. 1 cap. 11. Rhetoricorum ad Theodeſten. & lib. 7. capite 10. Ethicorum. & capi. 2. de memoria & reminiſcentia ab Ariſtotele ſcribitur, conſuetudo eſt eorum quæ vt ſæpe ſine vt plurimū fiunt: natura eorum quæ vt ſemper ſæpe autem & ſemper ſunt ſibi inuicem propinqua. Quod eſt ergo diu adſuetum, in naturam ſere tranſiit. Queniam admodum igitur naturam cuſtodire oportet, ita & conſuetudinem, ſi laudabilis fuerit. Et quoniam admodum conſuetudo, ſi & potius adſuetudo, eadem ratione & aliaſuam rationem non paſſim

Diætā.

Conſuetudo.

Num obseruanda est Vnde si quis cōiuetus mu-
tū laborare velit hanc consuetudinem immu-
tate, ocioque indulgere, minusve laborare, vel
aliud laboris genus adsumere, idque alio & tem-
pore & modo, ille proculdubio multum ex hoc
debilitabitur. Idem intelligendum de cibo ac
potu, somno & vigilia, repletionē & inanitione,
& animæ accidentibus. In quibus omnibus cons-
uetudinem obseruare decet, & maxime quidem
si sit laudabilis, vel ab hac non multum de-
clinet, sine medium etiam locum inter bonam ac
malam obtrineat: respectu nimirum illius ad
quod fieri debet permutatio. Porro quāta sit vis
consuetudinis, vel inde colligas, quod debiles
& senes consuetos labores facilius ferant, quam
fortes atque iuuenes inconsuetos: quod profe-
cto lib. 2. apho. 49. Hippocrates etiam hīc ver-
bis confirmat: Qui consueti solitos labores fer-
re, etsi fuerint imbecilles & senes, non consue-
tis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt.
Quod dicit inquit Philotheus, tale est: Sunt duo,
hic quidem senex, ille autem consistenti a ta-
te, ambo incipiunt fodere, & huic quidem seni
contingit recte fodere, illi autem qui est in cons-
istenti a tate, non recte: seni quidem ob con-
suetudinem recte, quamuis sit imbecillus, iue-
ni autem nō recte, cum non aduetus sit. In vni-
uersum enim oportet cognoscere, fortiores aliis
fieri partes quæ exercentur, & hac de causa soli-
tos labores facilius sustineri. Ex hoc autem par-
ticulari exemplo licet nobis & de omnibus ra-
tiocinari. Deinde vero malā pestem, hoc est, ma-
ximum periculum ex repentina consuetæ diætæ
permutatione sequi confirmatur autoritate ma-
gni

*Mutatio su-
bita nocet.*

gui Hippocratis, nempe ex 2. libro de vi& . rat. in morb acut. E aphor. 21. & 22. ubi sic inquit : At- qui facile est hoc ad- discere, quod simplex victus cibi ac potus ipso sibiipso semper similis, secu- rior omnino est ad sanitatem, quam si quis re- pente ad alium meliorem magnā mutationem faciat. Nam & his qui bis in die cibum sumunt, & his qui semel, repentina mutationes noxas & agnitudines inducunt. Et eos sane qui pran- dere non adiecti sunt, si pransi fuerint, statim infirmos facit hoc, & toto corpore graues, & de- biles, & pigros, &c. Aelianus quoque initio li- bri de animalia historia: Tachi cuiusdam exemplo admodum distoste nobis significauit, quam peri- culosa sit repentina diata permutatio. Tachus Aegyptius, inquit, donec vsus est vernaculo victu, & singulariter vixit, omnium hominum fuit sanissimus: Postquam vero ad Persas venit, & in illorum luxum delapsus est, cum non pos- set ferre intolerantiam ciborum, vitam in dysen- teria transegit, & luxuriam cum morte com- mutauit. Quanquam autem non sanis tantum, sed vgis quoque adsueta victus ratio diligenter obseruanda precipiatur, haud tamen raro inci- dit eius permutanda necessitas: quando nimi- rum illaudabilis existit, ita vt, nisi permutetur, perniciose inde consequantur agnitudines. Ta- lis autem eorum est, qui prandium aut coenam prauis terminare solent alimentis. Eiusmodi i- gitur consuetudinem necessarium est corrigi ac permutari, non quidem subito, sed paulatim & ordinate Omnis enim iubita permutatio vehe- menter nocet, maxime si à consueto ad incon- luetum transitus fiat. Hinc est quod in libro de natura

natura hominis ita scriptum reliquit Hippocrates: Detrahendi sunt cibi ac potus, quibus vi consueuerant: idque paulatim facere oportet. Nam si quis cito dietam permutat, periculum est, etiam à permutatione aliquid in corpore nouatum iri. Quoniam etiam laudationem vietas rationem interdum mutari necesse est, quo si quando necessitas inciderit) natura non offendatur insolentia nouitateque, neque renuat, neque recuset. Nam qui omni dieta sese assuecit: minus læditur, cum ad inconsuetam transire cogitur. Eadem in aliis quoque rebus non naturalibus ratio est. Quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur qui libro 2 aphorismorum ita scriptum reliquit: Quæ ex longo tempore consuecta sunt, et si deteriora sunt, in facilius minus moleste solent. Oportet igitur ad mutandam permutari in casibus qui semper sententia exlicatione Philothæus inter cetera sic inquit: Cum enim quod per ipsam naturam sit peccare, minus lædit, quam si ex sua natura molestum sit, si nondum in consuetudinem venerit. Verbi causa, solutus est aliquis in magna ne comedere, hic si ad bonum cibum suum nondum conuertitur, læditur, cum ad fastidium sit assuetus est aliquis aquæ potioni, si praeter consuetudinem bibat vinum offēditur, quoniam in consuetudo contemnitur. Oportet igitur ad mutandam permutari, ut si necesse sit, ea prout offendentem ferre possimus. Videntem enim copiosum matrimonio, opo etiam parum cibi quindique assueti, unde vti contingit terat etiam illi. Hinc est quod Cornelius in octavo libro de arte in hunc etiam modum scribit: Nimis ociosa vita utilis non est, quia potest incidere labo

*Consuetudo
varianda.
Orbas lib. 1.
cap. 2. Expa-
ris, non ad Eus-
napium,*

laboris necessitas Neque etiam ex nimio labore
subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus la-
bor sine graui noxa est. Huc igitur respiciens Hip-
pocrates rectissime consulit, consuetudinem es-
se mutandam. Proinde non temere à Plurarcho
in libro de tuend. bona valetud. in hunc mo-
dum scribitur. Exacta illa & vehementer ad vnu
guem, vt dici solet, obseruata vita ratio simul &
corpus formidolosum reddit, ac periculis obno-
xium, & animi frangit vigorem. Quocirca caue-
re quisque debet, quemadmodum libro 4. capi-
re 10. ad Almans prudentissime Rhazes monuit,
ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat. quam
deinceps ipsum obseruare necesse sit. Exempli
gratia: Si quis vno cibo consuetus sit vti, vel ali-
quo potu, vel omnino ab eis abstineat: vel dor-
mire, vel moueri, vel egerere, Veneriue indulge-
re consuescat, & ab aliquo illorum impetuoſe ir-
ritetur maximum incurret nocumentum, si ab
eis abstinerit. Quapropter quisque corpus suum
debet ita preparare, vt caloris & frigoris pati-
ens esse possit, & ad motiones & cibaria sibi neces-
saria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum
horas, atque mansiones & domos sine latione
permutare queat. Fortasse enim ex necessitate
id ipsum quandoque facere cogetur. Poterit
autem commodè, si consuetudinem non obser-
uet ad vnguem, sed interdum ad insueti trans-
eat. Porro quo tempore, quomodo consue-
tudo mutanda sit, copiose admodum docet Ga-
lenus libro cap 8. & libr 6. cap. 3. de sanitat. tuend.
& libro 8. cap 9. method. medend. ite atque Con-
ciliator different. 48 & Hieronymus Cardanus
libro 1. tractat. 6 Contradict. 2. Tertio de vniuerso lo-

contrad
tam,
curare
satis e
regere
est aut
nera v
sum e
serua
spect
men
com
Hoc
m
in te
fimo
ca a
mo
ca. T
mir
nem
lum
adu
aur
pie
pro
est
nō
pro
Qu
re n
ad
vici
qui

co traditur, fortio rem ac potio rem medendi me-
 tam, esse certam diatam : quam sane si medicus
 curare noluerit, ac aliam quandam eamque non
 satis commodam administrauerit, stulte argum-
 regere, ac male curare merito dicetur. Sciendum
 est autem, apud Galenum hxc alimentorum ge-
 nera inueniri copiosum medium, tenue. Copio-
 sum est sanorum cibus, qui non solum vires con-
 seruat, sed etiam auget. Medium ad sanos etiam
 spectat (Nam vires quidem conseruat, non ta-
 men auget.) Tenue, id est, quod vires quidem
 comminuit, eatenus tamen vt non exsoluantur.
 Hoc ab Autoribus in multas partes diuisum est,
 nempe in tenue simpliciter, in tenue exqu-
 situm, in tenuissimum citra adiectionem, & in tenuis-
 simum in extremo. Tenue simpliciter per pau-
 ca aut ea quæ parum nutriunt edulia fit : etas-
 modi est ptisana succus, multa, & sorbitio ex ali-
 ea. Tenue exqu-
 situm, vbi ptisanæ succus exigua su-
 mitur quantitate. Tenuissimum citra adiectionem
 per mulsam aquam, siue meieratum fit so-
 lum. Tenuissimum vero in extremo per inedia-
 adiectionem vsque progreditur. Copiosum
 autem vel est, vbi tota ptisana sumitur : vel co-
 piosum, vbi pisces, oua, & ius carni-
 um : vel co-
 piosissimum, vbi caro : Medium autem horum
 est, vt panis lorus, vel placenta. Sani homines
 nō solum conseruandi, sed augendi etiam sunt.
 propterea alimentum copiosum illis comperit.
 Qui vero ægritudine longa laborant, vires auge-
 re non debent, sed bene conseruare : aliter vsque
 ad finem non sufficerent : propterea hi medio
 victu cibandi sunt, qui etiam sanis conuenit, in
 quibus vires augere non cupimus, sed illas so-
 lum

*Alimenta
 rum genera.*

Iam conseruare in animo est, quas etiam in longo morbo totis viribus seruare studemus. Quum veto ægrotudo breui terminatura est, si quarto die finire debeat, aliquid dare non est opus, iuxta illud Hippocratis, li. Aphor. 5. Extremis morbis extrema exquisita remedia optima sunt. Imo si vires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illam terminum. Hæc de re plura & cognita non indigent: repenes apud Galenum & Philotheum in comment. aph. 4. 5. & 6.

DE ADMINISTRATIO-
ne dietæ.

CAPVT LVI.

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, ubi,
est?

*Deest hæc medico in Victæ ratione naturæ,
& male conueniens ingreditur iter.*

Sex circumstantias medico in præscribenda victas ratione considerandas esse, hoc in loco traditur. Prima quæ, hoc est, cuius qualitatibus exhibendus sit, quia in calida ægrotudine cibis frigidus, in frigida calidus, in humida siccus in sicca vero humidus conuenit. Corpus tamen quod secundum naturam est, si eadem semper victum postulat: quemadmodum quod præter naturam est, contrarium. Sed si idem quod naturaliter se habet, custoditur, & id præter naturam est, tollere oportet. Sed de his præ Galenus cum alibi scribit, tum in commentariis in methodi cap. 85 & lib. 1. cap. 10 de Sanitate tuenda. & libr. 8. cap. 9 methodi medendi Secunda, quod id est, cuius substantiæ: Athletis enim a. Tunc, & quæ

qui

qui quamlibet actionem sortē, ac vehementem obeunt, cibus exhibendus est crassius ac durus: quia facultatē concoctoriam possident fortem. Neq; vero tenuis substantiæ cibus, velut est caro pullorum, caporum, virulorum, agnorum, hœdorum, & similium, ipsis competit: quippe quæ in ipsis vel adureretur, vel quam par est citius conficeretur, ita vt sæpius ob id cibari cogerentur. Non temere igitur inquit Glossa delectabilis in l. Seruis urbanis in principio ff. de leg. tertio. Rustici non debent vti pane albo, vel pultis aut aliis delicatis cibariis: sed pane grosso, caseo, capis & fabis. Porro nobilibus atq; ocio deditis hominib. tenuis substantiæ cibus magis congruit: quippe qui virtutem concoatricem habeant debiliore, quā vt crassos cibos, cuiusmodi sunt salis suum atque bouum carnes, & pisces Sole aut vëto aut fumo indurari superare queāt. Pari modo & in agriadinibus acutis tenuiore vtendum est diæta, quam in chronicis, id est, longis, sicuti quartanis. Tertia, quando, id est, quopotissimum diei tempore cibus adsumi debeat: in sanis enim consuetudo maxime obseruanda est. Vnde hominibus mane surgentibus, & bis tantum in die cibū sumentibus, æstate quidem prandendum est hora decima vel paulo ante, neq; differendum donec propinquet meridies, vt qui maximū æsum importare soleat: cœnandum hora sexta, vel paulo post. Hyeme vero iisdem ob homini prolixitatem prædendum est hora undecima, vel duodecima: cœnandum hora festina, vel paulo post: sed ita tamen, ne quid præter consuetudinem fiat. Quinetiam in agris cibandis temporis habenda est ratio præsertim

in febricitantibus. Siquidem in ipsis paroxys-
 mis, vel non multo ante futuram accessione[m] à
 cibis abstinendum est: quod nimirum naturam,
 quæ circa morbi materiam tum occupata est, ci-
 bus oblatus distrahat. atq; adeo humores mor-
 bum efficientes adaugeat. Neq; immediate post
 paroxysmum cibus dandus est, quippe quem fa-
 cultas à febris intemperie deiecta nondum su-
 perare queat. Quapropter tamdiu ante sequen-
 tis accessione[m] initium exhibendus est, ut prius
 quam ea appropinquet, decenter in ventriculo
 coquatur, & ad inferiores partes descendat:
 idque in illis potissimum ita observandum, qui-
 bus virtus adhuc satis valida existit: his vero qui
 huius vires prosteruntur, dandus est cibus quo-
 cunq; tempore etiam in vigore. Cuius rei testis
 est Galenus, qui lib. 1. aphor comment. 9. ita scri-
 bit: Aliquando in ipso etiam morbi vigore vbi
 symptoma aliquod interuenerit, robor naturæ
 dissoluens, nutrire cogimur. Quod idem copio-
 sius etiam monstrat lib. 20. cap. 3. & 5 meth. me-
 dend. Hæc omnia de paroxysmo Stephanus A-
 theniensis in primum librum Galeni ad Glauco-
 comment 39. multo clarius in hunc modum ex-
 ponit: Sciendum sane est naturam egere semper
 alimento, quod basin ac sedem illius quod di-
 gestum est, ipsi repleat. Sed hoc ipsum alimen-
 tum præcipue dandum est, quando ipsum conco-
 quere ac conficere potest. Concoquit autem quæ-
 do pura ac integra est, nec à febris caliditate ve-
 xatur. Quare in intervallo dandum id est. Si e-
 nim in accessione demus, facultas quæ à febris
 intemperie deiecta est, ipsum suppetere non po-
 test. Alimentum autem non concoctum, dante-

ita sit febris. Et hoc est quod Hippocrates lib. 1. aphor. 11. ait: in accessionibus subtrahere oportet: nam addere nocuum est: Dandum igitur est alimentum in interuallis. Sed hæc dici possunt in intermittentibus. In continuis vero quid utique quis faceret? neque enim in his inuenire licet remissum ac quietum tempus, quoniam febris continenter affligit. Tamen in his etiam cernitur *μετὰ τὴν ἐξέλα*, id est, febris diminutio, quæ interuallum imitatur: tuncque alimentum dandum est, non quando exacerbantur: Plura & ad præsentem speculationem maxime facientia habentur apud Brudū Lusi lib. 2. cap. 9. de victu febricitantiū. Quarta, quantum, id est, quantitas sumendi cibi: quæ profecto in æstate, ut supra cap. 19. diximus, minuenda est: quod tum ob immo-
dicas resolutiones calor innatus debilior existat Hyeme vero augenda, propterea quod concoctoria facultas id temporis ob frigus ambiens roboretur. Quinta, quoties in die videlicet cibus exhibendus sit. Est enim æstate quam hyeme; autumno autem vere, sæpius exhibendus, sed minori quantitate. Pari modo facultate concoctoria debili existente, sæpe, sed parua quantitate dandus est. Eadem vero robusta existente, dandus est quidem quātitate magna, sed rarius: Sexta, ubi, id est, quo in loco: Cibus enim per æstatē quidem locis suis arte siue natura frigidis, per hyemem vero temperatis, sumendus est.

DE CAVLE.

CAPVT LVII.

*Tr. canis Colu. cu in substantia stringit,
per 3 quando datur, ventis laxare paratur.*

R. 2.

Mle

Hic agitur de caulibus: per quos nihil iam aliud intelligendum, quam vulgare illud olus, quod *καριμύκη* Græcis, Latinis vero Brassica dicitur: atque hoc vel ex Martiali discere licet, qui xeniorum libro eos caules per nitratam aquam virides conservari ait:

Ne tibi pallentes moruant fastidia caulis.

Nitrata viridū brassica fiat aqua

Recensentur autem hoc loco tres ipsorum facultates: Quorum prima quidem est, decoctum eorum, & maxime primæ ebullitionis, ventris solvendi vim obtinere. In foliis namque & exterioribus partibus nitrosa quadam & absterfioria inest qualitas, quam sane, cum debiliter admodum inhereat, modica elixatio in aquam facile deponit, eique potentiam adiicit purgatoriam, Atque hinc adeo fit, ut ius primæ decoctionis alium excellentius, quam secundæ deiciat. Nitrosa enim illa & absterfioria qualitas exquisite per primam segregatur, atque in aquam deponitur. Secunda est, corpus ipsum sine substantiam communi siccantium ratione ventrem sistere magis, quam ad deficiendum incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem aufertur, & relinquitur substantia terrea sicca, quæ sumpta ventrem adstringit, idque multo magis, si non bis duntaxat, sed ter aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquisitus in aquam succum suum deposuerit, tanto & illi quidem maiorem purgandi vim adiiciet, & reliquam sui substantiam, quæ velut oleris ipsius caro est, restringentem efficiet. Eadem est ratio in beta atque adeo in omnibus ferme, quibus sapor aut acris aut nitrosus, aut salus inest, Quippe & lenticula ipsa tan-
fatis

satis magnam adstringendi potentiam gustu re-
 fert: tamen eiusmodi quid sortita est. Nam & hu-
 ius decoctum ventris soluendi vim obtinet. Ve-
 rum hic succus, etiam si degustes, perspicuam mi-
 sturam repræsentat, tanquam si nitroso austerum
 quid commisceas. Sed & conchularum maris
 cæterorumq; fere ostreorum succus plane tum
 saluus est, tum ventrem soluendi vim obtinet:
 quamuis eorum caro ventrem reprimat. Tertia
 est, vtrunque, nempe decoctum atque substan-
 tiam simul ventris subductionem efficere: cum
 enim vires suas ita retineant, abstergere etiam
 & intestina ad expulsionem irritare consenta-
 neum est. Lege hæc de re plura apud Galenum,
 libro 3. de simplic. medicam. facultat. capite 14.
 & libro 1. capite 3. & 25. & lib. 2. cap. 44. de ali-
 ment facultat. Proditum quoque est, Brassicam
 naturali quadam facultate vino aduersari, & eu-
 rare temulentiam: Vnde quarit Aristoteles, 3.
 Sectio. problemat. 17. Quid est cur brassica sedet
 erupulam: Nonnulli respondent hoc euenire so-
 litum, quod ex esu eius fumi eleuentur admo-
 dum crassi, qui, cum vini vapores increpissent, ad
 cerebrum ascendere etiam prohibent. Aristotes
 lecta causa assignat causam, nempe quod
 quicquid humores vinosos undique & omnia ea
 corporis parte ad se in alium trahit, & corpus
 refrigerat, tollat erupulam. Brassica autem est
 huiusmodi. Ergo brassica curat erupulam. Minor
 propterea quod per succum eius humores, qui vis-
 cidi sunt, tenentur, e toto corpore detra-
 hantur. Ipsa vero substantia frigida, styptica ac
 resida, supra in ventriculo remanens corpus re-
 frigera, quo fit vt tenues humores ad vesicam
 laban-

*Brassica te-
 mulentiam
 curat.*

labantur. Cum igitur humor vtrique educatur, corpusque refrigeretur, recte per consequens à crapula liberatur. Euenit ad hac vt cum humores deorsum ad se trahunt atque excernunt, statim etiam secum deducant, qui, si per vinum liceat, in caput se efferens grauitatem creat & crapulam: sin autem deorsum se vertit, corpusque ob causam prædictam refrigeratum est, dolor crapulae omnis tollitur. Quin & ipsa Brassicae folia, quemadmodum libro 2. de compositis medicam. local. cap. 5. Galenus attestatur, calida macerata capitiq; circumposita ac obligata naturaliter ebrietati resistunt. Porro Brassica, quæ edendo est, calciscit & siccatur primo abcessu: prauum & melancholicum succum procreat. Aëstiuamen peior est quam hyberna. Oculorum aciem hebetat, vnde Græcis *κράμβη* dicta cæsetur, quæ *κράμβηλη*, quod pupillas oculorum, quas illi *κράμεις* vocant, obtundat hebetetq; somnum per contraria insomnia interturbat, stomacho incommoda est parumque nutrit, at si cum pingui carne coquatur, plurimum noxa atq; vitii amittit. Vrinam ac menses ciet, & lumbricos interficit. Succus eius cum melle sumptus magnifice defectiones vocis iuuat, & si vulneribus imponatur, ea glutinat, dolosa malignaque vlcera & induratas inflammationes sanat. Plura Dioscorides libro secundo, capitulo 8. Plinius libro vigesimo, capite nono: Galenus locis supra citatis: Simon Sethi in Syntagmate Rhazes libro tertio, capite decimo octauo. ad Almanforem,

& Auicenna 2. Cano, cap.

pige 142.

BONA VALETUDINE.

DE MALVA.

CAPVT LVIII.

D ixerunt Maluam ve eres, quod molliat aluum,
 Huius radices rase saluum tibi facer.
Vuluam moueunt, & fluxum sepe dederunt.

Hic agitur de facultatibus Maluæ. Et primo
 quidem versu, qui ex libro 2. capite 36. **Amiliū**
 Macri huc adscitus est, veteribus Latinis Maluā
 ab emollienda aluo dictam esse traditur. Cuius
 sane rei testis etiam M. Varro, qui Maluam, quas
 emoluiam quod aluum molliat, dictam esse cō-
 tendit, quippe quæ clysteribus infusa vel in cibo
 accepta ventrē facile moueat. **Quin** etiā Græcis
 μάλαχον ab emollienda aluo nomen traxit. **Sio**
 quidem ipsis μάλαχον mollire significat. Antia
 qui enim ea in acetariis cum lactuca ad subdua-
 cendam aluum utebantur. Vnd Martialis libro
 10. Epigrammaton:

*Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
 Attulit, & varias quas habet hortus, opes.*

Et alibi:

Vtere lactucā, & mollibus vtere maluis.

Caterum hoc olus facile subducitur, non mo-
 do propter humiditatem, verum etiam pro-
 pter genuinam viscositatē & potissimum quia
 do quis cum oleo & garo copiosam ipsam sume-
 rit. Atque ob id inter quatuor etiam emolli-
 entia, cum decocto in clysteribus ad induram
 rectam suam educationem passim vitimur, primū
 hocum siue edicauit. Porro cōtex malua est.
 Vnde quidem floribus sanguineis, altera vero cā-
 di, & in hac quam illa maior emolliendi vis
 inest.

Secundo deinde versu innuitur, radices Maluæ rasas facibus educendis esse accommodas: & maxime quidem, si inde, perinde atque è radicibus Mercurialis, *βαλανοι*, id est, grandes siue suppositoria fiant.

Tertio demum versu, Maluam menses ciere dicitur, quod & ipsum sane ob manifestam humectandi facultatem ac genuinum lentore præstat. In sessione namq; uterum emollit, ita ut venena eius ab acri sanguine promptius fundantur. Quia etiam menses prouocare certo se experimento didicisse Platearius adserit. Folia Maluæ trita cum foliis salicis omnibus emplastris commodiora sunt. Nam & inflammari non sinunt, & sanguinem sistunt, & recens vulnus cicatrice includunt: Sed & luxatis ac contusis medentur. Phalangiorum quoq; & reptilium plagas curant folia eiusdem, si cepas & porrum triueris, eisque miscueris, ac imposueris. Siquis vero sylvestris Maluæ succo cum oleo illinatur, à vespiis & apibus non pungetur: sed & qui punctus iam est, succo opem sentit: & folia Maluæ contusa & imposita similiter percussum ab illis sanant. Similiter autem curat Malua illita lichenas, & oculorum feminarum vitia. Succus vero eius auribus instillatus dolorem aurium sedat. Cum melle acceptus thoracem pulmonemq; iuuat, & raucam vocem lenit, hepaticos sanat, & comitiali morbo apprehensos resipiscere facit. Eodem modo & nephriticis, & ischiaticis auxiliatur. At vero decoctum ipsius potatū difficultatem emittendi urinam emendat, lapides conterit, somnū conciliat, facilemque partum præstat. Prodest etiam erosionibus vesicæ & intestinorum vuluæ se-

disque

disque, clystere infusum. Malua illita inflammationes lenit, eaq; quæ incurata sunt, emollit. Plura Dioscorides libro 2. capite 106. Plinius libro 20. capite 21. Galenus libro 7. de simpl. medic. facultat. cap. 95. & lib. 2. de alim. facult. cap. 42. Constantinus Casar lib. 21. de agricultura, capite 12. & Simeon Sethi in Syntag.

D E M E N T H A.

C A P V T . L I X.

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
Ventre lumbricos, stomachi vermesq; nocuos.

Mentham eo nomine nō esse dignandam, nisi alui etiam lumbricos & stomachi vermes enecandi atq; expellendi facultatem obtineat, hoc loco adseritur. Amarum enim quid iam in se habet & acerbum: & amaro quidem, non secus atque absinthium, lumbricos interficit: acerbitate vero, si cum oxycrato bibatur recētes sanguinis reiectiones reprimit. Exhibendum autem decoctum eius, velut absinthii quoq; & non substantia. Est enim, vt si qua alia herba, tenuium partium gustu acri, & facultate calida, ex tertio nimirum ordine excalfacientium & secundo siccantium. Quare vt medicamento potius, quam alimento ipsa vimur. Hepar enim frigidum & ventriculū laedit, corroborat & stomachū, & concoctionē facit, edat quæ singultum, & vomitum phlegmaticum atq; sanguineum. Prodest quoque ad cordis morbos, & appetitionem suscitatur. Mesenterici item ad Venerem excitat: id quod oportet ab his accideri, quæ humiditatem semicoctā & acriorem continent. Aperit & iecinoris ac splenis & hepatis functiones, Verum hac vefci ad satietatem

R s

non

non oportet: quoniam sanguinem extenuat & serosum facit, & ipsum inflauam bilem permittat, deinde efficit ut sanguis, qui maxime est tenuium partium, discutatur, & crassius ac melancholius relinquatur: atque idcirco oportet biliosos ab ea abstinere. Contrita cum sale, & morisui tabiosi canis imposita, medicamentum fit salubre. Arida vero trita & post cibum sumpta ad concoctionem facit, & lienosos iuuat. Cum vino pota, difficulter parienti succurrit. Ferunt etiam quod mansa lippienti imposita fiat remedium, quodq; eius decoctum absorptum confectum sanguinem e faucibus elicientes sanet. Coire lac deo sarique in caseum non patitur, si folia portionibus lactis immergantur: In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Huius semen ventrem purgat, & pulmonem laedit. Plura Dioscorides lib. 3. c. 34. Plinius lib. 20. c. 14. Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 136. Simcon Sethi in Syntagin, & Auicennae 2. Canonum, capite 459.

DE SALVIA.

CAP. VI. LX.

Cum moriatur homo, cui salvia crescit in horto?

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

Salvia conferat nervos manuumq; tremorem.

Tollit, & erus ope febris acuta fugit.

Salvia, castoreumq; leue adula, primula vera.

Nasturt. A: banas hae sanant paralytica membra.

Salvia saluat. x, natura conciliatrix.

Per magnam esse utilitatem Salviae, hoc loco traditur. Ac primo quidem versu per modum dubii quæritur, qui fiat ut homo moriatur, cui

Salvia

Salvia crescit in horto? Ad quod ita respondetur secundo versu: quanquam medicina in hortis reperiatur, quæ corporis putrefactioni resistat. humiditatemque custodiat naturalem, nec citius quam par esset, dissipetur, nulla tamen inuenitur, quæ moriendi necessitatem è medio tollat. Et hoc est, quod Auicenna 3. 1. cap. singulari ait. Ars quidem sanitatis tuendæ nos à morte securos non facit, neque corpus à foris incidentibus nocumētis munit, neque vnumquodque corpus ad ultimam vitæ longitudinem, quæ est secundum hominē, absolute perducit. Sed de duabus rebus securitatem præbet: putrefactionem enim penitus excludit, & humiditatem defendit naturalem, ne iusto citius resoluitur.

Secundo loco tres referuntur Salviæ effectus: ac primo quidem quod nervos roboret. Siquidē manifeste calfacit, & leniter adstringit, humorū igitur copiam, quæ nervi impediti relaxabantur, exiccat, refrigeratosque recalcificat. Deinde, quod manuum tremorem tollat: Nam quicquid nervos roborat ac excalfacit, tremorem etiā tollit. Tremor enim ex nervorum imbecillitate & frigidityate potissimum accidit. Atque hanc sane ob causam senes nonnulli & anus decrepitæ cibis ac poribus suis folia Salviæ imponere solent. Tercio, quod acutam remoueat febrem: cuius hanc adsignaueris causam, nempe quod humores exiccet, ac putrefactionem, quam acuta febris magna ex parte comitatur, impediatur. Porro salvia temperamento est euidenter excalfaciente & exiccante atque eam ob rem per se in viciis febri ratione non temere usurpanda Attamen quæ nervos excellenter roborat, dupliciter ea

*Gale. lib. 7.
cap. 17. de
nat. suend.*

*Manuum
tremor.*

ho-

homines in sanitatis tutela vti consueverunt. Aut enim inde parant *εὐβουματα*, id est, intrinsecus, quemadmodum ostendimus supra cap. 22. appetentiam ita reuocantes ei, cui ventriculus crudis, inconcoctis ac prauis humoribus repletus fuerit. Aut vinum ex ea etiam faciunt, Saluatū ipsi appellatū, quod in mensa principio potissimum expetitur. Hoc cum sibi qualitatem quandam à salua calidam simul ac adstringentem, aromaticamq; & exiccantē adsciscat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mire conferre putandum est: præsertim si post purgationē epoto medicamento modice sumatur. Quin & ventriculum, cerebrū, nervos ac reliquas quoque corporis partes præ humiditate laxas exiccac ac roborat, idq; per hyemen maxime. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, reiectiones sanguinis, ruffim, rupta & vullā. Difficili urinx auxiliatur, & suppressos menses proritat, sed immoderatus: quocirca gravidis non nisi cum timore exhibendum est, quippe quod partus facile enecet, & abortus faciat. Vaporosum est admodum, facileq; caput ferit, & cito inebriat: quare caput debile habentibus, quibusq; plurimū molestia catarrhus exhibet, ab ipso in roborando vetriculo cauendum est: ne dum vni parti auxiliū querunt, reliquas offendant. Imo vero nec alias immoderatus eo vrendum est, neq; ad depellendū fitim, neque ad deferendum perniciem secundum vetriculum: quippe quod vniuersum corpus ad intremam plane caliditatem ac siccitatem perduceret. Primum enim per se calidum, & siccum est vinum, deinde vero & Salua sat sitientia est, siccit, desiccacque & tenuium est partium.

Saluatium

ΕΥΒΟΥΜΑΤΑ

quod inde fit vinum, ad immodicam haud dubie caliditatem ac siccitatem inclinabit, atque ob id sanitatis tutelæ minus conveniet: ut quod ingestum cibum permutare atque ante perfectâ concoctionem e ventriculo ac hepate ad cerebrum facile & nervos deferre, obstruccionemque omnis putredinis matrem, in humano corpore excitare valeat. Plura de hoc Magninus (a. 21. part. 3. Regiminis sanitatis, & Ioan Michael Sauano xola, in interiori præf. 2. cap 4. Rubri. 15 Duplex porro Salvia passim in hortis spectatur: Vna magis nigrilatis & alperis foliis. Altera vero foliis minoribus, cōtractionibus & lauiorib. Græci, quod ipsa herba retorrida semper & exueta appareat, communi viranque appellatione nuncuparunt, *ἐλελίσφακον*, quod quasi in talē, vel siderationem redacta videatur.

Tertio loco sex enumerantur medicamenta simplicia *παραλίστα* curadæ accommodata. Prima Salvia, nempe Salvia, Castorium, Lauendula, Primula veris, Nasturtium & Athanasia. Hæc namq; emnia proprietate quadam membra paralytica curant ac sanant. De Salvia quidem ex modis dictis satis constat: quippe quæ genuina caliditate & siccitate sua pituitosum humorem, quo nervi obstruisti resoluebantur, facile consumat, adeoque nervis illis robur addat. Castorium calefacit licet extenuandi viribus eximis quibus præterea cōtiones, etiam nervorum, qui ex coarctatione male habent, affectibus, nempe tremore, convulsioni & paralyti congruit, & potius recalscit, & extrinsecus appotui datum, idque ita. ut nullam aliam commendat particulam, etiamsi mediocriter

Theophrastus lib. 6. cap. 2. de his flor. plant.

Castorium.

fe-

febris affligat, quemadmodum in veternis & cataphoris: sed & mensibus retentis proficit, & secundas expellit. luanat etiam, si quis suffitū eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maxime affectus in pulmone aut capite consistentes. Frigidus quoque surditati, & auribus ob crassos flatulentosque spiritus dolentibus praeclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum oleo nardino infusum. Oleum praeterea castorii non minus contra frigidos neruorum & iuncturarum affectus omnes valet, quam Castorium ipsum, praesertim si post materiae euacuationem applicetur residuum enim consumit, neruos roborat, paralyti, conuulsioni ac tetano medetur, & acerrimos rigores, & frigora febrium, si spina dorsi colliniatur sedat. Porro Castorium testiculus est animalis ancipitis vitae, quod καστόριος à Gracis, à Latinis Fiber appellatur. De quo Dioscorides libro 3 cap. 21 Plinius libro 2. cap. 30. & libro 32. cap. 3. Galenus lib. 11. cap. 11. de simp. med. facult. Aetius libro 2. cap. 177. Paulus lib. 7. & Auicenna 2. Can. ca. 125. Lauendula excalescit & exsiccat ordine secundo completo; vel tertio inchoante, viribus à nardo Celtica non longe recedentibus. Confert omnibus cerebri agnitudinibus & frigido prouenientibus, conuulsis, resolutisque auxiliatur: ventriculum roborat, & iecur ab infarctu liberat: quin & obstructos lienes iuuat: veterum calefacit & menses & secundas educit. Primula veris calida est & sicca, neruos roborat, conuulsioni, tremori, apoplexia, paralyti, ceterisque neruorum atque articulorum vitiis frigidis & humidis auxiliatur: atque inde arthritica etiam nonnullis & herba paralyti appellatur. Primu-

Lauendula,

*Primula
grata.*

Veris autem dicitur, quod scilicet Vere in-
choante mox erumpat. Per Nasturtium Sifym-
brium aquaticum hic intelligitur, quod riguis
gaudet, & in fontium riuis discurrentib: comi-
te Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis, quæ
vero adoleuerint erucz modo dissectis, odore ac
sapore satius nasturtio proximis, atque ob id
καρδαμίνη nonnullis, id est nasturtium, nomi-
natur. Ea herba cum sicca est, tertii est ordinis
excalefacientium & desiccantium: cum humi-
da & viridis, secundi: crassos & pituitosos hu-
mores extenuat, incidit, & resoluit: qua ratione
neruos à phlegmate purgat, paralyfisq; causam
aufert. Atque hinc sane præcipiunt Medici, vt in
quadragenaria illa Ecclesiæ abstinencia, propter
phlegmaticos cibos, qui per id tempus madi so-
lent, Nasturtia quoque subinde exhibeantur. A-
thanasia ranacetum etiam vocatur. Ea partheni-
species quædam existit, purgandique phlegma-
tis facultate prædita est, neruos caliditate sua
exsiccat. Siue foris imposita, siue intro in corpus
assumpta lumbricos & materiam vnde illi gene-
rantur ex ven repellit. Plurimum igitur Galli
primis sanctum post Pascha diebus Athanasia
cum ovis suis ad phlegmatis per ieiunium qua-
dragenarium ex esu piscium collecti educatione
vincitur, & scilicet inde lumbrici in corporibus
notis & præparatis generentur. Recentiores et-
iam vtuntur ad ventriculi & alui flatus discus-
siendos, & ad frangendos renum calculos &
ad cetera inueniunt. Ultimo tandem versu tra-
ditur. Salutaris sic dici, quod ad multa sit.

Salutaris, præcipue ad fœcun-
ditate,

Mac. lib.

1. cap. 12.

al. Ruta,

Nobilis ruta her, quod lumina reddat acuta.
Auxilio ruta vir quippe videbis acuta.

* Cruda comestare em oculis cal. & te purgat.

Ruta viri mirum Venerem, mul. er. tu addit.

Ruta facit costum, dat lumer, & ingerit astum,

Coblu & ruta facit de pal. et bu. loca ruta.

Visus.

Quatuor hic recensentur facultates Ruta: Ac primo quidem, quod acutam reddat videndi aciem: commanducata enim, vt testis est Dioscorides, libro 3. capite 44. & post eum Anicenna 2. Canon. capite 578. melle opituitur oculis, qui hebetudinem sensere. Praestat idem & succus eius cum succo fumeuli & mellis inunctus. De hoc nonnihil quoque supra capite 13. & infra capite 79.

Secunda quod coeundi desiderium in viris minuat, augeat vero in mulieribus. Nam quura ex tertio sit ordine excafacientum & siccantium, flatus strenue discutit aboletque, & sic semen virile, quod tenue admodum & aereum est, resiccat, ac prorsum ne esse quidem permitit. Ex quo sane Veneris appetitum in viris cohibet. Sed in mulieribus semen aquosum & frigidum calefacit, incidit & extenuat: quare eas ad coitum magis incitat.

Tertia, quod allutiam siue caliditatem, id est, apprehensionem & mediam alicuius in subtile causa facilem inuentionem vsurpantibus conciliet. Calfactione enim ac resiccatione extenuantur & acuantur spiritus, sonetur & illuatur ingenium.

Quarta,

Quarta quod decoctum ipsius, si domus ea respergatur, pulices depellat. Eos enim, ut vno ore Medici testantur, acrimonia sua necat, & graui odore fugat. Pamphilus apud Constantinum Casarem, libro 13. cap. 15 de Agricultura, longe plura aduersus pulicum molestias remedia enumerat. Scroben, inquit, facito, & rhododaphnas contusas in ipsum mittito, sicq; omnes concurrent. Absinthium aut cucumeris sylvestris radix aqua marina rigata ac respersa, pulices necant. Disperdit autem penitus Melanthium, aqua maceratum ac respersum; aut conizæ coctæ decoctum irroratum. Disperdit eosdem similiter semen sinapis & Rhododaphnes, ambo feruefacta & in domo respersa. Calcem viam cribrato, & postquam locum verreris, inspergito, indeq; necabuntur. Idem continget ex aenacea pauimentis assiduo irroratis, Cuminum item sylvestre tritum ac aqua mixtum, & seminis cucumeris sylvestris drachmæ decem trita & in aquam demissa, indeque domo respersa, pulices crepare faciunt. Item chamælaræ radix, & populi, nigra folia tusa, & aqua macerata, & tribulus ex aqua coctæ. Pulices etiam muria acris respersa & aqua marina enecant. Quod si in media domo quis peluim deponat, & circulum machæra penitus ferrea circumscribat, & reliquam domum, præterquam locum circumscriptum, crenote staphidis agnæ aut lauri foliorum tusorum conspergat, aut etiam muria aut aqua marina cocta, omnes pulices in peluim congregabunt. Fistile quoque vas detollit, & labra æquæ, & per os in domum effundit, & sic oblitum omnes pulices in se congregant, etiam

Pulces fugantur & necantur.

Actius l. 6. 13. cap. 45. 4

eos qui adhuc in paleis delitescunt. Sub lecto parvulum scrobem facito, & in ipsum sanguinem caprinum mittito, congregabit eo pulices & ex aliis estibus ad se illiciet ac vocabit. Ceterum ex amphimallis & densissimis tapetibus, in quibus plurimi pulices delitescunt, exiri ac evocari possunt, si hic in vna aut dolio ipse sanguis caprinus deponatur. Hactenus ille. Avicenna 6.4. Tract. 3. capite 11. de fugatione pulicum. hoc amplius addit: Quando, inquit domus coclocynthidos infusione aspergitur, saliant pulices & fugiunt, & similiter ex decocto rubi. Referunt quidam, quod si lignum adipe erinacei oblinatur, eo pulices statim omnes concurrent. Fugantur quoque suffitu sulphuris. Est etiamnum herba quædam vulgaris notitiæ Arabice dicta Chichuanu, id est, herba pulicum, quæ in ciuitate Chairi puluerizata in lecto circa dormientes ponitur, & ex odore illius inebriantur stupidiq; fiunt pulices, & non lædunt. Porro nihil æque disperdit pulices, ac graueolentia, velut ruta, mentha, mentastrum, & lupulus, præcipue tamen finus & vrina equi. Enecat & pulices seminis rapi decoctum inspersum. Quin & taurini cornu suffitu pulices fugari perhibentur. Fama est, inquit Dioscorides libro quarto, capite 60. si psyllium virens domum importetur, non sine re in ea pulices gigni. Postremo vero nihil tam accommodum est comprehendendis pulicibus, quam lecto imposta recens & candidissima lanugo xyliua. In ea namque congregati facillime capiuntur. Plura Rhazes libro 3. capite 8. ad Alman-

lorem.

DE CAPIS.

CAPVT LXII.

DE capis Medici non consentire videntur,
Felliti non esse bonas ait ipse Galenus.
Phlegmatici vero multum putat esse salubres.
Non molitur sanas. As Lepus adfert illas,
Transferunt stomacho pulchrumq; creare colore,
Contritu capis loca demudata capillis
Sape fricans, capiti poterit reparare decorem.

Sunt Macri
lib. 1. cap. 7.

Agitur hoc in loco de Capis : Ac primo quis
dem dicitur, medicis de natura earum nondum
satis constare. Nat. ipsorum quidam phlegma-
ticis ex usu esse tradunt, quidam vero minime.
Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap. 71. chole-
ricis admodum nocere, phlegmaticis vero pro-
desse, his attestatur verbis : Abstinentium ab as-
siduo usu omnium acrium, ceu ceparum porri, &
allij, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, na-
tura fuerit biliosus. Solis enim qui vel succum
pituitosum vel crudum & crassum ac lentum co-
eruarint, cibi eiusmodi sunt accommodati. Si-
quidem capæ, vt Galeno libr. 7. de simpl. medic.
facult. cap. 18 placet, in quarto calfaciunt excef-
su. Quo fit vt calidis, quales cholericis cum pri-
mis existunt, vehementer officiant Rhazæ vero
lib. 1. ad Almansorem cap. 18. superfluos humo-
res & phlegma in stomacho generant. Quod de
illis vult intelligendum, quæ cruda mandan-
tur. Eorum namq; essentia crassarum est partium,
& mali succi. Porro per fellitos, quemadmodum
Comaritus noster in cap. 7. lib. 1. Macri dixerat ad-
monuit, biliosos hoc loco accipere o-
portet, vt & phlegmaticos, sicut phlegmaticos,

pituitosos. Deinde vero cępas phlegmaticis multum prodesse traditur. Corpus enim calefaciunt, humoresque crassos ac glutinosos in ipso coacervatos concoquunt, attenuant, incidunt, ac detegunt. Quin eadem etiam ratione stomacho frigidis, crassis, ac glutinosis humoribus grauato utiles sunt, & ad validum colorem, veluti testis est apud Plinium libro 20. cap. 5. Asclepiades, proficiunt. Neque enim fieri potest, vt viuus ac floridus sit faciei color, vbi ventriculus crudo, pituitoso ac prauo succo refertus fuerit. Tertio demum loco adseritur, cōrritarum caparum succo pilos siue crines locis glabris ac denudatis restituui, si eo sæpius perfricentur: & maxime quidem, si ex densatis infarctisque meatibus & materię sub cute detentę corruptela, glabrities euenerit. Capę enim caliditate sua meatus aperiant, materiamque prauam sub cute detentam non solum digerunt ac resoluunt, sed meliorem etiam in locum eius substituunt. Quapropter alopecię succo earum convenientissime perfricantur. Celerius enim, vt Dioscorides libro 2. capite 137. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus lib. 1. cap. 2. testantur, quam Alcyonium pilos euocat. Vnde inferitur tandem capitis decorem, quem Q. Serenus capitis honorem vocat, eo reparari. Capitis porro decor, capilli sunt. Capę præterea semen genitale gignūt, & Venerem stimulant, vrinam cient, appetentiam ante alios cibos sumptę excitant: sed largiore cibo capitis dolores faciunt, si nim mouent fastidium pariunt, ruoorem faciei inducunt, saliuam multam generant, & rationem, vt alia cūserunt, lædunt. Succus illarū cum melle illitus,

oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis & incipientibus suffusionibus auxiliatur. Quin etiam canis morfibus idem cum aceto, ruta & melle illitus confert: quare hi quoque duo versus à quibusdam hic additi sunt:

Appositas perhibent morbis curare cannes.

Si ista cum melle prius fuerint & aceto.

Plura de his supra capite 13. diximus, cum de Aliis ageremus.

DE SINAPI. CAPVT LXIII.

Est modicum granum. siccum calidumq; Sinapi.
Dat lachrymam, purgatq; caput, tollitq; venenum.

Duo hoc in loco potissimum aguntur. Primo namque perpusillum illud granum, quod *σινῆρι* aut, *σῆν* Græci, Latini vero Sinapi vocant, ad cale faciendum desiccandumque efficax esse traditur: & hoc quidem Galeno libr. 7. cap. 5. de simpli medic. facultat. recte, in quarto gradu. Deinde vero tres eidem assignantur facultates.

Prima, quod lachrymas eliciat: excellentiores nim caliditate sua humiditates, quæ in cerebro sunt, attenuat, i. a. dit, liquefacit & dissoluit illis in oculis rebus, simul etiam lachrymæ proficiunt.

Secunda, quod caput purget: cōmanducatum enim, & in oculis positum, producit & purgat. Quia et in oculis, & in naribusq; admotum, sternutamentum, & in meatuum obstructions tolluntur: & in oculis, & in naribus expelluntur: eaq; ratione coctus, & in oculis, & in naribus applicatus, plethoricis mirifice succurrit.

Tertia, quod venenum tollat: suffitum namq;

acincensum serpentes fugat ad eorundem quæque & scorpionum ictus cum aceto tritum magna utilitate illinitur: fungorumque venena discutit. Ad hæc lienis etiam affectibus ex humiditate & flatu procreatis confert. Item quartanis morbis, qui ex adusta pituita contracti sunt, prætereæ & podagris à pituita factis. Officit vero visui, & calido capiti, ac iccori. Concoctionem & distributionem ciborum crassarum partium adiuvat. Minuit, quæ in ventriculo sunt humiditates. Illitum lepræ, eas in melius mutat. Linguas etiam humiditate grauatas ficit. Si cum melle sumatur, tussis resoluit. Cum caricis vero ischiadicis illitum & lienosis, vtile est: trahit enim, quæ intus sunt ad corporis superficiem. Plura Dioscorides lib. 2. cap. 140. Plinius lib. 30. cap. 22, & Simeon Sethi in Syntagmate.

DE VIOLA PURPUREA.
CAPVT LXIII.

Mac. lib. 1.
cap. 19.

Ebrietas.

Crapula discutitur, capitis dolor, ac g. grauedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Hic tres referuntur effectus nigre purpureæ violæ. Primus, quod crapulam siue ebrietatem dispellat ac sedet. Cuius sane rei dux adferri solent rationes. Vna quidem, quod temperatum suauem & cerebrum confortantem spiret odorem: cerebrum vero roboratum ac validum ebrietas non tam facile, quam imbecillum, tenet. Altera, quod cerebrum refrigeret, & fumis calidis recipiendis ineptum reddat, adeoque vini vaporem infringat, & sic ebrietatem dissoluat. Secunda, quod *πεφαιαλγίαν*, id est, capitis dolorem discutiat: & hoc quidem, si à causa calida, nempe à staua bile, ortum habuerit, hanc e-

nim purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum effectuum meminit Plinius lib. 21. cap. 19. ubi de violæ viribus differit, his verbis: Viola purpureæ crapulam & grauedines capitis impostitis coronis olfactuue discutiunt. Meminit etiam Simeon Sethi in Syntagmate: Viola, inquit, dolores capitis, qui fiunt à flaua bile, sopiunt, potæ & odoratæ. Tertius, quod curet caducos, id est, comitiali morbo correptos, à symptomate accedenti ac casu. Hoc habetur apud Dioscoridem lib. 4. cap. 105: Cæterum is non simpliciter hoc de purpurea Viola tradit, sed de parte ea, quæ in flore purpurea existit, vel purpurascit. Sic enim scribit: *Φασὶ δὲ τὸ πορφυρεῖον τοῦ ἄνθους μετ' ὕδατος ποθεῖν, (καὶ γὰρ καὶ βονδαῖν, ὡς ἐπιληψίας τὰς ἐν τῇ πᾶσι δυνάμει)* id est Dicunt id, quod in flore purpureum est, cum aqua potum, anginis & comitialibus puerorum morbis auxiliari. Videtur itaque accipiendum esse de altero flore, qui in medio violæ instar capillamentorum inest. Sunt enim quidam flores, dicit Theophrastus libro 1. capite 21. de historia plantarum *διδυμοειδῆς*, id est, duplicis floris, qui alterum florem in medio habent, velut rosa & lilium, & viola nigra. Legendissimas Iani Cornarii annotationes in caput 29. libri primi Macri. Quinetiam Plinius loco iam citato id ipsum sic tradidit: Id quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur, maxime pueris in aqua potum. Eiusque rei hæc assignari potest ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboraret, ita ut a præternaturalibus nimis lædatur, & sic in epilepsiam non facile incidat. De violis plura Galenus lib. 6. cap. 150.

de simpl. medic. facult. Rhazes lib. 3. ad Alman-
for. cap. 21. Auicenna 2. Cano. cap. 726. & Mesues
lib. 2. Sect. 1. cap. 11. de simp. purg.

DE VRTICA.

CAPVT LXV.

Mac. lib. 2.
cap. 2.

A Egriis dat somnum, vomitum quoque tollit, & v-
sum.

Illius semen colicis cum melle medetur.

Eius tussim veterem curat, si lade bibatur.

Frigus pulmonu pellit, ventriculi tumorem.

Omnibus & morbis ea subuenit artuum lorum.

Somnus.

Hic septem recensentur facultates Vrticæ. Ac
prima quidem, quod somnum agrotantibus ac-
cessat. Crassos namque & pituitosos humores,
quibus natura grauata somno destituebatur, ex-
tenuat, incidit, & priuatim expurgat.

Vomitus.

Secunda, quod vomitum, simulque vsum eius
tollat. Lentam enim & frigidam materiam, qua
stomachum imbuente, nausea ac vomitus oluri-
mum suboriri solent, incidit, exsiccat & dissoluit.

Colica.

Tertia, quod Colicis medeat doloribus: nã
præterquam quod crassum pituitosumq; humo-
rem incidit & extenuat, crassos quoque & statu-
lentos spiritus, qui exitum non habentes coli-
cos excitant cruciatus, discutit & expellit.

Tussis.

Quarta, quod veterem curet tussim. Crassos e-
nim viscososq; humores e pectore pulmoneque
educit: qua ratione orthopnœæ quoque & late-
ris doloribus prodest, & maxime quidem semen
eius cum melle delinctum, quemadmodum 2.
Canon. capite 725. in eum prope modum scri-
bens Auicenna attestatur: Quando cum pisa-
na siue aqua hordei decocta bibitur, vitia pectus-

ris extrahit, & folia eius cum aqua hordei decocta thoracem à lentis crassisque humoribus expurgant: sed semen cum melle delinctum ad omnia efficacius est.

Quinta, quod frigora pulmonis pellat: humores namque frigidos ac pituitosos caliditate sua incidens simul & extenuans ex pectore pulmonemque educit.

Sexta, quod ventris tumorem discutiat atque sedet: Crassos enim ac flatulentos spiritus, quibus venter distensus in tumorem attollebatur, dissipat atque resoluit.

Septima, quod omnibus articulorum doloribus, arthritidi nimirum, ischiadi, & podagrae subueniat: præcipue quidem, si prouenerint à lenta, crassa ac frigida materia: eam enim vitrica calefacit, incidit & extenuat. Ad hæc vitrica flatuosum etiam quiddam obtinet, quo & Veneris extimulat, & maxime ubi cum passo aut musto semen eius bibitur. Eodem modo potum, & vuluæ ora patefacit, urinam cieit, & nunquam doloribus ineditur. Ventrem modice subducit, ipsa duntaxat abstersione ac veluti titillatione, non purgatione, crudum ac pituitosum humorem educens. Ducit sæminis præterea menses foliorum vitricæ decoctum, addita exigua myrrha potum. Cauendum tamen ne linguam æsophagumque lædat, nimium enim exurit: quod commodè quidem fieri poterit, si post summptionem eius parum olei rosæci absorbeat. Est autem vitrica cum semine suo calida in principio terribi, Cæca vero & secundum: hæc semen minus paulo, quæ vitrica infusa, siccitate participet. Plura de his videtur libro præcipite. Plinius libro, 22.

Podagra.

cap. 13. Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 13. Paulus lib. 7. Rhazes lib. 3. ad Almanforem, cap. 28. & Auicenna loco citato.

DE HYSOPO.

CAPVT LXVI.

Mac. lib. 2.
cap. 5.

Hysopus purgans herba est è pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda iugata.
Vulnibus eximium fertur prestare colorem.

Hic agitur de hyssopi viribus: quod quidem desiccet & excalfacit ordine tertio, sed & tenuium est partium. Pituitam manifesto experimento expurgat, facitque ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quod non modo munit, sed roborer affectus: quod non modo munimonem detergit, praesertim senibus, quorum pectora lenta crassaque pituita referta sunt: quo fit, ut decoctum cum ficis, aqua, melle, & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnis tussi, suspiriosis à capite in subiectas partes distillationibus, & orthopnoeis auxilietur. Ascarides reliquosque interaneorum vermes pari modo sumptum enecat. Idem facit, si cum melle delingatur, nitri tamen addito momento. Decoctum ex aceto mulso epotum, crassum humorem per aluum extrahit. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, nasturtio aut irione, delicit. Mesues exhibet cum iure aut manna mistum, vel cum melle aut visis passis purgatis, vel scilla coctum. Cutis in corpore colorem floridum efficit. Lien & aquae inter cutem cum fico nitroque empiestrum modo imponitur. Inflammationibus quoque ex vino illinitur. Cum feruente aqua impotum

fugillata discutit In anginis cum ficuum decocto optime gargarizatur. Decoctum cum acetodentium dolorem collutione sedat : Hyssopi vsus inflationes, auricularum praesertim, vaporis sustitu discutit Cibi appetentiam inuitat, visum acuit, menses & vrinam ciet, & febrium horrores excutit. Vinum decoctionis eius vterum à superfluitatibus purgat & abstergit. Plura Dioscorides, lib. 3. capit. 27. Auicenna 2. Canon. c. 365. & Mesues, lib. 2. sect. 1. ca. 18. de med. simpl. purgantibus.

DE CHÆREFOLIO.

CAPVT LXVII.

Appositum canceri tritum cum melle medetur,
Cum vinopotum lateris sedare dolorem
Sape solet, tritam si nectis desuper herbam,
Sape solet vomitum, ventremq. tenere solutum.

Mac. lib. 2.
cap. 22.

Enumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. Prima, quod tritum & cum melle appositum cancerum curet. Est autem Cancer tumor durus melancholicus, inæqualis, rotundus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas & exaltatas. liuescens siue fuscus, & colore magis quam inflammatione nigricans, calidus, sed non adeo, ut inflammationes, subito accrescens, ægros maxime fatigans, & perpetuo fere dolore affligens: Græce καρκίνος & καρκινώμα dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt tam Græci quam Latini à cancro aquatico animali, quoniam circa hunc implentur & intenduntur venæ, canerorum patitur, à glomere illo corporis descendentibus, persimiles. Nonnulli vero inde & nuncuparunt, quod difficillime ab his parti-

Cancer.

bus quas obfederit enellatur, quemadmodum
cancer aequatulum animal. Hic enim loco, quem
semel apprehenderit, petrinaciter hæret. Adde
quod hic tumor canceri animalis colorem repræ-
sentat, nempe subnigrum. Plura de hoc Paulus
libro quarto, cap. 26. & Ioannes Tagaultius lib.
1. cap. 15. chirurg. Infit.

Tormina.

Secunda, quod cum vino porum lateris dolo-
rem sedet. Tormina quoque ventris mitigat.
Crassas enim inflationes, unde dolores isti pro-
ueniunt, discutit. Præterea stomachi atque alio-
rum etiam viscerum status dissipat, obstructio-
nesq; tollit, ad quæ quidem omnia vinum quo-
que per se sumptum singulare est.

Tormina

Tertia, quod vomitus alique profusio sistat.
Calefaciendi enim & exsiccandi vi materiam eos-
rum discutit atq; consumit, & maxime quidem,
si à frigido & pituitoso succo oriuntur. Urinam
& menses ciet, lateris, renam ac vesicæ dolores
tollit, cum meliorato exhibitum. Porro Chære-
folium, de quo hoc loco agitur, nulla alia herba
est quam quæ vulgo nostrati *Carfue* appellatur.
Cæterum medicamenta quæ hic de chærefolio
proluntur, neq; apud Plinium, neq; apud vllum
alium autorem Græcum reperiuntur, sed ex
Plinio illo recentiore, qui longe post Galeni tē-
pora extitit, omnia transcripta sunt. Nam is hæc
verba de ipso tradit: Chærephyllon canceratis
medetur, lateris dolores ex vino mitigat. Quidā
illud oleo incoctum *ἀκόντις* ad soluendam fli-
goris iniuriam miscuerunt. Ex aqua mullā pi-
tuitā resoluit. Ex aceto lumbricos & tineas peris-
mit, urinam ciet, menstrua pellit. Tritum cum
cera & azungia veteris parotidas discutit. Lege

Lib 4. c. 37.
de re medi.

doctiss
put 22
chære
lapide
nem o
in gru
uit, &

E
C
Aff
Hic

Barba

T

nomi

unt, n

quæ

nera

sica a

ditate

re ap

moni

prode

cit, co

confi

contr

midit

exer

doctissimi viri Iani Gouernarii annotationes in caput 22. lib. 1. Mac. Ad hac succus, siue stillatius charrefolii liquor potus cum carbonibus tilia & lapide ex cancerorum capitibus exempto, sanguinem ob casum, percussione, vel contusione in grumos concretum cerio experimento dissoluit, & renum calculos frangit.

DE ENULA CAMPANA.

CAPVT LXVIII.

E Nula campana reddet præcordia sana,
Cum succoruta succus si sumitur eius,
Assimant ruptis quod præsit potio talis.

Mac. lib. 1.
cap. 20.

Hic duæ referuntur facultates herbar, quam ἐλένιον Græci vocant. Latini Heleniū & Inulam. Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam.

Prima, quod curet ac roboret præcordia: quod nomine iam extra in homine intelligenda veniunt, nempe os ventriculi, membra spiritus, & quæcunque cordi propinquiora sunt. Et hoc sane radice potissimum efficit. Ea enim calida & sicca atq; odorata est, cum excrementitia humiditate, quapropter in eclegmatis cum melle temperata crassos ac lētos humores pectori pulmonique infarctos educit, tussi orthopnoæque prodest. Omnis ira dolorisq; obliuionem inducit, cor exhilarat ac roborat. Ex ea vinum etiam conficitur, quod πεκταριτης Græcis dicitur. Hoc contra stomachi & pectoris vitia & cordis ex humi-
miditate & frigidityte imbecillitate efficac est, excrementa in venis sanguini permista per men-

Vinum enulæ
latum

Secunda, quod curat, cum rutæ succo permixta, hæmorrhoides, hæmorrhoides, quibus intestina

ia

In scrotum deuoluuntur admodum epituletur,
 & maxime quidem si hernio ex flatuum multi-
 tudine euenerit. Eos enim rursus atque helenii
 succus discutit. Radix præterea helenii stomas-
 cho prauis succis referto uilis est in passo con-
 dita, obstructionsque iecoris atque lienis tol-
 lit. Trita potaque ad euentas excreationes sin-
 gularis est & serpentium moribus medetur. Rus-
 ptis ac conuulsis omnibus confert. Folia eius ex
 uino cocta uiliter illinuntur frigidis ac diutur-
 nis partium affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ
 coxarum passionēs, *logixadus* vocant, & exiguae
 assiduaq; articulorum quorundam præ humidi-
 tate procidentia ac luxationes. Plura Dioscori-
 des libro 1. cap. 17. Galenus libro sexto, ca. 114. de
 simpl. med. facult. & Auicenna 2. Canon. capi-
 te 240.

DE PVLEGIO.

CAPVT LXIX.

Mac. lib. 2.
 cap. 4.

Cum uino nigram chelidram potata repellit,
 Appositam ueterem dicunt sedare podagram.

Duo hoc in loco Pulegij recensentur effectus.
 Prior quidem, quod atram bilem cum uino expu-
 get, cuius rei testis etiā est Dioscorides lib. 3. cap.
 32. Atram inquit, bilem per aluum exigit.

Alter uero, quod peculiari proprietate quas-
 dam antiquam curet podagram. Crassos enim,
 viscososq; humores unde podagra generari plu-
 rimum solet, vehementer calfacit, concoquit,
 extenuat & amolitur. In tertio namque ordine
 calidum & siccum esse statuitur, quapropter po-
 dagris etiam per se subuenit, impositum usque
 dum rubescat locus. Vi pollere corroborandi,

ex bona fragrantia eius satis liquet: Aperit quoque, attrahit & consumit, ratione tum essentia, tum qualitatum. Potum menstrua, secundas ac partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle & aloe potum extrahit. conuulsis auxiliatur. Capitis dolores impositū leuat. Quin & olfactu capita tueri contra frigorū æstusq; iniuriam, & à siri traditur. Nauseas stomachiq; erosiones ex posca persulcer. Bibitur in vino utilissime contra serpentium morsus. Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum præterea crematumq; & in puluerē tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polēta inflammationes omnes sedat. Cum cerato varos extinguit, lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas pruriginis mitigat: & eadem utilitare insidentibus scæminis prodest: inflationes corrigens. Plura Dioscorides loco citato, Plinius lib 20. cap. 14. Gale-nus libro 6 capite 93. de simpl med. facult. & Simeon Sethi in Syntagmate.

D E NASTVRTIO.

CAPVT LXX.

Illius succus crines retinere fluentes

Illituc aaseritur, dentib; leuare dolorem.

Lichenas succus purgat cum melle perunctus.

*Mac. lib. 3
cap. 11.*

Hic agitur de hortis familiari herba Nasturtio, quod *κράβηρον* Græci vocant, quasi *κράβη* *ρον*, quod caput tentet ac domet. Et referuntur tres ipsius facultates.

Primo, quod succus eius sine stillatili liquor capiti illitus, aut potus etiam, capillorum defluuiam nitat, præterea si ex densis infans que

mca-

meatibus orta fuerint. Crassos enim & pituitosos humores calefacit, incidit, & extenuat.

Secunda, quod dentium curet dolorem, præcipue si à frigida materia prouenerit: eam enim nasturtium discutit.

Tertia, quod succus eius cum melle illitus lichenas, id est, impetigines, siue squamas cuti adhaerentes, abstergat. Nascuntur ex ex phlegmate potissimum salso, sed nasturtium intus assumptum omne phlegma pellit & expurgat: & mel quoque insigniter abstergit. Nasturtii semen adurentis seu causticæ facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quicquid aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excaletaciunt. Misceatur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, quippe quod crassos succos valenter incidere valeat, velut & sinapi: nam per omnia ei simile est. Stomacho aduersatur, aluum turbat, venteris lumbricos pellit, lienem imminuit, partus exanimat, menses ciet, & Venerem stimulat. Illitum cum melle lienem extenuat, sanos expurgat. Serpentium venenis potum, resistit, atque eos subito suffugiat. Carbunculos ad suppurationem perducit & rumpit. Coxendicibus cum posca commode ex aceto illinitur tumores inflammaticosque discutit. Furunculos cum muria illitum ad suppurationem ducit. Vomitu fluxuque bilis curat, eandemque per inferna seducit. Tradunt nonnulli nasturtium vim vigoremque animi succitate, ac proinde eos qui ipsam elisauerint ingenio ac mente promptiores fieri. Lege Plinium, libro 19. caput. 8. Erasmi Chiliades in Prouerbio, *ἡ δὲ τὴν ἀρετὴν ποιεῖ*. Porro & herba arefacta simileu. semini vim

facit.

fidet. Humida vero adhuc & viridis propterea-
que humiditatis admiffionem multo femine
inferior est: adeoq; tunc mordacitas eius mode-
rata est, vt cum pane ea vti liceat, ceu obfonio.
Plura Dioscorides libro 2. cap. 141. Plinius libro
20. cap. 13. Galenus lib. 7. cap. 8. de simpl. medic.
facultat. Simeon Sethi in Syntagm & Auicenna
2. Canon. capite 509.

DE CHELIDONIA.
CAPVT LXXI.

*C*æcatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut scribit) quomodo sint cæca reddat.

*Mac. lib. 2
cap. 29.*

Notatu dignū est, quod hic ex Plinio de che-
lidonia refertur, nempe ipsam pullis hirundi-
num visum restituere. Locus est libro 25. cap.
8 vbi sic scriptum reliquit: Animalia quoq; in-
uenere herbas, in primisq; chelidonium. Hac es-
nim hirundines oculis pullosum in nido resti-
tuunt visum, vt quidam volunt, etiam eruris o-
culis. Meminit eiusdem etiam lib. 8. cap. 27. his
verbis: Chelidonium visui saluberrimam hirun-
dines monstauere, vexatis pullosum oculis illa
medentes. Hoc nomen, vt lib. 2. cap. 165. Diosco-
rides testatur, sibi videtur vendicasse, quod ad-
uentu hirundinum exoriatur, & discessu emar-
cescat. Sunt qui narrant hirundines excæcatis
pullis, ad mora herba visum restituere. inquit
idem. Hinc cognitum est succum eius hominum
oculis quoq; mederi, atque in quibus crassum
quiddam in pupilla colligitur, digestionem atq;
dissolutionem indigere. Et ideoque docti medici
chelidonium omnibus fere oculorum remediis
propterea claritate admittere solent. Herba est

nota, crocei succi, cuius inuentionem hirundinibus ob id quoque attribuunt, quod pulli earum sapius quam vlli aliarum auium in cecitatem incidant. Hirundinum enim sterqus chelidonis oppositum præstat: excacat namque, si calidum in oculos decidat, & præcipue matrum. Quod etiam sacra testantur literæ: nam Tobia 2. lentorem illum hoc stercore excacatum fuisse legitur. Cor. Cel libro 6. capite 6. fabalam putat, per patentes oculos herba restitui qui per se faneſcant. Chelidonii tertii est ordinis absoluti iam: idque tam in calfaciendo, tum in siccando. Attrahit igitur, discutit & consumit. Radix trita & in vino decocta caput columellamque frigidorum humorum à capite descendentium multitudine laxatam, ac lingue radici atque faucibus incumbentem expurgat, si exurgentem inde fumum infundibulo adhibito ager admittat, & vinum deinde gargarizet. Cumaniso & vino albo pota medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Plura Galenus libro 8. capite 172. de simpl. med. facult.

DE SALICE.

CAPVT LXXII.

Mac. lib. 2.

cap. 16. &

lib. 2. c. 35.

Idem lib. 4.

cap. 12.

Auribus infusus vermes succum necat eius, Cortex verrucas in aceto coctas aseluit. Hæc flos sumptus in aqua frigescit. Cogit Instinctus Veneris cum his acris firmiātes. Et sic reserat ut nulla creatio fiat.

Tria hoc loco de Salice traduntur. *Primum*, quod succus eius auribus instillatus vermes interficiat, & maxime quidem, si is sit ex foliis &

foli-

cortice expressus. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum. Idem quoque cum rosaceo in calice punici calfactus, aurium deloribus & saniori medetur.

Secundum, quod cortex eius in aceto decoctus verrucas pellat. Hanc rem Dioscorides libro primo, capite 115. sic tradidit. Corticis cinis admixto aceto maceratus, illitu clauos & callos tollit. Est enim vis eius admodum delicatoria, sed ita tamen, ut morfu abstineat: habet vero etiam quandam adstrictionem. Auicenna capite 541. secund. Canon. eundem effectum portulacæ quoque tribuit: Ex ea, inquit, fricantur verrucæ & eradicant eas non qualitate, sed naturali quadam facultate.

Tertium, quod flos salicis conceptus prohibeat, & hoc certe ob vim desiccatoriam & adstrictionem. Hoc ipsum autem *ἀσχηψὶς καὶ ἐγγύς* δαί Dioscorides dixit. hoc est, facere ut mulier non concipiat. Non autem solum mulierum conceptus prohibet salicis semē, siue fructus, siue flos velut hic appellatur, sed etiam instinctus Venenis omnes hebetat ac resiccat, etiam in viris, ut generare nequeant. Atque hoc ipsum Democritus quoque apud Constantinum Cæsarem libro 11. capite 14. tradit his verbis: Qui fructus salicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipsa pinguefacit: Tritus autem & in poru acceptus ab homine steriles facit: ex quo & Homerus *ὀδυσσ. κ.* ait:

Μακροὶ γὰρ γένονται καὶ ἰσχυροὶ καὶ σίκαρποι.

Id est:

Μεγὰντες ποπυλὶ & salicis fructu perimētes.

T. 2. Vc.

Verum Theophrastus libro 3. cap. 2. de historia plantarum, & Plinius libro 16. cap. 16. vocem *ἀλεσίκαρπ* & non sic accipiunt dictā ab Homero, ut significet fluctuum ac seminum humanorum perditionem, sed ipsius arboris. Plinii verba hæc sunt: Ocyssime autem salix amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda, secutaque pectus scelere suo interpretata est sententiam, quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamen- tum esse constat. Hæc fere Ianus Cornarius in c. 11 lib. 4. Macri. Didymus antiquissimus Homeri interpres ita ex Theophrasto de salice refert: *ὁ καρπὸς τῶν ἰτέρας πινόμεν* & *ἀφανίζει τὸν γόνυ τῶν ἀνθρώπων*. Id est: Fructus salicis porus genituras hominum demolitur. Plura de Salice Galenus lib. 6 de simpl. med. facult. cap. 155. & Avicenna 2. Canon. cap. 316. & 686.

DE CROCO.

CAPVT LXXIII.

Confortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos reficitque hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatibus quibusdam Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eis que lætabundam quandam conciliare alacritatem iucunditatemve, præcipue si quis eo modice utatur. Immoderatus enim sumptus, pondere nimium trium drachmarum, lethalis est.

Deinde vero membra defecta, id est, debilia ac prostrata reficere, inque vigorem suum restituere traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, ut tota eius essentia secunda

fit

fit ordinis excoalfacientiu, & primi exiccantium: proinde concoquendi, maturandi, emollendi, aperiendi, & discutiendi vim quandam habet, adiuuante scilicet & paucula quadam adstrictione. Cor non parum exhilarat, ipsumq; adeo ac simul etiam hepar atq; alias corporis partes, ob intidentem nimirum adstrictionem ita corroborat, vt nō facile dissolui queant, obstructionesq. tollit. Quinetiam stomachum moderato calore suo firmat eiusq. tum coquēdi, tum distribuēdi facultatem adiuuat. Immodice tamen illo vtendum non est: quippe qui ita nauseam facile moueat, & cibi inappetentiam, Græci *ἀναστροφὴν* vocant, efficiat: siquidem aciditatem in ventriculo extinguit, quæ præsertim appetentiam excitat. Siccando mediocriter dispositionibus peccatoris phthilicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitum felicem reddit, eiusque instrumenta corroborat. Nam si vsus ipsius mediocris fuerit, facilem respirationem & amabilem coloris bonitatem facit: sin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrum infestat, capitis dolorem commouet, sensus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impositus vehementer inebriat, adeoq; exhilarat, vt insaniam maxime alacrem & lætabundam pariat. Si quis vero ex passo biberit, crapulam non sentiet. Additur in portiones, quæ interaneorum causa temperantur. Pituitositas & cathargica sanat. Somnum conciliat, Venerem stimulat, menses & vrinam ciet. Mulieribus præsertim parientibus in potu duarum drachmarum, si bibere exhibitus, partū accelerat, & lactis humano lacte visum abstergit, & lactis visum cohibet. Aurium reme-

diis vtilissimus est. Vergentes ad ignem sacrum inflammationes inunctus lenit. Vulua sedisque catapia sinatibus vtiliter inditur. Plura Dioscorides lib. 1. cap. 25. Plin lib. 21. ca. 20. Galenus lib. 7. de simpl. medic. facult. cap. 75. Simeon Sethi in Syntagmate, Serapion cap. 173. simpl. & Auicenna lib. 2. Cano. cap. 129.

DE PORRO.

CAPVT LXXIIII.

Macer lib.
1. c. 6.

R Edidit secundas manus per sepe puellas:
Mantemque potas nam retinere cruorem,
Vngas si naves intus medicamine tali.

Dux hoc in loco Porri referuntur proprietates. Ac prior quidem, quod imprugnandi facilitatem vrentibus mulieribus pariat, atque ne abortiant grauida prohibeat. Quod sane magni etiam Hippocratis auctoritate Plin lib. 20. ca. 6. in hunc modum scribens confirmat: Hippocrates de morb. mulieb. lib. 1. & 2. & alibi sapius, si ne alia mixtura dari iuber, vuluasq; contractas aperiri putat: fecunditatem etiam foeminarum hoc cibo augeri. Idq; non in cibo tantum siue potu, sed illitum quoq; & foris admerum praestat. Coquiturenim in aceto & marina aqua coctus, decoctusq; illo insidentium foeminarum praelusi duratq; loci vtiliter fouentur. Folia quoq; porri muliebres locos, qui nimio humore madefcentes fortum haud continere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluvia sistit, potu succo cum lacte mulierum.

Altera quod sanguinem è naribus erumpentem sistat: & maxime quidem succus eius cum aceto, addito thure aut eiusdem manna, vel galla

aut

BONA VALETVDINE.

257

aut mentha. Idem quoq; sanguinem reicientibus cum galla aut thuris farina, vel acacia auxilio est. Quineriam potæ seminis drachmæ duæ cum paribus myrti hæccis veteres sanguinis ex pectore reiectiones sanant. Acrimoniam enim quandam habet potrū, & adstringendi aliquam vim, sed semen acrius est. Plura supra, cap. 17.

DE PIPERE.

CAPVT LXXV.

Quod piper est nigrum, non est dissoluere pigrum,
Phlegmata purgabit, coarctatricemq; iuuabit.
Leucopiper stomacho prodest: tussiq; dolorq;
Visile, praueuet motum, febrūq; vigorem.

Agitur hoc in loco de triplice genere piperis, longo scilicet, albo, & nigro. Et fructus quidem, vt lib. 8. cap. 42. de simpl. med. fac. Galenus memorix prodidit, nuper admodum germinantis arboris, oblongum est piper maturo humidius: humiditatis eius indicium est, quod facile repositum perforetur, ac non protinus mordicer, sed post paulo incipiat, verum plusculum duret. Fructus veluti acerbus immaturusq; albū est piper, nigro quidē acrius. Nam illud iam quasi superatratum est, & superexiecatū. Longum quidem piper, μακρόν Græci, albū λεγόν, nigrū μέλαν-πέπας vocant. Sane prioribus duobus versibus tres nigri comprehensuntur proprietates.

Prima, quod in dissolueno non sit pigrum, hoc est crassos, glutinosos ac frigidos humores crassosq; spiritus egregie dissoluit. Valenter spiritum coarctat, tumidum delinquit, ordine nimis humorem completo.

Secunda, quod phlegmata expurget: Viscidam

T +

enim

enim pituitam: quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone & intestinis relidet, concoquendo atq. extenuando dissipat expellitq.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctioni adferat facultati. Hoc ipsum Dioscorides etiam libro 2. cap. 145. his confirmat verbis: Somnum, inquit, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: utunturque ob id eo ad intinctus. Porro ad eum usum melius est longum: quippe quod, Galeno lib. 4. cap. 10. de sanitate tuenda teste, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem depellit, & concoquendis, quæ sumptis, subuenit. Posterioribus duobus versibus quinque albi piperis referuntur utilitates.

Prima, quod stomacho conferat: ipsum enim, ut Galenus eodem, quo antea loco testatur, supra duo reliqua genera roborat.

Secunda, quod linctu potius, tussientibus opituletur: præsertim si ex frigido & crasso humore tussis euenerit: eum namque piper album calidum facit, incidit, & dissoluit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & à pituita ortis pectoris vitiis succurrit.

Tertia, quod dolori subueniat: idque intelligendum vel de dolore pectoris, ut iam dictum est, vel de dolore flatuoso. Potum enim cum melle & recentibus lauri foliis, flatuosos spiritus & tormina discutit.

Quarta, quod præsumptum febrium accessiones, siue exacerbationes, *πυροξυσμός* Græci vocant, auertat: & hoc quidem in febribus frigidis. Earum namque materiam excalfaciendo quodammodo dissipat & expellit.

Quinta,

Quinta, quod febrium horribilibus circuitu res
 potentibus siue potu, siue illitu subueniat. Ner-
 uos enim & musculos caliditate sua vehemen-
 ter roborat & in eis residentem materiam con-
 sumit. Hinc est, quod lib. 3. cap. 1. Macer in hunc
 modum cecinerit.

Quodq; morie, & solet frigus periodica febris

Compefert, febris si sumitur ante tremorem.

Illud ipsum 2. Cano ca. 556. Auicenna inue-
 re etiam voluit, inquiens: Fricando fit inundio
 ex ipso cum vnguento, & confert rigori. Eiusque
 res exempla sunt apud eundem 1. 4. tract. 2. cap.
 12. Et hæc certe facultates non albo tantum pipe-
 ri, sed & reliquis quoq; generibus conueniunt.
 Liberalior piperis vsus, quemadmodum est apud
 Aristotelem, sect. 1. probl. 44. vrinas prolicit, pars
 cior autem aluum deiecit: è contrario vero scam-
 monia. Piper caliginem, quæ oculis obuersatur,
 absterget. Serpantium moribus auxiliatur: An-
 ginx eo & melle conuenienter perunguntur.
 Cum vua passa manducatum, pituitam à capite
 elicit. Strumas cum pice discutit. Vitilignes, ex
 nitro emaculat. Plura Plinius lib. 12. cap. 7. & Se-
 rapion cap. 735. de simpl. med. fac.

DE GRAVITATE

auditus.

CAPVT LXXVI.

ET mox post escaam dormire, nimisq; moueri,
Ita grauare solent auditus, ebrietatq;.

Hic tria recensentur, quibus auditus prægra-
 uari solet.

Primum, cibis, quæ somnus itatim excipit,
 & maxime quidam, si ventriculus eo distentus
 fue-

fuert. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex incoctis vero ac crudis in ventriculo cibus viscosi, crassi & flatuosi suscitantur sumi, qui in caput sublati, cum exitum non inueniant, auditorios obstruunt & meatus, auditorumq; grauant. De hoc nonnihil etiam supra, cap. 3.

Secundum, motus siue labor vehementior illi copost ingestu cibum susceptus. Causam Galenus in commentario *de diathesis & καχεξιας*, capite 5, nanc esse tradit. Sicuti, inquit, bonæ valetudini ante cibum exercitatio maximum adfert commodum: sic qualiscunque sumpto cibo motus noxijs admodum est. Alimentum enim ex ventre ante concoctionem in diuersas corporis partes distribuitur propterea; crudi humoris copia per venas aggeritur. Vnde crassi etiam ac flatuosi spiritus sursum elati meatus auditorios obturant. Idem quoque libro 6. de sanitate tuenda, cap. 8. his testatur verbis: Non leue incommodum nonnullis accidit, cum repleti cibo & exercitant. Nonnullis enim & caput impletur vaporibus & in iecinore aut ponderis sensus, aut distentionis, aut vtriusq; percipitur. Et lib. 1. cap. 9. de aliment facult. Carnes, inquit, inaniter rapiunt ex ventre succum, non modo semicoctum, sed nonnunquam etiam omniino crudum atq; incoctum, cum cibo sumpto operibus sese reddiderint: ob eamque causam non grauissimis morbis posteaprehenduntur, & ante senectam intereunt.

Stare tamen post comestionem, vel siuauiter deambulare, quo cibus ad fundum descendat ventriculi, multum expedit & confert ad bonam cibum.

Oribas. lib. 1.
cap. 7. ad
Eunapium.

ciborum concoctionem. Idq; vulgato etiam
hoc comprobatur versiculo:

Post cenam statim, aut passim mille meabis.

Tertium, ebrietas: nam ex calidi vini tempera-
tura multi omnino vapores ac fumi ad auditus
officinas prompte deferuntur, qui tum exitum non
inueniant, spiritum eius insitum perturbant,
& audiendi difficultatem, Græcis βαρυνγία καὶ
δυονγία appellatam, pariunt. Neque vero au-
ditui solum, sed visui quoq; ac reliquis sensuum
instrumentis omnibus ebrietas nocet, quemad-
modum 4.3. capite 2. Auicenna his testatur ver-
bis: Ex eis quidem, quæ nocent auri, & reliquis
sensibus sunt, nauseosa satietas & repletio, &
proprie somnus super repletionem. In nonnul-
lis exemplaribus hic etiam versus adscriptus ha-
beatur:

Balnea, Sol, vomitus, adfert repletio, clamor.

Nec male quidem, si quidem & hæc auditum
grauare, & aurium sonitus generare 4.3. cap. 11.
autor est Auicenna: Oportet, inquit, ut o-
mnes isti vitent Solem, balneum, motum labo-
riosum, vomitum, clamorem, coitum, & repletio-
nem, & ut leniant naturas suas.

DE TINNITU SIVE

sonitu aurium.

CAPVT LXXVII.

Motu, longe fames, vomitus, percussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Septem hoc loco enumerantur sonitus siue
tinnitus aurium causæ.

Præterea, motus immoderatus scilicet. Humo-
res autem & spiritus vehementer atque inordi-
nato

nato corporis motu concitati crassos ventososq. generant flatus, quibus sursum vergētib. cum facilis non pateat exitus, tinnitus excitatur. Ac plurimum sane ob ventosi flatus in auditorio meatu commotionem nasci solet.

Secunda, fames, siue longior vltra consuetam edendi horam abstinētia Cuius Auenenna 4 3. cap. 9. hanc tradit esse causam: nempe, quod humores per corporis molem dispersi, ac quiescentes longiore fame exagitantur. Natura enim cibo, in quem agat, destituta ad humores conuertitur, eosq. resoluit & commouet.

Tertia vomitus violentus & multus. In hoc enim motus accidit vehementior, quo humores exagitati sursum ad caput feruntur: quo fit, vt oculi nonnunquam ac facies rubescant, visusq. debilitetur: nonnunquam vero vapores ac ventosi flatus ad auditorium pertingant organum, tinnitumq. excitent.

Quarta, prægressa plaga, siue percussio sphaerulæ capitis, & maxime qua parte aures sitæ sunt. Innato enim auditus aeri vehementius inde exagitato spiritus accedit. Siquidem membro aliquo læso, quemadmodum in libro de renum affect. dignot. & cura, cap. 12. Galenus testatur, spiritus statim & sanguis, qui sunt naturæ vehicula, eo concurrunt: ex quorum deinde commotione tinnitus accidit.

Quinta, casus, præsertim supra caput: cuius eadem cum præcedente ratio est. Quinetiani humores in corpore ex quolibet casu vehementer exagitantur.

Sexta, ebrietas, & maxime quidem ex largo vini potu. Inde enim caput fumis repletur, ac va-

po.

peribus, quibus ad auditorium meum convergenti-
bus innatus eorum aether commotus, & sonitus
quidam excitatur.

Septima, Frigus inmodicus, nec enim auditus
organum & naturalis cerebri calor debilitan-
tur, ut flatuosos generent spiritus quibus ad au-
res penetrantibus tinnitus facile elicitur. Neq.
ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non
paucas, sonitus in auribus fiunt: Nempe ob fla-
tuum spiritum in capite generatum ac com-
motum, ex sonitu saniei, quæ in ipsa fortassis au-
re genita est, aut ex fervore puris in partibus e-
ius, aut ex motu vermium in auditoriis meatibus
sæpe numero eueniente, aut ob humoris in
toto corpore ebullientis commotionem, sicuti
in febribus fere & paroxysmorū principiis con-
tingit, aut ob superfluam in corpore repletionē,
praesertim in capite, aut ex lenta & crassa mate-
ria in ventosos flatus resoluta, aliquando deniq.
ob pharmacorum auriculariū vsum sonitus qui-
dam etiam fiunt. Qui in febribus sonitus fiunt
minime interturbandi sunt: ut plurimum enim
statim sedantur. Plura Galenus lib. 3. de composi-
tione Pharmacorum secundum locos, cap. 1. de
sonitu in auribus. Serapion tract. 2. cap. 12. de sur-
ditate, & Auicenna loco iam citato.

DE VISVS NOCVMENTIS. CAPVT LXXVIII.

B Alnea, vina, Venus, ventus, pipar, allia, fumus,
Piper, cum cepis, faba, leni, fletu q; sinapi.
Oculi, coram, tene, labor, istus, acumina, pulvis.
Lacrima, lacrima, lacrima, lacrima.

Quam & viginti numero hic referuntur, quæ
ocu-

oculis important. Ac *primum* quidem Balneum, idque tam humidum, quam siccum: hoc Stupha Barbaris, Latinis Aereum balneum dicitur: illud vero Tina Vulgo, Latinis Solium appellatur. Duplici porro nomine vtrunque oculis officit. *Primum* quidem immodice excalesciendo temperaturas eorum destruit. Natura enim, velut supra ostendimus, frigidi sunt & aquei. Deinde vero tenuiores humiditates, quibus visui inque ignei temperantur refocillanturque spiritus, dissolvit & exiccat. Atque hinc adeo prope Rheum, ubi plurimus variusque balnei usus est, non pauci passim occurrunt caci. quemadmodum in Molladia ob inordinatam victus rationem mul- ti leprosi.

Secundum, vinū, & maxime quidē si immodice bibatur. Cum enim caput, ut saepius iam dictum est, vaporibus ac fumis repleat, non oculos tantum ac visum, sed reliquos etiam sensus omnes immoderatiore usu hebetare putandum est.

Tertium, Venus, immodica scilicet: Hanc enim obtundere oculorum aciem, Medici omnes vno ore prædicant. Cuius causam Petrus Aponensis Sect. 4. problematum Aristotelis commentar. 3. hanc esse tradit: Nempe quod coitu auferatur id, quod commodum est oculis, humidum scilicet aqueum & subtile, quo spiritus fulciuntur visui. Oculus enim, ut libro 5. capite 1. de generatione animalium, & alibi saepius Aristoteles adseruit, humidus est & de natura aquæ. iam vero euulsis atque euacuaris humidis, partes superiores necessario exiccantur. Quo fit ut oculi, qui humiditate vigent, à sua decedant natura, hebetioresq; fiant. Merito autem humiditate vigent:

nisi

nisi enim ea sustentarentur, per igneos facile spiritus, qui in frequenti sunt motione, exarescerent. Atque hinc sane constat, superiores partes immoderato concubitu plus iusto exiccari, visusque aciem hebetari; humores enim deorsum extrahuntur.

Quartum, Ventus & præcipue Austrinus: De quo lib 3 aphor. 5. Hippocrates: Νότιον, inquit, βαρυήγοι, ἀχλυώδεις, καρηβοραχι, hoc est, Austri auditum hebetant, caliginem obducunt, capitis grauitatem efficiunt. Austri enim natura calidus & humidus est, ac magna ex parte pluuias & tempestates adfert: quare etiam τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα ὑπερβέννυσι, quemadmodum Philotheus ait, id est, sensuum instrumenta implet & obtundit. Cæterum vocem, ἀχλυώδεις, huiusmodi interpretari possumus. Primum, ut ad austros ipsos referatur, qui caliginem aeris efficiunt. His enim flantibus aer fit turbidus, crassius, caliginosus & tenebrosus. Secundo, ut ad oculos ipsos potius hæc vox referatur, qui flantibus Austri caliginosi redduntur, minusque acute vident. Ut enim reliqua omnia sensuum instrumenta non satis probe suo funguntur munere, sic etiam oculi ipsi ab Austro caliginem quandam contrahunt. Lege Galenum commentario 1. in 1 epi- dem. Tempestate 1. aphor. 8.

Quintum, piper. Hoc enim cum impensius exsiccat, acres omnino vapores frequentiesu generat, qui vbi ad caput ascenderint, oculos mordicant, & exiccant.

Sextum, aliud: quod aciem visus sane & vaporis

habet, quod caput replet, oculos offendit. Supra c. 13.

See

Septimum, fuma, quae certe quod moriatur
 rius sit, non est. Quod autem infestum est oculis.
 Aristoteles lib. 1. de anima, cap. 1. & lib. 2. de anima, cap. 1.

Octavum, porrum, quod enititur si, ac melan-
 cholicum generat fumum, qui visum elati oculo-
 rum aciem hebetem faciunt, si quis eo frequen-
 tius utatur. *Supra* cap. 13.

Nunum, cepa, horum namque esu acres similiter
 ad caput submittuntur fumum, qui non visum tan-
 tum, sed, ut quidam volunt, rationalem etiam a-
 nimae partem laedunt Simeon Sethi.

De imum, faba, flatu sum enim crassumque &
 melancholicum generat fumum, qui horrenda
 & terribilia parit somnia, mentem perturbat in-
 geniumque aciem obtundit, & spiritus visuos obte-
 nebrat. Galen. lib. 1. de alim. facult. cap. 26. & Si-
 meon Sethi in Syntagm.

Vndecimum, lens: Ea visum integrum & incul-
 patum hebetat, ipsum immoderate exiccans. Ga-
 len. lib. 1. de alim. facult. cap. 25.

Duodecesimum, fletus, praesertim immodicus:
 Hic enim cum retentricem oculorum faculta-
 tem imbecilliorē reddat, visum vehementer
 oblaedit, & sanam oculorum aciem nimio plus
 siccando hebetat.

Decimum & tertium, sinapi, quod acrimonia
 sua visum efficit debiliorem.

Decimum & quartum, conspectus Solis: Et hoc
 quidem ob excellentem eius splendorem ac ni-
 torem, quibus visum destrui manifestam constat
 experientia & ratione. Sensibile enim exupe-
 rationes, ut libro 2. de anima, cap. 12. Aristoteles
 adstruit, sensuum instrumenta corrumpunt. Quod
 quidem Galenus etiam lib. 1. de usu part. cap. 3.

in

in hunc modū scribens approbat: Solem ipsum, inquit, si quis oculis inconiunctibus velit intueri oculos celeriter perdet: multique in solis defectibus, cum eum affectum qui soli nocet daret, plinius nosse cuperent, fixis oculis Solem intuentes imprudenter prorsus fuerunt occisari. At enim periculum iter facere, quam oculis sit perniciosum, si minus Xenophonti credis, experientia tibi discere id licet: Sin vero naturas lias quippia nautire sustines, ubi ellychnium ardens, aut aliam quamuis flammam in Solem culento confueris, cernes eam protinus intrinsece coherere, atque etiam si prope quamlibet flammam magnam ellychnium posueris, vel aliam quamuis flammam minorem repente exstinguetur: cumque minor lux est a maiore vincatur semper, ac dissipetur. Lege eundem etiam librum de oculis sympto. cap. 6.

Decimum & quintum, coitus: & maxime quidem intempestiuus ac immoderatus. Hunc enim paulo ante capiti oculis, omnibusque sensuum instrumentis plurimum nocere ostendimus.

Decimum & sextum, ignis: Cuius frequens inspectio & splendor vehementer exsiccat oculos, visumque debilitat. Quo fit ut fabri ferrarii, & quicunque artes, quibus se suosque sustentant, ad ignem exercent, rubros fere & debiles habeant oculos.

Decimum & sextimum, labor immodicus scilicet. Is enim sanguinem efficit sicciorem, sicut etiam in totum corpus. Siccitas autem totam cutem, atque adeo etiam eam qua pupilla operitur, itaque vis illa conspiciendi cooperitur

tur & delirêscit. Aristoteles problemat. sect. 317
problem. 14.

Decimum & octauum, ictus siue percussio capitis, & maxime quidem qua parte oculi sunt. Cū enim sanguis inde, sicuti præcedente capite ostendimus, ad oculos rapiatur, accidit vt spiritus visui perturbentur, adeoque visus ob id debilitetur, & apostema nonnunquam generetur.

Decimum & nonum, nimius acrim rerum visus: cuiusmodi salimenta nonnulla existunt, quæ humorum acrimonia aciem oculorum obtundunt.

Vigesimum, puluis, siue ambulatio per loca puluerulenta: puluis enim ad oculos pertingens visum maxime obscurat.

Vigesimum primum, immodica vigilia: quæ non oculos tantum, sed totum etiam corporis habitum impensius exsiccat & extrahet.

Ad hæc nocet oculis qualibet repletio, & quicquid naturam exsiccat, quicquid item sanguinem conturbat, siue ex rebus sit salis, siue acris, siue etiam aliis: & omnis ebrietas. Vomitus medio quodam modo se habet: confert enim quatenus ventriculum expurgat, nocet vero quatenus cerebro insidentes materias commouet, adque oculos defluere facit. Quod si necessarius fuerit, cum facilitate à sumpto cibo prouocandus est. Somnus quoque superfluus, qui repletionem mox subsequitur, infestus admodum est oculis. Sic quoque copiosa sanguinis detractio. Potissimum vero quæ per frequentem cucurbitularum affixionem celebratur. Plura Auicenna 3.3. tractat. 1. ca. 5. & 3.3. tractat. 4. cap. 4.

DE CONSERVANDA
DE DOLORE DENTIVM
sedando.

CAPVT LXXX.

*Sic dentes serua, porrorum collige grana,
Vre cum hyoscyamo adiuncto quæq; thure, decenter.*
* Sic per chonion ex-fumum caps dente remotum.

ica, per
stium.

Remedium hoc in loco traditur efficacissimum ad sedandum dentis ex erolione dolorem. Id constat seminis hyoscyami albi & porri, singulorum partibus iij. & seminis cepæ partibus ii. S. thuris parte vna. Primum optime præmixto dato dente omnia simul comburantur exurgens remque hinc fumum æger admittat infundibulo adhibito ad affectum dentem. Lege de hoc plura apud Æginetam libro 3. capite 26. Aetium libro 8. capite 33. Auicenna 7. 3. capite 19. Mesuen de ægrotudinibus oris, titulo de vermibus dentium: & Rosam Anglicam capite de dolore dentium. Hyoscyami natura est *ἀνώδυνος* quæ doloris leuamentum adeo præstat, vt vix percipi quidem amplius possit. Fumus vero seminum porri atque cepæ, Auicenna 2. Canon. cap. 547. teste, accommodatissimus est necandis eiciendisq; vermibus, qui in erolis nonnunquam dentibus intolerabiles cruciatus exeitant. Hyoscyamus, vt lib. 4. cap. 64 à Dioscoride describitur, frutex est caules emittens crassos, folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta, flores è latere caulis ordine prodeunt, tanquam puniceorum cytini, scutulis septi seminum plenis vt papaueris, *ἡρίζα. μεστὸς ἐξ ἡθεῖσαι, ὀδονταλγίας ἐστὶ ἀγκλυσμα*. Id est, radice eius in aceto elixa, vtiliter in dolore dens.

edentes colluuntur. Quod Macer lib. 2, c. 35. hisce
versibus confirmat:

*Oleum diu tepidum si contineatur aeternum,
Quo sunt decocta radices illius herba,
Ducitur immodice non dente pacare dolorem.*

Porro $\chi\omega\iota\tau\iota\sigma$, quod in emboti locum substitui-
mus, $\delta\epsilon\iota\tau\iota\sigma$ $\chi\omega\iota\tau\iota\sigma$ diminutiuum est, significat
infundibulum.

DE RAUCEDINE VOCIS.

CAPVT LXXXI.

Nux, oleum si grum capitisq, angustiaq, potus:
Ac pomum crudum, faciunt homine " fore rauca
cum.

Sex causæ raucedinis hic recensentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehementer exi-
cet, vocem exasperat, grumque clangoribus si-
milem efficit.

Secunda, Oleum: & maxime quidem, quod
ex immaturis oliuis exprimitur. Huius enim
glutinosa quardam pars, dum in ore continetur,
ad asperam delabitur arteriam, ipsamque diu-
tius inhaerendo stringit & exasperat. Omne
præterea oleum in biliosis corporibus prompte
accenditur, quare vocalem sæpe arteriam ipsis
exasperat, raucedinemque parit. Quod oleo
attribuitur hoc in loco, id ipsum etiam de caryi-
no, quod e nucibus conficitur iuglandibus, in-
telligi potest.

Tertia, frigus capitis: ipsum enim caput com-
primit ac stringit: quo fit vt humores, qui sunt
in cerebro, deorsum ad asperam arteriam de-
scendant, eamque immodice humidando rauce-
dinem excitent.

*Aper. lib. 2.
Commen-
tar. 5.*

Quarta, anguilla. De ea satis supra, capite 31 dictum est.

Quinta, potus: nimis scilicet, & maxime quidem, si instante nocte atq; hora somni exhibeatur. Asperam enim arteriam immodice rigat & humectat: quæ ex medicorum omnium sententia potissima raucitatis causa est.

Sexta, pomum crudum: quo nomine quilibet fructus crudi intelligendi hoc in loco veniunt. Quatenus enim crudi existant, phlegmatis generant multitudinem. Quod si immaturi præterea ac styptici fuerint, fauces exasperant, raucedinēque pariunt. Plures causas raucitatis enumerat Auicenna 10. 3. Tract. 2. cap. 1.

RHEUMATIS REMEDIA.

CAPVT LXXXII.

Ieiuna, vigila, calidè dape, tuq; labora.

Si spiræ calidum modicum bibe, comprime statum,

Hæc tene tu serua, si vnde pelle rheuma.

Si sitiat ad pectus, dicatur rheuma catharticum:

Si ad fauces, bronchos, si ad narē, est, coryza.

Hic septem enumerantur rheumatis remedia:

Primum, fames, siue ieiunium: per hoc enim ipse consumitur materia. Fames enim, ut aphoriz. 59. libr. 7. Hippocrates adserit, corpora exsiccat & hoc quidem ex accidenti. Nam cum fames scimus, si in fame perseueremus, naturalis calor, qui nunquam cessat, pabulo in quod agat destitutus carniū humiditatem exsiccat. Quare rheumatis quoq; materiam concoquendo ac dissolvendo consumit.

Secundum, vigilia: quæ & ipsa sane cum totum corporis habitum, quemadmodum libro 7 capite

te 6. methodi medend. & comment. 28. libro 2. aphorif. Galenus testatur, sufficienter exiccent, rheumatis etiam causam, nempe cerebri humiditates necessario consumant, vaporumque copiam ad caput transmitti prohibent.

Tertium, cibi calidi: præsertim si à frigida materia *περὶ* initiura duxerit. Eam enim cibi calidi concoquunt ac maturant.

Quartum, labor. Hic enim sicuti libr. 2. de dicta Hippocrates adferit, suapte natura superflua deinit. Cuius deinde hanc affert causam nempe quod corpus siccet. Corpora enim laborantium calefiunt quibus calefactis attenuatur & repurgatur, id quod in ipsis superfluum est.

Quintum, calidi aeris inspiratio: & maxime quidem, si ex frigida materia sit rheuma. Ea namque per calidi aeris attractionem incalescit ac maturatur.

Sextum, moderatio potus: Nam & hæc corpora, perinde ac fames, exiccat: adeoque rheumatis materiam maturando dissipat atque consumit.

Septimum, cohibitio sine retentio spiritus. Ea frigidum potissimum auxiliatur catarrho: frige factas namque pectoris particulas, Aetio libro 8. capite 54. teste, calfacit, materiamque cathartici puitosam ac frigidam concoquit, dispergit atque consumit. Galeno lib. 3. cap. 3. de sanitate tuend.

τὴ πλείω κατὰ κατὰ κατὰ dicitur. His amplius oportet ut is qui cathartum patitur, caput suum moderato calore continenter foueat & a frigore. Be reali præsertim, teneatur: & maxime quidem post diutinos Austrii status. Siquidem in aphor. 28. libro 2. aphor. Galenus docet, ut in calida atque

humida austriua constitutione: Frigus autem Septentrionis superueniēs, ceu manus quādam extrinseca capiens ac premeus cerebrum, veluti spongiā quādam exprimit illam, quæ in ipso continetur, humiditatem. Hæc vero delata alias ad alium locum ex iis qui faciles sunt ad patiendum, multos generat morbos. Minime tamen sub dio solaribusve radiis nudum exponendum est, neq; ad luculentum ignem diutius commorando excalescendum. Eo nanque modo rheumatismum, præsertim vaporosorum, ac vini potum fugiat: imo vero quod fieri potest, famem ac sitim, toleret. Caueat etiam à potu aquæ glacialis ac niualis, præterea supinum decubitus vitet, ne peccans humor in posteriorem partē & dorsalem medullam deferatur. Ea enim pars cum manifesto careat meatu, quo materia excernatur, periculum est, ne ad nervos penetrans convulsionem aut paralytism generet. Somnus item fugiat diurnum, quantum unque potest vigilentia, est radix curæ. Hæc fere Rhazes libro 9. ca. 14. ad Almanforem, & Auicenna 5. 3. tractat. 1. cap. 13.

! Vltimi duo versus differentiam inter catarrhum blæschon, & coryzam continent. Rheuma autem nomen est generale ad quemlibet materiam defluxum ἀπὸ τῆς αἵμας, quod est fluo: Eius species siue membra sunt catarrhus, & coryza, de quibus supra cap. 2.

Porro rheumatis generatio imbrum generationi similis est, quemadmodum lib. 2. de partib. animalium, cap. 7. Aristoteles docet. Cum enim ex terra vapor exhalat efferturq; in sublimē à ca-

lore, vbi supernum aerem subierit frigidum, con-
fuit: denuo in aquam propter refrigerationem
conueritur, atque in terram defluit. Fluxiones
etiam sic ex capite oriuntur, in iis corporibus
quibus cerebrum frigidius est, quam tempera-
mentum modicum postulet. Cum enim alimen-
tum per venas sursum respirat vbi excrementum
ob eius loci vim refrigeratum est, fluxiones pi-
tuitæ, sanieique mouet Hætenus Aristoteles.

DE CVRATIONE FISTVLÆ.

CAPVT LXXXIII.

Auripigmentum, sulphur miscere memento.
Huius decem partes calcem, conunge saroni
Quattuor hæc melle, conmixta quattuor istis
Fistula curatur, quare ex his si repleatur,

Medicamentum hoc in loco pro fistulæ cura-
tione describitur longe optimum quod (vt præ-
ter quotidianam experientiam, recentiorum fe-
re omnium scripta testantur) neminem vnquam
fessellit: Nempe vt fistulis infundenda collyria,
sive penicilla ex auripigmento, hoc est, arseni-
co, sulphure, calce, & sapone commisceantur.
His enim omnibus insignis quædam inest ero-
dendi, exiccandi, discutiendi, abstergendi, & e-
mundandi facultas: quæ ad fistulæ curationem
cum primis necessaria est.

Auripigmentum siue arsenicum facultatis est
causticæ siue vrentis, idq; tam combustum, quâ
vstionis experts. Discutit, attrahit, erodit, consu-
mit & emundat. Crustas cum vehementi vrdi-
ne & violento morfu excitat. Reprimit quæ ex-
cessum, & capnos cælet. Quod si osublima-
tum est, cancrum, lupam, escitomenon, noli me

rangere, fistulam, & omnes tales pessimos morbos prima die occidit & extirpat.

Sulphur substantia tenue est, calcificandi & ipsum vim obtinet, celeriter concoquit, attrahit, detergit & discutit.

Calx omnis communiter habet feruidam vim, erodit, vrit, & ignium modo crustas inducit. Calx vero in aqua elota absque morlu desiccatur: ac si bis terque aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis expers constituitur, ac si renue absque mordacitate exiccat.

Sapo, qui Græcis etiā *σάπων* dicitur, est pingue illud album sine nigrum, quo vestes mulierum lauant, abstergunt & emundant. Calfacit quidem & desiccatur, sed reliquis paulo remissius. Aptissimus est ad emolliendos tumores in *οκίππος* induratos. Q. Serenus Samonicus prima longa extulit ca. 1.

Attrito sapone genas purgare memento.

Porro fistula (quæ Græcis *πύλη* nominatur) artus oblongusque, & callosus est sinus, aliquatenus indolens, assiduus & periodice, id est, secundum diuersa tempora sine lunationes, ut vocant, fluens. Hic magna parte ex abscessibus parum dextre curatis oritur, sed & ex aliis nonnunquam ulcerum generibus ac sinibus perperam curatis, nascitur. Hæc autem nomen accepit ab arundinearum fistularum translatione: quando quidem in eis cauitas quadam deprehenditur, arundinis cauitatibus similis. Plura Cornelius Celsus lib. 8. cap. 8. Paulus Aegineta lib. 6. cap. 77. Auenenna 4. 4. tract. 3. capit. 1. & Ioannes Tegaultius lib. 3. chirurg. insit. cap. 18.

BONA VALETVDINE.
DE DOLORIBVS CA-
pitis.

316

CAPVT LXXXIV.

Si capiti dolor est ex potu, hympa bibatur.
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capiti, vel fons aestu tribulentur.
Tempora fronsq; simul moderate saepe fricentur.
Morella colla nec non calidaq; lauentur,
Istud enim credunt capiti prodesse dolori.

Duo hic traduntur remedia doloris capitis.

Primum, si cuiuspiam ex nimio vini, vel alterius
cuiuslibet liquoris inebriantis potu dolor acci-
dat capitis, vt in potu aqua vtatur frigida. Ea
namque frigiditate ac crassitudine sua impedit,
ne fumi ex eiusmodi potu sursum euecti cere-
brum petant ac laedant.

Secundum, si cuiuspiam vertex capitis, siue fons
nimio calore aestuet, vt ei tempora & fons mo-
derate primum fricentur, ac calida deinde aqua
decoctionis morellae lauentur.

Torre Morella, siue Maurella, vt diserte admo-
dum Ianus Cornarius in cap. 34. lib. 2. Macri ex-
ponit, dicitur solatrum Officinis appellatū, ob a-
trum acinorum colorem Mauros referentem.
Graeci *σπύγγον πικρὸν*, Latini vero Solanum vo-
cant hortense. Notum est omnibus, vt vnturque
illo ad omnia ea quae refrigerari adstringiq; po-
tulant: potest enim hac duo ordine secundo,
Galeno lib. 8. cap. 144. de simpl. med. facultat. te-
ste. Folia per se trita & imposita, capitis dolores
sanant. Dioscorides lib. 4. cap. 71.

In quibusdā exen. pluribus hi versus contra
E. sum ventis subiacent.

Quod

*Qui fluxum pateris, si non caueas, morieris,
Cenarutum, nunciam potum, cum frigore motum.*

DE QUATVOR ANNI

temporibus.

CAPVT LXXXV.

TEmpora astus ieiunia corpora siccant,
Quolibet in mense & confert Vomitus, quoque
purgat

*Humores noxios, stomachus quos continet intus.
Ver, Autumnus, Hyems, Æstas dominantur in anno.
Tempore vernal calidum q̄ aer madidus q̄,
Et nullum tempus melius est Phlebotomia.
Vfus tunc hominis Ver et u confert moderatus,
Corpori & motus, vertig, solutio furor,
Balnea purgentur tunc corpora per medicinas.
Æstas more calet sicca, & nascitur in illa
Tunc quoq; præcipue cheliram rubram dominari,
Humida: frigida ferula dentur, sit Venus extra,
Balnea non proficiunt, sint rara phlebotomie,
Vtilis est roques sit cum modo amine potus.*

Plurima hisce versibus comprehenduntur.
Ac primum quidem, quod ieiunia corpus per
astatem validissime exiccent. Æstas enim cum
calida sit ac sicca, necessario talem etiam vim,
nempe calidam & siccam in corpore exercet. Cu-
tem igitur efficit rariorē, poros aperit, sudoremq;
elicit, quo fit, vt humoribus large discussis ac cō-
sumptis corpus vehementer exicetur. Superue-
niente autem insuper & ieiunio, magis omnino
exarescere necesse est. Naturalis siquidem calor,
vt cap. 82 ostendimus, humido destitutus cibali
in propriam agit carniū humiditatē, ipsamque
exaurit & exiccat: Fames enim corpora siccant.

Secun-

undum, quod v
ut bis prouoc
diterat emol
& pituita care
quibus graua
de Hippocr
de salubr. d
st, vt is qui fin
continuo bi
quindecim die
is reliquias ex
in libro etiam d
quoque libro s
Hippocratis sente
Kee igitur veter
luculos menses
dū semel, alu ve
tis ipsas eo calu
a est mas deligē
ēnticulo purge
a ciatur. De hoc
Cvero ante vom
e Auicenna 4. c. c
cliam Nempe q
enarum sit, qu
rueat sicuti in
ins ipsa fa. le &
dem in loco q
afer cominu
apte natura t
a. m. m. u.

tuapte natura facile ferat.
 At verum quidem, quod capitis grauitatem
 tollit, et huiusmodi, hoc humorum ac vaporum
 in capite, et in oculis, et in auribus, et in
 in his partibus, et in his partibus, et in his partibus.
 Si vero à
 pio.

μ10-

proprio ipsius cerebri fuerit nocumento, ab eo
canendum, ut qui gravitate augere magis soleat.

Secundum, quod visus aciem subtiliorem red-
dat: præferunt si visus ob vaporum copiam e ven-
triculo sursum ascendente obscuratus fuerit:
alias enim offendit porius.

Tertium, quod nauseosam auferat satietatem:
humorem enim in ventriculi spatio innatantem
ac nauseam excitantem euacuat.

Quartum, quod illi etiam, ad cuius ventriculū,
flaua bilis confluentis cibum corrumpit, egregie
opituletur: eam enim per superiora exturbat.

Quintum, quod stomachi subuersionem atque
abominationem ex pinguium ac dulcium ali-
mentorum esu contractam subinoueatur.

Sextum, quod *aiopexia* id est, appetentia a-
missionem, & corruptum ipsius ventriculi desis-
derium, quo nimirum acris solum, aut acida, aut
pontica appetuntur, curget. Vomitus namque o-
mniūmodi affectionum causas omnes remouet: re-
motis vero causis, effectus quoque tolli necesse
est.

Septimum, quod corporis ex humorum redun-
dantia lassitudini conueniat, euacuata enim ma-
teria, vires corporis omnes leuantur & recrean-
tur.

Octauum, quod renum ac vesicæ vlcerebus suc-
currat: materiam namque eo corrudentem ad oppo-
sitam abducit partem.

Nonum, quod lepræ auxilietur: & maxime qui-
dem, si cum vehemente vomitui, quale veratrū
cum primis existit, eliciatur. Hoc enim lepræ ma-
teriam eradioatū difficilem ē remotis locis sub-
ducit. Quinctiam primæ collocationis error cor-
rigitur.

it: quo fit vt
pres fiant. L
cultatis con

Diemum, qu
quo humore
cate alio deri

Vndicimū, q
erebro symp
im, cuius ex
ventriculo ex

Duodecimū, q
obstructioni
mentiore siq

Stionum ma
tionum ma
tuntur. Ad h

Decimū
modi fere pa
causam eius

cem etiam
tates ablu
Decimū

sin curet: ha
Decimū

in extremi
diuertentia
Qua qu

storum co
dum tam
scere vole

eius frequ
ca
ca

ca
ca

rigit: quo fit vt & reliquæ concoctiones absolus-
tiores fiant. Lepræ enim origo est ex concoctionis
facultatis corruptione.

Decimum, quod corporis colorem ex vitioso a-
liquo humore deprauatum emēdet: ipsum enim
à cute alio deriuat.

Vndecimum, quod epilepsiam ex ventriculi cuna
cerebro sympathia obortam curet: humorem e-
nim, cuius euaporatione epilepsia accidebat, è
ventriculo expellit.

Duodecimum, quod istero, illi præsertim qui ab
obstructionibus initium ducit incedatur: vehe-
mentiore siquidem vomendi conamine obstru-
ctionum materiæ à locis, quos oblidebant, auersa
tuntur. Ad hæc materia etiam pituitosa, quæ eius-
modi fere parit obstructions, vomitu educitur.

Decimum tertium, quod asthmati subueniat:
causam eius antecedentem tollit. Quin thoracem
etiam ac pulmonem calefaciendo superflui-
tates abluunt, vnde asthma gignebatur.

Decimum quartum, quod tremorem atq; paraly-
sin curet: harum enim passionum materiam aufert.

Decimum quintum, quod magna & nigra vlcera
in extremis partibus, & impetiginem (materiam
diuertendo) curet.

Quæquam vero vomitus rite prouocatus di-
storum commodorum omnium sit autor, cauens
tamen vnice erit, ne is qui valere & senescere
volet, vomitum quotidianum habeat. Nam
eius frequentia assiduusq; vsus stomachum sen-
tinam & lacunam facit omnium superfluitatū.
Præterea sordiditatem etiam inducit. visui obest,
etiamis pulmonisq; venas dissipat, nocet den-
tibus & doloribus capitis, maxime si nō ex ven-
triculi

tricoli vitio orti sint. Caterum in eliciendo vomitu summa diligentia considerandum medicorum, qui ad vomendum faciles, quique difficiles sunt. Difficiliter enim vomentes ad vomitiones non sunt cogendi, sed per inferiora potius purgandi. Difficiliter enim vomentibus, ubi eos ad vomendum visceris, venatum quæ in thorace sunt ruptionis periculum imminet. Difficiles autem & inepti ad vomendum sunt medicositer carnosus, & angusto thorace præditi. Contra vero faciles & idonei, qui tenues gracilesque natura sunt, & amplum obtinent thoracem. Quæ singula Hippocrate, libro 4. aphor. 6. & 7. ita scribens confirmat: Graciles & ad vomendum faciles, per superiora purgare conveniunt: qui vero ad vomendum diffi- ciles sunt, & mediocriter carnosus, hos per inferiora purgare oportet. Tempus vomitioni aptissimum est aestas, utpote in qua bilioli potissimum humores generantur, qui facile sursum feruntur, & per vomitum sine negotio efficiuntur. Quod Hippocrates etiam libro 4. aphorismo 4. ita scribens confirmat: Æstate quidem superiores magis ventres, hyeme autem inferiores medicamentis purgare conveniunt. Neque obstat quod Hippocrates in libro de dieta salubri aphorismo 15. contrarium adstruere videatur, sex hybernis mensibus vomere utile esse tradens: & Celsus libro 1. capite 3. vomitum utiliorem hyeme quam æstate esse scribat: quod uterque in iis locis de pituitæ vacatione, quæ citra purgantia medicamenta fit, loquatur. Quando enim hyeme in ventriculo pituita generatur, necesse est ut illam vomitibus exurgemus. Verum uniuersum corpus si purgare instituamus, astate

estate per
riorem,
nus. Qu
superiora
metrop
culo
rem
quid ex
eue
cundo
cum
e
um
T
fibu
scilicet
hac
medic
ramen
dum
dum
tend
le
mod
libro
sangu
sangu
sangu
v
nus.

estate per superiorem ventrem, hyeme per inferiorem, ut est in aphorismo relatum, purgabimur. Quid multa? vniuersum corpus astate per superiora & vomitum magis purgandum: hyeme vero per inferiora. Pituita vero in ventriculo tantum coaceruatam hyeme vomitu eiicere nihil prohibet, imo plurimum confert. Porro quid ex eis quæ per vomitum quouis tempore eiiciuntur prædicere liceat, Hippocrates libro secundo prognost. aphor. 38. & sequentibus, & post eum in suis commentariis Galenus abunde docuerunt. Legi plura apud Leonhardum Fuchsum lib. 2. Sect. 5. cap. 25. Institut. medic.

Tertium ex iis quæ in præfcriptis notantur verisibus est, quod quatuor sint anni tempora, Ver scilicet, Aestas, Autumnus, & Hyems. Et in hac Ver, licet per se sit omnis excessus plane in medio, quemadmodum libro primo de temperamentis, capite septimo Galenus testatur: respectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur ac humidum. Hoc tempus sanguini mittendo accommodatissimum est siquidem æquale est atque adeo neq; nimis calidum neq; supra modum frigidum: ut rectissime ab Hippocrate libro septimo aphorismi 54. dictum sit: Quibus sanguinem à venis detrahere confert, iis vere sanguinem mittere prodest. Hoc idem tempore sanguis in corporibus augetur. Conuenit autem ut in vere ad imminuendam repletionem, Venus, morus, ventris solutio, sudor & alba sint modici, ut Galenus lib. 6. aphor. 47. Hippocrates testatur. 25. autem corporis purgatione per vomitum edenda est.

Quartum, quod astate calidius atq; exiecit. ac

proinde flaua bilis, quæ calida & sicca est, per-
 psum in corporibus augeatur. Ad moderandam
 igitur *duoque* quæ corporibus ratione tem-
 poris accedit, alimentis vtendum est frigidis ac
 humidis: abstinendum à Venere & atebriis bal-
 neis Nam & hæc extingant. Et nisi necessitas co-
 gat, rara sit phlebotomia. Sit quies & paucus
 motus: quies enim humidat, motus exsiccet.
 Potus vtendum mo' erato præsertim frigido: su-
 persuaam namque frigidi potus sumptionem ob-
 pororum apertionem subita nonnunquam cor-
 poris infrigidatio, vel paralytis, siue laxitas me-
 brorum, aut repentina mors consequitur. De an-
 ni temporibus plura diximus supra capite deci-
 monono & quinquagesimo sexto.

DE NUMERO OSSIVM,
 dentium. & venarum in huma-
 no corpore.

CAPVT LXXXVI.

Osibus ex dentibus centisique nouenti,
 Constitat homo, dentibus bini duodeni,
 Inter centum dicti sex, quiqueque vena.

Traditur hoc in loco, quos in vniuersum sine
 ossa dentes ac venæ humani corporis. Ossa qui-
 dem sunt è semine, cum id quod est crassissi-
 mum à calido vrente induratur, sicut lapides
 coquuntur à calido vrente. Sunt autem ossa vel-
 uti truncus sustinens reliquum corpus. De ho-
 rum numero haud parua inter ipsos artis Medi-
 cæ scriptores dissensio est. Hic enim ducenta
 ea esse & novendecim asseritur Ioannes Ta-
 gaultius excellentissimus nostri æui medicus.

ducenta & quadraginta sex hoc disticho com-
plexus est:

Adde quater denis hinc centum senaque, hinc bis

Quam sis mul' ipsas conditus esse semel

Nonnulli 4. constituerunt Sed Razes lib.
1. cap. 2. ad Almenforem ducenta & quadragin-
ta octo ea esse Galeni autoritate probat. Cum o-
mnia, inquit, corporis ossa numerata fuerint;
prout Galenus numeravit, ducenta & quadra-
ginta octo erunt. Cui subscribit etiam vulgatissi-
mus hic versiculus:

Ossi ducentena atque quater sunt in duodena.

Secundo deinde loco dicitur, homini iussse 32.
dentes: & hoc quidem in corpore bene consti-
tuto, ut qualibet maxilla, tam superior, quam
inferior, sexdecim dentium sit capax. Quaterni
primores siue aduersi τομεις & τομινγί Græcis
nominantur, item γελάνοι, quod inter riden-
dum retegantur, Latinis incisores siue incisorii,
quia cibum in os primo allatum confringant &
incidant: singulis tantum radicibus nituntur.
Horum vero lateribus adiacent in qualibet ma-
xilla duo acuti, canum dentibus similes (unde
Κυ. οδ. π. vocati) cinguntq; tomicos ex omni
parte, quorum munus, & mortu diuidere cibus,
atque eas discriminare. Simpliciter radice con-
sistunt quædam incisiui. Sed caninorum
qui superiores sunt longioras habent radices,
radice quædam oris fere perstringant, ner-
uæque quædam superiori motores ab oculo-
rum nervis sunt. Vnde etiam ex his
dentes, periculum non ingratum

Dentes,

mineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quapropter vulgo dentes ocularii dicti. Magnum dum nascuntur dolorem infantulis infligunt & si quando defluxio a cerebro in eam gingivæ partem infederit, in quam is plantatur (vel natu grandioribus) totus gens & oculi dolorem pulsatorium non sine febre sument. Infans porro dentibus atteritur cibis: his maxillaribus siue molaribus nomen est inditum, Græci γομφίς & μύλαι, siue μυλῖται vocant quod cibos iam incisos & confectos à prioribus dentibus molant & comminuant: alper enim sunt, duri & amplius incisæ à tonacis & confectæ à catis nis in laeviores exactam terant. Sunt autem viginti: superius quidem decem, in utroque latere caninorum sua totidemque inferius. Qui superiori maxilla affixi sunt, triplice radice, interdum etiam quadruplex nituntur: alii vero duplici, nonnunquam triplici: præterit qui duobus exis aduasi & anteriores magis sunt: tertius enim petraro huiusmodi esse reperitur. Postremi dentes qui sunt omnium reconditissimi, ac prope modum gingivæ operiti, Græcis σωφρονισῆες, quod scilicet eo tempore producantur, quo sapere solemus, & ὀφισσόνες, id est, serotini, & Κρανῆες, quod a tatē perficiant & conpleant, nuncupantur Latini simpliciter Genuinos nominant, nonnulli dentes senis & sapientiæ. Interdum ad septimum & vicesimum annum latent vnde Hippocrates in libro de carnibus, sic scriptum reliquit: Quin & in quarto septenario dentes enascuntur, plerique hominibus duo, qui sapientiæ dentes appellantur. Interdum etiam ad

ad octuagesimum annum teste Plinio lib. 11. capite 37. Plura Galenus in libro de ossibus, capite 5. & lib. 11. c. 8. de usu part. Avicenna prima 1. doct. 5. sum. 1. cap. 8. Andreas Vesalius lib. 1. cap. 11. de humani corporis fabrica. Carolus Stephanus lib. 1. cap. 1. de dissectione. Et Leonhardus Fuchsus parte 1. epitomes de humani corporis fabrica, lib. 1. cap. 14.

Tertio demum loco traditur humanum corpus constare ex trecentis & sexaginta quinque venis. Cuius rei certitudo ex anatomia petenda est.

DE QUATVOR HUMORIBUS
bus humani corporis.

CAPVT LXXXVII.

Quattuor humores in humano corpore constant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholica, aqua confertur pituita,
Aer sanguineus, ignea vix Cholera.

Hic de humoribus, qui ad humani corporis constitutionem necessario concurrunt, cum primis agitur. Sunt autem ii numero quattuor, sanguis scilicet, pituita siue phlegma, flaua bilis siue cholera, & atra bilis siue melancholia.

Deinde ostenditur quodnam eorum sit temperamentum, & quomodo singulis elementis respondeant. Melancholia frigida ac sicca est, & terra respondet. Pituita frigida & humida est, & aqua respondet. Sanguis calidus est atq; humidus, & ignis respondet. Flaua bilis calida ac sicca est, & aer respondet. Quod sane vulgatis hominibus sensus tactores non inuenire etiam possunt.

*Humidus est sanguis, coler, est vis aeris &c.
 Adget phlegma, hume: q, & sic copia aquosa. &c.
 Sicca & letibulora, & sic: i. ni sit simulata.
 Frigens sicca melancholica est, et a ad similitudine.*

Sanguis omnium humorum facile praestantissimus est, vel quod materia sit spirituum, in quibus consistit vita & omnis actio, naturalis tollitur, vitalis & animalis: vel quod vix principis conformis existat. Est enim temperate calidus ac humidus: vel certe quod praecipuus ipsius usus sit, ut nutriat. Ex eo enim omnes particulae corporis, ut multis in locis testatur Galenus nutriuntur. Et ut vno verbo dicam: Sanguis naturae thesaurus & vita foies est: ut quo afficimur effuso mors subinde sequatur. Hinc sane est, quod Moyses 17. Levitici ita scriptum reliquerit: Anima omnis carnis in sanguine est. Significat autem anima Hebraeis vitam. Hanc cum dicit in sanguine esse, vult sanguinem vehiculum esse vitae.

Sanguis,

Phlegma.

Phlegma secundum probitatis locum sibi vendicat. Hic humor, ut testis est commentar. 39. libri de natura humana Galenus, in prima citius mutatione generatur. Colore autem albus existit, & concoctione in sanguinem mutatur. Quapropter quum sit veluti ex dimidio constitutum nutrimentum, nullum quod pituitam expurget propriam instrumentum natura machinata est. Quippe in ventriculo generata pituita quia fertur simul cum iis, quae ex cibi potusque humoribus in iecur distribuuntur, concoctam iam sanguis evadit. Quod autem pituita in venas fertur animali etiam ex usu est. Desiderat itaque talis humor non utique euacuati, sed in corpore manens alterari. Quod vero in intestinis

lin-

relinquitur, à bile ex iecinore in ea defluente
absterfum, commodissime accelerime per se
dem eicitur vt lib. 5. de vsu part. corpo. hum. cap.
4. fufius Galenus ostendit. Porro excrementum,
quod à cerebro distillat. veluti Gal. 2. de natural
facult. capite vlt. attestatur, proprie non recte
appellatur pituita, sed Græce βλέννα καὶ κρόνζα
Latine, Mucus.

Flaua palidave bilis sic à colore, qui est flauus
palidusve, appellationem accepit simpliciterq;
Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter
naturam, capite 10. teste, χολή dicitur. Reliquas
vero omnes biles cum coloris adiectione nomi-
nant. Generatur autem bilis in hepate, ibi
demq; cum sanguine miscetur. Necessarium au-
tem fuit, vt ab ea sanguis purgaretur, ne scilicet
totius corporis color ab ea, haud secus quam in
istero, inficeretur. Hinc natura huic propriam
sedem machinata est, vesicam nimirum, quæ iec-
cori subest, & bilem ex eo ad se per conuenien-
tem meatum trahit. Vfus autem bilis flauæ est,
vt intestina à pituitosis excrementis repurget &
abstergat, atq; earundem excretionem adiuuet.
Ad intestina autem defertur bilis per meatum
duodeno insertum.

Atra bilis naturalis veluti fæx ac sedimentum
sanguinis est, ideo colore, quod nomen satis in-
dicat, nigra. Hæc autem, si volumus exquisite lo-
qui, Galeno sect. 6. aphor. comment. 53. testan-
te, nondum atra bilis nominari debet, sed me-
lancholica, quæ dicitur. Necessè vero est ab hoc hu-
more expurgari seors, ideoque instrumentum,
quo hoc expurgetur, natura lienem condidit.
Sed si nimis quædam sponteac melancholicum

humorem ad se trahit, ut inde sanguis impurius, ita totum corpus redditur magis decolor. Ut hinc etiam perspicuum omnibus sit, eum humorem in secore generari à quo tandem in lieuem transfertur. Vfus autem atrabilis naturalis est, Galeno libro 5. de vsu part humani corporis, capite 4. attestante, ut ventriculi actiones iuuet. Ipsa enim cum acerba & acida sit, ventriculum intendit, & in seipsum contrahit. & exquisito comprehendere cibos cogit ac retinere, quouiq; plene concoquantur.

Verum enimvero cum exacta humorum cognitio vtilissima cum primis sit, & oppido quam necessaria, de ipsis latius non nihil dicemus.

Sanguis igitur, ut comprehensum est, humor est calidus & humidus ex temperatiore parte ipsius chyli progenitus. Et hic quidem duplex est iuxta neotericorum diuisionem, naturalis, & non naturalis.

Naturalis, est humor calidus & humidus, substantia quidem mediocris, colore vero multum rubens, odore autem & sapore dulcis, mitis ac benignus.

Verum non naturalis ille dicitur, qui ab isto nuper descripto deflexit degenerauitq; intra tamen suae latitudinis terminos: quos si transgreditur, non iam sanguis, sed alius humor venit appellandus. Hoc autem (sanguinem, inquam, degenerare à propria sua natura) contingit dupliciter. Vno modo (ut aiunt) in se, hoc est, ratione sui, permutata propria eius substantia, citra alterius admistionem. Altero modo per alium, seu ratione alterius. Et per se quidem adhuc bifariam; nempe, vel quia eius substantia crassior est,

est, aut tenuior quam debeat: vel quia adurit,
& quod ex eo tenuius est, in flauam bilē muta-
tur: quod vero crassius, in atram, idq; absque se-
paratione Alterius vero ratione sanguis sit non
naturalis, quando alius humor illi permiscetur.
Quod multifariam contingere potest, prout sci-
licet varia species bilis, pituitæ aut melancholiæ
cum ipso sanguine misceri possunt: qui ob id
multifariam à naturali eriam differt. Ac primo
quidem substantia: crassior enim est & turbidior,
cum ipsi miscetur melancholia: tenuior,
cum flaua bilis aut aquositas. Secundo, colore:
pituita namq; ratione declinat ad albedinem,
flaua bilis ad pallorem: melancholiæ vero ad nigredinem. Tertio, odore: foetet enim, cui humores admisti sunt putridi, omnino vero expers odoris est, cui crudi. Quarto, sapore: flaua bilis namq; admistione ad amaritudinem, melancholiæ ad aciditatem, pituitæ vero ad insipiditatem vergit Auicenna l. 1. doct. 4. cap. 1. & Ioannes Tagaultius lib. 1. institut. chirurg. c. 6.

Phlegma, quod Latini pituitam vocant in generatione humorum sanguinem consequitur, maiorq; eius portio est in corpore secundum sanguinem, quam aliorum humorum. Est autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis quidem, est humor frigidus & humidus, substantia crudus, colore vergens ad quandam albedinem sapore vero & (si fas sit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc certe concoctione in sanguinem non potest transire, sed in aquositate iam sanguis, si deinde non acquiescat coctus. Est quoque non naturalis, cum præter dicta, quæ non existunt in natura, in eo si cum corpore confusa-

tur, paucæ admodum frigiditatis videbitur esse
 particeps: si vero sanguine. c. flava bile, non
 modo frigida, sed naturaliter etiam alba erit.
 Dicitur autem dulcis, extenso nimirum hoc no-
 mine ad omnes sapores, qui delectationem gu-
 stui pariunt. Alias enim naturalis pituita *απιδος*
ή δαλωδης, id est, qualitatis expers, insipida &
 aquosa, hoc est, aquæ saporis valde assimilis est.
 Huic natura ut dictum est, proprium instrumen-
 tum, veluti flauæ bili & melancholice machina-
 ta non est, sed simul cum sanguine fertur, ut in
 ipsam oportuno tempore facile commutari
 queat: similitudinem enim ipsi finitimam iam
 atque propinquam habet. Huius quidem pitui-
 tis duplex est necessitas, & una utilitas. Ac prior
 quidem necessitas est, ut in hoc iuxta membra
 sit, quo facultates eorum caliditate sua natura-
 li in ipsa concoquenda ac distibuenta operen-
 tur ex ea, te n. pore indigentia nutriantur, cum
 proprio ad elictu alimentis, quod est sanguis mi-
 tis ac benignus, ob retentionem aliquam massæ
 sanguineæ defutura fuerint: eam enim à ventri-
 culo non nunquam atque hepate ex accidente
 quopiam retineri contingit. Altera necessitas
 est, ut sanguini miscatur, ipsumque adeo mem-
 bris phlegmaticæ constitutionis siue tempera-
 turæ quale cerebrum cum primis existit, atque
 spinæ medulla à Galeno *σπινθη* & *μυελος*, ab
 Arabibus vero Nucha appellata, nutriendis ac-
 commodet. Horum namque sanguini pituita
 si admisceri oportet iuxta mensuram, quam
 materiam necessitas exigit. Utilitas porro eius
 est, ut articulos ac membra, quæ in continua
 sunt atque iugi motione, humectet: ut scilicet

melius innerti possint, quia ubi non sint partes
 humectatæ sed sicca, difficiles sunt ad motum:
 & ne per calorem qui ex motu & collusione
 proficitur, penitus exsiccantur. Non natura
 pituita est ea, qua à modo descripta degenera-
 rat, intra tamen sua latitudinis terminos, quos
 si forsam pertransit, tunc iam amplius phleg-
 ma pituitave, sed alius humor dici debet. Con-
 tingit autem bifariam pituitam ipsam à propria
 sua natura degenerare: Vno quidem modo in
 se, quando se licet in propria sui ipsius sub-
 stantia citra alterius admisionem permutat:
 Quod sane multifariam contingit. Alia enim
 iuxta sensus iudicium in substantia, hoc est, cras-
 sine ac tenuitate partium suarum diuersa appa-
 ret: eaq; à similitudine mucilaginis, quæ è semi-
 nibus quibusdam extrahitur, mucilaginosa dici-
 tur. Alia in substantia secundum sensus iudi-
 cium aqualis apparet, cum reuera tamen in par-
 tibus suis sit diuersa, eaq; pituita est cruda: quæ
 in ventriculo potissimum atque intestinis colli-
 gitur. Ac illam quidem, quæ in ventriculo resi-
 det, Hippocrates in libro de salubri dieta, singu-
 lis mensibus bis vomitu expellendam præcipit.
 Ad alterius vero excretionem, quæ in intestinis
 congeritur, à natura constitutum est ut flava bi-
 lis è vesicula felleis, quæ $\chi\omicron\lambda\lambda\delta\omicron\chi$ Græcis dici-
 tur, ad ieiunum reliqua; ad inferiora intestina
 deferatur. eaq; à pituitosis excrementis repur-
 get & absterget, ipsorumq; expulsionem iuvet.
 Illa eadem interim in venis quoque, senum
 præsertim, oblongioris facultatis imbecilli-
 tatem coarctatur, ibidemq; diutius hærendo
 argetur. Huius vero molestiam

cum ulterius natura non ferat, ipsamque per ordinarios meatus expellere nequeat, facit è possibilibus, quod melius est, repellitq; à corde ac reliquis internis membris nobilioribus ad exteriora, eaque ignobilia & præcipue ad tibias: quo naturaliter alioquin ob gravitatē suam tendit. Eaque causā tibiæ senum inflantur nonnunquā, adeoque in tumorem attolluntur, ut pressæ digitis fossulam repræsentent: & maxime quidem appropinquante nocte. Idem euenire nonnunquam pinguibus etiam atque obesīs solet, quique humidioribus oblectantur alimentis. Alia pituita tenuis valde est & aquosa, aquæ nimirum paululum admodum densata similitudinem quandam præ se ferens. Quælis quidem in salinis haud raro ac sicutis illorum visitur, qui cibos minus belle consueiunt, quique largius bibunt: consuevit etiam in coryze principio à cerebro in nares distillare. Hæc eadem per decoctionem indurata, pituita euadit crassa ac mucilaginosa. Pituita alia crassa admodum est & alba: cuius quidem, quod tenue erat, ob diuturniorem in iustis motam euauit: crassum vero in scissatum ac conglutinatum mansit ceu lapis quispiam. Hinc nodosa generatur podagra, morbus, ut Ouidius testatur, fere incurabilis. Sic enim lib. 1. de Ponto eleg. 4. de illa cecinit:

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Alia vero pituita densa & crassa est, colore & lentore pondereq; fuso ac liquefacto vitro similis: quæ ob id passim etiam apud rei medicæ scriptores vitrea appellatur. De qua copiose admodum Galenus libro 2. capite 7. de sang.

rate

ratè tuenda & libro 1. capite 8. de sympto. cau-
 sis, & libro 2. capite 6. de differen. teor. & libro
 2. capite 5. de loc. affect. & libro 12. capite 8. me-
 thodi medend. Altero modo pituita efficitur
 non naturalis, per admissionem: quando scilicet
 alius quispiana humor illi extrinsecus acce-
 dit: verbi gratia, vel sanguis, vel bilis flaua, aut
 atra. Si sanguis pituitæ permisceatur, hæc dul-
 cis efficitur: suntq; ex eo, sicut in libro de mul-
 titudine, capite 17. Galenus testatur, somnolen-
 ti. Si crudi humores, insipida & aquosa: quæ
 propter infirmam concoctionem in corporibus
 redundans cibi fastidium parit, perindeque ac
 dulcis pituita aperte somnulosos facit. Si fla-
 ua bilis, salta: hæc mordacior certe siccorque, ac
 leuior cæteris pituita generibus inuenitur: nam
 flaua quæque bilis mordax sit, ea & leuis est. Hæc
 quidem ex sapore sputi fac. se iudicari potest, &
 in corporibus intemperantiam, qui tertia vina
 bibunt, & salis vescuntur cibis, patitur copio-
 sius: ac inde perniciosi oriuntur catarrhi. Lon-
 go vero tempore in ventriculo tendens intole-
 rabilem nonnunquam excitat sitim. Diutius au-
 tem huc illuc per intestina discurrens ipsa fere
 exuleerat, dysenteriamq; generat & tenebrum.
 Si melancholia pituitæ permisceatur, ea acida
 efficitur, sæpiusq; in imbecillo ventriculo, quam
 in aliis corporis partibus reperitur. melanco-
 lia enim naturaliter defertur ad os ventriculi, vt
 concoctionem eius adiuuet, famemque ac natura-
 lem attentionem inuict. Ea igitur subsider do-

te famelici. Quæ etiam pituita per se non nunquam in ventriculo ex chylo acida efficitur, citra alterius humoris admisionem: nempe à debili calore per motum evulsionis. Ea pituitosis accidit frequentius, non secus ac dulcibus fructuum quorundam succis accidere solet. Primum enim illi feruent atque ebulliunt, deinde accedunt. Postremo vero pituita quædã melancholia ponticæ admixtione pontica etiam efficitur: minus sæpe tamen ob eius melancholiæ raritatem inuenitur. Talis autem melancholia oritur quandoque ex vehementi in frigidatione, qua nimirum humiditas eius (cum nullus accedat calor, neq; debilis, quo ebulliens in aërem vertatur, neq; fortis, qui cōcoquendo in sanguinem mutet) congelascit, & ad terream nonnihil essentiam inalteratur.

Bilis, quæ *χολή* Græcis dicitur, vulgo autem Cholera, est humor calidus & siccus. ex tenuiore & calidiorē parte chyli, vel ex sanguine tenui & feruente procreatus. Hæc quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis. Naturalis, est humor calidus & siccus potestate: substantia quidem tenuis, colore vero flauus aut ruber, declinans ad quandam citrinitatem seu citriniæ sapore vero exacte amarus, non autem acutus siue acis, ut quidam male affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata in duas statim distribuitur partes. Una cum sanguine ad venas deferatur: altera ad *κυστήν*, id est, vesiculam fellis transmittitur. Quæ quidem cum sanguine deferatur, necessitatis & iunamenti causa cum eo transit. Necessitatis quidem, ut sanguini permisceatur pro nutritione membrorum, in cuius temperatura

conuenientem flux bilis partem esse oportet iuxta mensuram, quam materiae necessitas requirit Galenus libro 5 de usu part. huma. corp. capite 6. de pulmone. In iamenti vero, ut sanguinem quo commodius per angustos venarum meatus ad nutriendum penetraret, subtiliorem reddat. Quæ vero de ea colata ad cyst. n. fellis transit, ob necessitatem itidem ac utilitatem co-transmittitur. Necessitas autem vel est ratione totius corporis, nempe ut ipsum à pituitosis ac biliosis excrementis repurget & abitergat: vel vnius cuiusdam membri, ut nimirum vasa fellis nutriet. Utilitatis vero duo sunt iumenta: vñ, ut intestina ab inhærentibus facibus & viscoso phlegmate ablumat & expurget: alterum, ut intestina & ani musculos pungat atque irritet ad excernendum quod ipsis noxium inest. Propterea quando porus, qui à vesica fellis ad intestina protenditur, obstructus est, male habent intestina in expulsiōe excrementorum, & colica sæpe accedit passio.

Non naturalis vero bilis dicitur, quæ à prædicto humore vere biliōso degenerauit, intra terminos tamen suæ latitudinis continetur: quæ si egrediatur, non iam bilis sed alius humor reputabitur. Hæc autem (bilem inquam egredi limite suæ latitudinis) contingit bifariam: vno modo (ut sic dicatur) per se, & in se: altero modo per admissionem. Per admissionem quidem bilis efficitur non naturalis, seu præter naturam, cum alius humor illi extrinsecus accedit. Et hoc quidem fit in duabus. Alia enim est, cui pituita admiscetur: quæ, quod frequenter generari solet, ROSA & LAMIA, hæmatoris sanguis vulgo appel-

appellatur: hinc sæpe tertiana notha oritur. Alia vero est, cui melancholia admiscetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem siue cholera maioris famæ duplex est, citrina & vitellina. Quando enim bilis naturalis cum pituita tenui & aquea miscetur, appellatur bilis citrina: quando vero cum crassa pituita miscetur, vitellina bilis appellari solet, quod ouorum vitellis tum colore, tum crassitudine sit similis. Et hæc quidem vitellina rursus duplex est, sicuti vitellorum ouorum duplex est color. Quidam enim magis aliis albicant, alii rufiores videntur. Bilis autem quæ rufioribus est similis, per assationem fit. Minoris quoque famæ bilis duplex est. Aut enim cholera naturalis miscetur atræ bili ex bilis naturalis. Assatione facta, & hæc est peior, aut miscetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali, qui in hepate cum aliis humoribus generatur, & hæc est melior: color eius ruber est, sed non clarus, neque floridus, imo sanguini qui in ventis est similior. Bilis vero non naturalis per se & in se non secundum propriam suam substantiam, alia quidem in hepate sapius generatur per adustionem eius quod tenuius inest in sanguine, & rursus enim in melancholiam vertitur. Alia vero in ventriculo ex prauis alimentis non concoctis, sed corruptis: vel ex aliis humoribus in venis generatur. Et hæc quidem duplex est. Vna potius cræa, prassinam etiam vocant, quæ potius virore quam ferris generatur ex vitellina quandoque. Alia autem adustio enim in cholea vitæ præcussione fit, & cum citrina

gignitur ex porracea, quando eoque adurit, donec humiditas eius exsicceat, & ob siccitatem albefcat. Et haec duae extremitates quidem male sunt, sed a ruginosa peior. Auicenna loco supra citato, & Ioannes Tagaultius libro de capitibus Institut. chirurg.

Melancholia si in vniuersam definiatur, humor est frigidus & siccus, ex crassiore ipsius chyli portione progenitus. Haec quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis.

Naturalis est boni sanguinis fax, ac v. luti limosa quidam superfluitas, hoc est, crassior quidam sanguis, cuius color niger est, sapor vero ascerbus vel acidus. ut v. m. m. m. eum non raro innotescit: haec in hepate quidem, & in massa sanguinaria (in qua humores vniuersi continentur) generata in duas statim deducitur partes. Vna enim cum sanguine ad venas deferretur, altera ad lienem detrahitur. Quae quidem cum sanguine deferretur, necessitatis & iuuamenti causa cum ipso transit. Necessitatis quidem, ut sanguini permisceatur pro nutritione membrorum, in quorum temperatura convenientem melancholia partem esse oportet iuxta mensuram, quam materiae necessitas exigit: sicuti sunt lien, ossa, & omnia membra terrena. Volitatis vero siue iuuamenti, ut nimis si iudam illam sanguinis tenuitatem eoque restringat, firmet ac condenset, dum inde nutriendorum membrorum pars solida fiat. Requirit enim sanguis in his animalis particulis nutriendis crassitudinem quandam.

Altera pars nempe crassior magisque terrea, quae non ita commode a naturali calore alte-

rari potuit, ob necessitatem pari modo ac utilitatem ad lienem se iungitur. Necessitas autem vel estratione totius corporis, nempe ut ipsam à melancholiciæ superfluitate expurget, vel unius cuiusdam membri, nimirum ut lienem nutriet. Utilitas vero eius est, ut ad os ventriculi profusus ens inuentas ibidem humiditates exprimat non aliter quam muliercula lac mulgendo & vaccarum vberibus solent. Et huius quidem utilitatis duo sunt iuuamenta: Vnum, ut contrahat ventriculum ac constringat: & cum acerba sit atque acida, non modo non lædat actiones eius, sed multo magis etiam promoueat. Nam ventriculum intendit ac contrahit in seipsum, cogitque cibos ad vnguem circumplecti, ac retinere quousque fuerint concocti. Alterum, ut acredine suæ commotionem ac corrugationem in ventriculo faciat, quibus ventriculus ad cibi appetitionem excitatur. Talis autem virtus exortata, fames appellatur. Fit enim fames propter succum melancholicum tendentem ad os ventriculi, qui corrugando partem illam facit famem: ob id igitur succus melancholicus vniuersis in natura fuit. Melancholia non naturalis est, quia à modo descripta naturali degenerat, intra tamen limites suæ latitudinis permanens: quos si prætergreditur, non iam amplius melancholia, sed alius humor dicitur. Eius quatuor differentie videri communiter statuuntur, licet plures sint obscuræ.

Prima est, quando humor ipse melancholicus (qui naturalis dictus est, & quotidie gignitur in corpore, dum animal sanitate fruitur) in propria sua essentia torretur, aduritur & putres-

cit.

scis, fitque bilis atra exquisita Talis enim . vt libro 14. capite 9. Therap. method. & libro de atra bile capite 3 & comment. 21. libro 4 aphor. Galenus ait, ex humore atro supra modum adusto conflat, habetque splendidum aliquid, veluti bitumen & pix Hęc autem (ere inquam, atque exquisita atra bilis nominata est) acida est & in terram effusa velut acetum seruet, & ipsam fermenti ruti eleuat, tum omni animanti iniucunda adeo, vt ne mures quidem ipsi aut muscę eam gustauerint, non magis quidem. quam copiosum salem. in quo nullum animans vitam peragat, vt mare quod Mortuum appellatur indicat. Porro tum gignitur huiusmodi nigra bilis. cum ille veluti sanguinis limus (quam melancholicam naturalem diximus) diutius moratur in corpore, & neque per aliquem sensibilem exitum, neque occultum excernitur: verum transmutatur, corrumpitur & putrescit. Si quidem hic humor, vbi amplius incaluerit, aut propter putredinem, aut febrem inflammantem, nigram efficit bilem, inquit Galenus libro 14. capite 9. methodi medendi: quę quidem frigida est, quia terrestris, sed tamen caloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum aq̃paretque dum per aluum (vt contingit aliquando dyentericis) excernitur, splendidiora. nigrioris quoque sanguine crassiore & nigriore quam humor melancholicum appellamus. Splendet enim veluti Mortui maris bitumen, quod ludæum vocant.

Secundum hoc Galenus dicit, quod si atrax non
est, sed bilis atra, tunc est melancholica. Hinc
videtur, quod si atrax non est, sed bilis atra, tunc
est melancholica. Hinc videtur, quod si atrax non
est, sed bilis atra, tunc est melancholica.

menter vsta : quæ etiamnum tantæ est malitiæ, ut & terram radat, & eam more bilis exquisitæ atra in altum attoilat Sed & muscæ ipsam, non secus quam vere nigram bilem, refugiunt. Si sanguis quoq; aut pituita in corpore vehementer incaluerint & exarantur, efficitur etiam melancholicus humor, non naturalis per adustionem dictus, ut voluit Auicenna. Verum dux istæ postremæ species (quæ scilicet per sanguinis, aut pituitæ assationem fiunt) Auicennæ mitiores sunt. Scribit autem Galenus commentar. 29. libro tertio, prædict. Hippocrat. illam bilis atræ speciem, quæ ex flava bile vehementer assata generatur, deteriorem esse ea, quæ ex crassiore sanguine generationem habet : qui subidenti in dolio vini saculæ aut amuræ, hoc est, feci olei proportionem responder. Hec enim mitior est, sed potissimum quoties traxit nondum in animali moram cum aliquo calore abundante præter naturam. Verum priusquam in exactam atram bilem transmutetur, primo in vitellinam, secundo in porraceam, tertio in aruginolam transit

Tertia species melancholiæ non naturalis est, quæ originem sortitur à lapidolâ quadam concretione, ut cum ab impletis Medicis vel Chirurgis erysi pelata & inflammationes (quas Græci *Φlegmonæ*, vocant) aut quibus aliternores ex naturalibus humoribus procreati admodum extrinsecus præsidis nimis vehementer refrigerantur adstringunturque : vel cum iisdem tumoribus ea quæ valenter nimis trahant digerantque medica neta applicantur. Tunc enim toto quodammodo inchoat. Tunc erat dissipato, id quod reli-

quod

quum est (nempe crassus) plus iusto desiccatum lapidis duritiem consequetur, atq; in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholix non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipsi melancholix naturali permiscetur: quod dum fit, dulcoratur ac mitescit magis, nisi dum alterutra bilis adusta huic commiscetur. Siquidem tunc vel arescit, vel amarescit, & erosionis non modice particeps efficitur. Auicenna loco antea citato, & Ioannes Tagaultius libro primo, capite decimo quarto Institut. chirurg. Plura Ioannes Baptista Montanus in 1. doct. 4. capit. 1. Auicennæ, & Leonhardus Fuchsius libro 1. Sect. 4. capite 2. Institut. medic.

DE TEMPERATURA, SIVE
complexione Sanguinea.

CAPVT LXXXIIX.

Natura pingues isti sunt atq; iocantes,
Rumoresq; noxos captunt audire frequentes.
Hos Venus & Bacchus delectant, ferula, risus.
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.
Omnibus hi studiis habitis sunt, & magis apti
Quod libet ex causa non hos facit ex ira.
Largus, amans, hilares, iocundus, & coloris,
Cantans, carrolus, satis audax, atq; benignus.

Signa, quibus sanguinea temperatura facile
dignosci queat, hic recensentur.

Ac primum quidem, quod sanguinei sint pingues, quod de sanguine proinde mini-
mum de humoribus accipiendum est. Tacitum & uti
Aui-
Y 3

Auicenna 2. id est 3. capite attestatur, ex habitus frigiditate gignitur, sed de pinguedine ad mediocrem corpulentiam siue carnis abundantiam extensa, quam *Corpvia* Greci vocant. Siquidem rubrae carnis cum decenti firmitate abundantia calide & humida, hoc est, sanguineque temperaturae nota est Quibus enim plus est carnis rubrae, ii & virtutem assimilatiuam habent potentem, & sanguinis copiam: quoniam (Galeno loco iam citato teste) vis calida, & frangitque calido atque humido. Corpus autem nascitur siue abundantia carnis ex sanguine, & calore nascitur Cum enim calori intra se habet, & manens ubi boni sanguinis accedit copia, & caliditas corporulentia sequatur. Idem inuenire etiam his, quibus Auicenna voluit: Corpus enim molle absque multo adipe & pinguedine calidum est, & humidum, id est sanguineum.

Secundum, quod sanguinei sint vel iocantes, ut qui multa iucunditate magnaque iocandi lepore amicis ac familiaribus suis risum subinde moueant, vel lati, hoc est, alacri & erecto animo idque maxime ob spirituum, qui ex sanguinei humoris benignitate procreantur, subtilitatem & perfectionem.

Tertium, quod facetiarum iocoserumque fabularum & nouarum rerum auditione eandem ob causam mirifice capiantur.

Quartum, quod proci admodum sint in Venere: Nimia enim Venus, seu intemperestium zonis desiderium fit ob multitudinem geniturae, quae ex sanguinis copia potissimum nascitur.

Quintum & sextum, quod conuiuia appetant, vino suauiter indulgeant, & cibis gaudeant.

Prima

ptimis atq; exquisitis, scilicet sui similibus
& quibus seruari possint, seruantur enim similia
similibus.

Seruumum, quod ridibundi sint, hoc est, facile
rideant : quod Hippocratis etiam testimonio
confirmatur, qui in libro de structura hominis
ita scriptum reliquit : Qui puri sanguinis parti-
cipes sunt, hi vsque quaque rident, & aspectu ad
corpore floridi, nec non perspicui coloris exi-
sunt.

Osianum, quod hilares sint ac læto vultu, idq;
ob viuidum maxime ac floridum colorem & ve-
nustatem corporis, hæc enim omnia sanguinem
qui temperatus est consequuntur.

Notum, quod blanda plerunque & auditu iu-
cunda verba ab ipsorum ore proficiunt, quod &
ipsam vtiq; ob sanguinis benignitatem eueni-
re putandum est, *οἷαι γὰρ αἱ τῶν ἀνθρώπων καρδι-
αι τρεῖς καὶ αὐτῶν ὁ λ. γ. θ.*

Dacimam, quod ingeniosi, hoc est, artibus qui-
buslibet ad discendis idonei sint, nimirum ob
vigorem & instam ingenii ex sanguine vim, siue
docilitatem. Hinc etiam Hippocrates in libro de
flatibus ita scripsisse videtur: Opinor inter omnia
quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam
conferre, quam sanguinem.

Vndicium quod nō facile exandescant, præ-
cipitesque in iram ferantur, reprimi enim san-
guinis humiditas bilis feruorem, qui *ὀξύθυλος*
efficit. Vnde eleganter sane flux bilis frenum
ab Auicenna quarta, primi, capite viginti modi-
ficatur.

Notumis duobus versibus non solum ex iam

dis

dictis repetuntur quædam, sed adduntur etiam alia nonnulla.

Quorum primum, quidem est, quod sanguinei sint largi, hoc est, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

Secundum, quod amoribus sint dediti.

Tertium, quod hilares sint, & iucundo ac læto vultu.

Quartum, quod ridibundi: quæ quidem omnia sanguinis benignitate eueniunt.

Quintum, quod ruber sint coloris. Humor enim cuti colorem adfert, quemadmodum li. 1. aphor. commentar. 2. Galenus adferit. Et Avicenna 2. 1. doct. 3. capite 7. Color, inquit, ruber sanguinis multitudinem significat. Quod intelligendum maxime de colore, qui ex rubeo & albo cum iucundo quodam nitore commixtus sit: & nō qualis in facie eorum visitur, qui fortia potant vina, & in cibo salis atque aeris vtuntur speciebus, nempe ruber, ut scedine quadam permixtus, hic enim lepram portendit.

Sextum, quod cautionibus & musicis delectentur harmoniis: quippe quæ & ipsa (autore Theophilo Citharædo apud Athenæum libr. 14. de symposiis) perinde atque sanguis temperator, & candidior, id est, bonos ac candidos mores pariant. Μέγας γὰρ ἡσυχίας ἐστὶν ἡ βέλεια, & ἡ μετὰ τὴν ἀπαισίαν τὴν μακρὰν πικρὸς θάλασσαν. καὶ γὰρ ἡδὴ παρὰ τοὺς ἡσυχίας τὴν γαλῆν, καὶ τὸν ἡσυχίαν ἡσυχίαν.

Septimum, quod sunt corpulenti.

Octauum, quod sint audaces: idq; ob sanguinis caliditatem.

Nonum, quod sint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimium humoris sanguinei, qui est dulcis, mitis & benignus.

DE TEMPERATURA CHOLERICA, siue biliosa.

CAPVT LXXXIX.

Est humor cholera, qui competit impetiosis, hoc genere est nomen cupiens percellere cuncta. Hic iuster discunt, multum comedunt, cito crescunt. Inde et magnitudo sunt, large summa petentes, Hirsutus, fallax, irascens, prodigiosus, aut lax, Astutus, gracilis, si eius, croceus, coloris.

Biliosa temperatura nota hoc in loco traduntur.

Ac prima quidem, quod biliosi siue cholericus, quos *χολικά* Græci vocant. prompti admodum sint ad operationes: sed impetu animi potius quam cogitatione faciant omnia. Ignem enim habet colorem, qui impetum & agilitatem ad motiones præstat. Hinc 2. 2. doct. 3. cap. 3. ita fere ab Auicenna scribitur: Cum operationes plene ac perfectæ naturali cursu procedunt, temperatura a qualitate indicantur: cum vero ad superfluos mutantur motus, caliditatis exuperantia significatur.

Secunda, quod ambitiosi sint & honorum cupidissimi, primasque in conciliis ac confectibus expectant cathedras, adeoque præferri omnibus velint perinde atque ignis ipse, qui sine pondere semper enolat, excelsaque locum sibi quarit in aere. Hæc utens enim de calor animos ad intus leuam, plerumque & arrogantiam excitat atque insatiam.

Tertia, quod celeris sint mentis ingenique & facile discant, ob calidum nimirum & subtilem cerebri substantiam, qua formas cito ac facile suscipit. Hinc non temere mentis acumen & prudentiam à bilioso humore proficisci, commentar. 40. de natura humana, Galenus tradidit Lege plura de hoc apud eundem. capite duodecimo, artis medicinalis, & Auicennam loco aliquoties iam citato.

Quarta, quod edaces sint & multiuori, tum enim fortius habent calorem concoquentem, tum ipsis etiam plus per omnem cutem digeritur, & in ambientem aerem euacuatur, quam aliis corporibus.

Quinta, quod cito adolestant, & corporis incrementum consequantur, validissimum enim habent calorem innatum, hic vero omnes actiones naturales adauget. ergo & eam, qua corpus ad summum incrementum (*ἀνὰ πλεον* Græci vocant) perducitur. Galenus commentar. 14 aphorism. libro 1. & libro 5. capite 8. de simplic. medic. facultat.

Sexta, quod magnanimi sint illataque iniurias iniquo animo ferentes à se propellere statim conentur, idque maxime ob caliditatis exuperantiâ. Parum enim ab unaquaque re pati posse, caliditatem significat, inquit Auicenna.

Septima, quod largi, benefici ac liberales sint, præsertim in eos à quibus honores se consecuturos sperant.

Octava quod summa petant, id est ad summos semper dignitatum ac honorum gradus affectent viam.

Nona, quod sint hirsuti : calida enim & sicca.

Intemperies, sicut Galenus lib. 2. cap. 10. de temperat. tetatur, hirsuta est, verum ea in humore, quippe per omnem cutem diffatur semper alii quid a calido, quod secum etiam interim humoris non nihil in cutem adfert, unde pilli generentur. Quomodo autem, hoc generatio fiat, copiose etiam ambigua deest.

Undecima, quod sint irascibiles, fallaces, & deceptores sint.

Undecima, quod precipites sint in iram, acerbè nonnunquam vehementerq; excaufcant & irascuntur, ob ardentem nimium facultatis vehementiam, magnum caliditatis excessum faciliè bilis corruptionem, & caloris in corde feruorem. Lege Galenum, cap. 29. & 3. artis medicinas lib. 1. b. 2. cap. 16. de sanitat. tuend. & in li. de causis morborum cap. 2.

Duodecima quod sint prodigi in eos potissimè, à quibus se ad summos dignitatum gradus promotum iri sperant.

Decimatertia, quod audaces, fortes ac animosi sint: Plurimum enim in corde caloris habent. Galeno libro secundo, capit. 12. de temperamentis, teste.

Decimaquarta, quod sint astuti, & hoc sane ob fluxu bilis tum caliditatem, tum mobilitatem.

Decimaquinta, quod graciles, id est, macilentii ac rari sint corpulentii, ob exuperantem nimium & immodice diffusantem caliditatem. Hinc magna ex parte graciles sunt biliosi. Galen. comment. 6. libr. 4. aphor.

Decimasexta, quod siccissimi, id est, macri eadè ratione.

Dui.

Decimasextima, quod crocei fiat coloris, id est, pallidi aut flauī. Certissima enim succi animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus sicubi albius solito est effectum, pituitosum abundare succum indicat: sicubi pallidius aut flauius, biliosum: ita sicubi ad rubicundius quam pro natura est mutatum, sanguinis abundantiam subesse significat: sicubi ad nigrius, nigram redū dare bilem ostendit. Ita Galenus libro 4. ca. 7. de sanitat tuend. Lege eundem commentar. 2. lib. 1. aphorism.

DE TEMPERATURA PHLEG- matica, siue pituitosa.

CAPVT XC.

Phlegma dabit vires modicas, latorq; breuesq;
*P*hlegmatica si pingue, sanguis reddit mediocres;
*O*mnem studio tradunt, sed corpora somno.
*S*ed et hebet, tardus motus, pigrumq; somnus,
*H*ic somnolentus, piger et spatio crebriore.
*E*st et pinguis hebet, pingui facie color albus.
 Hic recensentur notæ temperaturæ phlegmaticæ

Prima, quod phlegmatici viribus sint infirmis ac inuolidis: cum enim phlegma frigidissimum ac humidissimum sit omnium quæ in animali habentur, mobilitatem caloris innati, & quæ inde oriuntur facultates omnes magna ex parte obrundit ac debilitat, & occasione quidem frigiditatis torpidum pigrumque corpus ad naturæ actiones omnes reddit: humiditatis vero ratione nervos omnes relaxat languidosque facit: quo fit vt phlegmatici, in quibus hic humor

mor præualet, in omnibus motibus voluntariis pigrissima sentiant.

Secunda, quod sint lati, sed breuioris stature: ob debilitatem enim caloris innati corpus in longum extendi non potest: porrigitur ergo & in latitudinem protenditur.

Tertia, quod pingues sint & obesi, nimirum ob frigiditatem & humiditatem. Adeps enim vel pinguedo superflua frigiditatis & humiditatis excessum significat, & temperaturam corporis phlegmaticam. Quicquid enim in sanguine pingue, leue & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus seruatur. Cum porro id venæ extra se transmiserint, ubi in frigidas particulas incidit, quod genus membranae sunt, in iis concreuit, & in adipem siue pinguedinem conuertitur. Galenus libro 2. capite 9 de tempera. Sequitur deinde, sanguineos esse stature mediocris: quicquid enim corporum habitus & temperati natura sunt, & mediocri exercitatione vtuntur, hos necesse est esse: id vero est, mediocri omnino corporis habitu.

Quarta, quod ad ocia, quam studia propensiores sint: instrumentis nimirum veluti torpentibus ob frigiditatem, Galenus libr. 3. de sympt. causis, capite 3.

Quinta, quod sint somnolenti, idque ob multam crebri humilitatem & frigiditatem. Frigiditas tamen minorem vim ad præcandam somnum quam humiditas obtinet. Galen. cap. 22. de medicis.

Sexta, quod tactu ac hebetis sint ingenij: quod admodum enim calidum, vel... tas, *ὀνυχισμός*

Grix.

Gracis dicta, & discendi facilitas, quam *Simplicius* idem vocant, à caliditate & siccitate, ita eorundem heberudo ac tarditas; à contrariis, nempe à frigiditate & humiditate exordium suscipiunt, Galenus capite duodecimo, 16. 18. & 22. artis medicinalis.

Septima, quod tardi sint motus: & hoc frigiditatis ac humiditatis ratione: frigidi enim proprium est non mouere: humidi vero, relaxare.

Octaua, quod sint pigri.

Nona, quod sint somnulosiores: quorum omnium causæ ex iam dictis satis constant.

Postremis duobus versibus reperiuntur notæ prædictæ cum quibusdam aliis.

Prima, quod sint somnolenti.

Secunda, pigri ac tardi sint ad quemlibet operationem.

Tertia, quod multi sputi: frigiditas enim improbe concoquit ac digerit: proinde multa in corpore excrementa relinquit.

Quarta, quod sensibus minime vigeant. *Galenus* cap. 22. artis medicæ.

Quinta, quod sint pingues.

Sexta, quod album habeant faciei colorem, de quo satis in præcedenti capite, nempe 29.

DE TEMPERATURA

Melancholica.

CAPVT XCI.

Restat adhuc tristitia choleræ suspiria & nigritas
 Quæ vel in præteritis, peritissimè, & in quædam
 Hi virgines studium, non mens est, sed semino,
 Seruant propositum, sibi, & in præteritis, & in quædam.

Inui

*Inuidus & tristis, cupidus, dextrag, tenuis,
Non experti fraudu timidus, inuig, reloth.*

Signa melancholicæ temperaturæ hoc in loco referuntur.

Ac primum quidem, quod melancholici sint prauis, hoc est malis, feris ac peruersis moribus, ut qui eo inuadunt, tunc facile inducantur, ut mortem desiderant, iugularique se optent: & odio prosequantur omnes quotquot viderint. Galenus lib. 2. de loc. affect. c. 7.

Secundum, quod tristes admodum sint, inædiciasque sibi tendi in omni vita suspiciuntur: ob turbidos nimirum & tenebricosos qui ex melancholico humore procreantur spiritus. *Quem* admodum enim puri ac tenues spiritus letitiam, ita contrario turbulenti ac crassi tristitiam contrahunt.

Tertium, quod taciturni sint, & paucorum verborum: ut enim caliditas garrulitatem, sic frigiditas taciturnitatem & silentium generat.

Quartum, quod ad bonarum artium studia apti, habiles atque accommodati sint: propter similitudines nimirum & secreta quæ fere petunt loca. Nam, ut libro secundo, epistol. vltima, Horatius ait:

Scriptorum chorus omniū amat nemus, & fugit viles.

Eandem sententiam sic extulit Ouidius lib. 2. eleg. 1. Tristium.

Carmina sacrum scribentibus & otia querunt.

Hinc est quod Hippocrates de Democrito Abderitis ad Philoponem non ita scriptum reliquit: Non in sanis, sed quandoque ex alienis mentibus sanis, quæ vir ille declarat, dum neque liberorum,

rorum neque vxoris, neque cognatorum, neque rei familiaris, neque omnino alicuius curam gerit sed & diu & noctu apud seipsum consistit, & priuatim vitam degit, plerumque in antris & solitudinibus, aut sub arborum umbris, aut in molibus herbis, aut apud frequeniam aquarum fluentia. Contingunt igitur talia plerumque atra bile percitis. Taciturni enim aliquando sunt & solitarii ac deserti amantes, & rerum familiarium conspectum ruerantur, alienum putantes. Nec vero diu ille vero est, etiam h's qui circa disciplinas versantur, ab una erga sapientiam affectione alias curas excludas esse. Lege Aristotelem problemate 1. scilicet 30. Ciceronem lib. 1. Tusculanarum question. & Quintilianum li. 10. capite 3.

Quintum quod breuibus admodum minimeque profundis pertententur somnis. Nam ad somnum creandum non tam adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedire potest, indeque ad caput vapores sursumuntur, à quibus subinde somnus inducitur. Quod si deest exiguusque humor aut concoctus non ita inest, somnus non oritur. Quare post cibum somnolenti diu fieri non calorem soleamus. Melancholicos vero & vehementer aduantes insomnia tentemus illos, qui refrigeratas humores penitus est: hos, quia nullus est, non esse minime. Horribilia etiam visa melancholicis per quietem obiciuntur, quibus marasmas & fomno excitantur. Galenus libro primo, de symptomatibus. Et Aelius Rhoiginus libro 6. cap. 6. & 37. lect. antiqu.

Sextum, quod constantes ac stabiles admodum.

dum sint in rebus gerendis, a gerere que diano-
ueantur ab eo, quod menti sunt in haerere, adeo
que difficulter etiam, si quando efficiantur, in
veterem gratiam restitui possint. Et hoc certe
fidelitati occasione, qua non sinit propositum
facile in mutari.

Scimus enim quod nil sibi tutum fore putent, eo-
que se non timeant. Id est quod Galenus lib.

de morbo cordis scriptum reliquit:

Melancholia specibus cordis esse videtur.

Si timor & mœstus in eo tempore du-

rant, melancholia est. Si timor & mœstus

salet, mœstus finit. Si timor & mœstus

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

corruptionem corruptionem corruptionem

Lib. 6. apho-
rism. apho-
rism. 23.

pte

pite septimo, de locis affectis iam citatam sententiam his fere repetit verbis: Differunt autem inter se melancholici. Nam omnes timent, moerent, vitam damnant, odio habent homines, sed non omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipsum nonnullis melancholice caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiam alieno admodum atque extraneo videbis animo: utpote, qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, metum & moestitiam, Moestitia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes quotquot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: terrentur quoque ut in tenebris pueri, atque ex adultis indocti. Sane quemadmodum externa tenebræ omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum vel edocti fuerint: sic atrabilis color, mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso est, & humores & omnino corporis temperamentum animæ actiones variare posse. Postremis duobus versibus repetuntur quædam ex iam dictis, & adduntur nonnulla alia.

Primum, quod sint inuidi: Est enim inuidia tristitiæ species.

Secundum, quod tristes:

Tertium, quod avari.

Quartum, quod tenaces:

Quintum, quod fraudulentæ.

Sextum, quod valde timidi.

Septimum, quod lutei, id est, terreæ sive fuscæ coloris sint. Coler enim pure fuscus, qui vitæ

tati propinquus est, melancholiæ dominium, ostendit, teste Rhaze libro secundo, capite primo ad Almanforem.

DE COLORIBVS:

CAPVTV XCII.

Hi sunt humores, qui præstant cuiq; colores.
 Omnis in re'us ex phlegmate fit color albus.
 Sanguine fit rubens, cholera rubea quoq; rufus.

INDICIA REDVNDANTIS sanguinis.

*Si peccet sanguis, facies rubet, extat ocellus,
 Instantur gena, corpus nimiumq; grauetur,
 Est pulsusq; frequens, plenus, mollis, dolor ingens,
 Imprimis frontis, fit conspicio ventris,
 Siccag, lingua, siccus, sunt somnia plena rubore,
 Dulcor adest sputi, sunt acris dulcia quoq;.*

Hic cuiusque temperatura ex coloribus indicia præscribuntur. Phlegmatici enim coloris sunt albi: biliosi, pallidi siue flau: sanguinei, rubri: melancholici vero fusc. Est autem color fuscus proprie, Galenolibro 14. capite 9. Therapeutic. method. teste, inter rubrum & nigrum medium. Sed de his omnibus in præcedentibus satis iam dictum est.

Secundo loco tredecim traduntur notæ redundantis sanguinis.

Prima, rubor faciei: ob ascensum enim sanguinis omnia quæ circa caput sunt, rubicundiora apparent.

Secunda, oculorum prominentia: calor nam.

qua exuberantis sanguinis ipsos dilatat, ac flatu distendit.

Tertia, genarum inflatio: cuius eadem est ratio.

Quarta, vniuersi corporis cum distentione grauitas: Natura enim cum contentis humores moderari nequeat, corpusque multitudinis grauatum sustinere minus valeat, supponatur ac deiecitur.

Quinta, pulsus creber, propter caliditatemque sanguinis multitudinem sequitur.

Sexta, pulsus plenus: ob caliditatem, & humidorum vaporum copiam.

Septima, pulsus mollis: nimia enim sanguinis exuperantia arteriae emolliuntur.

Octaua, dolor capitis, & maxime quidam circa frontem, ob sanguinis in flexu reticulari, ut quibusbusdam placet, augmentum.

Nona, ventris dissipatio: nimia enim caliditate faeces exsiccantur & indurantur.

Decima, siccitas linguae ob eandem causam.

Undecima, vehemens sitis: orificium enim stomachi pro nimia caliditate exsiccat.

Dodecima, somnia plena rubore: Nam quae in somniis visuntur, & quae putantur, magna ex parte corporis affectionem humorumque naturam plenitudinem, defectum ac qualitatem testantur. Nam qui agere se moueri putant, aut graui onera portare, aut in ea re impediri, quam se efficere somniant, animalem facultatem ex plenitudine aut crassitie, aut viscositate humorum deprauante habere consuevissent. Contra qui se vel volare, vel currere, & cetera credunt, humores paucos et liquos animaeque

excedunt

excrementitios habere verisimile est Et qui nocturnas Veneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eandem modum, qui in locis fetentibus, sordidis ac umbratis se volutant, illos in corpore materiam putrem corruptamq; ac grauiter olentem habere iudicatio est. quemadmodum contra qui in locis odoris se esse autumant, materiam probam suauiterq; olentem: & cui sensus ignis apparet. hanc affluere. Quia intellectus cuiuslibet sensus aut caligo aut pectus habet ab aere. Quia imbres autem frigida humida ab humore restantur: nix vero & glacies, & grando, sunt iam putrescentia. Gallorum gallinaceorum edita. habere autem iuxta quadam, sanguinem exuperare. Iactantem qui sibi viles sunt in sanguinis solio stare, & vir supereminere, multo sanguine abundare Galenus coniecit, & enascatur nec opus habere. Hec fere Galenus commentatur. in libro primo epidemiorum. & in libello de dignotione ex febribus. Leon. & Rhazes libro secundo, capitulum vigesimo quarto, ad Almanforem, & Avicenna. secunda prima, doctrina. tertia, capite septimo.

Dicomaertia, dulcedo spiritus propter sanguinis abundantiam. Rhazes libro secundo, capite 20. ad Almanforem.

INDICIA EXUPERANTIS

Cholera. Cap. fluxus. &c.

Cholera. Ind. am. l. et. d. l. ab. & c. p. a.
Cholera. Ind. am. l. et. d. l. ab. & c. p. a.
Cholera. Ind. am. l. et. d. l. ab. & c. p. a.
Cholera. Ind. am. l. et. d. l. ab. & c. p. a.

Puls

*Pulsus adest gracilis, durus, veloxque calescens.
Ares, amarescitq, incendia formia fingit.*

I ege de his omnibus Rhazem, lib. 2. cap. 1.
ad Almanforem, & Auicennam 2. 1. doct. 3. ca-
pit. 7.

INDICIA REDVNDAN-
tis phlegmatis.

*Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,
Os facit insipidum, fastidia crebra, salivas.
Costatum, stomachi simul occipitiq, dolores.
Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoq, inanis.
Præcedit fallax phantasmata somnia aquosa.*

Rhazes lib. 2. cap. 23 ad Almanforem, & Aui-
cenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

INDICIA ABVNDANTIS
Melancholiz.

*Humorum pieno dum fax in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus tenuisq, urina.
Solicito, timor, tristitia, somnia tetra.
Acæ sunt ructus, sapor & stutaminis idem.
Leuag, præcipue tinnit, vel sibilat auris.*

Rhazes lib. 2. cap. 22. Ad Almanforem & Aui-
cenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

DE PHLEBOTOMIA, AG
primo quidem de ætate phle-
botomiz.

CAPVT XCIII.

Densus septenus vix phlebotomon petis annus.
Spiritus uberiorq, exit per phlebotomiam.

Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorumq; cibo datum lente reparatur.
Lumina clarificat, synce: at phlebotomia
Mentes & cerebrum, caliditas facit esse medullas.
Viscera purgabit, stomachum ventremq; coerces,
Puros dat sensus, dat seminum, & dia tollit.
Assiduis vocem, vires produci & auget.

De venæ sectione, quam *φλεβοτομία* Græci
vocant, iam agitur: Ac primo quidem huic rei
accommodata ostenditur ætas, annus nimirum
decimus septimus, vel ut aliis placet, decimus-
quartus. Pueris namque usque ad quartum de-
cimum ætatis annum sanguis mittendus non
est: carne enim habent teneram & facile per-
spirabilem. Quod Galenus libro nono, capite
deci nono septimo, method. medend. his testatur
verbis: Puerorum, inquit, substantia omnium
facilime digeritur ac dissipatur, propterea quod
est omnium humidissima: & nulla frigidior.
hoc est, omnium minime frigida. Quo minus
vacuantis praesidii eget, cum habeat ex se ipsa,
unde naturaliter vacuetur. Idem etiam libro 11.
capite 14. eiusdem operis de syncho loquens
confirmat. Si in puerum incidat, qui quartum
decimum annum hætenus non attingit, mitti il-
li sanguis non debet, propterea quod antil-
lis, cum præsertim calidi ac humidissimi sint, pluri-
mum corporis substantiæ quotidie defluat ac di-
generatur. Ita quod ex incidenda vena molien-
dum nobis fuerit id vltro nobis ex iurandi cor-
poris natura ostendit. Quamquam Auenorpus
me moris sedentis se illi olo trimo venam dicit ex-
cidi, ut, tunc a nouo tali remedio liberasset.
Quod si corpus decimumquintum annum ex-
celle-

Auerh lib.
7. cap. 3. col-
lectan.

rum spirituum, non est contrarius vini. Hoc enim
exemplo, celeriter patet, si non inierit virus, vel
non super caput, sed in edendous principem
obtinere locum. Quod ex cibo quoque, vi quarto
deteriora, si virus recuperatur, de lente,
incedit, tardius, & brevis est, & impropria, quod
causa danda sit, & ventis, sed in cibis concoctis
facile notum fuerit, ac si rini nutritivum, velut
cuiuslibet & ceteri modi. Eo moderatus tamen,
ut libro septimo, capite vigesimo primo, ad Al-
manforam Rhazes, recipit, primo ac secundo
die utendum est: quippe concoctio facilius,
sanguinis elatione debilis, multum superare
cibum nequit. Hinc Isaacus in diatris ita scrip-
tum reliquit: Cibus ipsis inveniendus, sed
potus augendus, respectu nimirum cibi, &
non consuetudinis: imo vero quia ante phle-
botomiam minus bibendum est, quod virtus
concoctrix debiliior adhuc sit, quam ut copiam
eius ferat.

Quarto denum loco undecim moderata at-
que temperata phlebotomiae enumerantur
contra nodi.

Primum, quo si visus aciem roboret, clarioremque
reddat immixtus, & detractis per phlebo-
tomiam humoribus, quorum effumatione oculus
lorum claritas obscurabatur, visus necessario ro-
boratur ac reficitur.

Secundum, quod cerebrum expurget, integri-
tatemque conservet. Si virus sit, & detrahitur aciem,
id est, si virus sit, & detrahitur aciem,

Tertium, quod in oculo bulla, & cetera, sit: supero-
rum aciemque ac detrahitur, & cetera, sit: supero-
rum aciemque ac detrahitur, & cetera, sit: supero-

Quartum, quod viscera, id est, interiora expurget: leuata namq; quæ corpus nostrum regit natura exonerata: & sanguine, quo velut sarcina premebatur, haud agre crudos in interioribus detestatos humores concoquit: & euincit.

Quintum, quod vomitus & alui profluvia cohibeat: humores enim ab interioribus ad externas reuellit partes. Hinc ab Auicenna quarta & capite vigesimo, ita scriptum est: Phlebotomia, propterea quod ad diuersa trahit, naturam secundum plurimum retinet. Vbi tamen silentio prætereundum non est, quod in alui profluvio cubiti vena incidenda veniat: vt quæ citissime conspicuam nonnunquam adferat utilitatem: quod si contra feces, nempe in pede, nihil omnino profuerit. Accidit tamen aliquando, vt alius venæ sectione fluida magis fiat, idq; duobus maxime modis: Vno quidem, quod naturæ onere per phlebotomiam sublato virtus roboretur, ad eoque alias haud raro inciter euacuationes: Altero vero, quando alui profluvium oritur ex retenticiis facultatis imbecillitate. Ea enim venæ sectione augetur: quo sit, vt venter magis proriteretur.

Sextum, quod sensus efficiat puriores: euaporationem enim ad caput, vnde sensus turbantur, imminuit.

Septimum, quod immodicis conferat vigiliis: si quidem humorum exuperantiam, vnde acres subinde atq; diuersi furtim feruntur fumi, qui somnum impediunt, euacuat.

Octauum, quod tedia, id est, nimiam corporis grauitatem segnitiemque, siue lassitudinem tollat: leuat namque quæ corpus nostrum regit natura.

turam, exoneratq; humorum multitudine, quibus velut onere quodam grauissimo premebatur. Melancholia quoq; quæ præcipua quædam radiorum ac grauitatum causa existit atque origo, vna cum sanguine educitur: quippe fax eius est & sedimentum.

Nonum, quod audiendi difficultatem corrigat: imminuit enim redundantiam humorum, vnde crassi ac flatuosi sursum euecti spiritus auditorios obturant meatus.

Decimum, quod voci conferat: subtrahit namque superfluas humiditates, quibus vocalis arteria immodice irrigata raucas edebat voces.

Vndecimum, quod vires reficiat augeatque: siquidem corpora humorum exonerata multitudine vires recreantur & augentur.

QUIBUS MENSIBVS
conueniat, quibusve noceat
Phlebotomia.

CAPVT XCIV.

Tres insunt isti, *Maius, Septembris, Aprilis.*

Ei sunt Lunares, sunt velut Hydra dies.

Prima dies primi, postremaq; posteriorum,

Nec sanguis nimis, nec carnis anseris uti.

Sit sensum atq; iuuentalicet, si sanguis abundat,

Omni mense probe confert inciso vena.

Hi sunt tres menses, *Maius, September, Aprilis,*

In quibus ventus, ut longo tempore viuas.

Talia hoc in loco traduntur. Ac primum quidem, quod tria menses sunt lunares, nempe *Maius, Aprilis, & September*: ipsisque diebus quidam addunt, quibus venam incidere nefas habeatur:

Idem

Mis. scilicet primus, & reliquorum trigessimus. Idem vult quidem ita creditur, cum reuera sit puto; veritate alienum sit. Siquidem & in his diebus, modo confellatio non deterreat, vana necate nihil impedit. Vana item accitio elatum est & quod de anferant, esu suolanguet, magisq; falcinationi tribuendam, vel et in forte a ludro am confuetudine esse existimandum.

Secundum, quod senibus neque arque in senibus singulo quoque mense, modo in rebus. Cui abundet, ac morbus in modum, singulis in suolanguet, magisq; falcinationi tribuendam, vel et in forte a ludro am confuetudine esse existimandum.

Tertium, quod phlebotomia pro conseruanda sanitate admitterenda sit in aliquo horum trium mensium: in Aprili scilicet, aut Maio, aut Septembri: differenter tamen. In Aprili enim ac Maio, iecora incidenda enit, ob exundante nimium sanguinis copia: est enim tempus verum. In Septembri vero lientis: siquidem per id tempus, cum sit autumnale, atra bilis nonnullis plus ceteris colligitur.

DE IMPEDIMENTIS phlebotomix.

CAPVT XCV.

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens.
Balnea post cetum, minor etas, atq; senilis,
Morbus plexus, & potius, repletus & esu.
Si fragilis, & el subtilis, si sus stomachi sit.
Et si salsitudo non sunt phlebotomandi.

• Duodecim hic recensentur impedimēta phlebotomia.

Primum frigida hominis natura: quippe quæ venæ secutione augeatur. Fundamentum enim caloris innari, sanguis. R: hoc item per phlebotomiam immutato & calore. Innatum immutari totumque corpus gradatim rem. quari cesset. *Galenus* capite sexto de curand. rat. per istam permissionem.

Secundum, regio impenso frigida: Hac enim largæ evacuationem, qualis phlebotomia est, habet. *Præterea*: quod corpus detractis cum sanguine etiam calore suis antea retinebat, magis subinde refrigeret. *Præterea*, per istam nimis regio venæ se non tolerat, quod si ea hanc remotes dissolutas humores diffuset. *Tertius* etiam, cum nimis pro sanguine calidum, dum nimis illic est, aut sit, aut impenso. In frigido enim tempore corpus refrigeratum, quoque sanguinis missione non impedit. Quid enim attinet corpus antea abunde suis refrigeratum sanguinis detractione magis refrigerare? In calido tempore in probe vacuati syncope & resolutione intereant, quippe calor ambientis & corporis reuocatur. Ipsum enim digerit, resiccatque corporis habitum semibecilliores reddit. Quocirca tum omnino à sanguinis missione abstinendum erit. Quod *Galenus* libro vndecimo, capite 4. metho. in edend. his verbis confirmat: *Præterea*, si corpus nimis in tempore astringatur, et si nimis calidum, et si nimis calido de loco, et si nimis calido in tempore, et si in regione.

Primum, de la. ingens, suo pro & nimia corpore.

poris inflammatio comprehenditur. In his enim secta vena multa seditionem & agitationem in humoribus excitat: phlebotomia nimirum attrahente ac vacuante humores, dolore vero atque inflammatione contrahentibus, adque se rapientibus. Siquidem dolor omnis & calor attrahunt influxumq; humorum efficiunt: quo fit ut inflammatio augeatur, & natura magis debilitetur. Et hoc quidem, ubi temperatior & artificialis fuerit phlebotomia. Si vero acertatim, vel ad animi deliquium vsque fiat, in praedictis casibus plurimum adfert emolumentum. Quippe hoc praesidio feruentis sanguinis copia in maximis inflammationibus educitur, & laborans phlegmone pars refrigeratur. In vehementissimis autem doloribus ideo sanguinis missio confert, quod sanguinis confluxum dolorem rescindendo, inhibet. Accedit quod excretoria facultas causam dolorem excitantem elicere properans phlegmonem interdum excitet. Quum enim primis suis conatibus nihil profecit, vehementius aggressa quod infestat expellere sanguinis aliquid ex superpositis partibus in afflictam simul exprimit, ut copiose libro 23. methodi medend. capite tertio Galenus ostendit. Quapropter ne id accidat, sanguinem mittere expedit. Et haec fuit intentio Galeni commentar. 23. libro 1. aphorif. ubi sic scriptum reliquit: In ardentissimis febribus si vsque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur & febris extinguitur. In maximis vero doloribus nullum maius noui remedium, quam vsque ad animi defectionem euacuare. Lege plura apud eundem libr. 9.

methodi meden. capite 4. & in libro de curan-
rat per sanguin milionem capit. 11. & Leonhar-
dum Fuchium libro 2. Sect 5. capite 4. & 6. Inſtit.
medic.

Quantum, Balneum, & maxime quidem dia-
phorēticon, id est, reſolutiuum. Hoc enim cum
Galeno in libro de vtilitate reſpirationis, capi-
te ſeptimo teſte, ſpiritus ex toto corpore euacuet,
adeoq; vires debilitet, phlebotomiam im-
pedit. Nam plurimum & repente euacuare peri-
cuuloſum eſt, inquit Hippocrat. libro ſecundo a-
phoriſm. 51.

Quantum, coitus: poſt quem prohibetur inci-
ſio venæ, quod is corpus iam plus æquo exalfe-
cerit, vires deiecerit ac debilitarit. Porro quo-
nam modo Venere vires diſſoluantur, diſerte
admodum Galenus libro 1. de ſemine, capite 25.
his demonſtrat verbis: Circa tempus, inquit,
concubitus teſtes ex venis ſeminarum humo-
rem, quantum eius in iſtis continetur, trahunt.
Eſt autem modicus hic, & ad roſis ſimilitudi-
nem ſanguini ammixtus: huiusmodi autem illæ
opu. habent. Violenter igitur eo per teſticulos,
vtpote potentiore facultate præditos, quam ve-
næ detractæ, venæ ipſæ rursus à ſupra poſitis re-
uellunt: hæ vero rursus ab his quæ deinceps ſitæ
ſunt, deinde hæ rursus à vicinis, atque hoc fieri
non ceſſat, donec ad omnem corporis particu-
lam tranſumptio perueniat, adeo vt omnes to-
tus animalis partes proprio alimento euzcuen-
tur. Reſoluit enim ſemper id quod perfecte eſt
euacuatum, eo quod plus habet velut violenti-
us eripiet. Hoc igitur quantum ſemper ſit, & o-
mnia velut in choro ſuæ ſe nuntio parit.

ventriculo ac hepate concoctum est attraherent, hos vero in membra raptum non corrigeretur. Siquidem tertia concoctio, vt Galenus autor est, non emendat erratum secundę, nec secunda prima. Atque interim excrementorum copiam in corpore, ac inde tandem ægri tudines prouenire necesse est. Tanto igitur tempore differenda est phlebotomia, quantum satisfacere tum ad eorū concoctionem, tum vt excrementa descendant, videbitur.

Præstiterit tamen intemperantibus vinosisq; ac ventrigulaque deditis, vt capite sexto libri de curand. rat. per sanguin. missionem Galeno visum est, a venæ sectione in totum abstinere, vt quos neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere adiuueris. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam ocysissime colligunt: verum his ne manum quidem ad mouere tentandum est. Quorsum enim attrinet apud vulgum infamare præfidia, quæ multis fuisse salutis? Galenus libro vndecimo, capite nono, method. medend.

Decimum, fragilitas, id est, debilitas virtutis: quippe sanguine misso virtus semper iis extremè concidit, nec postea reuocari recolligiq; potest. Galen. cap. 6. de curand. rat. per sang. miss. & li. 11. c. 14. meth. med.

Vndecimum, os ventriculi supra modum sensile: sub quo imbecillum etiam comprehenditur, & quod amara bile redundat: ob hæc enim multū in venæ sectione ante iustam euacuationem per initia statim animo destituuntur.

Porro os ventriculi magno sensu præditum esse ex eo maxime conicitur, inquit Auicenna

quod acris mordaciaque citra offensionem non facile trāsglutiāt. Imbecillitatem arguit deiecta cibi potusque appetentia. Amara vero bilis redundantiam, oris amaritudo nauſeæq; perſeuerantes, & bilis frequentiores vomitus ostendunt. Ha itaque indicationes a sanguinis subtractione dehortantur. Siquidem humores venæ sectione exagitati sic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad conſuetum locum, confluunt: sed cum id membrum debilius iam sit, quam vt tali humorum confluxui resistat, multa omnino ex sanguinis missione contrahunt mala. Et hac vna causa est, cur multi ex ipsis animo liquantur. Bilis namque in stomachum reſuſa mortu suo cor nonnunquam ac cerebrum *eis conuulſionem*, id est, in contentum trahit, ſyncopenq; parit, quandoque vero ſubitam etiam adfert mortem. Galenus libr. 9. cap. 5. method. meden. & Auicenna loco citato.

Duodecimum, nauſeæ: in hac enim si sanguis mitteretur, venæ exhaustæ prauam illam ac nauſeosam ad se facile attraherent materiam. Neque ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non paucas à phlebotomia interdum abſtineamus.

Ac primo quidem ob *αἰμορροΐδων* mensiumque fluxum. Quod certe Galenus libro nono, capite quinto, method. meden. his innuere verbis voluit: Si tempore, inquit, mittendi sanguinis menses moueri cōr gerit siue etiam hæmorrhœis sit reclusa, si inspecto fluentis impetu ipse satis fore videbitur, quicquid quod requirit, valet, naturæ rem omnem permittes: sin minus, utrum ipse detrahes, quo ex continētis ambobus

bus perficiatur quod posuimus. Nonnunquam
tamen reuersionis etiam causa in immodico sa-
guinis e nationis, utroque sed aut illa, ut ex apti-
tibus vena sectio citissime confertur ad salutem
utilitatem.

Deinde ob cornoree constitutionis deperitatem,
hoc est, humiditatem, et frigorem, et calorem.
Locus calidus et siccus et calidior et siccior et
dilatatus, alias in halitum tenuissimum, et in
perspirationes, quæ visum fugiunt, sed ratione
deprehendantur. Itaque non habet causam
profus venam non reobstantem, qui parum de-
hemus. Galenus libro nono, capite decimo se-
prio methodi medendi.

Tertio ob lentorem ac cruditatem humorum,
hæc etiam vena sectio ne augentur. Vnde in diu-
tius morbis sanguinis missione utendum non
est, ne cruditatis soluetur, nequeatur, virtus debili-
netur, semperque producat, ut nequa-
quam possit curari queat. Hinc præcipit Auicen-
na, ut in morbis chronicis pharmacia venæ secti-
oni præmittatur, & non contra, licet vitæ; opus
habeant agrotantes.

Quartus porro humorum duabus potissimum
de causis accidere solet. Primum quidem ob ag-
grauantem humorum copiam, quæ tantum ca-
lorem velut suffocando in tantam debilitat, ut
ipsum vincere postea nequeat. Et in hac oidebo
tomia vtiliter, quemadmodum in ipsam Ale-
xander Trallianus libro 9. capite 2. inquit. Et
Anasarcus libro 1. capite 1. inquit. Et in hac
vio à vacuo et in quo et in quo et in quo
dem disti. Et in quo et in quo et in quo
autem. Et in quo et in quo et in quo

[illegible]

QVÆ CIRCA VENÆ. SE.

Curry, J. L. 1914

CAPT. ASYL.

7-7-1919. "Ligand" (1919) "Ligand",
"Ligand" (1919) "Ligand" (1919) "Ligand",
"Ligand" (1919) "Ligand" (1919) "Ligand",

...missione observanda, et

se hoc loco traditur: & ex ipsis alia quidem prius quam vena tundatur, quædam interea dum sanguis emittitur, nonnulla vero eo subtrahio.

Primum est sectio: alias enim membrum in quo vena incidi debet, oleo irrigatum fricamus, ut tempore eius sanguis reddatur fluxilis: interdum ipsi etiam *φλεβοτόμῳ* siue scalpello olei nonnihil allinimus, ut inflatum dolorem mitiget: Quandoque vero & vulneri olei cuiuspiam parum illinimus, quo nimirum cicatrice tardius obducatur, humoresque in venis relictis liberius expirent, & mali summi discutiantur.

Secundum, potus: & præcipue quidem vini. Hoc enim cum in ipsa sectione, si syncope obuenerit, tum post eam etiam ad boni sanguinis generationem spirituumque recuperationem conuenientissime exhibetur. Supra cap. 8. & 10.

Tertium, lauacrum, id est, balneum: quo certe per biduum aut triduum ante & post sanguinis missionem uti conceditur, nequaquam vero eodem die. Ante quidem, in illis quos crassorum humorum copia aggrauari suspicio est: hos enim balneum incidit, mobilesque facit: ob eandem etiam causam paululum dimoueri ante phlebotomiam conuenit, & assumere nonnihil syrupi acetosi. Eodem quoque tempore membrum incidenda vena fricandum est, ut humore ex propinquis venis ad locum sectioni destinatum alliciantur, & ad exitum properent. Post vero emissionem sanguinis valet ad humorum vaporumque reliquias discutendas. Verum eo super sedere in ipso die oportet: autem ei in nimis reddite molli, quo si vena longa facillime cedat, quod non est extra periculum.

Quartum
scilicet li
ctionem
vnde ve
fiant, &
cum faci
reprimet

Quintum
nimirum
venæ in
humore
ro, ad d

Et h

ut vena

cho: se

nus pr

deatu

hauit

horam

confe

stoma

tur, si

vero

trien

prim

est

tem

con

men

re

re

re

re

re

re

re

re

re

re

re

re

re

re

nam deferre expedit. Agris autem nullum est
 tempus, quamvis
 sanguinem mittat. Sic Galenus in
 libro de sanguinis missione capite de
 emolumento & vigiliis, & in dialogo de
 na comprobato cap. 64.

DE QUIBUSDAM PHLEB

CARVE NOCTI

Exulat tristis, praeceptorum
 Ne sit amens phlebotomus.

Interdum phlebotomus est, qui

Tertius, quod constitutos exhiberet, ad latus
 reddat.

Secundus, quod animos iratorum placet, ut
 ciliatq; Ac utriusq; quidem
 scilicet ut maxime fiat, cum
 tum mali in flauis illis, ut
 cum in leui, me' me' stat
 utque vna cum sang. in per phlebo
 ducitur, ergo, &c.

Tertius, quod praecaneat, ne amens ob rebi
 dat quosdam appetitus ad insaniam, ut
 Interdum enim a capite ad partes
 expellit.

Ob quibus porro causa venae sectionis adhiberi
 si non potest, ut dicitur, reliqua ve
 nientia si non potest.

Interdum si habetur, ut si non potest, dic
 si non potest, ut si non potest, dic
 si non potest, ut si non potest, dic
 si non potest, ut si non potest, dic

quo nimirum in vitiosi locum bonus succedat: ac paulo post sanguis extrahendus est modicus. Hæc quidem directæ dicitur phlebotomia: quod per se fiat, ad euacuationem illius quod per se venæ sectione euacuari debet: nempe ad multitudinis humorum, siue sanguinis euacuationem: principaliter tamen, secundum quod cum eo sunt alii humores.

Reliquæ quatuor dicuntur indirectæ: & ad ministrantur vel humorum vehementiorem impetum ad diuersam reuocant partem, vel ad latera deriuent.

Prima, adhibetur ob magnitudinem morbi, siue vehementiorem apostematis cuiuspiam inflammationem. Nam in apostemate vehementis inflammationis, in febribus, & doloribus maximis, non inuenitur excellentius remedium quam sectio venæ, teste Galeno lib. 1. aphor. commentar. 23.

Secunda, vt materia alliciatur ad locum, per quem euacuanda est: vnde in mensium atque hæmorrhoidon suppressione saphena aperienda est, quemadmodum in libro de curand. rat. per sang. missionem capite 9 in hunc scribens modum Galenus attestatur: Plenitudines à suppressis mensibus ortas omnino per crura euacuabis, siue venam secare oporteat, siue scarificare. Sectæ enim in cubito venæ mulierum reuellere purgationem assolent.

Tertia, vt humores deriuentur ad partem oppositam loco, ad quem sua sponte rapiuntur: & hoc quidem, vt materia à membro, in quod confertim ingruit, auocetur reuellaturque: & propterea in immoderatiore incantum fluxu scis
causamus

eamus basilicam, id est, interiore cubiti venā, quæ hepatitis etiam vocatur, vt reuulsa materia ad locum oppositum à fluxu suo diuertatur.

Quarta, vt portiuncula materiæ quæ iam per venæ incisionem euacuata, natura residuum euincere valeat. Atque ita tandem venam incidere conuenit, vbi repletio in corpore fuerit, ne generetur apostema, virtute scilicet imbecilliore existente, quam vt vniuersam illam humorum redundantiam simul moderetur ac regat. Ideo portiunculam eius emittimus, ne ob naturæ impotentiam imbecillitatemq; in debiliores partes ingruens inibi abscessus aut tumores præter naturam exciter.

DE SCISSURÆ QUANTI-
tate in venæ sectione.

CAPVT. XCVIII.

F *Ac plagam largam mediocriter, vt cito sumus*
Exeat uberius liberiusq; cruor.

Hic vnicum habetur præceptum de scissuræ quantitate in venæ sectione; nempe vt ea mediocriter sit ampla; quo nimirum crassior sanguis ac fumi liberius exeat. Fissura enim strictæ existente tenuior sanguis duntaxat effluit, crasso intus remanente. Vbi hoc quoque sciendum, quod in venæ sectione aliquando amplum, nonnunquam vero arctum infligere vulnus oportet. Et amplum quidem, tribus maxime de causis. Primo cum humores sunt crassi & crassior sanguis educendus est: vbi citius exire queat. Item melancholicis etiam amplè infligendum est. Secundo, ob tempore ad regionis frigiditatem:

per somnum crassescat, contractioque in membris eueniat, perinde atque in quartana typo ob materia crassitiem frigiditatemq; solet. Tum nerui praterea atque lacerti frigidi sunt: sumus igitur ad ipsos perlatus in somno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur, crassescit simul & refrigeratur: is sic refrigeratus & crassior effectus frigiditatem quoque & crassitiem, siue contractionem cum membris communicat. Simile namque à simili facile afficitur. Et hæc quidem de somno phlebotomiæ propinquo, & non de remotiore intelligenda veniunt.

Secundum, ne vena sector profundam nimis incutiat plagam, ita ut scalpello neruum, aut arteriam vena iunctam attingat. Nerui enim punctura ob sentiendi præstantiam, ob idque quod cum principio pars hæc continuitatem habet, prompte dolorem accersit, quem necessario committatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone, quam ex necessitate deinde non solum quidem puncti nerui, sed totius etiam instrumenti consequitur conuulsio, & inde acerbissima tandem mors, vel ad minus membri, utpote brachii aut digiti, &c. amissio. Quod Cornelius Celsus libro 2. capite 10. his etiam verbis significare voluit: Iuncta est, inquiens, vena arteriis, his nerui. Ita si neruum scalpellus attingit, sequitur neruorum distentio ea quæ hominem crudeliter consumit. Lege Galen. cap. 92. artis medicinalis, & lib. 1. cap. 2. de motu musculorum & lib. 6. cap. 2. method. medend. Porro ex arteriæ punctura fluxus sequitur sanguinis arterialis difficillimæ curationis.

Tertium;
sione san-
humorum
concoctus
sanguine
4. cap. 10. d.

QVÆ

Omnis
Et v
Frigida v
Interdici
Spiritus e
Omnibus

Hic q
se præci

Trim
humor
sape in
gatur, q
est, sum
facilit

12. 1.

2. 1.

3. 1.

4. 1.

5. 1.

6. 1.

7. 1.

8. 1.

9. 1.

10. 1.

11. 1.

12. 1.

Tertium, ne is cui vena secta est, protinus à missione sanguinis cibum sumat, sed expectet dum humorum exagitatio sedetur, ne cibus nondum concoctus ad subueniendum membro lasso cum sanguine simul attrahatur. De hoc Galenus libr. 4. cap. 10. de sanitate tuenda.

QVÆ POST PHLEBOTOMIAM vitanda.

CAPVT C.

Omnia de lacte vitabit rite minutum,
Et vitet potum phlebotomatus homo.
*Frigida vitabit, quæ sunt nimisca minutis,
Interdictus erit q. minutu nubitus aer.
Spiritus exultat q. minutu lare per aurat,
Omnibus apta quies, & motus sap. noctiuus.*

Hic quinque ab incisa modo vena cauenda esse præcipitur.

Primam, lac & lacticia omnia. Siquidem ex *Lacticia.*
humoribus venæ sectione agitatæ ac commotis sæpe in ventriculum nonnihil transluit. Lac igitur, quod per se alioqui corruptioni obnoxium est, sumptum dictisque humoribus admistum, facillime omnino & corrumpitur, & dulcedinis ratione inoffensum ac crudum ab inanitis venis attrahitur. *Supra 6. 7.*

Secundam, potus: quippe qui & ipse pari modo *Frigida.*
potus: si de ab indet. abiciatur. *Supra*
ca. 5.

Tertiam, frigida omnia, tam intro sumenda, quam postea admodum. Quamodi autem cum primis sunt, alimenta frigida, potus frigens, balne.

*Sit puer atque senex, tollet uterque parum.
Ut solat tempus, et equum tempus tibi simplum.*

Quatuor phlebotomia præcepta hoc loco traduntur.

Primum, ut in principio acutorum & peracutorum morborum vena incidatur: pro cuius pleniore intelligentia sciendum initio, peracutum morbum esse duplicem: exquisitè peracutum, quod ultra quartum non producit diem (hunc recentiores Medici barbaram sectantes medicinam, peracutum vocare solent.) Non exquisitè peracutum, cuius vigor in septimo futurus est. Hi itaque morbi cum breues sint, ætatem summo, id est, maximos obtineant labores, neque inducias concedant, illico per initia curandi sunt. Idem porro quod à calidis magna ex parte humoribus sanguine nimirum & aqua bile, nascantur venæ sectionem potissimum exposcunt. Hinc non temere Hippocrates libro quarto, de victus ratione in morbis acutis aphorism. 19. ita scriptum reliquit: In acutis morbis sanguinem detrahe si vehemens morbus videatur, florueritque ægrotanti ætas, & virium adfuerit robur.

Secundum, quod in ætate media siue florenti, ab anno nimirum 30. ad 45. vel 50. copiosius quam in aliis sanguis detrahendus sit. Etenim hic corpus solidum esse incipit, quod nequāquam tantum sanguinis quantum solebat, in se traducit, sed plus solito in venis relinquit. Quo fit ut eius subtractio incrementum non impediat, sed virium robur dissoluat. Corpus sanguine

atate neq; augeri sensibilibiter, nec imminui, sed
veluti stare videtur.

Tertium, quod senibus ac pueris parum san-
guinis detrahendum sit. vt per pueros intelliga-
mus etiam eos, qui pubertatis, hoc est, 14. aeta-
tis annum excederunt. Nam vsque ad puberta-
tis initium tota illa aetas pueritiae mollis est &
tenerior, quam quae phlebotomiam toleret: quo-
nam licet concoctio & nutritio in his liberalis
sit, tamē spiritus & sanguis modicus, vt pote qui
continuo atque affatim in corpus, quod nutrirī
simul & augeri possuat, transmittitur: neque na-
tura citra noxam illius vacuationem sustinere
potest: Nam esto quod natura nostra in solidis
habiter, tamen ad immodicam omnem euacua-
tionem labefactatur, aut interit. Pubertas ergo
primum sanguinis missionem tolerat. Hic igitur
pro mutatione naturae sanguinem mittere lice-
bit, neque tamen id facere decet affatim, sed ad-
modum breuiter.

Porro per senes eos inaudire oportet, qui ad-
huc in prima atque secunda senectute consistunt.
In his enim audacia mittendi sanguinis parua-
tim decrescit, adeo vt in decrepitis, hoc est, post
70. annum ob virtutis imbecillitatem vix liceat.
Plura Galenus in lib. 3. Hippoc. de vict. rat. in
morbis acut. com. 19. & ibidem etiam Aet. & A-
Thriaxerus, Brachelius.

Quarta, quod duae linguae dantis respo-
du nimirum reliquorum tempore velle de-
henda sit. Tunc enim sanguinem maxime
scere in corporibus, in his quod vultus munda-
na scriptores in copulato est. Ceterum quod

primum
circa san-

Acq-

phlebot-

medicin-

nus adse-

nunqua-

sunt hu-

go necr-

huc om-

ri debet

ant, gr-

Galeni

Fallit

mo, qu-

sponte

tum en-

dis hu-

res par-

ordine

cumbat

biles a-

unqu-

non e-

firari-

Hinc

7. & 1.

vt in p-

dimitt-

corpu-

non e-

o f-

primum præceptum attinet, regula nonnullæ circa sanguinis missionem obseruandæ sunt.

Aequina quidem, vt ab initio morbi non fiat phlebotomia. Medicus enim, vt capite 37. artis medicinalis, & comment. 2. lib. 4. aphor. Galenus adferit, naturæ minime est. Sed natura ipsa nunquam in morbi principio, dum crudi adhuc sunt humores, vllam vacationem instituit. Ergo nec medicus ipse in principio morbi, dum adhuc omnia cruda sunt, vacationem vllam noliari debet. Cruda enim cum vacationi non obediunt, graua ea de causa symptomata excitant. Galenus comment. 22 lib. 1. aphor.

Fallit tamen hæc regula in tribus casibus: Primo, quando noxii humoresurgent, hoc est, sua sponte concitati ad excretionem nos adducunt: tum enim in principio etiam morbi nondum coctis humoribus vacuare licet, ne scilicet humores parum stabiles & ab vna parte ad aliam sine ordine moti, ad principem aliquam partem decumbant. Raro autem accidit vt humores mobiles ab vna parte ad aliam transfluant, sed plerumque sunt in parte aliqua firmi ac fixi: deoque non est in principis morborum vacuandum, nisi rarissime, hoc est, quando humoresurgent. Hinc non temere 4. 1. cap. 2. & 22. 3. tract. 2. cap. 7. & 1. 4. tract. 1. cap. 33. ab Auenenna præcipitur, vt in principis morborum venæ incisio penitus dimittatur, vt quæ superfluitates extenuet, vt per corpus fluant ac sano sanguini permisceantur, non extrahat tamen quod extrahi necesse erat: quo fit vt post temporis intervallum phlebotomiam repetere oporteat, interim eodem die, interim

terim possidie. Atque hinc profecto vires nimium debilitantur.

Secundo in materia multitudinem: hic enim circa principia quandoque, quemadmodum comment. 29. lib. 2. aphor Galenus testatur, vena sectionem, non nunquam vero & purgationem adhibere oportet, quo minorem iam factam materiam natura possit concoquere.

Tertio, in morbi magnitudine ac vehementia ut in magno vehementissimiq; doloris apostemate: licet non sit multa in corpore materia, scilicet antecedens. Nam repellendus humor est, ne apostema citius, quam par est erepet aut aperiat. Vena igitur sectio, ut magna hæc & prava symptomata euentur, circa initia statim adhibenda est. Quod Galenus libro de cruentis, capite vigesimo, method. medend. his innuere verbis voluit, inquiens: Itaq; incidenda in talibus affectibus vena statim ab initio, si modotam valens virtus sit, ut sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quæ de secanda vena retulimus, sicuti vel crudum humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus vel regio in qua sit extremus calor aut frigus. Non solum autem in morbis acutis, atque adeo inflammationibus, verum etiam in vulneribus & contusionibus particularum, præsertim nobilium, sanguis ex opposita parte mittendus est, ut inflammatio pronibeatur, etiam si sanguis modicus fuerit.

Quæ si sit nobilior materia in die motus agitur, et in qua neq; vena sectione, neque aliquâ evacuatione tentanda sit.

materia scilicet diuertatur à loco, ad quem natura ipsam, vt excernatur, pellit. Pari modo nec in ipso paroxysmo tale quippiam tentandum: recteq; commentat. 29 libro secundo aphorism. Galenus præcipit, vt morbo iam consistente neque vena sectio. neque purgatio adhibeatur, quod cõditiones morborum tunc maxime fiant: quæ melius in quæte, quam motu perficiuntur. Ceterum n̄ sciri se habet status ad integrum morbum, ita & paroxysmus respectu dierum *ἀπὸ τῆς*, id est, intermissionis: quemadmodum igitur in statu non est vacuandum, ita nec in paroxysmo.

Tertio, ne phlebotomia circa initia statim morborum fiat. quando crisis adhuc remota est. Sanguis enim insiti caloris fundamentum est. ipsum nimirum sustinens. licet cor generet, & spiritus ipse deferat: sed sanguis est fundamentum eius: ex ipso enim vt materia natius calor gignitur: per sanguinis igitur subtractionem calor, qui coquere materiam morbi debebat, vacuatur: quo fit, vt morbus in longum prorahatur, viriumq; robur deliciatur. vt timendum sit, ne ob morbi diuturnitatem ac virium imbecillitatem natura succumbat.

Quarta, ne in corpore, cui Reris multum inter intestina conhibetur, phlebotomia adhibeatur. Tila enim sunt, velut si vasa carere q̄ ostendimus, attrahentia loca. si nec in vena, nec in huiusmodi caliditas, a totius corporis habitus. Venæ igitur sanguinis inmissione exhaustæ à membris rursum propinquis attrahunt, quemadmodum & mesaraicz è ventriculo: quo fit, vt aliis

magis cohibeatur, & materia in venis contenta
corrumpatur. Mefuraicæ enim humiditatem &
stercore penitus exugentes ipsum exiccant. Pro-
inde molli clystere, aut subiecta glande æger
prius vacuandus est, ne venæ putridam quæ-
piam superfluitatum essentiam ab intestinis ve-
nentur attrahantq; . Galenus in præfatio expe-
rientia confirmato, cap 5.

Quarta, vt ne frequens ac multa phlebotomia
fiat: Hinc enim circa senium multi ac mali gene-
rantur morbi, sicut est epilepsia, apoplexia, &
paralysis: siquidem ob sanguinis & caloris im-
minutionem multæ generantur phlegmaticæ su-
perfluitates, quæ distas tandem ægritudines ex-
citant Hinc non temere vulgo dici solet: Quæ in
iuuentute phlebotomia excercet hoc est, san-
guinis missione citra necessitatem sapius vrunt-
tur, senectutem descebant.

Secunda, ne venæ sectio adhibeatur mulieri, cui
menfes fluunt, aut vtero gerenti. Vtero gerenti
quidem, ne abortiat: calor enim cibum conco-
quens ventris sectione diminuitur, & alimentum
fœtui subtrahitur, & maxime quidem si is æ-
rior fuerit. Nam fœtus ex mensibus nutritur:
cum autem non inueniat, vnde nutritur, fame
conficitur, & mouetur, & dissoluitur, exciditq;
ex naturalibus vinculis: magis autem hoc con-
tingit, si maior sit fœtus, quippe qui maiori indis-
get alimento. Non inuenit autem, ipso sanguine
missio. Plura de hoc Leonhardus Fuchsius com-
ment. 31 lib 5 aphor Hippo*. Qui vero menses
fluunt, naturaliter subest & secundum resolutione-
nem mensis, vnde sectio non est, nisi in immo-
deratione.

deratione
riam. Se
bitum
manis pe

Septim
ventricu
tam, qu
iam app
choleric
Cum en
antur, i
ventric
sa supra

Postu
nibus

regula

Ac

oniosis

paleu

potiss

Secu

dant:

fortu

erall

Te

choi

lia n

te, qu

desp

bore

lane

Qu

der

deratione fluxu', nempe ad reuellendam materiam. Sed quando naturaliter & secundum debitum naturæ cursum erumpunt, naturæ res operantis permittenda est Supra cap 95.

Septima, ne phlebotomia fiat post immodicam ventriculi perturbationem, infra & supra factam, quam *χολέρα* Græci, Latini choleram etiam appellant: Barbaram sectantes medicinam cholicam & cholericam passionem nominant. Cum enim venæ sectione humores commouentur, timendum, ne per hoc biliosus humor in ventriculum transfluens ipsum inflammet. Plurima supra, circa finem capitis 95.

Postremo videndum etiam est, quibus hominibus phlebotomia conueniat: cuius sane rei regulæ etiam nonnullæ ponendæ sunt.

Ac prima quidem, quod hominibus delicatis, otiosis, desidiosis vitam agentibus, valde corpulentis & multam nutriente cibo utentibus potissimum conueniat.

Secunda, quod illis etiam, qui sanguine abundant: quod quidem per urinæ crassitiam cognoscitur. Abundantia enim sanguinis eam efficit crassam: flaua vero bilis, tenuem.

Tertia, quod iis quoque ex usu sit, qui melancholico abundant succo: unde multa melancholia naturali cum sanguine per corpus diffusim notante, quod ab ea sanguis in hepate ad amussim non depuretur, purgationem antecedere debet phlebotomia, sequi vero purgatio. Duplex porro melancholia est naturalis scilicet, & non naturalis. Quando naturalis abundat, cum sanguine simul affluit, quare ad eius euacuationem, primum

quidem venę sectio adhibenda est: ab eodem enim calore, temperato nimirum, sanguis & melancholia generantur: deinde vero post temporis aliquod interuallum, nempe post concoctionem purgatio phlebotomię succedet.

Quarta, quod illis cum primis etiam conferat, in quibus periculum est, ne ob humoris redundantiam in corpore accidat calfactio, ebullitio & conturbatio. Nonnulli tamen per hanc regulam sepe numero falluntur. Quando edim calfactionem aliquam percipiant, humorum ebullitionem adesse suspicari, venę sectione statim vtuntur, cum ex flaue bilis feruore & incensione hoc interim accedere etiam possit. In qua sane tantum abest, vt calfactio & ebullitio per venę incisionem cohibeatur, vt magis etiam inciderentur & augeantur. Phlebotomia enim humores commouet, vt maiores deinceps impetu per corpus delinquant. In tali igitur casu phlebotomia vtendum non est, nisi sit ex humorum redundantia: quod quidem ex sudoris multitudine dignoscitur, & precipue cum is matutino tempore oboritur. Aliqui enim non sudant, nisi cum euacuatione opus habent.

Quinta, quod venę sectio illis potissimum adhibenda sit, quibus vires adhuc firmę sunt, quique sanguineę, & non frigide ac sicce sunt temperature. Hinc Rhazes lib. 7. ad Almanforem, cap. 21. Corpora, inquit, quę venas habent amplas & conspicuas, quęq. hirsuta sunt, & colore inter rubrum fuscumque medio, adolescentium nimirum iuuenum, & senum nondum decrepitorum, phlebotomię pericidia magis tolerare possunt. Pueris vero & infirmis vena

can la non est, nisi maxima incumbente neces-
si. ac.

QVÆ MEMBRA QVOQVE
tempore venæ sectione va-
cuanda.

CAPVT. II.

VER æstiu, dextas, autumnu hyemq; sinistras.
Quattuor hæc membra, hepar, ipis, c. phia, cor, va-
cuanda.

Æstas hepar habet & cor. sicq; ordo si queritur.

Hic ostenditur, quæ membra quoq; tempore
per phlebotomiam sint vacuanda.

Ac primo quidem dicitur, vere & æstate venas
dextræ partis esse secandas: dextræ scilicet ma-
nus, brachii vel pedis. Sed autumnu ac hyeme
sinistras: sinistræ nimirum manus, brachii, vel
pedis. Vere enim crescit atq; augetur in corpore
sanguis, æstate vero flauibilis: quo fit, ut vere ac
æstate vacuandæ sint venæ, quæ sanguine & fla-
uibile magis abundant tales autem comprimis
sunt venæ dextræ. Siquidem in dextra corporis
parte situm est membrum sanguificationis, nem-
pe hepar, & *χρῆς χοληδόχου*, id est, folliculus
flauæ bilis. In autumnu vero humor generatur
melancholicus, qui acervatur etiam, nec dis-
solvitur per hyemem, vnde autumnu & hye-
me illæ venæ potissimum secandæ sunt, in quib-
us melancholia magis dominatur, suntque
venæ sinistrae. Nam in sinistra corporis parte si-
tus est lien, receptaculum melancholix.

Secundo deinde loco traditur, quatuor hæc membra, nempe κεφαλή, id est, caput, cor, pedem, & hepar, vacuanda esse iuxta quatuor anni tempora. Cor quidem vere, hepar æstate: caput hyeme, & pedes autumnò.

DE COMMODIS EX SE-
ctione Saluatellæ.

CAPVT CIII.

EX saluella tibi plurima dona minuta,
Splem, hepar, præcordium, & præcordia purgat,
Innaturalem rellit de corde dolorem.

Sex commoda hoc loco recensentur sectionis venæ, quam saluatellam vulgo vocant. Ea inter digitum medicum & medium frequenter admodum & sæpiissime inciditur. Alius incisionis eius locus est, ut vulgus autumat, inter medicum & auricularem.

Ac primum quidem eius commodum, quod lienem expurget.

Secundum, quod iecur emundet.

Tertium quod pectus purificet.

Quartum, quod vocis auferat incommoda.

Quintum, quod à nutrimento taceatur, ac conseruet præcordia: quo nomine os ventriculi, membra spiritus, & quæcunque cordi vicina hic intelligenda sunt.

Sextum, quod non naturalem cordis dolorem tollat: ac ratio quidem omnium est, quod huius venæ sectio, vel latius paulo post declarabitur, ab omnibus istis locis sanguinem educat.

Pro pleniori autem huius rei intelligentia

primo quidem sciendum est, aperiri nonnunquam venas, nonnunquam vero arterias. Verum propter difficilem fluxus arteriæ compressionem. arterias Medici incidere meruunt: quippe cum si quis in secunda forte vena arteriam vulneraret, ægre statim sanguinis eruptionem compeſcat. ac vires optime cadat ad cicatricem perducta diuisione tamen *αὐτὴν ὑπερμα*, hoc est, arteriæ incise dilatatio exiſtat, teste Galeno in libro de curand. rat. per sanguin. misſo. cap. 21. & 22. Difficilis porro est fluxus arteriæ compressio, partim quidem ob arterialis sanguinis feruorem: hic enim promptissime mouetur, arteriamq; dilatando aperit: quare sanguinis eiaculatione in arteriæ incisione admodum iuuat: Partim vero, quod motus arteriarum, vt libro secundo, capite vigesimo, de sanitat. tuend. Galenus attestatur, nunquam intermitteratur, quo fit, vt ipsarum vulnera tardius etiam curentur: cum vtriusque vulnera tardius etiam curentur: cum vtriusque quierem requirant ea, quæ sananda sunt. Galenus libro quinto capite octauo, method. med. & commentar. 6 libro 6. aphorif. Prodest autem arteriæ incisio. quando corpus redundat sanguine tenuiore aut flatuoso, aut feruidissimo. Sedes enim sanguinis subtilis ac tenuis, vnde calor naturalis & spiritus procreantur, atque item flatuosi, in arteriis est. Quin feruidissimus etiam sanguis, qui à calidissimo membro, corde scilicet, perſicitur, inq; singula corporis membra digeritur, in arteriis continetur. Craſſioris vero, quo membra nutriuntur, receptaculum in venis est. Sane vero, quæ Galeno occasio extiterit secundæ arteriæ, ipse capite 22. de curandi rat. per

sanguinis missionem, afferit. Monitus, inquit per
quosdam insomnia, quorum duo perspicue mi-
hi visantur, accendi ad dextram manus arteriam
inter indicem ac pollicem sitam: sinique fluere,
donec sponte sanguis subisteret: nam ita som-
nium praeceperat. Effluxit autem non rota libra.
Subito itaque diurnus extinctus dolor est, in
illa maxime parte fixus, quo securus septo trans-
uerso committitur. Mihi quidem hoc arate iu-
nensile euenit. At minister Dei Pergami diurno
lateris cruciatus laborans liberatus est arteria in
summa manu incisa, aggreffus & ipse illud info-
mni monitu.

Secundo vero loco sciendum, quod vena se-
ctio multis admodum membris adhiberi solet:
Aliquando quidem brachio, siue manui magne,
nonnunquam paruae, quandoque pedi, interdum
naso, aliquando fronti, nonnunquam labiis,
quandoque lingua siue palato, nonnunquam et-
iam ungulis oculorum frontem versus. Quinque
venae secundae veniunt in manu magna, per quā
intelligitur apud Medicos totum brachium cum
summa manu: ut per pedem totum crus, hoc est,
quicquid ab ischio usque ad plantas pedum est,
quemadmodum docuit Rhazes lib 7 ad Alman.
cap. 21. & Auenenna 4.1. cap. 10.

Vna vocatur humeraria siue humeralis. Graece
ἀμικτῆρ, quod per humerum in manum feratur:
vel exterior, quoniam cubiti exterius latus per-
cipitur: vel *καλαίκα*, id est, vena capitis.

Alteram inter ceteras huius vena quae *ἐπικεφαλὴ*, Grae-
cis dicitur, *ἐπικεφαλὴ* & *ἐπικεφαλὴ* & *ἐπικεφαλὴ*, hoc
facientes *ἐπικεφαλὴ* & *ἐπικεφαλὴ* vocant.

Ter-

Tertia media, quam nonnulli & alio nomine non inepte communem, vel carda am, vel nigram, vel matrem nuncupant: Barbari veromedianam appellant.

Quarta axillaris, quæ est ramus basilicæ.

Quinta funis brachii, quæ est ramus cephalicæ descendens. In minori siue summa manu est Sceilen, siue saluatella. Et ita in manu sex venæ secunda veniunt.

Cephalica incidenda est, ubi superiores pectoris partes, facies nimirum, aut caput male afficiuntur: quare cõfert passionibus capitis, vt hemi-
Cephalica.
craniz, mania, & similibus. Galen. cap. 16. de curan. rat. per sang. miss.

Basilica a partib. stat in euacuat, quæ infra cer-
Basilica.
uicem sunt, vbi gratia à lateribus, pulmone, corde iecore, liene, aut ventriculo.

Communis situ & compositione inter duas
Mediana.
iam distas media est. Nam ea ex fissione vtriusque oritur: Est etiam in vacuando media: vndique enim vacuat, ab inferioribus nimirum partibus infra ceruicem, à collo, & supra collum. Vnde exquisitissima omnium humorum & vniuersalis toti corpori per huius venæ sectionem fit euacuatio. Vniuersalis quidem, nõ vt quibusdam placet quod à corde oriatur, sed quod sit ramus cephalicæ & basilicæ. Sanguinem igitur à cephalica detractus, ea non apparente, mediam potius quam basilicam secabis. Quod si nec basilica se ostenderit, ad mediam potius, quam ad cephalicam confugies.

Saluatella siue salubris, Sceilen Auicennæ 1. *Saluat. Æ*
1. doct. 5. sum. 5. capite 4. appellatur, & est vena
sub

sub annullari & medio digito exporrecta: Verum alias subinde apud Arabes & Barbaros illam See ilen vocari observatur, quæ iuxta brachiale ab humerati ramo & axillaris venæ propagine constituitur, cui eadem quæ axillari medicorum vulgus nomina imponit, hanc quoque saluatellam & salubrem vocans. Hæc obstruere hepate in dextra manu, liene vero in sinistra iudici solet. Quare hoc fiat, ratione ostendere non est, sed experientia licet. Porro manus illius cui hæc vena secatur, in calidam aquam ponenda est, donec locus infletur, & leuiter extumeat, conspicuique fiat: secta autem iam vena, iterum in aquam ponenda est: ideo ut sanguis effluat, si eius eruptio debilis fuerit, sicuti solet in pluribus eorum, quibus per hanc venam sanguis extrahitur, & ne sanguis in ore venæ coagulatus illico restringatur. Cum autem ex ea quantum volueris emanarit, parum olei ac salis imponendum est, ne iusto citius vulnus cicatrix obducatur. Rhazes libro septimo, capite vigesimo septimo ad Almanforem, & Auicenna 4. r. capite 20.

Axillat.

Axillaris ramus est basilicæ, & apparet in curuatura brachii versus inferiora: de hac idem quod de basilica iudicium.

Funis brachii similis est cephalicæ: est enim ramus eius. Quanquam autem venæ sectione, quemadmodum id ipsum à Galeno & Auicenna adseritur, vniuersalis è toto corpore fiat evacuationio, non tamen ex omnibus venis aqua emittitur, sed tantum ex communibus, ut visum est. Licet enim vena è toto corpore vacuetur:

non tamen
cephalica
diaca mar
minus.

Cephal
las neru
ea vena p

Cardia
scilis ac p
uumac te
profundi

Basilic
habet sed
iacet, car
uorum i
anxium
plexu, q

Scie
tamen
manus
tus er

In pe
phena
mus sa
sura p
Se

rentia
prop
de osu
Sap
& vir

lib
rebu

non tamen æqualis in omnibus est timor. Imo cephalica Rhazæ est securior: basilica vero & cardiaca magis timendæ, quamquam hæc quam illa minus.

Cephalica omniū minus est noxia, quod nullus nervus, nulla arteria, nullus etiam tendo sub ea vena procurrens sectionem impediat.

Cardiacæ siue medianæ incisio admodum difficilis ac periculosa est, propter subiacentē nervum ac tendinem: maxime si in ipso brachii sinu profundius incidatur.

Basilica inter ceteras eius loci periculosissima habet sectionem: tum propter arteriam quæ subiacet, tam etiam propter incertum & variū nervorum in ea parte procursum, qui re dubium & anxium reddunt: præsertim in interiore brachii plexu, qui minus carnosus est.

Scæilen siue saluatella non est periculosa, sed tamen subtilis: vnde convenit ut in sectione eius manus in aqua calida detineatur, quo expediteus erumpat sanguis.

In pede tres venæ sunt, i schiatica scilicet, saphena & vena poplitis, quas incidere consuevimus sanguinem deorsum revelluti, ut in mensum prouocatione.

Sed in hoc vena poplitis iuxta Auicennæ sententiam, efficacior est saphena, aut i schiatica: propinquior enim est utero, vnde melius ab ipso deorsum trahit.

Saphenæ sectio à renibus, ab utero, testiculis, & virga sanguinem educit.

I schiatica ab ancha, id est, ischio siue à coxæ artibus & membris versus exteriorem partem
fatis.

Pedi 19.

fitis melius trahit. Inuamentum sectionis eius magnum est in ischiade, podagra, varice & elephantiasi.

Saphena ab utero trahit, & membris versus interiorem partem fitis, licet eiusdem venæ sint rami, mentes prouocat, & hamorrhoidum orificia aperit.

Frontis vena.

In media fronte inter duo supercilia sita est vena, cuius incisio confert grauitati capitis, & præcipue illi quæ est à parte posteriori, & antiquis faciei vitis, nempe morphæ, impetigini, si abici, & oculorum affectibus, incisa tamen prius cephalica.

Nasi.

Est in naso quoque vena, in cuius incisione colicam sodatiolo stringere oportet, donec capitis partes intumescant, & vena conspicua fiat. Idem etiam in sectione venæ frontis faciendum.

Labiorum.

Inter labra item & ginginas venæ sunt, quæ propter oris aut gingivarum abscessus scindi solent, cephalica tamen prius incisa.

In palato venæ sunt quatuor, quarum incisio confert fluxioni rheumatis ad dentes ac in eis dolorem incitantis. Suntque omnes conspicuæ, & incidendæ potissimum post concoctam materiam.

Oculorum.

Sunt quoque venæ quædam in angulis oculorum lachrymalibus frontem versus, quæ inciduntur in passionibus oculorum doloribus capitis, ophthalmia antiqua, & lachrymis, secta prius cephalica.

Lingua:

Præterea venæ quæ sub lingua conspiciuntur possunt in multis affectibus incidi, præsertim in angina, & à tamen prius cephalica.

Temporum.

Quinque sunt in temporibus iuxta aures venæ

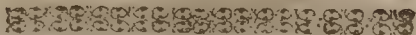
Simet quæ in id inuit propter rærigine[m] hemi-
crania[m] vehementem capitis dolorem, & agri-
tudinem diuturnam. Sed hæc in istis, vt in libro
de genituræ & in libro de aere, aquis, & locis Hip-
pocrates autor est, hominem reddit sterile[m].
Quibuscunque, inquit, iuxta aures vena secta
fuerit, hæc coeunt quidem. & genituram emittunt,
verum monicam, & debilem ac infecundam.
Nam plurima genituræ pars à capite iuxta aures
in spinalem medullam procedit. Ipse autem
genitura totius cicatrice sectioni in laceris ob-
struitur. Si proceres Scytharum, in istis iuxta au-
res vena, sterile fieri affirmat. Auicenna eas iu-
ueniles vocat.

In collo etiam venæ sunt, quas Græci *σβου*. *Colli.*
νόδοι. Latini iugulares. id est venas tracheæ &
gutturis. Arabes Guidez, Barbari Subericas. A-
poplecticæ & somni venas appellant. quod pres-
sa ligata & complicata afferant *αίμα*, id est, so-
mnum veterosum, & torporem quandam apo-
plecticum. Ille inciduntur, cum anhelitus in
principio lepræ maxime coarctatur coarcta-
turque, & in principio fortis angina, in asthma-
te acuto, in raucedine vocis in abscessu pulmo-
nis, in dyspnœa, quæ est ex multo sanguine ca-
lido, & in agritudinibus splenis ac laterum.

Plura in libro anatomia viutorum Galieno
adscripto, capite vigesimo octauo, &
apud Rhazen, & Auicennam

locis citatis,

■ ■ ■

EMISSI SANGVINIS

obseruatio ex Ioannis Fernelii

vacuandi ratione,

cap. 20.

Effluens sanguis excipiendus mundis terfis-
que pelliculis, teneis, vitreis, stanneis aut
argenteis non item aeneis, ne ab his vel propriæ
substantiæ, vel coloris, vel alterius qualitatis
conuersionem subeat, quæ nostrum de corporis
affectione iudicium peruertat. Sint & pelliculæ
multæ, in quibus sanguinis varietas dispici ac
distingui possit. Seponantur loco mundo, quo
nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec Solis radii
pertingant.

*Iudicium de
sanguine e-
misso ex sub-
stantia.*

Omnium prima in his obseruabitur sangui-
nis substantia. viscosus est qui lente fluxit, & tã-
quam glutinum digitis adheret: quorum neu-
trum efficit probas atque mediocris. Crassus est
& densus, multasque fibras habet qui ocys cõ-
crescit atque congelat: hic obstructionum alio-
rumque inde morborum fit autor. Qui tardius
concreuit ac dureuit, tenuis est: qui vero iam
refrigescens minime dureuit, is omnino vel as-
quosus vel putridus est cuius fibræ omnes dire-
ptæ atque corruptæ vanuerunt. Id ipsum planius
distinguit fissio. Crassus ac compactus, difficile
finditur, tenuis facile: putridus vero non findi-
tur, verum simul atque attingitur, totus in po-
tes exigens dissipatur.

Serum.

Serum multum tanquã aqua citrina cor

to sanguini innatans vel potum liberaliorem,
vel recur infirmam, quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eisdem obstruendos ostendit:
quibus ex causis serum redundans in venas sanguini permiscetur. Hunc tamen non eo prorsus destitui par est, velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatus sese exercent: crassescens enim sanguis difficile in tenues venas distribuitur, easque prompte intercludit.

Spuma innatans nisi fluoris impetu nata sit, *Spuma.*
incendium atque feruorem eius humoris offendit, cuius calorem præ se fert. rubro quidem, sanguinis citrino, bilis alba, pituita: luida, melancholia.

Durescentis sanguinis color per summa rubi *Color.*
cundus boni utilisque sanguinis est index: ruber quidem ac lucidus ardens, qualis est arteriarum, ruber vero & obscurus mediocris, qualis est venarum. Color citrinus, bilem; albus, pituitam; viridis, bilem retorridam: luidus aut plumbeus, atram bilem cum perniciæ vitæ parium colorum permixtio varios humores exuperare commōstrat: qui an etiam putridi sint nec ne, sanguinis substantia palam facit. Est autem quum albus color ex optima concoctione proficiscitur: quod his præsertim accidit, quorum plenior est virtus, & quorum urina bene coacta visuntur, multo alboque sedimento confertur. Horum quippe sanguis in venis tenuioribus concoctione iam albescit.

Sanguinis parte summa innatat nōnunquam *Tingue.*
pingue quiddam & adiposum instar tela aranei
sæpens. Hoc, si admodum pingue & obesum

corpus est, ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipem pronus. Sin corpus strigosius fiat minusque optimum, id ipsum colliquari & marcescere portendit.

Subsidentia. Ima parte concreti sanguinis subsistet quod terrenum magis est atque feculentum. Id quum sciaditur, sepius apparet vel rubrum, obscurum, vel nigrum, vel lucidum, vel viride: unde humoris, qui sanguinem perfundit, naturam videre est atque ex coloris copia assequi, quantum vnus quisque humor in venis abundet.

Grana. Si diffuso sanguine grana quadam arenularum amula offendantur, aut vel elephantiasin, vel ad hanc propensionem notari: quanquam obseruantibus nihil tale deprehensum est.

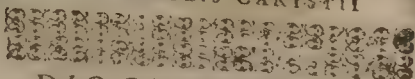
Graueolens. Rarum est sanguinem à venis graueolere: quod si contigerit, putredinis corruptionisq; deplorata est iudicium.

Sapor. Detractum sanguinem nemo degustatit: at si cui in os fortasse incidet, dulcisq; apparebit, secundum naturam est: qui amarus, biliosus: acidus aut stypticus, melancholicus: insipidus, pituitosus: salus, pituita salia perfusus.

Iudicium. Sanguinis substantia atq; colore animaduertis, conferenda inuicem erunt pelliculae. Quia omnes optimam sanguinem aquabiliter exsorbent, credibile est vel quum in venis similem haberi, illum tamen detrahendum fuisse: quod in similitudine peccaret: quae vna corpus grauat, sensus offendit: & putredinem, aut in grana rum malorum, putredinem conuertit. Si vero is impudicus sanguis conspicitur, multo etiam

lectus corpori negotium faceretur, sed & post
 hac diligentius vacuari corpus debet, aut phar-
 maco, aut venæ sectione. Si qui prius manavit,
 syncerus, qui autem posterius, prauus exiit,
 multi huiusmodi resident in corpore. proba vi-
 ctus ratione, idoneisque vacationibus exter-
 minandi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono
 esse solet: nempe indicium completæ & integræ
 vacationis, quæ morbi materiam ex affecta se-
 de extirpa vit. Si postrema peluis purior est pri-
 mis, consummata est vacuatio, quæ sanguinem
 vitiosum omnem detrahit, dum utilis ac bonus
 diuaret sanguis in tepescentem aquam effu-
 sus diuulsis secretisq; substantiis multa profert.
 Serum aquæ omnino confunditur, vt inter nos
 scire nequeat: illi etiam permiscetur tenuior san-
 guinis portio, ex cuius colore liceat de humoris
 natura & specie quodammodo iudicium face-
 re. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet
 in imo: quæ pura & secundum naturam esse iu-
 dicabitur, si lucida, tenuis, subalbida & cohe-
 rens fuerit. At crassior, crassum etiam sangui-
 nem inesse obscura & nigra, aliove infecta co-
 lore, sanguinem vitiosorum humorum fecibus
 inquinari commoustrat, quos ipsa coloris dif-
 ferentia discernit. i parum illa coheret dis-

tracta; facile dilaceratur, summa
 putredinis est argumen-
 tum.

DIOCLIS CARYSTII

*Medici ab Hippocrate fama et atato secun-
di, aurea ad Antigonus Asia Regem Epi-
stola, de morborum praesagiis, et eorum
extemporaneis auxiliis, à Græco Latine red-
dita, per Antonium Mizaldum.*

DIOCLES ANTIGONO

Regi salutem.

*Antigonè.
Regi era-
diti non
vigoris.*

QUONIAM summa tibi inter omnes
Reges, *ANTIGONE*, comparata est
eruditio, & iam senilis procedit ætas,
vniuersæque philosophiæ ac mathema-
ticarum non vulgaris tribuitur cognitio, qui-
bus singulis clarissimus haberiis, & palmam
aliis longe præeris: Ego regiam quoque & fa-
miliarem tibi esse debere existimans, eam philo-
sophiæ partem quæ ad tuendam sanitatem per-
tinet, idcirco tuæ Maiestati hac nostra Epistola
paucis complecti volui, vndenam infirmitates
hominibus contingant: & quibus indicii præ-
cedentibus augerentur, quibusque praesidiis op-
portune eis prospiciatur. Quemadmodum ce-
nim signa quædam minime obicura, cæli tem-
peramentum fere semper præueniunt, quibus natu-
& ceterorum varietas periti, quid faciendum
veritates enarrant facile colligunt: sic nu-
merum præter naturam affectus homines corripit

*Similitudo
sanæ quæ
appetit.*

ceteris præ-
rit. Tu i-
admonit-
guem o-
Disti-
mor. Cap-

C M
hen
magna
sunt cap-
mutu-
ne laci-
odorat-
eiusmodi
anima-
esse iu-
fidis.
mitati-
vel iur-
læz:
Hoc f-
medic-
sto fin-
ti, iei-
dohu-
caput
cont-
no-
me-
oie

certis præcurrentibus signis ille indicatus fuerit. Tu itaque nostris ea de re præceptiunculis admonitus, illas obulis vltis excipere & ad vnumquemque obseruare minime dedignaberis.

Distribuiamus humanum corpus in partes quatuor. Caput, Thoracem, Ventrem & Vesicam.

Corporis partes quatuor.

CAPUT.

CUM itaque morbus quispiam caput præhensurus est, certa præagia & signa illum magna ex parte solent prædicere. Cuiusmodi sunt capitis ad supercilia vsque grauitas, aurium murmurans sonitus, & temporum pulsatio. Mane lachrymantur oculi & caligant: hebetatur odoratus, adgingruque intumescunt. Itaque dum eiusmodi præagiorum & signorum quippiam animaduertens, caput confectum repugandum esse iudicato, nullis, inquam, pharmacorum præfidiis. verum, sumptis hyssopi, vel origani summatibus tritis, & in ollula ebullitis cum passo vel iuris semisextatio, quibus os ieiunum collues: & quoad pituita educatur gargarizabis. Hoc sane morborum capitis facillimum eu remedium. Saluberrimum quoque fuerit decoctio sinapi, in aqua muisa & calente præmacerati, ieiunum os iudem colluere, & gargarizando humorem e capite deducere. Oportet autem caput ipsam antea perblande fricare, & tegumento quopiam calidare: vili quocumque vitula triblato obstaculo, melius fluere possit. Quisque præmissa signa & posita remedia neglexerit, se morbis istis opportunum fore certo sciat: nec

Præagia in tantum morborum capiti.

Remedia morborum capiti.

Semisextatio iuris tritis aciem.

Cantela nota digna

Accidentia ex neglectu remedia ca-

pe ophthalmiæ, leucomati, aurium dolori, strabismus in ceruice, tabi cerebri & σφαγδακμῶ, co-
ricæ saucedini, angina nocturnæ, lapsui vultus,
capituli defluuii vlcusculis capitis & dentium
cruciati.

T H O R A X.

*Signa mor-
borum tho-
racis impen-
dentium.*

Quando vero maliqui dīam thorax passurus
est, his prælagi ut & præsignificatur notis.
Sunt quidam per corpus vndique diffusi: sed
omnium maxime ad thoracis remanent. Lingua
crassescit & salta, amara, aut biliosa expuntur:
spontanei dolores in lateribus & scapulis extra
manifestam causam oboriuntur: obsecrationes
crebrae sunt vigilæ fatigant, virgent suffocatio-
nes, hitis adeit, & ex somno labor & animi an-
xietas, intestant peccotis angustia, & brachiorum
lassitudo, ac totum tremula affectio. Quibus
ecce male, nec imprudenter ad hunc succurritur
modum. Imprimis vomitus haudquaquam cra-
pulosus à cōna, quæ ad eius fieri præest, prori-
t. Sicut est ac mouendus: sed abiq; medicamen-
to solant etiam vomitus ante passum maioris
ni & ieiunium à græcis πρὸ πρῶτου nuncupati. Qui-
bus igitur hoc pacto vomere placuerit, radicu-
las tenues, seu raphanos, nasturtium, erucam,
sinapi aut portulacam deuorēt. deinde aqua te-
pida affatim hausta vomant. Qui dicta prælagia
& præstidia negligendo prætermiserint, hos me-
tuant affectus, pleuritidem, per pneumoniam
melancholiam, febrem, putas, pleuritidem, ve-
terum, & cum finitum faucium ardorem
& pleurionem.

*Remedia
morborum
thoracis.*

*Vomitum
paratum fac-
ile.
Incommota
ex neglectu
præsidium tho-
racis.*

V E N T E R.

Siquis autem morbus ventrem inuasurus est, Indicia sua
his detegitur indicis. Venter in primis con-
uoluitur, obmutatur, & perturbatur: esculen-
ta cum poculentis amarorem præ se ferunt: ge-
nuum adest granitas, spinæ & lumborum rigor
inflexilis, cum vniuersi corporis lassitudine, ci-
tra manifestam causam. Vbi hæc signa obseruas,
venter, nullo quidem medicamento, sed victus
ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam &
melius & longe tutius est iis vti, quibus non fa-
cile potest delinqui. Ex horum classe & nume-
ro sunt beta aqua mulsa incocta: allia elixa, mal-
uara, ramex, mercurialis, & omnia melle cōdita,
cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac
benigne desiciunt. Quod si præfagiorum quod
piam magis atque magis intentatur, enici seu
cartami liquorem omnibus decoctis infundes,
nam is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fue-
rit leuis brassica multa aqua elixata. Huius etc
nim iusculum heminx dimidix seu vnciarum
quinque mensura cum melle & sale haustum,
summe iurabit, perinde atque cicerum deco-
ctum ieiuno stomacho eadem mensura potum,
nam eundem habet effectum. Hæc signa & au-
xilia paruipendentibus affectiones istæ frequen-
ter succedere solent, diarrhœa, dysenteria,
hæmorrhœa, voluulus, coxarius morbus seu ischias,
sentientia febris podagra, apoplexia, hæ-
morrhoides, & articularis
cruciatus.

*Remedia
morborum
ventris per
illius lubri-
cationem.*

*A'ui blati
d & facile
soluentia*

*Quæ sequi
tur n glecti
ventris cu-
rationem.*

VESICA.

Signa mor-
borum vesicæ
a propin-
guantibus.

Auxilia af-
fectuum
vesicæ.

Incommoda
sequentia
regi. Nam
urinationem
vesicæ affe-
ctus.
Adverten-
da & nota
sunt.

Quando autem vesicæ mali aliquid imminet, his indiciis dignoscitur. Post exiguum cibum plenitudo infestare deprehenditur: oboriuntur status & inflationes, rufus & pallor universi corporis. Somni ad sunt graues, vix re-
nues: aquosa & ægerime stillantes, nec non circa pūdenda bubones, vel œdemata. Vbi sese proferent eiusmodi signa & præagia, auxiliis lotia impellentibus & promouentibus, opportunè succurrendum erit. Id quod sine periculo præstabitur apii & fœniculi radices, in vino albo, tenui & odorato, macerata & decoctæ: modo cyathi duo iusculi, seu vnciæ tres quotidie exhibentur: mane nimirum & vesperti, cum aqua dau-
ei, sinirui, vel enuix campææ: quodcumque horum ad manum fuerit, hæc æque singula præstunt. Cicerum quoque præmaceratorum & coctorum aquam, si cum vino biberit agrotans, idem prorsus consequetur. Qui vero scripta signa & auxilia imprudenter neglexerit, à sequentibus morbis sibi metuat: nimirum ab hydropo, lienis tumore hepatis dolore, lithiasi, nephritide, stranguria, colico cruciata, & rennibus. Cæterum, in omnibus signis & auxiliis, quæ præstatum proposuimus, infanribus quidem & mulieribus clementiora medicamenta, grandioribus vero & natu maioribus, valentiora & efficaciora exhibere conueniet.

Ceterum, quoniam sunt anni totius anni, & certi quidam morbi inagere solent, quæ

EPISTOLA:

411

gulis alimēta tili sumenda fugiendaue sint, pau-
cis exequar, auspiciatus à solstitio hyberno.

SOLSTITIVM HYEMALE. *9. 21. Iobn.*

Solstitium itaque hyemale vsque ad vernum *Har postu-
ma ex 1.*
æquinoctium auger in hominibus destilla- *Guinteru
Andern.*
tiones humiditatesque: ac propterea calidioris *serpretati
net anse
pia sunt.*
bus uti cibis, parcioꝛe potu, sed meraciore, atque
ex origano bibere oportet, nec non Veneri in-
dulgere. Numerantur ad æquinoctium dies no-
naginta.

ÆQUINOCTIVM VERNVM. *9. 20. Mar*

Hoc tempore pituita in hominibus crescit, &
dulce serum sanguinis vsque ad Vergiliarum
ortus: eoque tum maxime succosa acriacque as- *Corn. edo
nissima.*
sumi debent, corpus exerceri & Venus. Sant au-
tem ad vsque Vergiliarum ortum dies lex & qua-
draginta.

VERGILIARVM EXORTVS. *9. 5. Mai*

Hoc tempore bilis amara augetur, amarumq;
serum vsque ad æstium solstitium: dulcia o-
mnia tunc quæ aluum moueant conueniunt.
Venus quam parcissime exercenda. Hinc ad sol-
stitium æstium dies quinque & quadraginta
existunt.

SOLSTITIVM ÆSTIVM. *9. 21. Iunij*

Hoc anni tempus atram bilem adusque æ-
quinoctium autumnale promouet: Qua-
propter

propter aqua frigida atque odoratis omnibus
vires dum est, Venus perniciofa, aut innocentius
falem quæ de ea præscriptimus adhibeto. Potro
sunt ad Æquinoctium autumnale dies tres &
nonaginta.

ÆQUINOCTIVM AV.
tumnale. *¶ 22. 7bris.*

*örn. oderat
sima.*
Hæc anni pars pituitæ copiam generat, tenu-
esque defluxiones, donec Vergilia occidant.
Conuenit igitur tunc humores ex capite elicere
atque acerrima maximeq; succosa assumere,
vomitus rarissime citare, exerceri atque concu-
bitum vitare. Numerantur ad Vergiliarum occa-
sum sex & quadraginta.

VERGILIARVM OC-
casus. *¶ 7. 9bris.*

Hoc tempore pituita ad vsque Solstitium
hyemale in hominibus redundat, quam ob-
rem acerbissima quæque, vinum suauissimum
assumere oportet, pinguisque vi & exercitari.
Sunt autem ad Solstitium hyemale,
dies quinque & qua-
draginta

*ad 35. 7bris. imputata.
et 30. 7bris. 7bris. 7bris. DE
etc.*

DE SALVBRİ DIÆTA.

incerti auctoris Liber, Hippo-
crati quondam falso adscri-
ptus.

*Iano Cornario medico physice
interprete.*

Argumentum in librum sequentem
Ioan. Culm Gepping.

I. Diata idiotarum & priuatorum, qualis
hy. me, vere, æstate, & autumno esse debeat.

II. Diata ad sciatos, ad omne tempus, & ad
corporum species constituenda.

III. Ambulandum hyeme velocius, æste
re tardius, nisi per æstam iter facias. Cum se
graciliter vix ambulent. Balneis quomodo
utendum. Vestes pro ætate induenda, æstate
sordida, & oléo imbuta.

IV. Cracilitatem corporis quo studio con-
sequari. Præcis ex gracili quomodo fieri.

V. Comendum sex mensibus hyemis.

VI. Quis infans, quibus temporibus, qui-
busque locis educantur. In summa crassa & co-

VII. Cras-

VII. *Crassos & graciles, quomodo ad vomitum prapares* Bis in mense vomere conserui, iis melius est, ut consequenter in duobus diebus, quam per maiora intervalla vomant.

II X. *Cibos remouero consuetorū, aut quorū alui non probum transitum habent, curatio.*

IX. *Puerulorum infantium educandi & cibandi ratio.*

X. *Mulieribus siccioris modi diata conuenit* Exercitiorum ratio iuxta temporum anni differentias instituitur.

XI. *Alui profluuī in exercitiis utentibus & excrementis ciborum speciem referentibus, curatio diatetica:* Item quibus temperamentis hic morbus sit familiaris: Corpora densam carnem habentia, iis quæ ratam habent, à carnū esu magis leduntur.

XII. *Cebum postridie eructantes, longiori somno & aliis laboribus curantur.*

XIII. *Siti correptis cibi & labores detrahendi, vinum vero aquosum & frigidissimum exhibendum.*

XIV. *Aqua aut muci per nares vel aures eruptio, capitis torporem soluit. Sani as res preciosissima.*

i. **E**Os qui propria per uaque negotia agunt homines, hac diata ut oportet. Hyeme quidem

dem comedere quam plurima, bibere autem
quam paucissime. Sit potus vinum quam mera-
cillimum: cibi, panis, & obsonia assata omnia.
Oleribus quam paucissimis hoc tempore vtens
dum est. sic enim corpus maxime siccum ac ca-
lidum reddetur. Vbi vero ver apprehenderit,
tunc sane potum ampliorem assumere oportet,
vinum dilutius & paulatim: cibis quoque mol-
lioribus ac paucioribus tum vtendum est: abla-
to pane mazam exhibere conuenit & iuxta ean-
dem rationem obsonia detrahare, & loco assa-
torum omnia elixa facere. Oleribus vero paucis
tunc vti oportet, donec ad ætatem perueniat ho-
mo, cibis mollioribus vtendo, & obsoniis elixis,
& oleribus, tam crudis quam coctis, similiterq;
potibus quam dilutissimis ac plurimis: ita tamē
vt paulatim non derepente his vtatur, ne videli-
cet magna mutatio fiat. At vero ætate maza
molli nutriatur, & potu aquoso ac multo, obso-
nis omnibus elixis. Sic autem his vbi ætas fue-
rit vti oportet, vt frigidum sit corpus & molle.
Tempus enim calidum est & siccum, & facit cor-
pora astuosa ac squalida. Quapropter tali studio
auxiliari oportet. Iuxta eandem vero rationem,
quemadmodum ex hyeme ad ver, sic ex vere ad
ætatem deducendus est, cibo quidem detracto,
potu vero aucto. Sic quoque contraria faciendo
ex ætate ad hyemem perducatur. In autumno
vero rursus cibi plures exhibendi sunt & siccio-
res, & obsonia iuxta eandem rationem: potus
vero pauciores & meraciores, quo etiam hyems
bona fiat, & homo in ipsa vtatur, potibus mera-
cioribus ac paucis, cibis vero quam plurimis ac
siccis.

ficissimis. Sic enim & maxime sanis fuerit, & minime f. igitur impetetur. Nam tempus hoc valde frigidum ac humilissimum existit.

2. Porro habitibus corporum carnosiss & molli-
bus ac rubris, plurimo anni tempore siccioribus
diutius uti conducit. Humida enim est ipsorum
natura. Verum siccos & graciles, fulsque ac
nigros, humidioris diutius maiore temporis par-
te vitare oportet. Corpora enim talia sicca ex-
sunt. Sed & iuuenibus corporibus, molliori-
bus & humidioribus diutius uti confert. Nam a-
tas ipsorum sicca est, & corpora compacta sunt.
Seniores autem siccioris vitare modo maiori
temporis parte degere oportet. Corpora enim
in hac aetate humida sunt, & molliora ac frigida.
Oportet igitur & a latitudine & ad tempus anni,
& ad corporis speciem, ac habitus, diutius con-
sistere, ita ut consistentibus & calidibus & fri-
goribus nos opponamus. Sic enim maxime sani
fuerint.

3. Qui & ambulandum hyeme quidem veloci-
ter est aestate autem leniter, nisi per solis & lum-
iter faciendum sit. Oportet autem & carnosiss ci-
tius ambulare, graciles vero tardius. Balneis
quoque multis aestate utendum est, hyeme pau-
cioribus. Gracilibus autem magis expedit lauari,
quam carnosiss. Vestes autem puras inducere hye-
me oportet, oleo imbutas ac sordidas, aestate.

4. Ceterum pingues, & qui graciles fieri volunt,
omnes labores tutum facere debent, & cibos as-
sumere abundanter, & frigore, & non
refrigerari, prope totum annum. Et non uti
frigido, & colorem purpureum assumere ex sole-
m.

mis, aut condimentis hortentibus, & aliis huiusmodi. Sint autem obsonia pingua quæ offeruntur; lic enim à quam paucissimis impleri poterint. Sed & semel in die cibum sumere, & ilotum manere, & stratum durum habere & nudum deambulare oportet, quantum eius maxime fieri potest. Quicunque vero graciles sunt, & pingues fieri volunt, tum alia his quæ dixi contraria facere, tum ieiunos nullum laborem subire oportet.

At vero vomitibus & alui per infusa elotionibus hoc modo vtendum est. Sex menses hybernos vomendum est. Hoc enim tempus pituitosius est æstiuo, & morbi circa caput sunt & regionem eam quæ est supra septima tranuerſum. Quum vero ætas ac calor fueris, iutulis vtendum est. Hora enim hæc æstiuola est, & corpus biliosius, & lumbi ac genua grauantur, & calores oboriuntur, & in ventre tormina fiunt. Quapropter corpus perfrigerare oportet, & quæ in sublimi eleuantur interne subducere ex istis locis.

Sunt aut infusa pro crassioribus ac humidioribus saliora & tenuiora, pro hecicis vero & gracilibus ac debilioribus, pinguiora ac crassiora. Crassa autē & pingua infusa sunt quæ ex lacte sunt, & cicerum decoctum & alia huiusmodi. Tenuia vero & salia sunt muna & aqua marina, & eiusmodi. At vero vomitus sic facere oportet.

Quicunque homines crassi ac pingues sunt & non graciles, ieiuni vomant a curia aut ambulatione citra, iuxta mentem. Sit autem dimidia semina hyssopi in aquæ congio contrita, atque hoc bibat adulo aceto & adiecto sale, quo iuuentur.

dius euadat. Bibat autem primum sensim ac len-
tius, postea citius. Qui vero graciliores sunt ac
debiliores, à cibis vomitum faciant hoc modo:
Lotus calida præbibat meri heminam, deinde
cibos omnigenos edat, & neque dum cibum su-
mit, neque à cibo bibat, sed contineat se donec
quatuor stadia quis percurrat: deinde vina tria
permixta ipsi in potu offerantur, austerum, dul-
ce, ac acidum: primum quidem meracius & pau-
larim, & per multum temporis spacium, deinde
vero dilutius, & citius & multum. Quicumq; au-
tem bis in mense vomere consuevit, huic melius
est vt cōsequenter in duob. diebus vomat, quam
per quintum & decimum. Verum aliqui penitus
contrarium faciunt.

3. Quibuscunq; vero commodum est reuomere
cibos, aut quibus alui nō probum transitum ha-
bent, his omnibus conducit sæpe in die come-
dere, & omnigenis eduliis uti, & obsoniis variis
modis præparatis, vinumque bibere duplex aut
triplex. Qui vero reuomunt cibos, aut aluos ha-
bent humectas, his omnibus contrarium huius
modi facere conducit.

4. Cæterum puerulos infantes per multum tem-
pus in aqua calida lauare oportet, & vinum bi-
bendum dare aquosum, & nō penitus frigidum.
Dandum est & id vinum, quod minime ventrem
eleuet ac inflat. Hæc autem facere oportet, vt &
conuulsionibus minus corripiantur, & maiores
fiant, & meliorem calorem adipiscantur.

50. Mulieres porro siccioris modi diæta vti opor-
tet. Nam & cibi sicciores, ad muliebriū carniū
mollitiā commodiores sunt, & meraciores p-

tus præstabiliiores sunt ad uteros ac foetuum nutrimenta. Qui exercitiis vtuntur hyeme currere ac luctari debent: Æstate vero luctari quidem parum currere autem minime, sed multum deambulare secundum frigus. Quicumq; ex curribus fatigati fuerint, eos luctari oportet. Qui vero ex lucta fatigantur, eos currere expedit. Sic enim laborans, fatigata corporis parte vel maxime cal fieri componique ac recreari queat.

Quoscunque exercitiis vtentes alui profluvia corripunt, & recrementa ciborum speciem refertentia ac cruda habent, his exercitiorum non minus quam tertiam partem detrahere oportet, & ciborum dimidium saltem exhibere (palam est enim quod ventriculus confouere non potest) quo ciborum multitudo concoquatur. Sint autem his cibi, panis quam maxime assatus in vino intritus, & potus quam parcissimi ac meracissimi, & deambulationibus à cibo ne vtantur. Oportet autem sub hoc tempus semel duntaxat in die cibum sumere. Sic enim quam maxime concalescit ventriculus, & ea quæ ingesta sunt exuperauerit. Fit hic profluvium alui modus his corporibus, quæ densam carnem habent. quum ad carniū esum homo cogitur, natura eiusmodi existente. Venę enim densatę cibos ingestos non suscipiunt. Est autem hæc natura acuta, & in vtramq; partem vertitur, & ad modicum tempus viget bona habitudo in talibus corporibus. At vero rariiores ac hirsutiores corporum species ac habitus tum carniū esum suscipiunt, tum labores magis tolerant, & bonæ habitudines ipsis sunt diuturniores.

*Mere tempus
rati.*

De 2

Qui

12. Quicumque postridie cibos eructant, & praecordia superelevantur, utpote cibus crudis & incolis existentibus, his longiori quidem tempore dormire conducit, verum & aliis laboribus corpora ipsorum cogere oportet. Vinum autem meracius & amplius bibant, & cibus paucioribus sub id tempus utantur. Palam est enim, in quod ventriculus, praeter imbecillitatem ac frigiditatem, ciborum multitudinem concoquere non potest.

13. Quoscumque vero litis corripserit, his & cibi & labores attrahendi sunt, & vinum. Bibant autem quosum & quam frigidissimum. Quibuscumque autem dolores fiunt ex virulentibus, siue ex exercitiis, siue ex aliquo alio labore, his quiescere conducit, cibus autem stinens: sponione autem utantur, quae quam paratissime in corpus assumpta plurimam urinam ducit, quo venae visceribus insita non distendantur repletae. Ex talibus enim tubercula oboriuntur ac febres. Quibuscumque vero morbia cerebro nunt, torpor primum caput occupat, & frequenter nungit ager, & reliqua velut in viria stultitudo perpetitur, atque hac sanè ad dies novem patitur.

14. Et si quidem erumpat per nares aut aures aqua siue muccus, à morbo liberatur, & urina stultitium sedatur. Nungit autem multum, & citra dolorem, idque alium, donec viginti praeterierint dies, & capitis dolor hominem relinquit. Intende, tamen oculos, si splendor oculiatur. Per hoc, si non praesentem, ut secum reputare oportet, quod si praesentem est sanitas, & proinde sanetur, & si non praesentem est sanitas, & proinde sanetur, & si non praesentem est sanitas, & proinde sanetur.

DE RATIONE VICTVS SA-
lutaris post in-islam venam & emissum san-
guinem ad Armatum Epigram-
ma Anastasii.

Venam Armate tibi medici incidere, timent
Ne vis ventrici t. qualia damna mali.
Nunc quo vita me totus peragenda cruore,
Si q. data tibi qualis habenda regas.
II. morborum decant Amare peritis:
H. e non est nostra salce metenda seges.
Non missum fa u. & curio ex te aud re disertu
Atq. al quid tua, quod Pieris ornet, ais.
Accipe quandoquidem nugae ad seria ducia,
Qua fa ras. octo versibus, octo dies.
Prima cena dis fit missi sanguine parca,
Lux abeat latus iucta secunda modu.
Tertia sed licida d letur tota quieti:
Quarta & quinta sibi nullu esse v lunt.
B lica sexta petu; m x septima colligit aur ad.
Fertq. vigos circum cura nemusq. pedes.
Octava amplexu dilecto congru, & qua
Ante fuit, vitam restituisse soles.

VICTVS ET CVLTVS RATIO
exposita quaternis in singulos menses
versibus, per Ioachimum
Camerarium.

Ianuarius.

Mensis amas tepido lani d. currere visus,
Et refici g. ato sape l quo cubet.
Vena tibi nullus exuder setba cr mores.
Sed cal. aa fuit est mergere corpus aqua.

104

Pe

Februarius.

Februarius, volucresq; cibi odore palustres,

Esseq; iners: hinc febre timenda solent.

Pharmaca tunc hauri, tunc scinde in pollice venam,

Et calido multum flumine membra soue.

Martius.

Martius huiusmodi et terra et corporis auge,

Tunc ratio est puri magna tenenda cibi.

Dulcia tum profunt acri condita sapore,

Pharmaca non profunt, venam aperire nocet.

Aprilis.

Frigore vim lenta reuocat telluris Aprilis,

Tunc etiam est tenuis perq; forata cutis:

Tum vitui sunt aucta magis suntq; omnia plene,

Soluere se ventor, vena aperire iubet.

Maius.

Omnia iam florent, iam formosissimus annus,

Iamq; sibi cuncti mollius esse volunt.

Balnea nunc cole, nunc sit pharmaca sumere cura.

Et tibi nunc misso sanguine vena fluat.

Iunius.

Iunius et gaudet gelida, et pascitur herbis:

Vitifico humori tunc inimica fuga.

Letitia et recreet tunc mentem blanda voluptas,

Affligat corpus, nec medicina tuum.

Iulius.

Acri ignifluos intendit Iulius aestus,

Hoc breuior somno tempore danda quies.

Balnea vitentur, nec venam tangere ferro,

Nec dominæ petulari accubuisse velis.

Augustus, tunc Scyllis.

Ipse etiam Augustus somnum non negat et escat,

Et Venari cupit deo gaudia fene uenat.

Phar

*Pharmaca nemo bibat, laceret neq; corpora fitta,
Nec gelidas intra delicitur aquas.*

September.

*Poma dat & gratos September ab arbore fructus,
Tunc etiam presso pascere lacte capra.
Pharmaca nil prohibet tunc sumere, scindere venam.
Nec tuus externum vitet aroma cibis.*

October.

*Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Vtere, nec dubites non tenuisse modum.
Sic tamen ut ne oueres nimio praeordia vultu,
Cumq; modo studeas non tenuisse modum.*

November.

*Es salutaru perhibetur mulsæ Nouembri,
Gingiber & dulces sissile melle natans.
Tum neq; sepi lauri, Veneris noq; sacra frequentes:
Ante senex tempus ne videare suum.*

December.

*Iuxta mensē focum calidis utare Decembri,
Tunc saccant mensis gramina nulla tuus,
Incidas capitis desersi à frigore venam.
Cinnamēq; tuus fragret odore calix.*

LOCI ALIQVOT PHILIPPE

Melancht in lib. de anima, de mode-
ratione cibi & potus: item so-
mni & vigiliarum.

1. Modus organorum hortatur ad temperan-
tiam. Cum enim immodice onerantur, non pos-
test coctio perfici. Et vitia primæ coctionis dein-
de non possunt corrigi in aliis coctionibus. Qua-
re cibo immodico ingesto, cum sit malus chylus,

De 4 etiam

etiam postea fit insuaue nutrimentum, & corpus vitiosis humoribus impletur.

2. Traditur vtilissima regula: Vitium prioris coctionis non potest corrigi in posteriore. Quare cum ventriculus non facit suam officiū, nunquam fiet ex crudo chylo sanguis bonus. Ideo intemperantes, qui non concedunt ocium primę coctioni, replent corpus vitiosis humoribus, sunt pallidi, & prosterunt vires ventriculi, ac deinde hepatis.

3. Sepe citatur dictum Hippocratis, in quo complexus est & res viles corpori, & earum modum & ordinem: πίνε, σίτια, ποτά, ὕπνοι,

*Laborat, cū
bi. potui, sed
nulli, omnia
sunt modera-
ta.*

πίνε, σίτια, ποτά, ὕπνοι, Primū locum tribuit labori, qui propter multas causas precedere cibos debet. Excitatur enim calor, superfluitates consumuntur & expelluntur, quod utile est antequam ingerantur alii cibi. Vt enim si ad focum caltacia aquam, & iam feruenti infundas frigidam, rursus extinguitur calor, ita turbatur coctio, cum rursus cibi ac potus ingeruntur crudi: id cauere iubet Aphorismus, πρὸ τοῦ κατὰ τὸν στήθος, ὅταν ἰπὲρ τὸν ἀντρίχεις, μὴ πρὸ τοῦ βλάψαι. Sunt autem vtiliora exercitia, in quibus agitantur brachia, & thorax panditur, vt discutiantur superfluitates in pectore & pulmone, & motus calorq; diaphragmatis in ventriculo profunt. Post cibum cauendi sunt omnes vehementiores motus corporis & animi, cauenda & vocis intentio. Tribuenda enim quies ventriculo amplexo iam cibum, qui cum cogitatur, non potest integre concoqui. Motus enim aperit orificium, vbi exhalant calor & spiritus, aperit & pylorum, vbi crudus chy-

*Quia porro
corpora,
quanto plus
stirretur, &
eo plus laetis.*

ante tem-
tum exiti-
post cibum
natur ubi
videmus
induraxi-
sunt. C-
proptus
tum, vt
tris, se-
dam di-
tus dis-
fenda-
sunt ca-
num ce-
mygda-
libis o-

4.
tes.
zitus
hepa-

N
men
bra
add
tiga
& fo
vire

ante tempus effunditur. Ac interdum subito exitium afferunt illi vehementiores motus post cibum. Nec quisquam est, qui non expectatur sibi tales contentiones nocere. Itaque videmus na ura etiam pecudibus hunc sensum inditum esse, quietem ut ament postquam pastæ sunt. Qualis est autem immanitas, homines prorsus contemnere ordinem à natura institutum, utilem vitæ & conseruandis non solum ventris, sed etiam ingenii viribus? Est etiam quædam diligentia, quæ eruditos decet, cibi & potus discrimina considerare, qui iuuent aut offendant corpus, ut calidis & siccis minime profunt calida aromata, & pleniora vina. Ad somnum conciliandum profunt lactucæ & cibi ex amygdalis facti. Obseruet igitur quisque, qualibus sibi opus habeat.

De somno.

4. Conducit quies ad recreandas tres virtutes. Ad rigationem cerebri, ad generandos spiritus, & ad perficiendum officium ventriculi & hepatis. Vere igitur Ouidius:

Is quoque, qui grati tibi est in corpore somnus.

Et Virgil.

— Fessos sopor irrigat artus.

Nam cum coctio recte perfecta est, omnibus membris distribuitur nutrimentum, quod membra irrigat, gignuntur spiritus, qui novas vires addunt, & tamen astus corporis ipsa quiete mitigatur: perfunditur etiam corpus quadam utili & suauis rigatione ex cerebro. Recipit & cerebrum vires, unde sunt nerui viuaciores.

De ordine cibi & somni.

5. Nec inanes suauiter dormiunt, nec immo-
 dico cibo onerati: Balnea antecedant coenas, a
 coena exiguum sit interuallum ad somnum.
 Molli ambulatione cibus ex orificio ventriculi
 descendit, & orificium clauditur. Deinde quies
 gratissima est ventriculo, ac primum in dextro
 latere cubandum est, ne hiet os ventriculi. Fit
 igitur collecto calore in somno coctio, prohibetur
 cruditas, conseruatur calor naturalis, gigni-
 tur sanguis suauior, sequitur & virium & coloris
 bonitas. Nec dubium est, certissimam esse per-
 niciem virium corporis & ingenii, extendere vi-
 giliam post coenam in multam noctem. Quia non
 tantum cruditas sequitur, sed dissipatur calor
 naturalis, languescit virtus ventriculi, gignitur
 sanguis impurus, corpus vitiosis humoribus re-
 pleretur, sequitur aut *κακὸς χυμὸς*, aut macies, ac-
 cedunt pallor, conturbatio spirituum, debilitas
 cerebri. Quare assuefacienda est iuuentus, non
 modo ne conuiuia producat in multam noctem,
 sed etiam ut lucubrationes omittat principio
 noctis, nec tempus ad quietem diuinitus con-
 stitutum omnibus animantibus transferat ad
 exitiosos labores.

6. Est etiam opus animi tranquillitate. Nam
 dolor cordis, item sanguinis ac spirituum aestus
 in metu, moestitia, ira, nimis intenta cogi-
 tatione, impediunt cerebri quie-
 tem; nec sinunt cor vacare

huius affectibus.

saia.

NON.

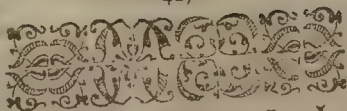

NO
DE

SEX
rales
Gale
rum
min
faria

TER
Hall

T

NON NVLLA
DE REGIMINE
SANITATIS,

iuxta

SEX RES NON NATV-
rales, placita ex Hippocratis &
Galenī libris desumpta, cum aliis,
tum literarum studiosis, & iis, qui
minus exercentur, cognitu neces-
saria:

TER D. IOANNEM KATZCHIVM,
*Hallensem Med. Doctorem sum olim edita, sed res
cons. à variis mendis repurgata per*
I. A. S. L.

TAMETSI duo esse humani corpo-
ris principia Galenus in primo de tu-
enda sanitate libro adfirmet, Semen
videlicet viri, Sanguinemque men-
struum mulieris: tamen tum vete-
rum, tum neoterici Medici omnes ipsum se-
quuntur

quanti prudētissime septem res numerant, quæ corpori humani constitutionem ingrediuntur, quis quidem res naturales vocant: expeditque easdem rueri conseruareque perpetuo similibus. Nam Medicus, qui harum rerum naturalium exactam cognitionem non habuerit, neque per morbum sanandum earum vires sedulo tuebitur, in eum haud dubie incidet sermonem: Morbus quidem curatus est; Homo autem obiit: id quod a quam plurimis quotidie factitari videmus, præsertim ab iis, qui rationi experientiam sine ratione præferunt, teste Galeno secundo artis curaturæ libro ad Glauconem.

Sunt autem septem res vocatæ naturales.

1. Elementa.
2. Temperamentum.
3. Humores.
4. Membra vel partes.
5. Virtutes seu facultates.
6. Operationes vel Actiones.
7. Spiritus.

De his singulis nunc differere non est nostri instituti: Verum hoc non est silentio prætereundum, principio, Sanitatem non esse absolute elementorum, ex quibus constamus, aut medium temperamentum, quam Eucrasiam vocant, aut debitam convenientiam, quam Symmetriam appellant sed amantissimam, quæ simillarium est partium.

Deinde instrumentaliū partium sanitatē

In figura
ne similari
cundum
discerni.

Potrem

Optima, co

quæ impe

ram vitia

dua inge

aloum co

bum cer

gis min

cul demo

quæ zta

sanitate

nes; & a

bus per

si sint d

liat. Al

tia hab

o. ulis.

obrutu

nec pec

lent le

quoru

omnes

in exc

propo

t. o. ac

zitat

bra tu

ros. q

ss. u

In figura numero, magnitudine ac compositione similarium consistere : functionibus vero secundum naturam obeundis sanitatis habitum discerni.

Potremo duplicem esse sanitatem: Vnam quæ optima, consummata ac summa est : Alteram, quæ imperfecta & ceu ab hac denciens est: quarum utraque maioris minorisque ratione cuiusdam ingentem habet latitudinem. Veluti enim album corpus aliud magis, aliud vero minus album cernitur: ita & quod sanum dicimus, magis minusque tale esse videtur. Cuius rei duplex est demonstratio: Prima sumitur ex mutatione, quæ ætatem vicissitudines sequitur. Alia enim sanitate fruuntur Infantes, cum tamen omnibus, & alia denique Senes, cum tamen omnibus per omnes ætates liceat esse sanis. Tametsi sint qui senectutem ipsam morbum esse velint. Altera administratio ab ætatum differentiis habetur. Siquidem nec qui sani sunt, omnes oculis aque cernunt: sed alii perspicacius, alii obtusius: Nec auribus pari modo audiunt. Sed nec pedibus nec manibus ex æquo similiter valent sed hi probius, illi deterius. Neque reliqua quorum denique membrorum munera similiter omnes obeunt. imo in singulis pene magna est in excessu defectuque diuersitas: Tamen cuique propositum est seruare tuerique eam quam ab initio accepit sanitatem. Nam si quis eos adunat, xat sanos esse contendat, quorum singula membra functiones suas obeunt absolute, carentes qui minus probe sint affecti, non esse sanos: ac vniuersæ artis quæ de sanitate tuenda instituitur

*xi. libr. de sã. tur, fundamentum subuerteret. Hæc ex Galeno
mitat. tuend.* eam ob rem assignaui, vt quisque intelligat hand
similem vniuersis hominibus naturam conti-
gisse: ob idque nihilo felicius eandem victus ra-
tionem omnibus præscribi posse, quam si Sutor
vnum calopodium omnibus hominibus adapta-
re conetur.

Porro ex prædictis septem rebus naturalibus
humanum corpus constitutū formatumq; duo-
bus potissimum modis in sanitate conseruatur.
Vno quidē ac primo modo. (Quia corpus in con-
tinuo fluere est) per restitutionem illius quod
effluxit. Si enim ex corporibus nostris nihil ef-
fueret sed aqua inobles substantia semper serua-
retur, nulla foret alimenti necessitas.

Altero vero modo conseruatur corpus per ex-
crementorum, quæ per concoctionem collecta
sunt, expulsionem.

Quæ ambo si rite à medico ac sedulo procu-
rantur, necessario sequitur, corpus præpropere
nec senescere, neq; putrescere: Atque sic primo
modo à celeritate mortis naturalis: Secundo ve-
ro modo à morte accidentali securus redditur.
Nemo enim existimare debet, Artem de sanita-
te tuenda corporis immortalitatem præstare,
quemadmodum Galeni temporibus quidam so-
phista edito libro immortalitatis viam docere
aggressus est. Huius similes hodie sunt, qui tam-
etsi omnium bonarum literarum expertes sint,
mira tamē *βαπτολογία* aureos de se montes pol-
licentur. Sed hæc est lunc de his locus. V-
terque vero modus tuend. mo lus perficitur per sex
naturalium rebus quas tum veteres, tum neoteci

ei Medici
pterea qu
esse pot
exigit, c
adhibent
Sin præte
adferunt
obid co
ministra

Porr
duz vic
turalis
tum h
stran
eius q
mente
Qu
est sub
staura
Aur e
tum, a
non n
poti
dum

ei Medici prudenter non naturales vocant: propterea quod tam morbi quam sanitatis causæ esse poterunt. Si namque ut necessitas corporis exigit, cum mensura & æqualitate opportuna adhibentur, sunt res salubres causæq; sanitatis: Sin præter necessitatem citraq; modum corpori adferuntur; sunt res insalubres, causæq; morbi: ob id commodam artificialemq; requirunt administrationem.

Sunt autem hæc sex Res non naturales:

1. Aer,
2. Cibum & potus,
3. Repletio & Evacuatio,
4. Exercitium seu motus, & quies,
5. Somnus & vigilia,
6. Accidentia seu motus animi.

Porro per hæc sex res non naturales (quibus duæ virtutes, scilicet pulsatiua seu vitalis, & naturalis deseruiunt) in sanitate conseruatur totum humanum corpus, si rite ac debite administrantur. Per easdem enim fit non modo resectio eius quod è corpore effluxit, verum etiam excrementorum expulsio.

Quod vero è corpore nostro assidue effluit, aut est substantia aerea & ignea, & potissimum restauratur per aerem, mediante virtute pulsatiua: Aut est substantia sicca, & restituitur per cibum: Aut est substantia humida, & restauratur per potum, agente virtute naturali: & sic primæ duæ res non naturales, Aer videlicet, & cibus ac potus, potissimum resectioni deseruiunt, quemadmodum deinceps videbimus.

DE

DE GVBERNANDA DE PRIMA RE NON

Naturali, Aere.

Quando vero Aer tam per inspirationē, quam per arteriarum motū ac pulsum attractus nobis liſſimam corporis noſtri partem, videlicet ſpiritus vitales, animales, naturalesque, qui ſunt de ſubſtantia ignea aereaque, conſeruat: primum de ipſo, tanquam de nobiliore dicemus.

Sciendum quod aer inter ceteras res non naturales principatum obtinet, fortiusque humanum corpus alterare poterit omni alia re nō naturali: partim quia continuo degimus in ipſo, nullaque eius vitandī ratio eſt, quando ſine eo inſpirato non conceditur viuere, inuitisque nobis hauriendus eſt: partim quia nunquam non nos undique ambiens ſubtilitate ſue ſubſtantiae in profundum corporis ingreditur, per viueros corporis poros dilatatione arteriarum attractus: partim quia eſt pabulum, imo de ſubſtantia ſpiritus vitalis.

Iple vero aer in ſe multas patitur mutationes, tum propter ſubſtantiae ſue raritatem, quae valde mutabilis eſt, tum quia inter quatuor elementa (ſi Aſtologis credimus) plures habet Planetarum ſphaeras, quae ipſum continuo mouent ac alterare poſſunt. Sphaera namque Solis tantum mouet ignem: Sphaera Lunae aquam: Sphaera ſtellatarum fixarum terram: reliquae vero ſphaerae omnes, ſicut Saturni, Iouis, Martis, Veneris & Mercurij, mouent aërem. Si credimus, inquit

omnis aei gratia aer ubi bonus eſt & commo-

das, plus
mini alia
malis qu
lentissim
Salaber
indicat
autem a
paludis h
lis aut ca
beat, nec
spiret: Na
roſum ex
Nec qui
aut ca
Nec qui
loſus ſic
difficilis
ſtatum:
qui in d
bus ob
mus ac
zati eſt
no eſt, v
Hin
cur Prim
uti ad
trione
ſolent
minan
uerunt
Sic
bus &
At

dus, plus inuamentum humano corpori adfert omni alio re naturali. Contra vero ubi nocuus est malusque, ibi omni re est nocentior, imo pestilentiſſimus est.

Saluberrimas vero vniuersis hominibus aer indicatur, qui optimus ac puriſſimus. Optimus autem ac puriſſimus aer is est, qui nec stagni, nec paludis halitu sit infectus, nec aliquid ex metallis aut caminis aut barathris sibi admixtum habeat, nec ex profundo specu pestilentem auram spiciet: Nec qui ex cloacis, quæ urbem aut numerosum exercitum purgant, vitium contraxerit: Nec qui ex animalium, olerum aut leguminum, aut cuiuscunque rei putredine coinquinetur: Nec qui ob stagnum aut flumen vicinum nebulosus sit. Nec qui editis vndiq; montibus aut ædificiis in cauo loco occlusus nullum recipit perfiatum: suffocans enim putrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perfatus defectum pluriſmus aceruatur situs. Huinsmodi ergo aer omni ætati est noxius: sicut è diuerso qui purus omnino est, nulli non ætati est saluberrimus.

Hinc admodum prudenter mihi agere videntur Principes ac magnates, qui in locis liberis veluti ad finem ciuitatum, ad Orientem, Septentrionem, aut Occidentem arces suas ædificare solent, ubi commodè perfari possint. & ab hominum mechanicorum fœtore, præcipue cadaverum, sint libera.

Sic aeris quidem essentia vniuersis hominibus æqualiter conuenit quæ optima est.

At vero quæ ex ipsius qualitate, calido scilicet

E e cer

cet aut frigidus, humido aut sicco contingit diuersitas, non perinde se ad omnes homines habet: Sed corporibus quæ optimo temperamento sunt, etiã optime temperatus aer est saluberrimus. Optime autem temperati aeris termini hi sunt, vt in aere quidẽ ambiente, neque horreat corpus propter frigus, neque sudet propter æstum. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, his vtilissimus aer est, qui ei qualitati maxime est aduersus: vtpore frigidus aer calidus, calidus frigidus: Humidiori qualitati, siccus aer; Sicciori quam parest, tanto humidior, quantum siccitas ipsa modum excessit. His omnibus prospiciat oportet qui vires illesas tuari velit.

DE QUATVOR MVNDI di plagis.

Quod autem ad quatuor mundi plagas attinet, Orientem videlicet, Occidentem, Septentrionem, & Meridiẽ, nõ ignorandum est, quod aer & venti Septentrionales omnium pene saluberrimi censentur.

Quippe qui non modo putredinem aliquam non adferunt, verum etiam ipsam, si adest, corrigunt. Quamobrem tempore pestilientis huic plagæ fenestras non nunquam apertas esse expedit, quia Boreas, qui frigidus & siccus natura ventus est, pestilentem aerem, sicut & solares radii, corrigere solet, omniaque impetria seruare. Orientales vero venti, quia calidi & sicci, Occidentales vero, quia frigidi & humidiores censentur, non infalubres existunt.

*Galien. in 7.
de temp. lib.*

Om

Omni
quia calid
ania fac
di gignit
pore.

Inter
Veresse
tum esse
calidum
lum tem
sit, quan
peramer
anni ter
pestilen
itaque
quia ob
porib
afer ce
Aut
quod
temp
pter in
autur
ut Hi
eodem
Auru
Hi
contr
dem
i 447

Omniū deterrimi sunt Meridionales venti,
quia calidi natura & humidi sunt: qua de re o-
mnia facillime Austrino statu putrescunt. Vita-
di igitur sunt, præcipue vero infecti aeris tem-
pore.

DE ANNI TEM- poribus.

Inter quatuor anni tempora saluberrimum
Ver esse Hippocrates testatur, ideoque tempera-
tum esse constat: Longeq; errant qui ipsum Ver
calidum humidumque esse autumant, cum nul-
lum temperamentum putredini magis obnoxium
sit, quam calidum & humidum. Quod sane tem-
peramentum (ex Galeni sententia) in quatuor
anni temporibus inuenire nequeas: in graui ac
petulenti aeris statu nonnunquam incidit. Aer
itaque Vernalis, tum quia temperatus est, tum
quia ob solem ascendentem à commixtis va-
porib. depuratur: saluberrimus minimaq; mor-
tifer censendus est.

Autumnalis vero aer sedulo fugiendus est, nō
quod frigidus sit & siccus, vt falso quidā illi hoc
temperamentum ad solute adscribunt, sed pro-
pter inaquabilem eius temperiem, qua maxime
autumnū morbiferum facit & exitialem, sic
ut Hippocrates illa sententia significauit: Cum
eodem die modo frigus, modo calor nos vrget,
Autumnales expectandi morbi sunt.

Hyems vero frigida & humida, Æstas autem
contra, calida & sicca est. Et huiusmodi qui-
dem temporum vicissitudo iuxta Prouerbiū,

ἡ μετέβολή τῶν πάντων γλυσθεῖσθαι nō solū suauis
est,

Ver.

Autumnus
Gal. lib. de
temp.

Hyems &
æstas.

1. omnino
rerum vi-

*assuetudo sua-
ne est. Ga.
len. de tem-
pera. lib. 1.* est, verum etiam ad valetudinem necessaria.
Nam si vnum anni tempus frigidum in corpore
pituitoso aut parato commouere poterit Epilep-
siam, Apoplexiam, Paralyfin, aut similes mor-
bos: Tempus vero calidum in corpore bilioso
& parato, maniam, febres acutas, & id genus al-
ios morbos: Quanto magis si duo triaue tem-
pora, aut totus annus eiusmodi fuerit? præcipue
si totus annus (aut magna ex parte) Austrinus
fuerit, pluatq; per æstum imber largus assidue.
Id namque humidi ac calidi status proprium est,
vt in æstu assidue pluat. Tum vero necesse est,
vt aut magna pestilentia succedat, aut magna
hominum corruptela, ob putredinem subsequa-
tur. Quapropter excedens temporum qualitas
cum contraria sibi qualitate semper corrigenda
est.

Hæc quidem de aere, qui deperditam acream
igneamque corporis substantiam, videlicet spi-
ritus restaurat. nunc sufficiant: si modo hanc res-
taurationem, per virtutem pulsatiuam seu spiri-
tualem perfici denuo admonuerimus. Nunc vo-
ro de restauratione humidioris sicciorisq; sub-
stantiæ quæ effluxit, dicendum est. Atque hæc
quidem restauratio per virtutem naturalem nu-
tritiuam perficitur. Cui quatuor virtutes natu-
rales nulli non corporis parti insitæ attractrix in-
quam, retentrix, concoctrix & expultrix defen-
dunt. Cibus namque & potus non nutiunt.

Nisi per dictas virtutes probe mutati,
confectique sint & adu-

mulati.

D. 1.

Circa
à multis
runtur v
ventre f
Galeno
corrip
tates in
ercitare
succu eib
diti ex
vti poss
confid
Prim
ritas, t
quintu

Piv
crassi
Qu
dam
cater
quira
qui ca
tis est
Te
quæ
imbe
Ad

De secundare non natural.

C I B O E T P O T U.

Circa cibi potusque administrationem multa à multis dici solent; omnia tamen fere eo referuntur ut bona commodaque coniestorum in ventre fiat concoctio Neque enim quisquam (si Galeno Medicorum principi credimus) morbo corripereetur, si accurate observaret, ne in cruditates incideret, nec post cibum vehementer exercitaretur. Hinc idem Galenus à crassulenticque succi cibus non prohibet eos, qui nulla re impediti exercitatione multa somnoque ad facietatē vti possunt. Breuiter igitur circa cibi rationē sex consideranda sunt.

*1. lib. de cibis
boni ac mali
succo.*

Primum cibi substantia, secundum cibi quantitas, tertium cibi qualitas, quartum tempus, quintum ordo, sextum consuetudo.

DE CIBI SUBSTANTIA.

Primum quo ad substantiam, An tenuis, aut crassi succi cibus sit, observandum est.

Quamvis neque crassus neque tenuis cibus damnandus sit, neuter tamen quandoque vitio caret. Siquidem crassus cibus difficulter concoquitur, lentumq; ac glutinosum succum gignit, qui calorem innatum suffocando extinguere potis est.

Tenuis autem cibus parum nutrit, corpora q; quæ eo aluntur, & gracilia & imbecilla reddit:

Ad bonam itaq; tenendam valetudinem cibi

sunt eligendi, qui neque tenuem neque crassum penitus succum gignunt, sed qui mediam quasi inter tenue crassumque naturam habeant. Cuiusmodi sunt.

DE PANE.

Panis mundissimus ex farina triticea cum sale ac fermento secundum artem probe confectus: cuius grana non in aere infecto, nec de terra corrupta sed sana sunt collecta quiq; ob vetustatem non corruptus sit, nihilq; vitiarum holiue, quæ oculis neruisq; incommodare solent, commixtū habeat.

Ex Gallinaccorum genere sunt tam mares, quam feminae, & caro pullorum.

DE AVIBVS ET

Piscibus.

Ex avibus phasian, perdices, columbae, turtures, & omnes fere aves syluestres.

*Galen. in li.
de boni mas-
sig. succi ci-
bi.*

Ex piscibus sunt saxatiles, marini & squamosi, qui in aqua munda arenosa & nati & capti sunt, habentes carnes duras, friabiles, sapidas & bene odoratas.

Aves namque & pisces fere omnes boni succi censentur, exceptis lacustribus, palustribus, & qui in immundis fluminibus ac turpidis degunt: minus enim sese natationibus exercent, viriatoque cum aere, tum victus genere vtuntur: præsertim si in aquas alias vrbis alicuius amplius sine latrinarum, balnearum, culinarumque locurtu purgamenta deficiant. Caro enim animan-

tiump

fium, qua
rantur, de

Syluest
stationi
santur, d
Pluriba
tur. Car
id gen
cienda,

Lac
batissi
mas si
prinu
Ne
tur. si
optim
im
vel sa
agul
est id
Pe
offi
den
fa
to. d
pi
a i
de
in

tium, quæ in eiusmodi aquis viuunt ac impo-
rantur, deterrima est.

De syluestribus & quadrupedibus.

Syluestrium animalium caro, quia multis cum-
sitationibus se fatigant, & in aere sicciore ver-
santur, quam domestica incolumior censetur.
Pluribus enim diebus à putrefactione adserua-
tur. Caro tamen hœdina, vitulina, aliorumque
id genus laudabilium animalium, non est reici-
cienda.

D E L A C T E.

Lac omnium fere Medicorum sententia pro-
batissimi succi habetur. Muliebri tamen lac pris-
mas sibi vëdicat, deinde lac asininum: postea ca-
prinum, tandemque vaccinum & ouinum.

Necesse autem est vt animal, ex quo lac sumi-
tur, sit boni habitus boniq; succi, qui quidem ex
optimis pascuis ac nutrimentis eueniunt.

Immiscenda tamen lacti est vel mellis puri,
vel sacchari & salis nonnihil, ne in stomacho co-
aguletur: vacuo præterea stomacho sumendum
est seorsim præsertim absq; piscibus.

Porro assiduus lactis vsus dentibus ac gingiuis
officere solet, nas enim humentes & flaccidas,
dentes vero putrefactioni & erosioni obnoxios
facit. Assumpto igitur lacte conuenit, vino dilu-
to, cui aliquid mellis sit admixtum, aut (quod
præstantius est) primum meliorato, deinde vino
adstringente os abinere. Si vero, si quid ex lac-
te caseosum dentium interstitiis linguisque
infectum obhasit, abstergetur.

DE OVIS.

Inter cibos mediocres numerantur oua gallinarum. Eliguntur autē paruula, oblonga, ad mediocritatem cocta. Nam si nimis forbilia sunt, vt facile digeruntur, ita & eorum nutrimentum facile euanescit, dissipaturq;.

DE CASEO.

Casens omnis crassi, vetus vero etiā mali succi est: recens autem nonnunquam mali, sed minus crassi succi est quam vetus.

DE CIBIS OMNIBVS HOMINIBVS
vitandis.

Cibi vero vniuersis hominibus noxii sunt, qui excellentem in primis qualitatibus virtutem obtinent, siue in calido, siue in frigido, siue in humido, siue in sicco: vt sunt allia, cepæ, porri, caules, sinapi, & fructus pene omnes qui asseruari exsiccati nequeunt, sed antea quam exsiccantur putrescunt, vt mora, persica, fungi, pepones, & id genus. Hæc de cibi substantia sufficiant.

DE CIBI QUANTITATE.

Secundo consideranda est cibi quantitas, quæ tanta esse debet, vt commoda eius fiat in ventre concoctio, & quantum natura non appetitui sufficiat, quæq; minime grauet ventriculum: quod cum vitari in imbecillo ventriculo nequeat, pro
ximum

ximum est vt quam citissime grauis esse desinat. Solus enim temperatus stomachus tantum appetit, quantum concoquere potest.

Frigidas vero natura stomachus melius appetit, quam concoquit: Calidior a. stomachus contra melius concoquit, quam appetat: potius ergo cibi crassi, quam subtiles ei conueniunt, quia illi concoquuntur hi vero in eodem corrumpuntur. *Galen. in at. med.* Exploranda igitur est stomachi temperatura, quæ pro ætate, sexu & aliis variatur.

Ad hæc sciendum quod vt nimia quantitas, ita & nimia cibi paucitas stomachi coctionem impedire poterit. Nam si in magno stomacho ad eo exiguus sit cibus, vt stomachi corpus corruptum vndiq; amplecti cibum non possit, non exacta, nec commoda fiet cibi coactio. A nimio autem cibo stomachus multo vehementius læditur. Membrum enim vltra modum extensum in continuitate sua nonnunquam soluitur, quare virtus eius naturalis omnino deficit sitq; cruditas quæ mater est omnium ægritudinum; ob idq; dici solet, Plures mori crapula, quam gladio. Etenim multis nominibus exitialis est cruditas, Primum enim crudi succi si copiosi in corpore sunt, grauât: Deinde tum multitudine tum crassitudine sua exiguos corporis meatus obstruentes calidorem innatum extinguunt. Rursus manifesta sua qualitate non tantum aliter temperamenti mediocritatem, verum etiam corrumpunt. Denique cum nutrire corpus, priusquam concoquantur crudi succi nequeant, syncopæ obnoxium reddunt.

Quotquot enim superflue se repleuerunt, aut 2. *Aph. 17.*
Re. 3 rupta

rupta vena, aut suffocato calore naturali subito interierunt, vt Galenus de quibusdam athleticis testatur. Et Hippocrates, Vbi cibus (inquit) præter naturam copiosior ingestus est, inde morbum creari sanatio indicat. Hinc est quod medici communiter ferculorum multitudinem in vna mensa damnant, ne ob varietatem, quæ delectare solet, plus cibi quam concoqui possit ingeratur. Quamvis mihi non pauci sunt noti, quos vnius cibi repletio magis quam moderata varietas lædit, vt in hoc certe consuetudo experientiaque non parum momenti habeant. Breuiter vero sciendum est. Quod

Cibus	{	Multus, plenus seu	{	corpo-	{	auget,	
		crassus				ris viz	confer
		Moderatus				ritatem	uat, mi
		Paucus seu tenuis				nuit.	

Si igitur augere corporis robur voluerimus, vt temur alimento multo seu pleno: si custodire, mediocri. Si vero minuere ac demoliri vires corporis voluerimus (id quod per sanitatem nunquam, in morbis vero non omnibus, sed quibusdam usq; acutis moliendū est) vt emur alimento paucō ac tenui victu.

Sicut igitur in substantia cibi dictum est, medios cibos eligendos, ita in quantitate etiā mediocritatem seruasse optimum fuerit. Hinc recte Hippocrates inquit: Non facietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturæ excellerit, bonum: Omne enim nimium nocet: et minimum.

2. Aph. 4.

Quas

Quando tamen à medio ad aliquod extremum declinare necesse fuerit, tutius, meo quidè iudicio, erit vt plurimū in paulo pleniore, quam nimis tenui victu excedere, vt clarissime Hippocrates testatur. Quiuis, inquit, error cōmittitur grauior in tenui victu quam paulo pleniore. Propterea etiam sanis valde tenuis stataq; & exquisita victus ratio parum tuta, quoniam errores grauius ferunt, ob hoc igitur tenuis victus atque admodū exquisitus, eo qui paulo plenior est, vt plurimū magis periculosus existit. Ex his Hippocratis verbis manifestū fit, per victum paulo plenorem vires corporis augendas potius, quā per tenuem deiciēdas esse. Sicut enim corporis inbecillitas morbis fere omnibus obnoxia est, ita contra natura fortis nulli nō morbo resistere potest, dum materiam morbi mire expellit, Galeno teste. Atque hæc fere causa est, cur violenti nonnulli homines omnibus pene in rebus inordinatis viuentes nullam tamen ægritudinem incurere videātur. Adde quod nocuentum cruditatibus & morbi materiales facilius sanantur, quam morbi immateriales & arefactionis.

Summe tamen curandum, vt si quando mediocritas plane seruari nequeat, excessus saltem sit mediocris. Ne habitus corporis ad summum bonitatis attingat: Siue enim refectioes, siue euacuatioes, si ad extremum perueniant, periculosæ sunt teste Hippoc.

DE CIBI QUALITATE.

Tertio consideranda est cibi qualitas, His c. 6. lib. de san-
nini qui æquali temperamento sunt præditi. x. nitat. tuenda
qua

quales ac temperati cibi ac potus maxime cōducunt. Tanto enim melius est nutriendus, quanto iis iucundius est quod comedunt. Itaque cibis medicamētoſis vti iis temere non expedit, ſiqui idē calidiores cibi (vt a' l' a cypar, ſinapi & c.) ſanguinem adurūt & excoquant, frigidiores autem cibi phlegmaticum humorem generant, qui tum manifeſta ſua qualitate, tum ſubſtantia ſua craſſa & viſcoſa, calorem innatum ſuffocando extinguit.

6. de ſanitate
tenuenda.

3. lib. Ac
phorif. 16 6.
de ſanitate
tenuenda.

Porro intemperatum quidem temperamētum ſi vertere quis in melius velit, alimenti ſpecies cōtraria eſſe ſuperanti qualitati debet. Senſim vero id citraque noxā fiet, ſi & praſit medicus, & iſ qui curatur, à negotiis ira liber ſit, vt omnia ſuo tempore peragat. Nam qui negotiis diſtrictus eſt, illi longe tutius fuerit, vt ne tentet temperamentum ſuum mutare, ſed accommo-
da ſibi nutrimenta ſumat. Apta autem ſunt hu-
midis quidem humida, ſiccis vero ſicca: Nutri-
tio enim ſit, cum cibus corpori aſſimilatur. Ci-
tius vero adſimilantur ſicca ſiccis, & humida hu-
midis: hinc rectiſſime Hippocrates: Humidus
victus omnibus febricitantib (inquit) confert,
maxime vero pueris, & aliis qui tali victu vti
conſueverunt.

Qui vero calidiore frigidioreve temperamen-
to ſunt praediti, iis contraria dare ſemper expe-
dit. Facilius enim ſimilibus alimentis in mor-
boſam intemperantiā abeunt, quam qui hu-
midiores aut ſicciores ſunt temperamento, ob ca-
lidi frigidiſque vehementem efficaciam Phyſicis
notam,

Porro

Porro t
cedenda
vna vici
valde int
diuerſita
carnibus
coctis.

Ob q
inter re
nes, qu
ſolent
ſimple
eſt ſuo
ſolida
ob id

Qu
quon
ni, ſ
Non
dama
temp
ciliu
ſam
me
gilli
ſior
plan
Opo
tati
& in
E

Porro tamen si moderata ciborum varietas cōcedenda sit, sedulo tamen cauendum est, ne cibi vna vice sumendi siue substantia, siue qualitate valde inter se diuersi sint: Nam ob substantiæ diuersitatem inæqualis fit concoctio, vt patet de carnibus bouum & hœdi in eadem olla simul decoctis.

Ob qualitatis vero contrarietatem ac pugnam inter se oriuntur in ventre tormina & inflatio nes, quæ non nili pugnantium expulsionem finiunt. *ide alimentorum facili*
solent: vt Galenus de brassica testatur, quæ licet simplex esse videatur natura, tamen composita est: succus enim eius ad expulsionem stimulat, solida autem eius substantia stringit ventrem: ob id tutius est succum & substantia separare.

DE CIBANDI TEMPORE.

Quarto obseruandum est in cibando tempus, quod trifariam consideratur: Primo ratione anni, secundo ratione ætatis, tertio ratione diei. Non parum enim ad victus rationem instituentiam anni tempora conferunt Hyberno namque tempore & plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt, quam in æstate. Cuius rei causam reddit Hippocrates, Ventres, inquit, hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim calor innatus tum plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis. Oportet enim esse alimenta non solum quantitati eius quod ex corporibus nostris effluit, sed & innati caloris multitudini proportionata.

Porro Hyemi adsimilatur & veris initium, & H.p. de vi<.
Auc. rati. pro.

Hyems.

Autumni finis: Æstati vero finis Veris, & Autumni initium similia sunt.

Quod autem ad temporum qualitatem attinet, Hyemis quidem tempore, cum immoderate frigida humidaque sit, corpus calefaciendum exsiccandumque est: ideoque plurimo cibo, sed calido & sicco: potu vero paucissimo eoque meracissimo: carnibus magis assatis, quam elixis: holeribus paucissimis hoc anni tempore vtendum est.

Ver.

Vere autem: quia temperatum est, temperatis cibis ac potibus vtendum, paulo plus dilutiusque quam in hyeme bibendum, ciboque paululum demendum est.

Æstas.

Æstate vero, quia hoc anni tempus calidum siccumque est, corpus exurit, squalidumque euadit: ob id humectandum refrigerandumque corpus est. Commodissimum igitur fuerit tum temporis nutrimento vti humido & molli: carnibus potius elixis, quam assatis: potio sit multa, magisque diluta, quam in vere.

Autumnus.

Per Autumnum vero cibo paulo pleniore & sicciore boniq; succi vti expedit: minus vero sed meracius bibere commodum est. A fructibus vero qui tum abundant, quia communiter putrescibiles sunt, abstinendum est, exceptis fructibus austeris, qui non facile corrumpuntur.

*Secundum
tempus aetatis.*

Differentia aetatum, etiam non nihil conducit ad vitæ rationem capiendam. Siquidem senes facilius erunt in modum prauis difficulter: media autem aetate viri, iuvenes & pueros, quanto aliter exploram proximi vtuntur, tanto minus aut magis ex illis in modis offenditur. Egregie
igi-

igitur Hip-
nium feru-
tem agi-
me pueri,
Qui enim
nati: plu-
corpus a-
innati in-
quia à m-
Ex hi-
sepe in o-
calorem
mida a-
vero ac-
vice co-
multo
T-
per a-
pro v-
siue
vero d-
re cib-
appe-
co fl-
tur v-
fis a-
vald-

Q-
stan-
bac-

igitur Hippocrates : Senes, inquit, facillime ieiunium ferunt: secundo loco, qui aetatem constantem agunt, minus adolescentes, omnium minime pueri, praesertim qui inter eos viuiores sunt: Qui enim crescunt, plurimum alimento: alioquin nati: plurimo igitur egent calidi: alioquin corpus absimitur. Senibus vero parum calidi innati inest: paucis propterea fominibus egent, quia à multis extinguuntur.

Ex his manifestum est, pueris multum cibi ac sepe in die dandum esse, propter multum eorum calorem innatum, qui alioqui in substantia humida ac molli absimitur defluitque. Senioribus vero ac decrepitis saepe quidem, sed parum pro vice comedendum esse, ne paucus eorum calor vice comedendum esse, ne paucus eorum calor multo alimento extinguatur: sicut parua flamma multo oleo simul infuso extingui solet.

Tempus vero diei sic considerandum est: ut per aetatem saepius quidem in die, parum tamen pro vice vna, & horis & locis cōmuniter siue arte siue natura frigidis, cibum sumamus: in Hyeme vero contrario modo. Nunquā tamen, nisi prius re cibo probe concocto veras ac naturalis adsit appetitus, edendum est: sicut rursus nec famelico stomacho cibis denegandus est, ne impleatur malis humoribus, videlicet biliosis, pituitosis ac serosis, quos iecur nonnunquam stomacho valde appetenti trahentique remittit.

DE ORDINE CIBORVM.

Quamuis melius sit minime varios neque substantia, neque qualitate cibos simul in vna cibatione coniungere: tamen quando, id ob consue-

suetudinem, aut magnarum reuerentiam hoc
nostro et nunc tempore vsu venit, tum si stomachus fue-
rit frigidus, qualis in senibus & ociosis homini-
bus esse solet, semper mollia & humida & quæ
concocta sunt facilia præmittere expedit. Con-
tra vero, si stomachus fuerit præcalidus, ut est in
quibusdam iuuenibus laborantibus ac exercen-
tibus se (quos Galenus facilius carnes beuinas,
quam saxatiles pisces concoquere posse scribit)
illis expedit crassos, siccos, durosque cibos præ-
mittere subtilibus ac mollibus. Crassi namque
cibi sat belle in eorum stomachis concoquun-
tur: suotiles autem in nidorulentam ac fumo-
sam quandam qualitatem corrumpuntur. Eius-
modi vero cruditas, si Galeno credimus, deterior
est ac promptius febres accendit, quam ea quæ
ob frigiditatem cibos in acidam qualitatem ver-
tit.

Communiter tamen humida, pinguis & dul-
cia primo loco: quæ sicca astingentiaue sunt, se-
cundo loco assumuntur.

DE CONSVETVDINE.

Consuetudo non solum in cibo & potu, ve-
rum etiam in omnibus aliis rebus non naturali-
bus diligenter obseruanda est. Maximam nam-
que, ubique & in omnibus principalem habet vim,
tam in reuerentia, quam in conseruanda sa-
nitate. Cuiusmodi enim corporis naturam o-
mnino sit, adeo ut Galeno sæpe temporis medici non
nulli etiam senes non nunc caruisse videantur,
qui ea reuelare in senem relictere audebant. Quis
enim adeo stupidus est, et magnopere ex aquæ
frigi

Alimen.

*8. lib. ar. cu-
rat.*

*9. method.
medenda.*

frigida p
duxisse v

Dec
consuetu
cilles &
uenibus
tempore
suetos n
hominu
iiciatur
Addit e
mutati

Quo
tracta
nus ex
dus o
tissim
fuerit.
trario
cit: P
ueru
pueris
ia co
corpo
inpri
cōst
uz su
dr.
tent
liber
Ad
tates
Speci

frigida potione latus, hanc in diutinum vsu-
duxisse velit?

De consuetudine sic inquit Hippocrates: Qui ^{2. Aphor.}
consueti solitos labores ferre, et si fuerint imbe- ^{49. 50.}
cilles & senes, non consuetis fortibus atque iu-
uenibus facilius ferunt. Quæ enim ex longo
tempore consueta sunt, et si deteriora sunt, in-
suetos minus molestare solent. Ac cum memo sit
hominū, qui inopinatis rerum fortibus non sub-
iiciatur, periculosa est vnica tantum cōsuetudo.
Addit ergo Hippo. Oportet igitur ad insueta per-
mutari: mutatio tamen debet esse modica.

Quod vero consuetudo longo tempore con- ^{1. Aph. 16.}
traria temere mutanda non sit, apertissime Gale-
nus ex ista Hippocratis sententia euincit: Humi-
dus omnis viſtus febricitantibus est idoneus, po-
tissimum autem pueris, & aliis qui ita cibari sunt
sueti. Febricitantibus enim, vt inquit, ex ipsa con-
trariarum indicatione, humidus viſtus condu-
cit: Pueris vero & aliis qui tali viſtu vti consue- ^{8. lib. meth.}
uerunt, ex indicatione similium. Vt enim ætas ^{medend.}
pueris, non morbus, sed secundum naturam est.
ita consuetudo ascititiam quandam naturam in
corporibus gignere solet, cui contraria dedisse
inprimis est noxium. gaudent enim naturæ
cōsuetis semper. Ergo assuetudines tametsi pra-
uæ sunt, tempore ægritudinis non sunt mutan-
dæ. Imo nec per summam sanitatem semper id
tentandum est: sed tum cum à negotiis maxime
liberi sumus.

Ad consuetudines etiam naturarum proprie-
tates pertiner, quas recentiores Medici Naturas
specificas, aut insequentes materiam appellant.

Es

Secun-

5 lib. de tem-
peranda sanitate,
Galen.

7. art. curas
10. libr.

2. Aphor
ris. 38.

Secundum quas quidem proprietates (ex Galeni sententia) alii semper ad alios cibos & potus recte se aut non recte habent. Et in hoc certe falluntur nonnulli, ac imprudenter operantur, qui exhibent vinum, aut aliud quippiam secundum proprietates specificas alicui contrarias, quam tumuis cognoverint illud secundum qualitates manifestas convenire. Proprietates n. in omnibus, siue specifica siue insequens materiam, est supra omnes dispositiones manifestas observanda. Et hoc est, quod Hippocrates ait: Parum deterior cibus & potus, delectabilior vero, melioribus quidem, sed minus suavis est praefendus. Atque in hoc experimentum, vincit rationem.

DE POTU.

Quoniam compendiosè de ratione cibi, quo substantia sicca e corpore nostro effluxa restauratur, actum sit nunc breviter dicendum est de potu, qui substantiam corporis humidam effluxam restituit, tamen si sint qui esse ipsum vehiculum tantum cibi existiment.

DE POTIONIS MODO.

7. lib me
1. mod. me.
clend.

Potionis Galeno credimus, is modus erit, vt n. in bibendo utatur, nec fluctuationis ullius, sed recte et temperate. Et eo etiam post cibum animum, qui bibendum non est: si quis de cibis, et potibus, ita ut eos ventriculi, et interpositum humorem non perturbent, et non turbent, si quis fuerit, potus erit, et non est, ita nec ex potibus, sed tanquam modo, quod

& deside
vero nu
sinend
corpus
tus cum
hora cib
discreta
assumet
Potu
modi est
non diu

Aqua
ius null
cuius fo
per me
tur tere
cylime
la am
tes, & q
qua gu
est, non
qualita
potui i
cordia
gisido
pidaqu
tamen
ret, atq
pro su
videnti
moia

& desiderium soletur, & sitim leuet. Posteaquam vero nutrimentum concoxerit, abunde bibere finendus est: quippe celerrime, si ita fecerit. per corpus alimentū distribuitur, id quod extenuatis cum primis conducit. Qua de causa potum hora cibationis non in quantitate continua, sed discretā, non vna inquam, sed pluribus vicibus assumere expedit.

Potus vero tum substantia tum qualitate eius modi esse debet, vt præcordia celeriter transiens non diu in ventre fluctuet.

D. E. A. Q. V. A.

Aqua quidem optima est fontana recens, cuius nulla qualitas vitiosa aliunde sit contracta, cuius fons ad orientem solem erumpit, quæque per meatum aliquem mundum aut puram coletur terram, quæque caelestiat, refrigereturqueocyssime. Cauendæ vero sunt aqua quæ ex stagnis hauriuntur, & quæ turbidæ, & quæ male olentes, & quæ salsæ: Denique in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: quando quæ optima est, non gustui modo, verumetiam olfactui omnis qualitatis experta videbitur. Eadem quoque tum potui iucunda erit, tum plane pura. Quod si præcordia quoque celeriter transit, nihil est, quod magis idoneam requiras: quando si qua pura sympidæque est, nec potu insuauis, ac nihilo secius tamen circa præcordia hæret, hæc vitio non caret, atque abstinendum ab ea cenfeo: vti cum pro fus est frigida calefacta non dissuadeo. Turbidissimum tamen fuerit experientia ipsa de eiusmodi aqua iudicium fieri.

Gal. 1. de sanitate tuenda.

DE GVBERNANDA DE VINO.

Vinum haud ita omnibus sicuti aqua conducit: quam enim iam optimam iudicauimus aquam, hac vti puero iuueni, seni (velut & de aere dictum est) conducat. Vino autem aliis alias pro aetatis ratione vti expedit. Sciendum enim quod vinum calefacit & humectat: cuius rei gratia pueris, qui calido humidoque sunt temperamento, minime conducit. Nam praeterquam quod nihil commodi ex vini portione sentiunt: etiam laeduntur, eo quod non solum plus æquo calefiunt humectanturque, sed etiā quia caput iis halitu repletur, sicuti & aliis omnibus, qui calido humidoque temperamento sunt praediti.

Quare neque adolefcentibus vinum nisi modice sumptum vtile est, quod videlicet & ad iram & libidinem eos praecipites faciat, & animi rationem hebetem turbidamque reddat. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo nō corpori modo, sed etiam animo damnum accedit. Senes autem quia frigido siccoque temperamento sunt, omnium commodissime vino videntur.

DE VINI IUVAMENTIS.

Iuuamenta vini sunt, humectare ac nutrire: quicquid in homine deficit, siue ex immo-
dicis laboribus, siue ex proprio aetatis temperamento, siue ex aetate. Bilis item amara ac crumonia vitium, quare obstruere, per sudores urinasque eas evacuare: ea quae in ventriculo aut venis stagnare concoquere: vires organo-
rum

rum augere: excrementis expellendis viam facere, & cum vina boni succi sint, corpus nutrire: quorum tamen iuuamentorum peno nullo egere pueri.

Potro vina validissima sunt, quæ plurimum aquæ in mixtura sustinent, qualia mox colore flaua, ætate vetera, boniq; odoris esset solent: quæ vero paulo minus calida existunt, fulua sunt: quæ adhuc plus à vehementia caloris recedunt, rubra ac dulcia sunt: quæ vero colore alba & aquosa conspiciuntur, omnibus minus calefaciunt, & quasi media inter aquam & vinum videntur.

Gal. lib. 1. c. 1.
meth. meth.

Austera vina roborant quidem ventrem, caputq; inter omnia minime tentant. ceterum digestionem in corpus minime accelerant.

Vinum substantia tenui & qualitate calidum conducit phlegmaticis, crudos humores habentibus ob idq. in syncopea incidentibus. Vinum vero substantia crassum confert macilentis, qui impinguari desiderant. Cauendum autem, ne obstructiones inuehat.

Ieiuno præterea stomacho vina communiter cauenda sunt. Quemadmodum autem diluenda sint vina ratione temporum, dictum est supra, cum de cibandi tempore ageretur. Breuiter cuique obseruanda est sua consuetudo. Sunt enim quibus caput ob imbecillitatem, si vel paulo meracius biberint, statim tentatur: rursus sunt, qui meraciore adeo delectantur, ut si dilutius biberint, eorum stomachus subuertatur. Verus vero vinum adeo sitim non extirguit, ut in exhaustam etiam sitim generet. Quodamenim veteri vino obrutus ac inebriatus sit perisse legitur.

Et immoderatus ingestum, præter cætera nocimenta, etiam apoplexiam, morbum comitialem, & id genus alios morbos frigidos excitabit, calorem innatum suffocando.

De tertia re non naturali.

REPLETIONE ET evacuacione.

Dixi hæcenus nonnihil de primo sanitatis tuendæ, scilicet de refectionis eius, quod è corpore effluxit, modo. Nunc breuiter dicendum est aliquid etiam de altero conseruandi sanitatem modo, qui per excrementorum, quæ per concoctionem collecta sunt, expulsionem fit.

De repletione, quod vitanda sit, dictum est superius in cibi quantitate: quia omnis immoderata repletio, siue ad vasa, siue ad virtutem, siue ex potu, siue ex cibo perniciosissima existit.

Hic præter dicta obiter notandum, duplicem esse repletionem: vnâ recens factam: alteram paulo ante factam. Recens factam repletionem voco, quando quispiam se nimie cibo & potu sic repleuit, ut grauem se crudumq; sentiat. Et ista quidem repletio per purgantia pharmaca, vt nonnulli ignorant faciant, hæc curanda est, sed potius per abstergentia, per oscambulationem, per lotionem, per cultum, & his similia, donec cibis ad inferiora descendat. Tum enim adiuuari potest, augmente libida aut leui per anum infusione.

Nam si crudi huiusmodi in corpore collecti admodum pigri, & ad expulsionem inepti obstru-

Etudinem frigiditatemque sunt: quanto magis
 cibi nondum in ventriculo confecti, neque in
 humores conuersi. Vbi igitur cruditas in corpor
 re est, alui deiectionis plus periculi, quam iuuamē
 ti adfert: præterquam enim quod nec notatu
 quippiam dignum educit, etiam tormina, rosio
 nes & animi deliquia creat: id quod H. ppoera
 tes illo oraculo præcauit, quo breuissime præci
 pit, Concocta medicamento retinenda esse, non
 cruda, &c. 1. Aph. 223

Paulo ante facta repletio est, quando cibi &
 potus longo temporis spacio in humores con
 uersi, ac per calorem innatum iam nonnihil con
 cocti sunt. Et huic quidem repletioni conuenit
 Euaeuatio, quia rectius non curatur, quam eua
 cuatione. Hanc duplicem repletionem innuit
 Hippocrates illa sententia: Sudor multus ex so
 mino factus absq; causa manifesta, &c. 4. Aphor. 41.

DE EVACVATIONE.

De euacuatione sciendum, quod Hippocrates
 euacuationem simpliciter vocare solet, quando
 humores omnes æqualiter euacuantur. purga
 tionem vero appellare, quando humores praua
 qualitate affecti educuntur Vbi enim æqualiter
 inter se succi sunt adacti, id & plethoran Græci 4. Aph. 17.
 vocant, nos plenitudinem & succorum redun
 dantiam dixerimus: vbi vero vel flauabili vel ni
 gra, vel pituita, vel serosis humoribus repletum
 corpus est, eum habitum eacochymiam, quasi
 succorum vitium dicas, nominant. Gal. lib. 13. mih. mad.

Ergo plethora tum sanguinis missione scarifi
 cationeue curatur, tum frequenti balneo: tum

exercitatione: tum frictione præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia ex accidenti inedia.

Succorum vero vitium, purgatione, quæ cuique superanti succo sit accommodata, corrigitur.

Cum autem purgantium medicamentorum vsus sanitatis tempore rarus esse debeat, nec nisi valde indigentibus, & ex longis intervallis utilis sit (quoniam earum, quæ quotidie generantur, in corpore superfluitatū euacuatio plerumque minor est, quam ut purgantis pharmaci operationem exigat) non erit nunc de iis locus.

Sed breuiter notandum, cum eorum, quæ in corpore exigenda sunt, variae ac multae sint species, non solum vacuationem secundum easdem variandam esse, sed vnum quodque etiam excrementum per convenientem regionem ac propriam à natura sibi inordinatam viam excernendum esse.

Sunt enim excrementorum species: aliae quidem eorum, quæ in ventre perficiuntur, & à seorsum separantur, ac per omnia intestina paulatim impulsæ tandem per secessum excernuntur. Aliae vero eorum, quæ in iecinore perficiuntur, & est aut flaua, aut atra bilis, quæ & per aluum, & per vomitum expurgari possunt. Cæterum aprior est vacuatio per aluum, tanquam vsui iam valentibus intestinis iecinoris superflua tolerare. Aliae eorum, quæ in arteriis & venis: & est vrinæ aquositas, per renes ad vesicam transmissa: Aliae eius, quod per singula membra distribuitur alimenti & est pituita, mucus, partim materia, quæ per omnes conuexus corporis meatus seu por-

*Gal. lib. 7.
method. med.
dend.*

*Gal. 1. de
med. metod.*

ros euaporat, ac per occultam transpirationem euanescit, quæ ut sensum fugit, ita & nomen non habet. Sunt præterea tamen partes, quæ præter hos latentes meatus alios quosdam apertos & conspicuos obtinent: sicut cerebrum propter suam eminentiam plurimis maximisq; canalibus expurgatur, primum per nares & palatum: secundo per vtramq; aurem: tercio per caluariæ commissuras: nec non etiam aliquid ab eo confluit ad oculos. Oculus vero, quo probius minus suum obeat, per euidentes meatus elicit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares genasq;. Sic pulmo per sputum ac tussim præcipue expurgatur.

Porro omnium excrementorum retentorum commune hoc documentum est: quod retentionis causæ semper contraria causa adinuenienda sit. Exempli gratia, si restricta aluus fuerit ob comestorum paucitatem ac siccitatem, videndum, ut tum plura, tum humidiora exhibeamus: si vero ob siccitatem tantum, non quidem plura, sed humidiora offeramus: si ob comestorum austeritatem & acerbiteritatem dulcibus & pinguibus cibabimus.

Quod si in ordine ciborum erratum est, ut si ea, quæ adstringunt siccantque primo: quæ vero humida, dulcia ac pingua sunt, secundo loco sunt comesta: tunc corrigendus error, & mutandus ordo est.

Si vero ob utendi modum, ut si quis cum bis edendum esset, tantum semel comederit, non bis tantum, sed & sæpius cibabimus.

Deinceps, si excrementi mora ob ventris in-

solinorumq; intemperiem quandam euenisse, considerandum est, an naturalis, an recens contracta intemperies sit De naturalibus quidem hic nihil ageretur.

Recentiam verò intemperierū octo sunt differentiæ: quatuor simplices, calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ: quatuor compositæ, calidæ & humidæ, calidæ & siccæ, frigidæ & humidæ, & frigidæ & siccæ

Quicumque ergo ex his recens contracta intemperies, siue simplex, siue composita fuerit, contrariis siue remediis reducenda ad æqualitatem, est quam ad rem peritus nonnunquam ac fidelis aduocandus est medicus.

Sic de reliquorum excrementorum in corpore retentorum speciebus haud dissimile esto iudicium.

DE VOMITV.

*g. de lib. v. s. a
part.*

Bene inquit Galenus. antiqui medicorum simul cum aliis documentis ad sanitatem tuendam pertinentibus, à cibariis vomitum singulomense suadebant: nonnulli quidem semel sufficere existimantes, alii autem etiam bis concitandum censentes. Omnes tamen hi qualitates ipsas comestorum acres & absterforias eligendas suadent vt totum phlegma ventris expurgetur, & nihil brachochymia laedatur corpus. Frequens tamen & laboriosa vomitio omnibus fere hominibus contraria est. præcipue vero iis, qui stricto pectore & ad sanguinis reiectionem per os parati sunt. Nocturnum pectori, auribus, oculis, dentibus, & in quoque capiti, nisi ob stomachi repletionem, est infatuus.

DE

Yenat

nenit: vna

excernitur

moles sed

terius per

eipalibus

tione faci

Vbitar

mineret,

mo lang

In hoc

minis te

guiq; m

nera car

vruntur

exiguu

transpir

nam lec

ztatis a

crassore

colligut

venas co

travens

sunt &

gmen

circa i

venam

Sem

sum et

mero s

DE PHLEBOTOMIA ET
scarificatione.

Venam per annum saepius incidere haud eoni-
nenit: vna enim cum sanguine vitalis spiritus
excernitur, qui si copiosius absumatur, sit ut rota
moles reddatur frigidior, operaq; naturalia de-
terius perficiantur. Quamobrem à minus prin-
cipalibus, puta cruribus, detractio cum scarifica-
tione facienda est.

Vbi tamen magni cuiusdam morbi metus im-
mineret, cum virium robore florentiq; aetate,
tuto sanguis mittendus esset.

In hoc tamen consideranda est naturalis ho-
minis temperies. Nam quibus ample sunt venae,
quiq; modice graciles sunt, nec candidi, nec te-
nera carne praediti, securius sanguinis missione
utuntur. Contrarii vero minus tuto: quippe qui
exiguam sanguinis habeant, carnemq; facile
transpirabilem: cuius rei gratia nec pueris ve-
nam secare tutum est, vsq; ad quartum decimum
aetatis annum. Qui igitur nigriores natura sunt,
crassio rem sanguinem ac magis melancholicum
colligunt: magis vero, si etiam magnas habere
venas conspiciantur, ac corpore hirsuti sint, si se-
tra vena iuuantur. Qui vero albidiores natura
sunt & carnosissimi, & paruas venas habentes, san-
guinem plerumq; tenuem acervare solent: quo-
circa his malleolos aut poplites scarificare, quam
venam incidere, praefertitur.

Senibus praeterea venam incidere periculo-
sum est. Aetas tamen senilis, non annorum nu-
mero solum, sed & corporis habitu estimanda

Ex lib. 9.

de hyem.

ro vul. em

curbitula &

scarificat.

Gal in li. de

rat. curandi

per sanguinem.

m. ff. & 3.

lit. de locis

aff. &.

est. Sunt enim, qui septuaginta nati annos venæ sectionem adhuc perferant, cum rursus sint, qui ne sexagesimo quidem ætatis anno ferant. Si igitur vires robustæ adfuerint, quas pulsus vehemens cum æqualitate indicare perpetuo solet, vel septuagenariis (si affectus iubeat) venam secare par est: minus tamen utique iis detrahendum est sanguinis, quam ætate florentibus, tamen affectio sit utriusque æqualis.

DE BALNEIS.

2. *Aphorif.*

Com. 17.

3. *Aphorif.*

Com. 15.

4. *Aphorif.*

Com. 2.

3. *lib. de us.*

mod. rat. in

morb. acut.

Balnea, quia per cutem æqualiter corpus euacuant, recte ad sanitatē tuendam nonnunquam adhibentur. Et quamvis parua sit, quæ per balnea fit euacuatio, tamen à Galeno omnes pene euacuationes, quibus Medici circa agrotantium corpora vtuntur, recensente, etiam balnea inter ipsas adnumerantur, tutiusque crebro, quam purgantia pharmaca adhibentur. Raro autem lauro vtuntur homines (si Hippocrati credimus) quod ipsum præparare nesciunt: Balneæ namque si veterum Medicorū ritu instituuntur, quatuor partibus varia facultate præditis constant: ob idque Galenus recte easdem calidæ intemperiei hæsitisque febribus duplici ratione, tam per se, quam ex accidenti prodesse autumat.

Primum enim homines balneādi in aere versari calido debent, postea in aquam calidam descendere (hanc tam vocant) mox ab hac egressi in frigidam: ut tanto sudorem detergere. Quibus enim omnia vicia illibita sunt, ii post frigidæ vsum admodum se habent, & omnia ipsis excrementa euacuantur. Præcipue autem euacuatur per

10 *lib. meth.*

modend.

balneas quæ
vel fumidæ
symmetria
partium ad
qui ex lau
sunt ex frig

Hæc quæ

potabilis

Aquæ

sa (quas

fuerint, si

dem bilis

meantur,

nonnunquam

uare cor

quit de

vsus, ad

niciem

Dulci

temper

diores

diores

humidæ

neantur

tur, nu

comest

coctio

in iis

rem an

egredi

tum r

Qu

licus

balneas quicquid in corpore vel fuliginosum, vel humidum fuit. Consistunt autem in naturali symmetria, tum caro ipsa, tum cutis: solidarum partium ariditas corrigitur, & calor non modo is qui ex lauacro accessit, verum etiam qui prius fuit ex frigida usu, summouetur.

Hæc quidem commoda balnea aquæ dulcis potabilis sequuntur.

Aquæ vero naturaliter calidæ medicamento-
sæ (quas thermas vocant) siue marinæ atq; sal-
sæ fuerint, siue nitrosæ, siue sulphuræ, plus qui-
dem bilis educunt, quam dulces: sed non ita hu-
mectant, neque profunt, imo qualitate sua non-
nunquam plus nocere, quàm euacuationibus iu-
uare conspiciuntur, vii Galenus testatum reli-
quit de quodâ, qui corrupto iudicio, iis balneis
usus, ad tantam corporis extenuationem ac per-
niciem peruenit, vt tabe consumptus interiret.
Dulcium autem calefactarum aquarum, si media
temperie sint, vis calida & humida est: si tepi-
diores sint, humida & frigida: quod si isto cali-
diores fiant, calida quidem, sed non perinde
humida vis est. Qui carnis augenda gratia bal-
neantur, sicut macilenti, & qui atrophia vexan-
tur, nullumque ex cibo fructum sentiunt, post
comestionem, facta tamē prima & secunda cons-
coctione, balneas ingredi debent, ac tantisper
in iis morari, donec membra ac venæ in tumo-
rem attollantur: sed antequam concidat tumor
egrediantur ne id quod attractum est nutrimen-
tum resoluarur.

Qui vero gracilis esse cupit, ieiunus ac fames-
licus balneandus est, calide magis quam frigide,
mo-

*Gal. 3. lib. de
sanit. tuenda.*

moreturque in lauacro, donec tumor ac ventrum inflatione minuatur, ac post exitum dormiat.

DE CAPITIS LOTIONE.

Caput vero lauandum est aqua aut lixiuio valde calido, quantum scilicet quis tolerare poterit, ne superfluitates ob repiditatem aut frigiditatem in capite retineantur: moxque pannis calidis caput exiccandum est.

De quartare non naturali.

MOTV ET QUIETE.

Motus quidem omnis calefacit corpora, contra vero quies refrigerat. Hæc calidis, ille frigidis naturis ex usu est.

Non omnis motus ex æquo omnibus exercitatio est: Idem enim motus alteri potest exercitatio esse, alteri vero non.

Is vero motus exercitatio dicitur, qui anhestum crebriorem citatioremque reddit. Sed omnium exercitationum vtilissima hæc esse probatur, quæ non corpus solum, sed & animum oblectare poterunt. Hanc admodum sapienter fecisse videntur, quicumque venationes aliasque animalium capturas excogitarunt.

Exercitationis iuuenta licet multa sint, tamen tria præcipue numerat Galenus; quibus reliqua priuatiu, tamen non accepta referuntur.

Primum est motus durities ac rebus, ex mutuo tam continuo, diutius.

Secundum, motus caloris augmentum.

Tertium, motus humoris motus.

Porro de humorum duritia vix sequitur,

2. febr. de feb. causis, et c.

vi & mor
labores v
Ex cal
feu facul
reddunt
dorum in
gis expedi
Ex spi
omnes ex
excreme
Singul
za atque
za quant
tur, vtili
hibere e
verbis i
nus, on
diocrit
diocrit
dine de
dem H
inque
est, par
gymn
studios
pro se
nim n
exerci
omnis
rum ci
quam
Cō
pus est

ut & membra ex labore minus afficiantur, & ad labores valentiora promptioraque reddantur.

Ex calore vero ancto omnes corporis virtutes seu facultates, praesertim naturales, vegetiores redduntur. Atque adeo tum validior fit deducendorum in corpus attractio, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis foelix.

Ex spiritus vero valentiore motu, & purgari omnes exiguos corporis meatus necesse est, & excrementa expelli.

Si igitur hoc praestat exercitatio, sicque impura atque ab excrementis parum inundata corpora quanto magis nutriantur, tanto magis laeduntur, utilius certe est ante cibationem orationem adhibere exercitationem. Id quod Hippocrates his verbis indicat: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Singulorum enim mediocritatem servandam esse: per epicheton mediocria praecipit. Tempus vero ipso sermonis ordine definiuit, interpretante sic Galeno. Illud idem Hippocrates clarius sic ostendit: Labores, inquit, cibos praecedant. Ex his manifestum est, pravam atque erroneam esse in omnibus ferme gymnasiis literariis consuetudinem: ubi literarum studiosa iuventus nunquam pene nisi ab assumpto statim cibo corpora exercitare solet. Sicut enim maximi momenti ad sanitatis tutelam est exercitium ante cibum, ita perniciosissima res est, omnis post cibum motus: distribuitur namque cum cibus ex ventre per omne corpus, priusquam concoctus ac utilis factus sit, &c.

Comodissimum ergo ad exercitationem tempus est, cum hesternus cibus proflus iam duplici

2. Aphorismo 10.

Ga. li. de lib.
boni ac mali
succo,

con-

3. de inuenda
valet.

concoctione sit confectus, ea videlicet quæ in ventre & ea quæ in vasis sanguinis agitur, ac iam denuo cibandi tempus inflet. Nam si aut prius, aut posterius exercitatione vttere, aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Huiusce vero temporis nota, calor propria vrinæ cuique esse poterit. Vrina namq; quæ aquæ speciem præfert, crudam adhuc in venis esse succū eum indicat, qui à ventre submittitur. Quæ vero ruffa biliosaq; est, iam dudū concoctum esse huiusmodi succum: quæ modice pallet, peracta iam iam secunda concoctionis est signum: cum namque bili infecta vrina nondum est, aquæ speciem albedinemque præfert. Cum vero plus iusto eius bilis acceperis, ruffa cernitur. Ergo cum mediocriter est ruffa, mediocriter te pallens, tum est exercitatio adeunda: expulsi tamen prius excrementis, quæ vel in vesica vel in inferiore ventre continentur, ne quid ex his vi caloris (qui per exercitationem accenditur) in habitum corporis rapiatur.

Hæc de exercitationis tempore iam dixisse satis sit. Quod autē ad exercitationis quantitatem seu menturam attinet, sciendum, quod tum demum à motu desistere fas est, quando vel tumor corporis detumesceat, vel coloris pulchritudo & robur mutatur, aut cum ex motu vel lassitudo vel sudoris copia sequitur: id quod Hippocrates partim in Aphorismis testatur, partim in sectione Epidemiorum libro, quem nostra tempestate Leonhardus Pachtius, Medicus omni & bonarum morum & letarum cognitione insignis, doctus & subtilissime ac interpretatus est: cum

3. Aphor.

48.

6. Epi. p.

3. Aphor. 5.

primū enim
quiescendu
Qualia
potest Mot
si neq; corp
duram co
contra vero
ne d. uersa
uolle corp

Esse quo
qui quierē
bro de vulg
tuis quier
quod calo
tis ipsa si
mentur V
xime, in q
moneat d
quam ex
esse, qui
homines
iniungan
Non n
tes per d
qua nū
sed eum
veheme
& sicco s
rus pler
runt: in
cruant

primum enim lassari coeperit corpus, confestim
quiescendum est.

Qualitas etiam exercitationis corpus alterare
potest. Motus namq; in quibus validissime ocys-
simeq; corpus mouetur gracile, musculosum,
durum compactum ac vegetum corpus reddunt;
contra vero remissi, tardi ac languidi motus pla-
ne diuersum à prædicto, languidum videlicet ac
molle corpus efficiunt.

DE QUIETE.

Essē quosdam eorum qui florente ætate sunt,
qui quietē postulant, testatur Hippocrates in li-
bro de vulgo grassantibus morbis, vbi calidis na-
turis quietem imperat. Magnæ enim flammæ, eo
quod calorem accendat minime egent, cum sa-
tis ipsæ sibi ad tutelam sint, & vt materiæ domi-
nentur. Vnde præclare Galenus: Illud multo ma-
xime, inquit, mirandum est, cum Hippocrates
moneat calidis naturis vtilius esse in ocio agere,
quam exercitari, non paucos tamen Medicos
esse, qui ne norint quidem: cuiusmodi tamen
homines sint: sed omnibus iuxta exercitationes
iniungant.

Non tamen ignorandum est, quod Hippocra-
tes per ocium non plane intelligat desidiam,
qua nusquam in totum adiutus quisquam est:
sed cum quietem agere calidis naturis suadet,
vehementi motione vti verat. Qui enim calido
& sicco sunt temperamento, ob vehementes mo-
tus plerumque in ætate biliosos morbos incur-
runt: intermissis vero immodicis laboribus sani
seruantur.

4. n. 6. lib.
sen. 13.

5. lib. de sa-
nitate inor-
da.

Similiter etiam à cibo tum animi tum corporis quies habenda est.

DE FRICTIONE.

Quia corporis frictio eandem fere cum exercitatione vim habet, recte de ea hoc in loco agitur. Debito enim modo adhibita vitale robur efficit, & modice calefacit: vnde fit vt distributio alimenti sit facilior, & nutritio promptior. Nam multi, quorum corpori longo tempore ex alimento nihil accessit *αποφθινος*, Graeci vocant, comoda frictione adhibita paucis diebus carne impleti sunt.

Frictionis quatuor praecipua sunt genera:

Frictio	{	dura	{	vim habet	{	ligandi	{	carnem.
		mollis				soluendi		
		multa				minuendi		
		mediocris				augendi		

Expediit autem varium in frictione fieri manuum iniectum & circumactum, quo videlicet vniuersae musculorum fibrae, quoad fieri potest, omni ex parte fricentur.

Torro quia veteres frictionum plurimus erat vsus, adeo vt nemo etiam ex iuuenibus prius exercitaretur, quam fricatus oleoque inunctus fuisset. Nostro vero saeculo tum potissimum eius vsus est, quia vel ob impedimentum morum, vel aliam quamcumque causam exercitatio fieri nequit: supplet enim vicem exercitationis. Frictionis quantum ad modum, id tempus eundem pene scopum, quod exercitatio, & b. n. a. n. t.

Hic enim quod carnis augenda gratia fricantur

one plane finienda frictio est, cum corpus & intumuit, & ad summum fere tumorem peruenit. Qui autem ad excitandum iam parantur, sed longe his minime id tempus expectandum, sed longe prius desistendum a frictione est: potissimum si optimi temperamenti & aetate puerili sunt.

Qui vero carnis minuendę causa fricantur, eas tenus fricandi sunt, donec corporis tumor concidat in sese molesq; deponatur: primum namq; corpus attollitur, deinde sit gracile, veluti aqua calidam infundas, primum quidem corpus intumescit: deinde si largius infundas, concidit: ita & frictio quoque attollit quidem primum, postea contrahit ac molem deponit.

Postremo quia frictio vacuandi vim obtinet, maxime confert iis qui prauis simul ac crudis humoribus oppleti syncope prehendunt, eiusmodi nonnullos vidisti sane vacuari postulant, verum neque ventris sectionem, neque alui deiectionem citra noxam ferant. Nulla igitur ac illius vacuatio excogitari potest commodior, quam ea quę ex frictione paratur.

De quinta re non naturali.

SOMNO. ET VIGILIA.

Somnus utrumque fere sanitatis tuendę modum adiuuare videtur. Primum institutionis modum quia per somnum spiritus relaxati regenerantur, & calor & humiditas radicalis conseruatur augeturque.

Alii tamen vero, qui per exercitiorum expulsi sunt, ut quidam dicunt, in aetate toto hoc tempore non dormiant, quia emacilitatem, quę

Gal. in lib. de morb. causis.

Gal. in lib. de morb. causis.

scilicet

8 Aphorif.
mo 15. Gal
de morbor.
caufis.

scere : naturalem vero validius agere. Ob id in
sommis longioribus superfluitates expurgantur,
quæ quidem exquisitè extenuantur per cutem;
quæ vero in vapores conuertuntur, per expira-
tionem : quæ vero sufficientem habeant trāfitu-
dinem, per urinas.

Hippoc. 2.
reg. acc. vi.
van de mor.
caufis.

Experientia enim videmus. quod somno con-
uenienter facto omnes fere corporis superflui-
tates per suos meatus rite expurgantur, siue id
ob naturam instauratam contingat, siue quia
materia concocta sit. Optima enim fit per so-
mnium, non solum in ventriculo, verum per vni-
uersum etiam corporis habitum concoctio : &
sunt qui præcipuum esse somni officium putant,
adiuuare concoctionem. Siquidem multæ vigi-
liæ cibos potusq; tum crudos, tum incoctos red-
dunt. Ad hæc quia per somnos quiescit prima
sentiendi vis, quæ non in corde, vt Aristoteli, sed
in cerebro residet, vt Galeno Medicorum princi-
pi placuit: quamobrem temperatus somnus non
solum corporis, sed & animi sanitatem conser-
uat, eiusq; morbis, vti Phrenitidi, Melancholiz,
amentia, & similibus mederi solet: Vigiliæ vero,
quia somno plane contrarium effectum obtinēt,
corpusque exsiccant, omnibus tum morbis, tum
naturis siccis aduersissimæ sunt. Vt autē somnus
sit temperatus, quatuor breuiter obseruanda sunt.
Primum Tempus, secundum Locus, tertium
Corporis aëris, quantum Somni quantitas.

DE SOMNI TEMPORE.

2. præf. 17. &
12.

Scribit Hipp. de hunc modum : Quod ad tem-
porizationem pertinet, quemadmodum secundo

naturam
vigilare, n
suetudin
qui à tert
quam qu
est si som
id enim v
delirium
eratis ver
tempus d
hanc si qu
miendo t
ptum cer
non quie
tra diget
quam da
nim ex le
lestare se
Huc p
bum do
multaru
quod so
somnia
sape ea
alteram
mentis
quam q
mire de
machu

Secu
si sube

naturam consuetum nobis est, interdū quidem vigilare, noctu vero dormire oportet. ab hac consuetudine si quis aberrauerit, peior erit somnus, qui à tertia diei parte ad noctem vsque capitur, quam qui matutino tempore fit. Pessimū tamen est si somnus neq; noctu, neq; interdū accedit: id enim vel ob dolorem laboremq; accidit, vel delirium futurum significat. Ex quibus Hippocratis verbis manifestum est, aptissimum somno tempus ob tranquillitatem eius, noctem esse, hanc si quis insomnem transegerit, aptius dormiendo tempus esse matutinum. minus vero aptum tempus pomeridianum, quia somni tunc non quieti, nec sine interruptione fiunt, quod citra digestiue virtutis noxam non contingit, quam dandum sit aliquid consuetudini. Quae enim ex longo tempore consuecta sunt, minus molestare solent in suis.

Huc pertinet quod illico post assumptum cibum dormire nocet & sensibus, nervis & capiti, multarumq; agitudinum occasio est, praeterquam quod somni sunt inquieti, vanis ac phantasticis somniis perturbati, quae ob cerebri repletionem saepe eueniunt. Conducit ergo à cena vnam & alteram horam ante confabulando, aut instrumentis musicalibus, aut aliter laxando transigere, quam quis somnum admittat ieiuno etiam dormire stomacho, corpus debilitat & extenuat, stomachumque malis replet humoribus.

2. Aph. 50.

DE SOMNI LOCO.

Secundo conuenit, ut locus, in quo dormitur sit subobscurus, radiis solaribus ac lunaribus pri-

uatus: in caliditate vero ac frigiditate temperatus, aut subfrigidus potius, quam calidus & vaporosus. Si enim in loco præcalido admittatur somnus, periculum est ne accedat syncope, ob somni & caloris extranei mutuam inter se pugnam Spiritus enim & calor innatus propter formam suapte natura ad interiora refugere solent, ad exteriora & ad circumferentiam corporis à calore extrinseco trahuntur.

DE SITV CORPORIS

per somnum.

Primus & ultimus noctis somnus fieri debet super dextro corporis latere: medius autem super sinistro capite semper elevato: quanquam etiam super ventre dormire adiuuat stomachum in concoquendo in dorsum vero dormire supine, omnibus malum est, quia præparat corpus ad multas & periculosas ægritudines, superfluitates cerebrales retinendo, atque ab expulsionis viis auerendo, quæ in anteriori parte capitis existunt.

DE SOMNI QVAN-

titate.

*Gal. in lib.
de ar. cur.
per san. m. i. s.*

Somni quantitas vniuersis hominibus æqualiter præscribi facile non potest. Nihil enim est, quod æquale sit omnibus, quæ coniecturalem reddat, atque in rebus quantitas

Soluitur iterum optime temperati absq; præceptore somno quidam præstantur. alii autem qui intemperant sunt egent aut prohibente, aut adiuvante somno. quædam quantitas suorum lapsum ad calidum vel humidum, humidum vel

frig.

secum, &c. Infrigido enim & humido corpore
eum maior soleat esse somnus, quam ut solum
restauraret quod dissolutum est, nimia etiam caloris
coſtrictione ipsum corpus suffocat & extinguit:
in corpore vero calido & siccio minor est somnus,
quoniam ut restauraret deperditum Atque hoc est quod
Hippocrates ait: Somnus & vigilia, utraq; si mo-
dum exceſſerint malum.

Tamen si autem sint, qui somni naturalis tex-
minum communiter in septem horarum spacio
consistere contendunt: rectius tamen, quod co-
rum pace dixerim, & perfecta ciborum conco-
ctione, quam ex horarum numero somni termi-
nus sumendus est. Non enim est dubium, quin
senibus & aliis qui debili ac frigido sunt Itoma-
cho, aut *βασανισμῶς*, id est, concoquendi tardi-
tate quacunq; de causa laborant, longior somnus
sit concedendus.

Ad hæc manifeste novem horas æquinoctias *6. libr. de*
les somno naturali præscribere Galenus videtur, *sancti. tuer-*
idq; non plane liberis, sed aut Romæ aut in ma- *da.*
gna Alexandria sic ministrantibus, ut sole occi-
dente libere à ministerio recedant, corporisq; cu-
ram agant. Nam cum minima nox (inquit) non
horas æquinoctiales æquet, abunde his fuerit, si in tem-
id totum tempus somno dederint.

Somni igitur terminum manifestat perfecta ci-
borum concoctio. Hanc autem perfectam esse præ-
sumitur, primum ex stomachi contractione ven-
trisq; ob ciborum defectum molliæ: postea ra-
tium paucitate aut silem eorum insipiditate,
deinde ex capitis totiusq; corporis leuitate ac a-
gilitate: postremo ex viræ colore &c.

De sexta & ultima re non naturali.

ANIMÆ ACCIDENTIBVS.

*Gal. lib. de
excr. parua
pila.*

Adeo potentes sunt isti motus animi, vt multi morbis saepe ex latitia liberati. multi rursus ex nimia cōturbatione mente capti sunt. Nullus est autem corporis morbus tantus, qui vehemēior animæ ægritudinibus esse possit, quapropter minime sunt ea affectiones negligendæ, qualescunque tandem fuerint: sed tanto diligentioristarum, quam corporis passionum habēda ratio est, quanto anima corpore præstantior censetur.

*Gal. lib. 12.
meth. me-
dend.*

Non solum autē subiti timoris, sed & immodici gaudii seu voluptatis occasione nonnullos periisse, non tantum historicorum, sed & Medicorum testimonio constat. Quamobrem manifestum est sanitatis conseruatori vitandos esse omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris inuidiæ, &c. Hac enim alterant & à naturali statu corpus auertunt. Imo si magnitudine non iugulant, at certe facile resoluibilem infirmumq; spiritum reddunt, viresque resoluunt, sicut frequentes vigiliae. Vehementes sane animi morus, si modum nimium excedunt, biliosum calidumq; hominem reddunt, febresque accendunt, si intra modum nimium subsistunt, vitiosum frigidumq; reddunt, atq; adeo viscerum et sanguinis accidentialibus morbis, apoplexiæ & ceteris frigidis morbis obnoxium efficiunt. Hinc legimus, non paucos agros à Galieno curatos esse perfectos, &c., solis animi moribus & ceteris non morbis curatis.

Reuertantur autē ad antecedentes animi motus

ad mediocritatē, tum per non spernendam autē
 Musicam instrumentaq; Musicalia, tum per hi-
 striones & mimos. & cantilenas ridicularum re-
 rum. Quo nomine non remere, nec sine singulari
 consilio aut prudentia factum esse arbitror, ut in
 omnium fere Principum aulis id genus morio-
 nes alantur, qui facere suis dictis aut factis Prin-
 cipum ac magnatū animos, ob varias rerū publi-
 carum curas seueriores mulcere atq; ad medio-
 critatem reducere queant. Id porro Aesculapius,
 torius fere Asiae numē, primus instituisse fertur.

q. lib. 1. 2.
 sanit. suad.

Rursus quibus segniores deiectioresq; animi
 motus sunt illis profecto non solum venandum,
 equitandum, & in armatura corpus exercitan-
 dum: verum etiam & venationis & armorum &
 motuum species definienda est,

Non enim pari modo excitatur animi vis,
 quando leporem aut capream, & id genus fugas-
 cia ac timida animalia sectamur, atque ubi cum
 apris vrsis, tauris & id genus robore praevalenti-
 bus feris agitandis sumus attenti: Nec similiter
 cum in leui armatura & graui exercitamur, nec
 pariter cum citato cursu dimouemur, & cum
 mediocri motu agimur: nec ubi cum aliis con-
 tendimus, aut ubi soli agimus: Iam clamorene-
 an tacitus ad labores inhorteris irritesque, non
 parum interest.

Denique vnusquilibet immoderatus animi
 affectus contrario sibi affectu corrigendus est.
 Perpetuo namque certa atq; rata haec regula est,
 Contraria contrariorum esse remedia, non solū
 in elementarium qualitatum, verum etiam in o-
 mnis alterius rei excessu.

de sentiat, & homo seipso quodammodo leuior sibi factus, ac melius spirare videatur. Sic enim venereorum usus corpus lenat, animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plerasq; phlegmaticas, melancholicasq; agitudines auferre, vertiginemque tollit, seminis videlicet fumos à cerebro expellendo

Tempus vero ad prolem procreandam aptissimum est, vel incipientibus, vel cessantibus mulieris menstruis: id enim conceptionis tempus est. Cum enim foemina conceptura est, acetabula, hoc est, venarum ora, per quæ singulis mensibus sanguinis superfluum in vterum deriuatur, mensæque expurgari solent, aperiuntur: quævis autem reliquo toto expurgationis tempore aperta ora hæc sunt, non tamen tunc concipere mulier villo modo potest, cum semen nequeat in matrice remanere sed ab influentis sanguinis copia eleuetur. At cessantibus vel incipientibus menstruis & ora aperta sunt, & menstruum non multum, neq; vniuersum, sed paucum & paulatim effluit, quasi humiditate quadam insudante: unde efficitur, vt ob asperitatem matricis semen adhæreat, satisq; alimenti ex sanguinis confluxus paucitate habeat. Ante enim quam menses veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret semen, & adhærentiam nullam inuenit.

Ad hæc tam inari, quam foemina commodissimum est, post congressum Venereum somnum admittere: inari quidem, vt lassitudo quæ Venere comitatur, dissipetur, viresque refarciantur: foemina vero, vt semen genitali eo facilius retineat,

*Gal. lib. de
vul. diff.*

neat. Tamen si aurē ex retento semine longe ma-
ipr, quā ex menstruis mulierū noxa vniuerso cor-
pori accedere possit, ex immoderato tamē Vene-
reorum vsu grauius, quam ex eius intermissione
corpus ladi posse existimandum est. A Venere
namque & laxius corpus & frigidius & imbecil-
lius & ficeius efficitur. Nulla præterea res est,
quę si debilitet senectamq; acceleret, atque im-
modicis ereberq; Venereorum vsus: quippe vna
eum seminali humiditate vitalis spiritus ex ar-
teris euacuatur, vt minime sit mirum. intempe-
rantius coeuntes & imbecilliores effici, & volu-
ptate immolica accedente quæ ipsa per se vita-
le robur dissoluere potest, nonnunquam subito
interire posse. Itaq; si omnibus in rebus modus
seruandus sit, vt Hippocrati placet, profecto in
Venereorum vsu sapientis hoc dictū, vt ne quid
nimis, sedulo obseruandum est: præcipue tamen
pestilentiz tempore.

Multis præterea cōducit post iustum cibi mo-
dum aliquid eorum accipere, quæ stomachum
roborant, cuiusmodi sunt austera fere omnia, ut
mala, pyra & punica: nam horum iustum ventrem
soluere experientia compertum est. Non tamen
multum de horum singulis pro vice sumendum
est, sed quantum imbecillitatem stomachi resis-
cere queat. Nullum autem medicamentum ad-
modum calidum, quod sed cibis distributionem
vehementer turbat, potatibus sumendum est:
Non enim ista, utrumque sumpta sunt, sed
concoquuntur in eis. Satis igitur sitis qui
extremo, quo accipit hoc ad rationem egere,
hoc tempore capere medicamentum, quod ex
tribus

Sanitate
uda.

tribus piperum generibus fit, Diatrion piperum
 vocant, non medicamentosum illud magis ope-
 rosum & compositum, sed simplex. Cuius com-
 positio talis est: ad cuiusq; trium piperum drach-
 mas quinquaginta, abunde adduntur anisi &
 thymi & gingiberis, singulorum drachmae alias
 octo, alias sedecim, in pulverem omnibus reda-
 ctis, ac per tenue cribrum transmissis, amisce-
 tor mellis odori. sicut acerrimi dulcissimi, ad
 hæc curiosè despumari, quantum satis est, aut lo-
 co mellis admiscetor zaccharum albißimum, &
 formetur ad sumentis placitum eclegma: Va-
 rianda namque sunt pro sumentis tum natura,
 tum placito pleraq; medicamenta. Nec proban-
 di sunt, qui omnibus sub vna quapiam mensura
 eadem medicamenta conficiunt. Simplicissimū
 quidem medicamentum hoc est, atque hoc ipso
 magis simplex, à quo detractū gingiber est. Pru-
 dens hic omitto varia quædam medicamenta,
 quæ tamen fere omnes hoc tempore prædicto
 medicamento admiscet, veluti ammi, cuius lo-
 co nonnulli amomum ponunt, Sefeli. libyßicū,
 helenium, nardi spicam, & cassiam. Cum Galeno
 namque sentio, hæc medicamenta subtrahenda
 esse, propterea quod cruda minimeque mutata
 ab iis qui ea sumperint, longo tempore durare
 in ventre intelliguntur.

Debet autem, si haberi potest, anisum & resen-
 se esse, thymum vero vel Atticum, vel plane ex e-
 ditis locis ac siccis: piper vero quod quidem lon-
 gum est, & similiter gingiber, debent esse utraq;
 integra minimeq; perforata atq; ex barbaria al-
 lata: Album vero & nigrum piper utrumq; eligen-

475 DE CVBR. SANIATE.

dum est quod ponderosum, plenissimum, maxi-
mumque sit, quod nec rugosum, nec exile, nec
crassi corticis fuerit. Ad hunc quidem modum
permentum rite paratum auxiliatur us,
concoxerunt, & qui recens frigus in
nt, ac pituitosum succum: adhuc as-
di, lipat. quemadmodum fumosos
tolet medicamentum ex aloë fa-
ram piaram vocant: verum sic as-
licet, sicut prædicto diatrion pi-
am si quotidie utatur, quem tri-
nfestat, nihil incommodi ex eo sen-
tiet. h. quia huius medicamenti calor in totum
corpus non defertur, verum aliorum quorundam,
sed circa ipsas primas venas extinguitur, non
tantum semel aut bis quotidie porrigere conue-
niet, sed & saepius. Siquidem mane, & ante
cibum, & post, etiam cubitum cum
ibus recte datur.

de locis af-
tu lib.
lon.

F I N I S.

FRANCOFORT

Et Typographo Joh: ann: Saueri, Im-
pensis mentis sumptibus.

ANNO M.DC.VII

